6. ULUSLARARASI SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLERE MULTİDİSİPLİNER YAKLAŞIMLAR KONGRESİ

6th INTERNATIONAL CONGRESS ON MULTIDISCIPLINARY APPROACHES TO SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES

11 Ekim 2025
İstanbul, Türkiye

11 October 2025
Istanbul, Türkiye

www.smykongresi.org

Kongre Başkanı: Prof. Dr. Gülsen DEMİR
Kongre Eş Başkanı: Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ
Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı: Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL
Güven Plus Grup A.Ş. Yayınları: 21/2025 **Kitap Ölçü ve Yayın Tarihi:** 21 x 29,7 cm • 23 Ekim 2025
Yayıncı Sertifika No: 52866 **E-ISBN:** 978-625-6471-80-1

Bu kongre kitabının her türlü yayın hakkı GÜVEN PLUS GRUP DANIŞMANLIK A.Ş. YAYINLARI'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmadan, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayını, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. ***Kitapta yer alan her bölüm ve makale/bildirilerin sorumluluğu, görseller, grafikler, direkt alıntılar ve etik kurul ve kurum iznine yönelik sorumluluk ilgili yazarlara aittir. Bu yönde Oluşabilecek Herhangi Hukuki bir olumsuzlukta Yayınevi başta olmak üzere kitabın hazırlanmasına destek sağlayan kurumlar, kitabın düzenlenmesi ve tasarımından sorumlular kurum(lar) ve kitap editörleri, hakemler, düzenleme kurulu, kongre kurulları, bilim kurulu ve diğer kurullar ile yayınevi hiçbir konuda "maddi ve manevi" bir yükümlülük ve hukuki sorumluluğu kabul etmez ve etmesi istenemez; hukuki yükümlülük altına alınamaz. Her türlü hukuki yükümlülük ve sorumluluk "maddi ve manevi" yönden ilgili bölüm yazar(lar) ına aittir. Bu yöndeki haklarımızı maddi ve manevi yönden GÜVEN PLUS GRUP DANIŞMANLIK "YAYINCILIK" A.Ş. olarak ve kongre kurulları adına saklı tutarız. Herhangi bir hukuki sorunda/durumda TÜRKİYE/İSTANBUL mahkemeleri yetkilidir.*** Güven Plus Grup Danışmanlık bünyesinde hazırlanan ve yayınlan bu eser ISO: 10002:2014-14001:2004-9001:2008-18001:2007 belgelerine sahiptir. Bu eser TPE "Türk Patent Enstitüsü" tarafından "Güven Plus Grup A.Ş.2016/73232" ve "2015/03940" nolu tescil numarası ile markalı bir eserdir. Bu bilimsel/akademik kongre kitabı ulusal ve uluslararası nitelikte olup, ***"Kongremiz 2019 yılı akademik teşvik kriterleri kapsamında olup, 17/01/2020 tarihli ve 31011 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 16/1/2020 tarihli ve 2043 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı Uyarınca ilgili yayınlanan yönetmelik kapsamında değerlendirilmektedir. Ayrıca "YÖK" Yükseköğretim Genel Kurulu'nun 15.06.2023 tarihli 10 sayılı oturumunda alınan 2023.10.183 sayılı kararında yer alan doçentlik kriterlerini karşılamaktadır. İlgili yönetmelik ile kararın b) bendinde yer alan diğer uluslararası/ulusal bilimsel toplantıda sunulan tam metni/özeti, basılı/elektronik olarak yayınlanmış çalışma kapsamında olup 3 ÜÇ puanlık bir değer sağlamaktadır. (Diğer uluslararası/ulusal bilimsel toplantıda düzenleme kurulunda görevli olan bağlı olduğu üniversiteden görevlendirilmiş düzenleme kurulu akademisyen/temsilci Fırat Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesinden Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL 24.01.2024 tarih ve E-20158992-020-433299 sayılı resmî belge ile kongremizde görevlendirilmiştir.)"*** Çok bölümlü ve yazarlı olan bu kongre kitabı E-ISBN'li olup Kültür Bakanlığı Milli Kütüphaneler tarafından ve 18 Farklı Dünya Ülkesiyle Anlaşmalı olan Milli Kütüphanenin E-Erişim sistemi tarafından da taranmaktadır. Bu kitap maddi bir değer ile alınıp satılamaz. Kitap bölüm yazarlarından, destekleyenlerden, kitap emeği geçenlerden Güven Plus Grup A.Ş. Yayıncılık herhangi bir maddi bir gelir elde etmemiş ve talepte bulunmamıştır. Kitap yer alan bölüm, makalelerden alıntı yapmak ve ilgili bölüm ile makaleye atıf yapılmak koşulu ile kaynak gösterilmek üzere bilimsel ya da ilgili araştırmacılar tarafından kullanılabilir. ***Yayın evimiz ve kongre kurulları kişisel verilerin korunması ve özel hayatın gizliliği kanunlarına uygun hareket eder. Kongre katılımcılarının da bu yönde hareket etmesini zorunlu kılar. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin olarak işbu kongre kitabına sahip olan bireylerin ilgili kanun, yönetmelik ve uygulamalara göre hareket etmesi bir zorunluluktur. Bunun aksi hareket edenler oluşan hukuki, maddi ve manevi sorun ile zorunlulukları peşinen kabul etmiş sayılır.***

Metin ve Dil Editörleri

Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL
Prof. Dr. Adnan TAŞGIN
Prof. Dr. Ashok JAMMI
Prof. Dr. Asuman Seda SARACALOĞLU
Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ
Prof. Dr. Ayşe ÇEVİRME
Prof. Dr. Çetin YAMAN
Prof. Dr. Didem DELİORMAN ORHAN
Prof. Dr. Esra BAĞDA
Prof. Dr. Ercan ŞAHBUDAK
Prof. Dr. Gülay YILMAZEL
Prof. Dr. Gülsen DEMİR
Prof. Dr. Gülten HERGÜNER
Prof. Dr. Hayrettin GÜMÜŞDAĞ
Prof. Dr. Muammer CENGİL
Prof. Dr. Muhammad SAFDAR BHATTI
Prof. Dr. Pelin AVŞAR KARABAŞ
Prof. Dr. Saliha ÖZPINAR
Prof. Dr. Sergio Ricardo QUIROGA
Prof. Dr. Ümran SEVİL
Prof. Dr. Yudi FERNANDO
Doç. Dr. Basira AZİZALİYEVA
Doç. Dr. Emre DÜNDER
Doç. Dr. Gökşen ARAS
Doç. Dr. Gülay BAYSAL
Doç. Dr. Günce DEMİR
Doç. Dr. Hülya ÖZPINAR
Doç. Dr. Mehtap ÜNLÜ SÖĞÜT
Doç. Dr. Necati ÖZPINAR
Doç. Dr. Rabia Hürrem ÖZDURAK SINGIN
Doç. Dr. Serkan DÜZ
Doç. Dr. Zehra GENCEL EFE
Dr. Öğr. Üyesi Ayça GÜRKAN
Dr. Öğr. Üyesi L. Santhosh KUMAR
Dr. Öğr. Üyesi Perihan ABAY
Dr. Fatma SUSAM

Kapak Tasarım ve Dizgi

Öğr. Gör. Ozan KARABAŞ

Baskı-Cilt

GÜVEN PLUS GRUP DANIŞMANLIK A.Ş. YAYINLARI®
Kayaşehir Mah. Başakşehir Emlak Konutları, Evliya Çelebi Cad. 1/A D Blok K4 D29 Başakşehir, İstanbul
Tel: +902128014061- 62 • Fax:+902128014063 • Mobile:+9053331447861

Kitap/Dergi/Kongre İmtiyaz Sahibi

GÜVEN PLUS GRUP DANIŞMANLIK A.Ş. YAYINLARI®
Kayaşehir Mah. Başakşehir Emlak Konutları, Evliya Çelebi Cad. 1/A D Blok K4 D29 Başakşehir, İstanbul
Tel: +902128014061-62-63 • +905331447861
info@guvenplus.com.tr • www.guvenplus.com.tr

Congress Chair: Prof. Dr. Gülsen DEMİR
Congress Co-Chair: Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ
Congress Organizing Committee Chair: Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL
Güven Plus Group Inc. Publications: 21/2025 **Book Size and Release Date:** 21 x 29,7 cm • 23 October 2025
Publisher Certificate No: 52866 **E-ISBN:** 978-625-6471-80-1

All kinds of publication rights of this congress proceedings book belong to GÜVEN PLUS GROUP CONSULTANCY INC. PUBLICATIONS. Without the written permission of the publisher, the whole or part of the book cannot be printed, broadcast, reproduced or distributed electronically, mechanically or by photocopying. ***Responsibility for each chapter and article/paper in the book, visuals, graphics, direct quotations, and the permission of the ethics committee and institution belong to the respective authors. In case of any legal negativity that may occur in this direction, the institutions that support the preparation of the book, especially the Publishing House, the institution(s) responsible for the arrangement and design of the book, and the book editors, referees, organizing committee, scientific committee and other boards, the publishing house do not accept any "material and moral" liability and legal responsibility in any matter and cannot be taken under legal obligation. All kinds of legal obligations and responsibilities belong to the author(s) of the relevant section in terms of "material and moral". As GÜVEN PLUS GROUP CONSULTANCY "PUBLISHING" INC. and on behalf of book science/editor boards, we reserve our rights in this regard materially and morally. In any legal problem/situation TURKIYE/ISTANBUL courts are authorized.*** This work, prepared and published by Güven Plus Group Consultancy Inc. Co., has ISO: 10002: 2014-14001: 2004-9001: 2008-18001: 2007 certificates. This work is a branded work by the TPI "Turkish Patent Institute" with the registration number "Güven Plus Group Consultancy Inc. Co. 2016/73232" and "2015/03940". This scientific/academic congress proceedings book is of national and international quality and ***"Our congress is within the scope of academic incentive criteria for 2019 and is evaluated within the scope of the relevant published regulation in accordance with the President's Decision No. 2043 dated 16/1/2020, published in the Official Gazette dated 17/01/2020 and numbered 31011. In addition, our congress meets the criteria for associate professorship in the decision numbered 2023.10.183 taken at the session numbered 10 dated 15.06.2023 of the "CoHE" Council of Higher Education General Assembly. The full text / abstract presented in the other international / national scientific meeting in subparagraph b) of the relevant regulation and decision is within the scope of the work published in printed / electronic form and provides a value of 3 THREE points. (Assoc. Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL of Fırat University, Faculty of Sport Sciences, who is assigned to the organizing committee of the other international / national scientific meeting, has been assigned to our congress with the official document dated 24.01.2024 and numbered E-20158992-020-433299.)"*** This multi-author congress proceedings book has E-ISBN and is scanned by the National Libraries of the Ministry of Culture and the E-Access system of the National Library, which has an agreement with 18 different World Countries. This book cannot be bought or sold with a monetary value. Provided that the chapter and content in this scientific book is quoted and cited to the relevant book, it can be used by scientific or relevant researchers for reference. ***Our publishing house and congress boards act in accordance with the laws on the protection of personal data and privacy. It obliges the congress participants to act in this direction as well. Individuals who own this academic/scientific congress proceedings book regarding the protection of personal data are obliged to act in accordance with the relevant laws, regulations and practices. It is deemed to have accepted in advance the legal, material and moral problems and obligations that arise about those who act contrary to this.***

Text and Language Editors

Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL
Prof. Dr. Adnan TAŞGIN
Prof. Dr. Ashok JAMMI
Prof. Dr. Asuman Seda SARACALOĞLU
Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ
Prof. Dr. Ayşe ÇEVİRME
Prof. Dr. Çetin YAMAN
Prof. Dr. Didem DELİORMAN ORHAN
Prof. Dr. Esra BAĞDA
Prof. Dr. Ercan ŞAHBUDAK
Prof. Dr. Gülay YILMAZEL
Prof. Dr. Gülsen DEMİR
Prof. Dr. Gülten HERGÜNER
Prof. Dr. Hayrettin GÜMÜŞDAĞ
Prof. Dr. Muammer CENGİL
Prof. Dr. Muhammad SAFDAR BHATTI
Prof. Dr. Pelin AVŞAR KARABAŞ
Prof. Dr. Saliha ÖZPINAR
Prof. Dr. Sergio Ricardo QUIROGA
Prof. Dr. Ümran SEVİL
Prof. Dr. Yudi FERNANDO
Assoc. Prof. Dr. Basira AZİZALİYEVA
Assoc. Prof. Dr. Emre DÜNDER
Assoc. Prof. Dr. Gökşen ARAS
Assoc. Prof. Dr. Gülay BAYSAL
Assoc. Prof. Dr. Günce DEMİR
Assoc. Prof. Dr. Hülya ÖZPINAR
Assoc. Prof. Dr. Mehtap ÜNLÜ SÖĞÜT
Assoc. Prof. Dr. Necati ÖZPINAR
Assoc. Prof. Dr. Rabia Hürrem ÖZDURAK SINGIN
Assoc. Prof. Dr. Serkan DÜZ
Assoc. Prof. Dr. Zehra GENCEL EFE
Assist. Prof. Dr. Ayça GÜRKAN
Assist. Prof. Dr. L. Santhosh KUMAR
Assist. Prof. Dr. Perihan ABAY
Dr. Fatma SUSAM

Cover and Graphic Design

Lec. Ozan KARABAŞ

Print-Binding

GÜVEN PLUS GROUP CONSULTANCY INC. PUBLICATIONS®
Kayaşehir Mah. Başakşehir Emlak Konutları, Evliya Çelebi Cad. 1/A D Blok K4 D29 Başakşehir, İstanbul
Tel: +902128014061- 62 • Fax:+902128014063 • Mobile:+9053331447861

Book/Journal/Congress Licensee

GÜVEN PLUS GROUP CONSULTANCY INC. PUBLICATIONS ®
Kayaşehir Mah. Başakşehir Emlak Konutları, Evliya Çelebi Cad. 1/A D Blok K4 D29 Başakşehir, İstanbul
Tel: +902128014061-62-63 • +905331447861
info@guvenplus.com.tr • www.guvenplus.com.tr

Kongre Kimliği ve Bilgileri

Kongre Adı	6. Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimlere Multidisipliner Yaklaşımlar Kongresi
Kongre Kitabı ISBN	978-625-6471-80-1
Kongre Web Sitesi	https://www.smykongresi.org/
Kongre Tarihi	11 Ekim 2025
Kongre Yeri ve Şekli	İstanbul – Zoom Çevrimiçi / İnternet Üzerinden
Kongre Başkanı	Prof. Dr. Gülsen DEMİR • gdemir@adu.edu.tr
Kongre Eş Başkanı	Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ • aaytac@trakya.edu.tr
Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı	Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL • asyucel@firat.edu.tr

Davetli Konuşmacılar Ülke Dağılımları

Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL	**Türkiye**
Prof. Dr. Alma A. BANGAYAN	**Filipinler**
Prof. Dr. Mihalis Michael KUYUCU	**Türkiye**
Prof. Dr. Muammer CENGİL	**Türkiye**
Prof. Dr. Muhammad SAFDAR BHATTI	**Pakistan**
Prof. Dr. Nadir KARAKUŞ	**Türkiye**
Prof. Dr. Sudath S. P. WARNAKULASURIYA	**Sri Lanka**
Prof. Dr. Sergio Ricardo QUIROGA	**Arjantin**
Prof. Dr. Ünal ŞENTÜRK	**Türkiye**
Prof. Dr. Vehbi BAYHAN	**Türkiye**
Doç. Dr. Gökşen ARAS	**Türkiye**
Doç. Dr. Günce DEMİR	**Türkiye**
Doç. Dr. Nevzat GENCER	**Türkiye**
Dr. Öğr. Üyesi L. Santhosh KUMAR	**Hindistan**

Kongremize 14 davetli konuşmacı katılım sağlamıştır. Bu katılımcıların 5'i farklı dünya ülkelerinden olup, dağılımı ise 5 farklı ülkedir. Davetli konuşmacıların tamamı kongremize iştirak edip konuşmalarını kongre başkanının oturum başkanlığında sunmuşlardır.

Bildiri Sunum ve Dağılımları Türkiye		**Bildiri Sunum ve Dağılımları Ülke Dışı**	
Sözel Sunum Türkiye:	17	**Sözel Sunum Yurt Dışı**	26
Poster Sunum Türkiye:	00	**Yurt Dışı Ülke Dağılımı**	7 Farklı Ülke
Türkiye Toplam Bildiri Sunumu:	17	**Toplam Yurt Dışı Bildiri Sunumu**	26

Kongremize toplam gelen bildiri sayısı 43 adettir. 7 farklı dünya ülkesinden 26 adet bildiri sunulmuş olup tamamı sözel sunumdur. Bu sayı kongre toplam katılımın %51'si yabancı katılımcıdan oluşmaktadır. Türkiye'den katılım ise sözel 17 bildiridir. Türkiye dışı katılımcıların ülke dağılımları kitabın ikinci bölümünde yer alan özetlere ait bilgilerin içerisinde yer almaktadır.

Kongremiz bir gün sürmüş olup, ülke içi ve ülke dışından toplam dinleyici dahil katılımcı sayısı ülke dışından 52 kişi Türkiye'den ise 34 kişidir.

Kongremizde kabul edilen bildirilerinin tamamı kongre başkanı, düzenleme kurulu başkanı ve oturum başkanlarının yönetimi ile idaresi doğrultusunda yukarıdaki tablolarda beyan edildiği şekilde sunumu yapılmıştır.

Kongremiz 2019 yılı akademik teşvik kriterleri kapsamında olup, 17/01/2020 tarihli ve 31011 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 16/1/2020 tarihli ve 2043 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı Uyarınca ilgili yayınlanan yönetmelik kapsamında değerlendirilmektedir. Ayrıca "YÖK" Yükseköğretim Genel Kurulu'nun 15.06.2023 tarihli 10 sayılı oturumunda alınan 2023.10.183 sayılı kararında yer alan doçentlik kriterlerini karşılamaktadır. İlgili yönetmelik ile kararın b) bendinde yer alan diğer uluslararası/ulusal bilimsel toplantıda sunulan tam metni/özeti, basılı/elektronik olarak yayınlanmış çalışma kapsamında olup 3 ÜÇ puanlık bir değer sağlamaktadır. (Diğer uluslararası/ulusal bilimsel toplantıda düzenleme kurulunda görevli olan bağlı olduğu üniversiteden görevlendirilmiş düzenleme kurulu akademisyen/ temsilci Fırat Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesinden Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL 24.01.2024 tarih ve E-20158992-020-433299 sayılı resmî belge ile kongremizde görevlendirilmiştir.)

Yukarıdaki beyan edilen bilgilerin doğruluğunu denetleme kurulu ve kongre başkanı olarak kabul ve teyit eder saygılarımızı sunarız.

Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ
Kongre Eş Başkanı

Prof. Dr. Gülsen DEMİR
Kongre Başkanı

Congress Identity And Information

Congress Name	6th International Congress on Multidisciplinary Approaches to Social and Humanities Sciences
Congress Book ISBN	978-625-6471-80-1
Congress Website	https://www.smykongresi.org/eng/
Congress Date	11 October 2025
Congress Place and Form	İstanbul – Zoom Online / Over the Internet
Congress Chair	Prof. Dr. Gülsen DEMİR • gdemir@adu.edu.tr
Congress Co-Chair	Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ • aaytac@trakya.edu.tr
Congress Organizing Committee Chair	Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL • asyucel@firat.edu.tr

Invited Speakers

Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL	**Türkiye**
Prof. Dr. Alma A. BANGAYAN	**Philippines**
Prof. Dr. Mihalis Michael KUYUCU	**Türkiye**
Prof. Dr. Muammer CENGİL	**Türkiye**
Prof. Dr. Muhammad SAFDAR BHATTI	**Pakistan**
Prof. Dr. Nadir KARAKUŞ	**Türkiye**
Prof. Dr. Sudath S. P. WARNAKULASURIYA	**Sri Lanka**
Prof. Dr. Sergio Ricardo QUIROGA	**Argentina**
Prof. Dr. Ünal ŞENTÜRK	**Türkiye**
Prof. Dr. Vehbi BAYHAN	**Türkiye**
Assoc. Prof. Dr. Gökşen ARAS	**Türkiye**
Assoc. Prof. Dr. Günce DEMİR	**Türkiye**
Assoc. Prof. Dr. Nevzat GENCER	**Türkiye**
Assist. Prof. Dr. L. Santhosh KUMAR	**India**

14 invited speakers participated in our congress. 5 of these participants are from different countries of the world, and their distribution is 5 different countries. All of the invited speakers attended our congress and presented their speeches under the chairmanship of the congress chair.

Presentation and Distributions Türkiye		**Presentations and Distributions Abroad**	
Oral Presentations Türkiye	17	**Abroad Oral Presentations**	26
Poster Presentations Türkiye	00	**Abroad Country Distribution**	7 Different Country
Total Presentations Türkiye	17	**Total Abroad Presentations**	26

The total number of papers submitted to our congress is 43. 26 papers from 7 different world countries were presented and all of them were oral presentations. This number consists of foreign participants, 60% of the total participation in the congress. Participation from Türkiye is, 17 oral papers. Türkiye distribution of out-of-country participants is included in the information on the abstracts in the second part of the book.

Our congress lasted for one day and the total number of participants, including the audience, from the country and abroad is 52 people from abroad and 34 people from Türkiye.

All of the papers accepted at our congress were presented as stated in the tables above, in line with the management and administration of the congress chair, the organizing committee chair and the session chair.

Our congress is within the scope of academic incentive criteria for 2019 and is evaluated within the scope of the relevant published regulation in accordance with the President's Decision No. 2043 dated 16/1/2020, published in the Official Gazette dated 17/01/2020 and numbered 31011. In addition, our congress meets the criteria for associate professorship in the decision numbered 2023.10.183 taken at the session numbered 10 dated 15.06.2023 of the "CoHE" Council of Higher Education General Assembly. The full text / abstract presented in the other international / national scientific meeting in subparagraph b) of the relevant regulation and decision is within the scope of the work published in printed / electronic form and provides a value of 3 THREE points. (Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL of Fırat University, Faculty of Sport Sciences, who is assigned to the organizing committee of the other international / national scientific meeting, has been assigned to our congress with the official document dated 24.01.2024 and numbered E-20158992-020-433299.)

As the organizing committee and the congress president, we acknowledge and confirm the accuracy of the above-declared information and present our respects.

Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ
Congress Co-Chair

Prof. Dr. Gülsen DEMİR
Congress Chair

GÜVEN PLUS GRUP A.Ş.

www.guvenplus.com.tr

SPORDA KRALİÇE ARI SENDROMU **2**
Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL

LİBERAL SİSTEMLERDE MEDYANIN EKONOMİK POLİTİĞİNDE REKLAM VERENİN ARTAN ÖNEMİ: «ÇİFT KİŞİLİK ODA» DİZİ ÖRNEĞİ **8**
Prof. Dr. Mihalis (Michael) KUYUCU

NÖROTEOLOJİ PERSPEKTİFİNDEN KUR'AN: TEHDİT, MERHAMET VE TEFEKKÜR AYETLERİNİN PSİKOLOJİK ANALİZİ **10**
Prof. Dr. Muammer CENGİL

TOPALLIK ÜZERİNE TARİHSEL BİR DEĞERLENDİRME **17**
Prof. Dr. Nadir KARAKUŞ

DİJİTAL TOPLUMDA YAŞLI OLMAK **25**
Prof. Dr. Ünal ŞENTÜRK

Z KUŞAĞININ PSİKO-SOSYAL SORUNLARI **38**
Prof. Dr. Vehbi BAYHAN

DOĞAYLA DEĞİL, TOPLUMLA MÜCADELE: ORGANİK TARIMIN SOSYO-KÜLTÜREL ALANI ÜZERİNE OTOETNOGRAFİK BİR DEĞERLENDİRME **44**
Doç. Dr. Günce DEMİR

GÖÇMENLERLE SOSYAL HİZMETTE MANEVİ DESTEK HİZMETLERİNİN ROLÜ **47**
Doç. Dr. Nevzat GENCER

THE EFFECT OF FINANCIAL MANAGEMENT STRATEGIES IN HEALTHCARE ORGANIZATIONS ON CORPORATE EFFICIENCY **55**
Ayhan AYTAÇ, Perihan CİHANER

KAMUSAL MALLAR TEORİSİNDE DÖNÜŞÜM: DİJİTAL KAMUSAL MALLAR VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARINA ULAŞMADAKİ ROLLERİ **63**
Büşra YILMAZ

GENÇ FUTBOLCULARDA SOLUNUM KAS KUVVETİ İLE ÇEVİKLİK PERFORMANSI ARASINDAKİ İLİŞKİ **71**
Coşkun YILMAZ, Mehmet SÖYLER, Tolga ALTUĞ

THE EFFECT OF SPORTS ON NOMOPHOBIA **76**
Hayrettin GÜMÜŞDAĞ

THE IMPORTANCE OF FAMILY COMMUNICATION IN ATHLETIC PERFORMANCE **81**
Hayrettin GÜMÜŞDAĞ

OSMANLI CEZA HUKUKUNDA MUSLİHUN MÜESSESESİ İLE ONARICI ADALET İLKESİ: (531 NO'LU ÜSKÜDAR KADI SİCİLLERİ ÖRNEĞİ) **87**
Kenan HİSAR, Suat ERDOĞAN

FÖRT ŞİDDETİ MAĞDURLARININ RUHSAL İYİLEŞME YOLCULUĞUNDA SANAT TERAPİSİ VE SOSYAL HİZMETİN ROLÜ: KURAMSAL BİR DEĞERLENDİRME **92**
Melike Nur DOKGÖZ, Bilge TÜRKOĞLU

İŞİTME ENGELLİ VE KONUŞMA ENGELLİ BİREYLER İÇİN ERİŞİLEBİLİRLİK: İŞARET DİLİNDE YAPAY ZEKÂ VE GÖRÜNTÜ İŞLEME UYGULAMALARI **100**
Merve GÜHAN, Mehmet Ulaş KOYUNCUOĞLU

VISUAL CODES OF THE MASSES: STEREOTYPE AND METAPHOR IN 20TH-CENTURY PROPAGANDA PRINTS **107**
Özgür UĞUZ

MANAGEMENT AND IMPROVEMENT OF PUBLIC HEALTH SERVICES IN HEALTHCARE FACILITIES **114**
Perihan CİHANER, Saliha ÖZPINAR

SPORA YÖNELİK TUTUMUN ÖZ-DİSİPLİN ÜZERİNDEKİ ROLÜ **121**
Selçuk DEMİR

YÜKSEKÖĞRETİMDE YAPAY ZEKAYA YÖNELİK ÖĞRENCİ TUTUMLARININ İNCELENMESİ **126**
Selçuk DEMİR

GENÇ FUTBOLCULARDA SOLUNUM KAS KUVVETİ İLE FUTBOL SAHA TESTLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ **130**
Tolga ALTUĞ, Coşkun YILMAZ, Mehmet SÖYLER

BRONKOSKOPİ LUBRİKANTLARINA DAYANIKLI C. MOUNT GELİŞTİRİLMESİ **137**
Asena BOĞA ATA

THE EFFECT OF FINANCIAL MANAGEMENT STRATEGIES IN HEALTHCARE ORGANIZATIONS ON CORPORATE EFFICIENCY **138**
Ayhan AYTAÇ, Perihan CİHANER

KAMUSAL MALLAR TEORİSİNDE DÖNÜŞÜM: DİJİTAL KAMUSAL MALLAR VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARINA ULAŞMADAKİ ROLLERİ **139**
Büşra YILMAZ

GENÇ FUTBOLCULARDA SOLUNUM KAS KUVVETİ İLE ÇEVİKLİK PERFORMANSI ARASINDAKİ İLİŞKİ **140**
Coşkun YILMAZ, Mehmet SÖYLER, Tolga ALTUĞ

HAND INJURY AND STRESS-RELATED AFFECTIVE DISORDERS: INVESTIGATING THE IMPACT OF COGNITIVE RESERVE AND PERCEIVED SOCIAL SUPPORT **141**
Elif Tuğce KARAOĞLU ERAVŞAR

MATEMATİK ÖĞRETİMİNDE ETKİNLİK TASARLAMA: ÖĞRETMEN ADAYLARININ GELİŞTİRDİĞİ ETKİNLİKLERİN ANALİZİ **142**
Figen BOZKUŞ

ÇOK KÜLTÜRLÜ BİR MEKÂN OLARAK ANI ANTİK KENTİ: KENT SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA BİR ANALİZ **143**
Hatice Kübra ALTUNSOY COŞKUN

THE IMPORTANCE OF FAMILY COMMUNICATION IN ATHLETIC PERFORMANCE **144**
Hayrettin GÜMÜŞDAĞ

THE EFFECT OF SPORTS ON NOMOPHOBIA **145**
Hayrettin GÜMÜŞDAĞ

OSMANLI CEZA HUKUKUNDA MUSLİHUN MÜESSESESİ İLE ONARICI ADALET İLKESİ: (531 NO'LU ÜSKÜDAR KADI SİCİLLERİ ÖRNEĞİ) **146**
Kenan HİSAR, Suat ERDOĞAN

FLÖRT ŞİDDETİ MAĞDURLARININ RUHSAL İYİLEŞME YOLCULUĞUNDA SANAT TERAPİSİ VE SOSYAL HIZMETİN ROLÜ: KURAMSAL BİR DEĞERLENDİRME **147**
Melike Nur DOKGÖZ, Bilge TÜRKOĞLU

İŞİTME ENGELLİ VE KONUŞMA ENGELLİ BİREYLER İÇİN ERİŞİLEBİLİRLİK: İŞARET DİLİNDE YAPAY ZEKÂ VE GÖRÜNTÜ İŞLEME UYGULAMALARI **148**
Merve GÜHAN, Mehmet Ulaş KOYUNCUOĞLU

MANAGEMENT AND IMPROVEMENT OF PUBLIC HEALTH SERVICES IN HEALTHCARE FACILITIES **149**
Perihan CİHANER, Saliha ÖZPINAR

YÜKSEKÖĞRETİMDE YAPAY ZEKAYA YÖNELİK ÖĞRENCİ TUTUMLARININ İNCELENMESİ **150**
Selçuk DEMİR

SPORA YÖNELİK TUTUMUN ÖZ-DİSİPLİN ÜZERİNDEKİ ROLÜ **151**
Selçuk DEMİR

GENÇ FUTBOLCULARDA SOLUNUM KAS KUVVETİ İLE FUTBOL SAHA TESTLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ **152**
Tolga ALTUĞ, Coşkun YILMAZ, Mehmet SÖYLER

VISUAL CODES OF THE MASSES: STEREOTYPE AND METAPHOR IN 20TH-CENTURY PROPAGANDA PRINTS **153**
Özgür UĞUZ

THE IMPORTANCE AND FUNCTIONAL APPROACH OF THE ROLE OF DIGITAL HISTORY NARRATIVES IN THE FORMATION OF COLLECTIVE MEMORY **154**
Lucas VAN DEN BERG, Chloé DE BACKER

SOCIAL CAPITAL IN RURAL DEVELOPMENT PROJECTS COMMUNITY SOLIDARITY **155**
Noah VERMEULEN, Nathan DUBOIS

THE TRANSFORMATION OF INDIVIDUAL PRIVACY IN THE DIGITAL AGE AND ITS IMPACT ON SOCIAL TRUST RELATIONSHIPS **156**
Lucas MARTIN, Antoine RENAUD, Gabriel MERCIER

EXAMINATION OF THE ROLE OF CULTURAL HERITAGE IN SUSTAINABLE URBAN PLANNING AND ITS CONTRIBUTION TO LOCAL IDENTITY **157**
Chloé DUBOIS, Manon LEFEBVRE

THE POWER OF PUBLIC SPACES TO TRANSFORM SOCIAL INTERACTION PATTERNS IN THE CONTEXT OF URBAN SOCIOLOGY **158**
Juliette LAURENT, Manon LEFEBVRE

ANALYSIS OF HOW SOCIAL MEDIA ACTIVISM SHAPES POLITICAL PARTICIPATION BEHAVIOR AMONG YOUNG GENERATIONS **159**
Hugo LEROY, Clara FONTAINE

PEDAGOGICAL CONSEQUENCES OF CULTURAL ADAPTATION PROBLEMS ENCOUNTERED BY MIGRANT CHILDREN IN THE EDUCATION PROCESS **160**
Camille MOREAU

SOCIOLOGICAL INTERPRETATION OF THE TRANSFORMATIVE DYNAMICS CREATED BY WOMEN'S LEADERSHIP IN ORGANIZATIONAL DECISION-MAKING PROCESSES **161**
Emma RICHARD

THE POTENTIAL OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE-SUPPORTED LANGUAGE MODELS TO REDEFINE AUTHOR IDENTITY IN LITERARY TEXT PRODUCTION **162**
Niklas RICHTER, Paul MEYER

AN ANALYSIS OF THE NEW FORMS OF REPRODUCTION OF GENDER ROLES IN MEDIA DISCOURSE AND THEIR IMPACT ON AUDIENCE PERCEPTIONS **163**
Laura BRAUN, Sophie WOLF

RELATIONSHIPS BETWEEN COLLECTIVE TRAUMA AND IDENTITY CONSTRUCTION IN POST-WAR SOCIETIES FROM THE PERSPECTIVE OF MEMORY STUDIES **164**
Maximilian KLEIN, Elias HOFFMANN, Lina WAGNER

THE SOCIOECONOMIC IMPACTS OF FLEXIBLE EMPLOYMENT MODELS ON FAMILY STRUCTURE IN MODERN WORKING LIFE **165**
Marie SCHULZ

THE FUNCTIONS OF NONVERBAL SIGNALS IN INTERCULTURAL COMMUNICATION PROCESSES THAT LEAD TO MISUNDERSTANDINGS **166**
Felix NEUMANN, Emilia FISCHER

EXAMPLES OF SOCIAL BEHAVIOR PATTERNS THROUGH MEDIA REPRESENTATIONS OF CLIMATE CHANGE RHETORIC **167**
Matteo ROSSI

ANALYSIS OF THE HISTORICAL TRANSFORMATION OF PARENTING PRACTICES AND NEW ROLES IN THE MODERN FAMILY STRUCTURE **168**
Giulia RUSSO, Alessia DE LUCA

THE IMPORTANCE OF NEW DEFINITIONS OF LOCAL IDENTITIES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION FROM A LITERATURE PERSPECTIVE **169**
Sofia BIANCHI

EVALUATING THE EFFECTS OF GAMIFICATION TECHNIQUES ON MOTIVATION AND LEARNING OUTCOMES IN EDUCATION **170**
Chiara GATTI, Valentina RIZZO, Federico BARONE, Riccardo PALUMBO

EXAMINING THE ROLE OF LITERARY TRANSLATION IN CULTURAL TRANSFER AND MEANING PRODUCTION PROCESSES **171**
Alessandro ROMANO, Francesco CONTI

AN URBAN CULTURE STUDY EXAMINING THE CHANGING MEANING OF THE CONCEPT OF URBAN AESTHETICS THROUGH HISTORICAL PROCESSES **172**
Mārtiņš BALODIS, Dāvis LĀCIS

THE IMPACT OF THE CONCEPT OF BIOPOLITICS ON CURRENT HEALTH POLICIES AND INDIVIDUAL-STATE RELATIONSHIPS **173**
Kristaps KRASTS

THE EFFECTS OF ART EDUCATION ON CREATIVITY DEVELOPMENT AND IDENTITY CONSTRUCTION **174**
Daniel MARTÍNEZ, Laura GONZÁLEZ

ANALYSIS OF THE REPRESENTATIONAL FORMS OF POST-COLONIAL THOUGHT IN CONTEMPORARY POLITICAL DISCOURSE **175**
Pablo SÁNCHEZ, Adrián HERRERA, Marta MORENO

THE ROLE OF URBAN NARRATIVES IN IDENTITY CONSTRUCTION IN THE CONTEXT OF THE RELATIONSHIP BETWEEN LITERATURE AND SPACE **176**
Lucía FERNÁNDEZ

THE USE OF THE PURSUIT OF INDIVIDUAL HAPPINESS AS A MEANS OF DIRECTING CONSUMPTION IN NEOLIBERAL SOCIETIES **177**
Carmen TORRES, Hugo CASTRO, Ana NAVARRO

THE EFFECTS OF POPULAR CULTURE PRODUCTS ON THE SOCIAL VALUE PERCEPTIONS OF YOUNG GENERATIONS **178**
Paula VARGAS

THE DECISIVE ROLE AND FACTORS OF CONSUMER CULTURE IN THE FORMATION OF INDIVIDUAL IDENTITY **179**
Nguyễn Văn ANH, Lê Minh TUẤN

Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ
Kongre Eş Başkanı

Prof. Dr. Gülsen DEMİR
Kongre Başkanı

Değerli bilim insanları,

11 Ekim 2025 tarihlerinde UZAKTAN ERİŞİM sistemi ile altıncısını İstanbul merkezli düzenlemiş olduğumuz Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimlere Multidisipliner Yaklaşımlar Kongresi'ne gösterilen ilgi ve katkılardan dolayı yürekten teşekkür ediyoruz.

Kongremizin altıncı buluşmasında başta Texas A&M Üniversitesi, Kindai Üniversitesi, Anurag College of Engineering, Kasetsart University, Mewar International University ve Maryam Abacha American University of Nigeria Rektörlüklerince resmi olarak desteklenmektedir.

Kongremizde birbirinden değerli çok sayıda bilim insanı aktif olarak görev almış ve sizlerle bir arada olmamızı sağlamıştır. Kongremize Türkiye başta olmak üzere farklı dünya ülkelerinden davetli konuşmacı olarak katılan; Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL (Türkiye), Prof. Dr. Alma A. BANGAYAN (Filipinler), Prof. Dr. Mihalis Michael KUYUCU (Türkiye), Prof. Dr. Muammer CENGİL (Türkiye), Prof. Dr. Muhammad SAFDAR BHATTI (Pakistan), Prof. Dr. Nadir KARAKUŞ (Türkiye), Prof. Dr. Sergio Ricardo QUIROGA (Arjantin), Prof. Dr. Sudath S. P. WARNAKULASURIYA (Sri Lanka), Prof. Dr. Ünal ŞENTÜRK (Türkiye), Prof. Dr. Vehbi BAYHAN (Türkiye), Doç. Dr. Gökşen ARAS (Türkiye), Doç. Dr. Günce DEMİR (Türkiye), Doç. Dr. Nevzat GENCER (Türkiye) ve Dr. Öğr. Üyesi L. Santhosh KUMAR (Hindistan) olmak üzere tüm davetli konuşmacılarımıza teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Kongremizin başlangıç aşamasından kapanışına kadar bizleri yalnız bırakmayan ve her türlü teknik anlamda yanımızda olan ORP Danışmanlık'a, bilimsel anlamda desteğini esirgemeyen bilim kurulumuza ve düzenleme kurulu üyelerimize yürekten teşekkürlerimizi bir borç biliyoruz. Kendilerine gelecek hayatta da aynı başarılarının devamını temenni ediyoruz.

Kongremizde birbiriyle iç içe olan farklı disiplinlerin buluşması ve bu buluşma ile multidisipliner anlayış çerçevesinde bir birliktelik yaratılması planlanmıştır. Katılımcılarımızın organizasyona, davetli konuşmacılara ve genel anlamda sunulan bildirilerin niteliğine ve başarılı bir kongre düzenlediğimize ilişkin geri bildirimleri bizleri fazlasıyla mutlu etmiştir.

Farklı olsa da aynı düşünce ile birbirine bağlı olan disiplinlerin bir araya gelerek yeni yeni projeler üretmesine katkı sağlamış olmak da ayrıca bizleri gururlandırmıştır. Kongremize yaklaşık iki ay kala kamu ve özel sektör temsilcileri ile devlet yöneticilerimize yönelik davetlerimize de karşılık bulduk. Bu vesile ile devlet büyüklerimizin göndermiş olduğu mesajlar ve mesaj içerikleri, ilerleyen süreçlerde daha verimli çalışmalar yapmamız konusunda da teşvik edici olmuştur. Umut ediyoruz ki gelecek zaman içerisinde başta ülkemiz olmak üzere, birçok dünya ülkesinden bilim insanını bir araya toplamayı, ortak projeler ve ürünler ile birlikte çalışmayı başaracağız.

Değerli bilim insanları sevgili dostlar; kongremize göstermiş olduğunuz ilgi, destek ve katkılardan dolayı tüm organizasyon içerisinde yer alan çalışma arkadaşlarımızı yürekten tebrik ediyor teşekkürlerimizi sunuyoruz. Bir sonraki kongremizde görüşmek üzere hepinize sağlık, mutluluk, huzur ve güzel günler diliyoruz. ***Kongremiz 2019 yılı akademik teşvik kriterleri kapsamında olup, 17/01/2020 tarihli ve 31011 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 16/1/2020 tarihli ve 2043 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı Uyarınca ilgili yayınlanan yönetmelik kapsamında değerlendirilmektedir. Ayrıca "YÖK" Yükseköğretim Genel Kurulu'nun 15.06.2023 tarihli 10 sayılı oturumunda alınan 2023.10.183 sayılı kararında yer alan doçentlik kriterlerini karşılamaktadır. İlgili yönetmelik ile kararın b) bendinde yer alan diğer uluslararası/ulusal bilimsel toplantıda sunulan tam metni/özeti, basılı/elektronik olarak yayınlanmış çalışma kapsamında olup 3 ÜÇ puanlık bir değer sağlamaktadır. (Diğer uluslararası/ulusal bilimsel toplantıda düzenleme kurulunda görevli olan bağlı olduğu üniversiteden görevlendirilmiş düzenleme kurulu akademisyen/temsilci Fırat Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesinden Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL 24.01.2024 tarih ve E-20158992-020-433299 sayılı resmî belge ile kongremizde görevlendirilmiştir.)*** Katılımcı sayısının %51 ve üzeri yabancı katılımcılardan oluşup, ayrıca 5 farklı dünya ülkesinden 5 davetli konuşmacı olarak kongremize katılım sağlamıştır. Kongremize toplam 14 davetli konuşmacı iştirak etmiştir. Toplam bildirilerin %51'den fazlası yabancı ülke katılımcılarına aittir. Ülke içinden gelen toplam bildiri sayısı 17, 7 farklı dünya ülkelerinden gelen bildiri sayısı ise 26 adettir.

Saygılarımızla...

Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ
Congress Co-Chair

Prof. Dr. Gülsen DEMİR
Congress Chair

Dear scientists,

We sincerely thank you for the interest and contributions shown to the International Congress on Multidisciplinary Approaches to Social and Humanities Sciences, which we organized for the sixth time with the REMOTE ACCESS system on 11 October 2025, based in Istanbul.

The sixth edition of the congress is officially supported by the Rectorates of Texas A&M University, Kindai University, Anurag College of Engineering, Kasetsart University, Mewar International University and Maryam Abacha American University of Nigeria.

Many valuable scientists took active part in our congress and enabled us to be together with you. We would like to thank all of our invited speakers participating from different countries of the world, particularly Türkiye including; Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL (Türkiye), Prof. Dr. Alma A. BANGAYAN (Philippines), Prof. Dr. Mihalis Michael KUYUCU (Türkiye), Prof. Dr. Muammer CENGİL (Türkiye), Prof. Dr. Muhammad SAFDAR BHATTI (Pakistan), Prof. Dr. Nadir KARAKUŞ (Türkiye), Prof. Dr. Sergio Ricardo QUIROGA (Argentina), Prof. Dr. Sudath S. P. WARNAKULASURIYA (Sri Lanka), Prof. Dr. Ünal ŞENTÜRK (Türkiye), Prof. Dr. Vehbi BAYHAN (Türkiye), Assoc. Prof. Dr. Gökşen ARAS (Türkiye), Assoc. Prof. Dr. Günce DEMİR (Türkiye), Assoc. Prof. Dr. Nevzat GENCER (Türkiye) and Assist. Prof. Dr. L. Santhosh KUMAR (India).

We are grateful to ORP Consulting, who did not leave us alone from the beginning to the end of the congress and stood by us in all technical terms, our scientific establishment and our organizing board members for their scientific support. We wish them the same success in the future life.

In our congress, it is planned to meet different disciplines intertwined with each other and to create a union within the framework of a multidisciplinary understanding with this meeting. The feedback of our participants to the organization, to the invited speakers, to the quality of the presentations presented in general, and to the fact that we have organized a successful congress, made us very happy.

It has also made us proud to have contributed to the creation of new projects by bringing together disciplines that are different but connected with the same thought. About two months before our congress, we also received our invitations to public and private sector representatives and state administrators. On this occasion, the messages and message contents sent by our elders have encouraged us to work more efficiently in the future. We hope that in the future, we will be able to gather scientists from many countries of the world, especially our country, and to work with joint projects and products.

Dear scientists, dear friends; We wholeheartedly congratulate our colleagues in the entire organization for your interest, support and contribution to our congress, and we present our gratitude. We wish you all health, happiness, peace and good days to see you at our next congress. ***Our congress is within the scope of academic incentive criteria for 2019 and is evaluated within the scope of the relevant published regulation in accordance with the President's Decision No. 2043 dated 16/1/2020, published in the Official Gazette dated 17/01/2020 and numbered 31011. In addition, our congress meets the criteria for associate professorship in the decision numbered 2023.10.183 taken at the session numbered 10 dated 15.06.2023 of the "CoHE" Council of Higher Education General Assembly. The full text / abstract presented in the other international / national scientific meeting in subparagraph b) of the relevant regulation and decision is within the scope of the work published in printed / electronic form and provides a value of 3 THREE points. (Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL of Fırat University, Faculty of Sport Sciences, who is assigned to the organizing committee of the other international / national scientific meeting, has been assigned to our congress with the official document dated 24.01.2024 and numbered E-20158992-020-433299.)*** 51% and more of the participants consisted of foreign participants, and 5 speakers participated in our congress as invited speakers from 5 different world countries. A total of 14 invited speakers participated in our congress. More than 51% of the total papers belong to foreign participants. The total number of papers coming from within the country is 17 and the number of papers coming from 7 different world countries is 26.

Regards...

Kongre Başkanı

- Prof. Dr. Gülsen DEMİR - Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü "Emekli"

Kongre Eş Başkanı

- Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ - Trakya Üniversitesi, İ.İ.B.F.

Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı

- Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL - Fırat Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi

Kongre Düzenleme Krulu

- Prof. Dr. Ahmet Semih UZUNDUMLU
- Prof. Dr. Aigul ZABİROVA
- Prof. Dr. Alpaslan Hamdi KUZUCUOĞLU
- Prof. Dr. Asuman Seda SARACALOĞLU
- Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ
- Prof. Dr. Adnan TAŞGIN
- Prof. Dr. Bünyamin AYHAN
- Prof. Dr. Çetin YAMAN
- Prof. Dr. Ercan ŞAHBUDAK
- Prof. Dr. E. Selcen DARÇIN
- Prof. Dr. Fatih ÇATIKKAŞ
- Prof. Dr. G. Muhiuddin CHİSHTY
- Prof. Dr. Gülsen DEMİR
- Prof. Dr. Gülten HERGÜNER
- Prof. Dr. Hayrettin GÜMÜŞDAĞ
- Prof. Dr. Kaya YILDIZ
- Prof. Dr. Ketut ARDHANA
- Prof. Dr. Mihalis Michael KUYUCU
- Prof. Dr. Mohammad Nazim UDDİN
- Prof. Dr. Mourad MOULAİ
- Prof. Dr. Muammer CENGİL
- Prof. Dr. Muhammad SAFDAR BHATTI
- Prof. Dr. Murat DARÇIN
- Prof. Dr. Mustafa TALAS
- Prof. Dr. Norizan ABDUL GHANİ
- Prof. Dr. Rosita HENRY
- Prof. Dr. Sergio Ricardo QUIROGA
- Prof. Dr. Ümran SEVİL
- Prof. Dr. Zeki ÇİZMECİOĞLU
- Doç. Dr. Ayşegül TÜRK
- Doç. Dr. Glenn DAWES
- Doç. Dr. Mehmet KARAARSLAN
- Dr. Öğr. Üyesi Senai YALÇINKAYA
- Dr. Garry COVENTRY
- Dr. Yekti MAUNATİ

Kongre Sekreterya

- Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL
- Doç. Dr. Emre DÜNDER
- Doç. Dr. Gökşen ARAS
- Dr. Öğr. Üyesi Andi ASRIFAN
- Dr. Öğr. Üyesi Ayça GÜRKAN
- Dr. Öğr. Üyesi L. Santhosh KUMAR
- Dr. Öğr. Üyesi Rommel TABULA

Hukuk Danışmanları

- Av. Gökhan MACİT
- Av. Onur BAYKAN
- Av. Saltuk Buğra SON

Congress Chair

- Prof. Dr. Gülsen DEMİR - Aydın Adnan Menderes University, Department of Sociology "Retired"

Congress Co-Chair

- Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ - Trakya University

Chairman Of The Organizing Board

- Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL - Fırat University

Congress Organizing Committee Chair

- Prof. Dr. Ahmet Semih UZUNDUMLU
- Prof. Dr. Aigul ZABIROVA
- Prof. Dr. Alpaslan Hamdi KUZUCUOĞLU
- Prof. Dr. Asuman Seda SARACALOĞLU
- Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ
- Prof. Dr. Adnan TAŞGIN
- Prof. Dr. Bünyamin AYHAN
- Prof. Dr. Çetin YAMAN
- Prof. Dr. Ercan ŞAHBUDAK
- Prof. Dr. E. Selcen DARÇIN
- Prof. Dr. Fatih ÇATIKKAŞ
- Prof. Dr. G. Muhiuddin CHISHTY
- Prof. Dr. Gülsen DEMİR
- Prof. Dr. Gülten HERGÜNER
- Prof. Dr. Hayrettin GÜMÜŞDAĞ
- Prof. Dr. Kaya YILDIZ
- Prof. Dr. Ketut ARDHANA
- Prof. Dr. Mihalis Michael KUYUCU
- Prof. Dr. Mohammad Nazim UDDIN
- Prof. Dr. Mourad MOULAI
- Prof. Dr. Muammer CENGİL
- Prof. Dr. Muhammad SAFDAR BHATTI
- Prof. Dr. Murat DARÇIN
- Prof. Dr. Mustafa TALAS
- Prof. Dr. Norizan ABDUL GHANI
- Prof. Dr. Rosita HENRY
- Prof. Dr. Sergio Ricardo QUIROGA
- Prof. Dr. Ümran SEVİL
- Prof. Dr. Zeki ÇİZMECİOĞLU
- Assoc. Prof. Dr. Ayşegül TÜRK
- Assoc. Prof. Dr. Glenn DAWES
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet KARAARSLAN
- Assist. Prof. Dr. Senai YALÇINKAYA
- Dr. Garry COVENTRY
- Dr. Yekti MAUNATI

Congress Secretary

- Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL
- Assoc. Prof. Dr. Emre DÜNDER
- Assoc. Prof. Dr. Gökşen ARAS
- Assist. Prof. Dr. Andi ASRIFAN
- Assist. Prof. Dr. Ayça GÜRKAN
- Assist. Prof. Dr. L. Santhosh KUMAR
- Assist. Prof. Dr. Rommel TABULA

Law Advisors

- Att. Gökhan MACİT
- Att. Onur BAYKAN
- Att. Saltuk Buğra SON

- Prof. Dr. Ahmed LALAOUI (University d'Oran)
- Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL (Fırat Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ahmet AKIN (Medeniyet Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ahmet Semih UZUNDUMLU (Atatürk Üniversitesi)
- Prof. Dr. Adnan TAŞGIN (Atatürk Üniversitesi)
- Prof. Dr. Aigul ZABIROVA (United Arab Emirates University)
- Prof. Dr. Alpaslan Hamdi KUZUCUOĞLU (Medeniyet Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ashok JAMMI (Principal in Anurag College)
- Prof. Dr. Asuman Seda SARACALOĞLU (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
- Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ (Trakya Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ayşe ÇEVİRME (Sakarya Üniversitesi)
- Prof. Dr. Behçet Kemal YEŞİLBURSA (Uludağ Üniversitesi)
- Prof. Dr. Bekir Barış CİHAN (Yozgat Bozok Üniversitesi)
- Prof. Dr. Bünyamin AYHAN (Selçuk Üniversitesi)
- Prof. Dr. Clemens BEUNGKUM (Berlin School of Economics and Law)
- Prof. Dr. Çetin YAMAN (Bayburt Üniversitesi)
- Prof. Dr. E. Selcen DARÇIN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ekrem CAUSEVIC (Zagreb University)
- Prof. Dr. Ebru ILGAR (Yozgat Bozok Üniversitesi)
- Prof. Dr. Erdoğan GÜNEŞ (Ankara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Fatih ÇATIKKAŞ (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
- Prof. Dr. Gülsen DEMİR (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
- Prof. Dr. Gülten HERGÜNER (Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hakkı ULUCAN (Erciyes Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hayrettin GÜMÜŞDAĞ (Yozgat Bozok Üniversitesi)
- Prof. Dr. İlker CIRIK (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)
- Prof. Dr. Kaya YILDIZ (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ketut ARDHANA (University of Adayana)
- Prof. Dr. Kutlu ÖNDER (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mihalis Michael KUYUCU (İstanbul Galata Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mohammad Nazim UDDİN (International Islamic University Chittagong)
- Prof. Dr. Mourad MOULAI (Moulay Ismaïl University)
- Prof. Dr. Muammer CENGİL (Hitit Üniversitesi)
- Prof. Dr. Muhammad SAFDAR BHATTI (Bahawalpur College)
- Prof. Dr. Muhiuddin CHISHTY (University of Tabuk)
- Prof. Dr. Murat DARÇIN (Karatay Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mustafa TALAS (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
- Prof. Dr. Nil DUBAN (Afyon Kocatepe Üniversitesi)
- Prof. Dr. Norizan ABDUL GHANI (University of Aberdeen)
- Prof. Dr. Nurcan METİN (Trakya Üniversitesi)
- Prof. Dr. Pelin AVŞAR KARABAŞ (Hitit Üniversitesi)
- Prof. Dr. Rosita HENRY (James Cook University)
- Prof. Dr. Saliha ÖZPINAR (Alanya Alaattin Keykubat Üniversitesi)
- Prof. Dr. Selçuk DUMAN (Giresun Üniversitesi)
- Prof. Dr. Sergio Ricardo QUIROGA (ICAES National San Luis University)
- Prof. Dr. Tennur YERLİSU LAPA (Akdeniz Üniversitesi)
- Prof. Dr. Tülin URAL (Yeditepe Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ümran SEVİL (Hasan Kalyoncu Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ünal ŞENTÜRK (İnönü Üniversitesi)
- Prof. Dr. Yüksel SAVUCU (Fırat Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ayşegül TÜRK (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

- Doç. Dr. Cihat DEMİR (Dicle Üniversitesi)
- Doç. Dr. Eda BOZKURT (Atatürk Üniversitesi)
- Doç. Dr. Elşen BAĞIRZADE (Azerbaijan State University of Economy)
- Doç. Dr. Emine YILDIZ KUYRUKÇU (Konya Teknik Üniversitesi)
- Doç. Dr. Emre DÜNDER (On Dokuz Mayıs Üniversitesi)
- Doç. Dr. Glenn DAWES (James Cook University)
- Doç. Dr. Gökşen ARAS (Atılım Üniversitesi)
- Doç. Dr. Gültekin COŞKUN (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)
- Doç. Dr. Hasan Hüseyin YILDIRIM (Balıkesir Üniversitesi)
- Doç. Dr. İshak KOZİKOĞLU (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mecit ASLAN (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mehmet Buğra ÖZHAN (Atatürk Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mehmet KARAARSLAN (Dicle Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mükerrem ATALAY ORAL (Akdeniz Üniversitesi)
- Doç. Dr. Recep KAHRAMANOĞLU (Gaziantep Üniversitesi)
- Doç. Dr. Sevilay YILDIZ (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
- Doç. Dr. Tudora ARNAUT (Kiev International University)
- Doç. Dr. Zeynep YAMAN (Sakarya Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Andi ASRIFAN (University Muhammadiyah)
- Dr. Öğr. Üyesi Ayça GÜRKAN (Ege Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Gönül GÖKÇAY (Kafkas Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi L. Santhosh KUMAR (Kristu Jayanti College)
- Dr. Öğr. Üyesi Rommel TABULA (Rajamangala University)
- Dr. Öğr. Üyesi Senai YALÇINKAYA (Marmara Üniversitesi)
- Dr. Garry COVENTRY (Cames Cook University)
- Dr. Yekti MAUNATI (Indonesian Institute of Sciences)

***Bilimsel kurul ünvan ve alfabetik isim sıralamasına göre düzenlenmiştir.**

- Prof. Dr. Ahmed LALAOUI (University d'Oran)
- Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL (Fırat University)
- Prof. Dr. Ahmet AKIN (Medeniyet University)
- Prof. Dr. Ahmet Semih UZUNDUMLU (Atatürk University)
- Prof. Dr. Adnan TAŞGIN (Atatürk University)
- Prof. Dr. Aigul ZABIROVA (United Arab Emirates University)
- Prof. Dr. Alpaslan Hamdi KUZUCUOĞLU (Medeniyet University)
- Prof. Dr. Ashok JAMMI (Principal in Anurag College)
- Prof. Dr. Asuman Seda SARACALOĞLU (Aydın Adnan Menderes University)
- Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes University)
- Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ (Trakya University)
- Prof. Dr. Ayşe ÇEVİRME (Sakarya University)
- Prof. Dr. Behçet Kemal YEŞİLBURSA (Uludağ University)
- Prof. Dr. Bekir Barış CİHAN (Yozgat Bozok University)
- Prof. Dr. Bünyamin AYHAN (Selçuk University)
- Prof. Dr. Clemens BEUNGKUM (Berlin School of Economics and Law)
- Prof. Dr. Çetin YAMAN (Bayburt University)
- Prof. Dr. E. Selcen DARÇIN (Ankara Hacı Bayram Veli University)
- Prof. Dr. Ekrem CAUSEVIC (Zagreb University)
- Prof. Dr. Ebru ILGAR (Yozgat Bozok University)
- Prof. Dr. Erdoğan GÜNEŞ (Ankara University)
- Prof. Dr. Fatih ÇATIKKAŞ (Manisa Celal Bayar University)
- Prof. Dr. Gülsen DEMİR (Aydın Adnan Menderes University
- Prof. Dr. Gülten HERGÜNER (Sakarya Uygulamalı Bilimler University)
- Prof. Dr. Hakkı ULUCAN (Erciyes University)
- Prof. Dr. Hayrettin GÜMÜŞDAĞ (Yozgat Bozok University)
- Prof. Dr. İlker CIRIK (Mimar Sinan Güzel Sanatlar University)
- Prof. Dr. Kaya YILDIZ (Bolu Abant Izzet Baysal University)
- Prof. Dr. Ketut ARDHANA (University of Adayana)
- Prof. Dr. Kutlu ÖNDER (Necmettin Erbakan University)
- Prof. Dr. Mihalis Michael KUYUCU (Istanbul Galata University)
- Prof. Dr. Mohammad Nazim UDDİN (International Islamic University Chittagong)
- Prof. Dr. Mourad MOULAI (Moulay Ismaïl University)
- Prof. Dr. Muammer CENGİL (Hitit University)
- Prof. Dr. Muhammad SAFDAR BHATTI (Bahawalpur College)
- Prof. Dr. Muhiuddin CHISHTY (University of Tabuk)
- Prof. Dr. Murat DARÇIN (Karatay University)
- Prof. Dr. Mustafa TALAS (Niğde Ömer Halisdemir University)
- Prof. Dr. Nil DUBAN (Afyon Kocatepe University)
- Prof. Dr. Norizan ABDUL GHANI (University of Aberdeen)
- Prof. Dr. Nurcan METİN (Trakya University)
- Prof. Dr. Pelin AVŞAR KARABAŞ (Hitit University)
- Prof. Dr. Rosita HENRY (James Cook University)
- Prof. Dr. Saliha ÖZPINAR (Alanya Alaattin Keykubat University)
- Prof. Dr. Selçuk DUMAN (Giresun University)
- Prof. Dr. Sergio Ricardo QUIROGA (ICAES National San Luis University)
- Prof. Dr. Tennur YERLİSU LAPA (Akdeniz University)
- Prof. Dr. Tülin URAL (Yeditepe University)
- Prof. Dr. Ümran SEVİL (Hasan Kalyoncu University)
- Prof. Dr. Ünal ŞENTÜRK (Inönü University)
- Prof. Dr. Yüksel SAVUCU (Fırat University)
- Assoc. Prof. Dr. Ayşegül TÜRK (Ankara Hacı Bayram Veli University)

- Assoc. Prof. Dr. Cihat DEMİR (Dicle University)
- Assoc. Prof. Dr. Eda BOZKURT (Atatürk University)
- Assoc. Prof. Dr. Elşen BAĞIRZADE (Azerbaijan State University of Economy)
- Assoc. Prof. Dr. Emine YILDIZ KUYRUKÇU (Konya Technical University)
- Assoc. Prof. Dr. Emre DÜNDER (On Dokuz Mayıs University)
- Assoc. Prof. Dr. Glenn DAWES (James Cook University)
- Assoc. Prof. Dr. Gökşen ARAS (Atılım University)
- Assoc. Prof. Dr. Gültekin COŞKUN (Sivas Cumhuriyet University)
- Assoc. Prof. Dr. Hasan Hüseyin YILDIRIM (Balıkesir University)
- Assoc. Prof. Dr. İshak KOZİOĞLU (Van Yüzüncü Yıl University)
- Assoc. Prof. Dr. Mecit ASLAN (Van Yüzüncü Yıl University)
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Buğra ÖZHAN (Atatürk University)
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet KARAARSLAN (Dicle University)
- Assoc. Prof. Dr. Mükerrem ATALAY ORAL (Akdeniz University)
- Assoc. Prof. Dr. Resep KAHKAMANOĞLU (Gaziantep University)
- Assoc. Prof. Dr. Sevilay YILDIZ (Bolu Abant Izzet Baysal University)
- Assoc. Prof. Dr. Tudora ARNAUT (Kiev International University)
- Assoc. Prof. Dr. Zeynep YAMAN (Sakarya University)
- Assist. Prof. Dr. Andi ASRIFAN (University Muhammadiyah)
- Assist. Prof. Dr. Ayça GÜRKAN (Ege University)
- Assist. Prof. Dr. Gönül GÖKÇAY (Kafkas University)
- Assist. Prof. Dr. L. Santhosh KUMAR (Kristu Jayanti College)
- Assist. Prof. Dr. Rommel TABULA (Rajamangala University)
- Assist. Prof. Dr. Senai YALÇINKAYA (Marmara University)
- Dr. Garry COVENTRY (Cames Cook University)
- Dr. Yekti MAUNATI (Indonesian Institute of Sciences)

***** Scientific committee is organized by title and alphabetical name order.***

6. ULUSLARARASI SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLERE MULTİDİSİPLİNER YAKLAŞIMLAR KONGRESİ

6th INTERNATIONAL CONGRESS ON MULTIDISCIPLINARY APPROACHES TO SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES

KONFERANS PROGRAMI / *CONFERENCE PROGRAM*
11 Ekim 2025, İstanbul / *11 October 2025, İstanbul*

AÇILIŞ / *OPENING*
Saat: 10:30 , *Time: 11:00 (GMT+3)*

AÇILIŞ KONUŞMASI / *OPENING SPEECH*
Prof. Dr. Gülsen DEMİR

DAVETLİ KONUŞMACILAR / *KEYNOTE SPEAKERS*
Saat: 11:00-15:00, *Time: 11:00-15:00 (GMT+3)*

OTURUM BAŞKANI / *HEAD OF SESSION*
Prof. Dr. Gülsen DEMİR

DAVETLİ KONUŞMACILAR / *KEYNOTE SPEAKERS*
Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL (Türkiye)
Prof. Dr. Alma A. BANGAYAN (Philippines)
Prof. Dr. Mihalis Michael KUYUCU (Türkiye)
Prof. Dr. Muammer CENGİL (Türkiye)
Prof. Dr. Muhammad SAFDAR BHATTI (Pakistan)
Prof. Dr. Nadir KARAKUŞ (Türkiye)
Prof. Dr. Sergio Ricardo QUIROGA (Argentina)
Prof. Dr. Sudath S. P. WARNAKULASURIYA (Sri Lanka)
Prof. Dr. Ünal ŞENTÜRK (Türkiye)
Prof. Dr. Vehbi BAYHAN (Türkiye)
Assoc. Prof. Dr. Gökşen ARAS (Türkiye)
Assoc. Prof. Dr. Günce DEMİR (Türkiye)
Assoc. Prof. Dr. Nevzat GENCER (Türkiye)
Assist. Prof. Dr. L. Santhosh KUMAR (India)

SÖZEL - POSTER OTURUMLAR / ORAL - POSTER SESSIONS

OTURUM / SESSION : 1

Tarih ve Saat / Date and Time : 11 EKİM 2025 - 15:30 - 18:30 (GMT+3)

Oturum Başkanı (Head of Session) : Prof. Dr. Gülsen DEMİR

Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ

Assos. Prof. Dr. Mihalis Michael KUYUCU

Assos. Prof. Dr. Günce DEMİR

Admin

15:30	Hayrettin GÜMÜŞDAĞ	THE EFFECT OF SPORTS ON NOMOPHOBIA
15:40	Hayrettin GÜMÜŞDAĞ	THE IMPORTANCE OF FAMILY COMMUNICATION IN ATHLETIC PERFORMANCE
15:50	Coşkun YILMAZ, Mehmet SÖYLER, Tolga ALTUĞ	GENÇ FUTBOLCULARDA SOLUNUM KAS KUVVETİ İLE ÇEVİKLİK PERFORMANSI ARASINDAKİ İLİŞKİ
16:00	Tolga ALTUĞ, Coşkun YILMAZ, Mehmet SÖYLER	GENÇ FUTBOLCULARDA SOLUNUM KAS KUVVETİ İLE FUTBOL SAHA TESTLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ
16:10	Büşra YILMAZ	KAMUSAL MALLAR TEORİSİNDE DÖNÜŞÜM: DİJİTAL KAMUSAL MALLAR VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARINA ULAŞMADAKİ ROLLERİ
16:20	Elif Tuğce KARAOĞLU ERAVŞAR	HAND INJURY AND STRESS-RELATED AFFECTIVE DISORDERS: INVESTIGATING THE IMPACT OF COGNITIVE RESERVE AND PERCEIVED SOCIAL SUPPORT
16:30	Figen BOZKUŞ	MATEMATİK ÖĞRETİMİNDE ETKİNLİK TASARLAMA: ÖĞRETMEN ADAYLARININ GELİŞTİRDİĞİ ETKİNLİKLERİN ANALİZİ
16:40	Hatice Kübra ALTUNSOY COŞKUN	ÇOK KÜLTÜRLÜ BİR MEKÂN OLARAK ANI ANTİK KENTİ: KENT SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA BİR ANALİZ
16:50	Kenan HİSAR, Suat ERDOĞAN	OSMANLI CEZA HUKUKUNDA MUSLİHUN MÜESSESESİ İLE ONARICI ADALET İLKESİ: (531 NO'LU ÜSKÜDAR KADI SİCİLLERİ ÖRNEĞİ)
17:00	Melike Nur DOKGÖZ, Bilge TÜRKOĞLU	FLÖRT ŞİDDETİ MAĞDURLARININ RUHSAL İYİLEŞME YOLCULUĞUNDA SANAT TERAPİSİ VE SOSYAL HIZMETİN ROLÜ: KURAMSAL BİR DEĞERLENDİRME
17:10	Merve GÜHAN, Mehmet Ulaş KOYUNCUOĞLU	İŞİTME ENGELLİ VE KONUŞMA ENGELLİ BİREYLER İÇİN ERİŞİLEBİLİRLİK: İŞARET DİLİNDE YAPAY ZEKÂ VE GÖRÜNTÜ İŞLEME UYGULAMALARI
17:20	Selçuk DEMİR	SPORA YÖNELİK TUTUMUN ÖZ-DİSİPLİN ÜZERİNDEKİ ROLÜ
17:30	Selçuk DEMİR	YÜKSEKÖĞRETİMDE YAPAY ZEKAYA YÖNELİK ÖĞRENCİ TUTUMLARININ İNCELENMESİ
17:40	Özgür UĞUZ	VISUAL CODES OF THE MASSES: STEREOTYPE AND METAPHOR IN 20TH-CENTURY PROPAGANDA PRINTS
17:50	Ayhan AYTAÇ, Perihan CİHANER	THE EFFECT OF FINANCIAL MANAGEMENT STRATEGIES IN HEALTHCARE ORGANIZATIONS ON CORPORATE EFFICIENCY

18:00	Perihan CİHANER, Saliha ÖZPINAR	MANAGEMENT AND IMPROVEMENT OF PUBLIC HEALTH SERVICES IN HEALTHCARE FACILITIES
18:10	Asena BOĞA ATA	BRONKOSKOPİ LUBRİKANTLARINA DAYANIKLI C. MOUNT GELİŞTİRİLMESİ

SÖZEL - POSTER OTURUMLAR / ORAL - POSTER SESSIONS

OTURUM / SESSION : 2

Tarih ve Saat / Date and Time : 11 OCTOBER 2025 - 15:00 - 19:30 (GMT+3)

Oturum Başkanı (Head of Session) : Prof. Dr. Ashok JAMMI

Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL

Assoc. Prof. Dr. Gökşen ARAS

Assist. Prof. Dr. L. Santhosh KUMAR

Admin

15:00	Lucas VAN DEN BERG, Chloé DE BACKER	THE IMPORTANCE AND FUNCTIONAL APPROACH OF THE ROLE OF DIGITAL HISTORY NARRATIVES IN THE FORMATION OF COLLECTIVE MEMORY
15:10	Noah VERMEULEN, Nathan DUBOIS	SOCIAL CAPITAL IN RURAL DEVELOPMENT PROJECTS COMMUNITY SOLIDARITY
15:20	Lucas MARTIN, Antoine RENAUD, Gabriel MERCIER	THE TRANSFORMATION OF INDIVIDUAL PRIVACY IN THE DIGITAL AGE AND ITS IMPACT ON SOCIAL TRUST RELATIONSHIPS
15:30	Chloé DUBOIS, Manon LEFEBVRE	EXAMINATION OF THE ROLE OF CULTURAL HERITAGE IN SUSTAINABLE URBAN PLANNING AND ITS CONTRIBUTION TO LOCAL IDENTITY
15:40	Juliette LAURENT, Manon LEFEBVRE	THE POWER OF PUBLIC SPACES TO TRANSFORM SOCIAL INTERACTION PATTERNS IN THE CONTEXT OF URBAN SOCIOLOGY
15:50	Hugo LEROY, Clara FONTAINE	ANALYSIS OF HOW SOCIAL MEDIA ACTIVISM SHAPES POLITICAL PARTICIPATION BEHAVIOR AMONG YOUNG GENERATIONS
16:00	Camille MOREAU	PEDAGOGICAL CONSEQUENCES OF CULTURAL ADAPTATION PROBLEMS ENCOUNTERED BY MIGRANT CHILDREN IN THE EDUCATION PROCESS
16:10	Emma RICHARD	SOCIOLOGICAL INTERPRETATION OF THE TRANSFORMATIVE DYNAMICS CREATED BY WOMEN'S LEADERSHIP IN ORGANIZATIONAL DECISION-MAKING PROCESSES
16:20	Niklas RICHTER, Paul MEYER	THE POTENTIAL OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE-SUPPORTED LANGUAGE MODELS TO REDEFINE AUTHOR IDENTITY IN LITERARY TEXT PRODUCTION
16:30	Laura BRAUN, Sophie WOLF	AN ANALYSIS OF THE NEW FORMS OF REPRODUCTION OF GENDER ROLES IN MEDIA DISCOURSE AND THEIR IMPACT ON AUDIENCE PERCEPTIONS
16:40	Maximilian KLEIN, Elias HOFFMANN, Lina WAGNER	RELATIONSHIPS BETWEEN COLLECTIVE TRAUMA AND IDENTITY CONSTRUCTION IN POST-WAR SOCIETIES FROM THE PERSPECTIVE OF MEMORY STUDIES
16:50	Marie SCHULZ	THE SOCIOECONOMIC IMPACTS OF FLEXIBLE EMPLOYMENT MODELS ON FAMILY STRUCTURE IN MODERN WORKING LIFE
17:00	Felix NEUMANN, Emilia FISCHER	THE FUNCTIONS OF NONVERBAL SIGNALS IN INTERCULTURAL COMMUNICATION PROCESSES THAT LEAD TO MISUNDERSTANDINGS

17:10	Matteo ROSSI	EXAMPLES OF SOCIAL BEHAVIOR PATTERNS THROUGH MEDIA REPRESENTATIONS OF CLIMATE CHANGE RHETORIC
17:20	Giulia RUSSO, Alessia DE LUCA	ANALYSIS OF THE HISTORICAL TRANSFORMATION OF PARENTING PRACTICES AND NEW ROLES IN THE MODERN FAMILY STRUCTURE
17:30	Sofia BIANCHI	THE IMPORTANCE OF NEW DEFINITIONS OF LOCAL IDENTITIES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION FROM A LITERATURE PERSPECTIVE
17:40	Chiara GATTI, Valentina RIZZO, Federico BARONE, Riccardo PALUMBO	EVALUATING THE EFFECTS OF GAMIFICATION TECHNIQUES ON MOTIVATION AND LEARNING OUTCOMES IN EDUCATION
17:50	Alessandro ROMANO, Francesco CONTI	EXAMINING THE ROLE OF LITERARY TRANSLATION IN CULTURAL TRANSFER AND MEANING PRODUCTION PROCESSES
18:00	Mārtiņš BALODIS, Dāvis LĀCIS	AN URBAN CULTURE STUDY EXAMINING THE CHANGING MEANING OF THE CONCEPT OF URBAN AESTHETICS THROUGH HISTORICAL PROCESSES
18:10	Kristaps KRASTS	THE IMPACT OF THE CONCEPT OF BIOPOLITICS ON CURRENT HEALTH POLICIES AND INDIVIDUAL-STATE RELATIONSHIPS
18:20	Daniel MARTÍNEZ, Laura GONZÁLEZ	THE EFFECTS OF ART EDUCATION ON CREATIVITY DEVELOPMENT AND IDENTITY CONSTRUCTION
18:30	Pablo SÁNCHEZ, Adrián HERRERA, Marta MORENO	ANALYSIS OF THE REPRESENTATIONAL FORMS OF POST-COLONIAL THOUGHT IN CONTEMPORARY POLITICAL DISCOURSE
18:40	Lucía FERNÁNDEZ	THE ROLE OF URBAN NARRATIVES IN IDENTITY CONSTRUCTION IN THE CONTEXT OF THE RELATIONSHIP BETWEEN LITERATURE AND SPACE
18:50	Carmen TORRES, Hugo CASTRO, Ana NAVARRO	THE USE OF THE PURSUIT OF INDIVIDUAL HAPPINESS AS A MEANS OF DIRECTING CONSUMPTION IN NEOLIBERAL SOCIETIES
19:00	Paula VARGAS	THE EFFECTS OF POPULAR CULTURE PRODUCTS ON THE SOCIAL VALUE PERCEPTIONS OF YOUNG GENERATIONS
19:10	Nguyễn Văn ANH, Lê Minh TUẤN	THE DECISIVE ROLE AND FACTORS OF CONSUMER CULTURE IN THE FORMATION OF INDIVIDUAL IDENTITY

DAVETLİ KONUŞMACILAR

INVITED SPEAKERS

SPORDA KRALİÇE ARI SENDROMU

Prof. Dr. Ali Serdar YÜCEL

Fırat Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Elazığ / Türkiye

Öz: Bu çalışma, 1970'li yıllarda tanımlanmış olan Kraliçe Arı Sendromunu sporda kadınlar arası rekabetin dinamiklerini ortaya koymak için değerlendirmektedir. Erkek egemen spor kültürü ve spor çalışma alanlarında üst pozisyonlara gelen kadınların, hemcinslerine karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergilemesi, kadın dayanışmasını zayıflatan bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Literatürde bu sendromun kökenleri, ortaya çıkış nedenleri, spor bağlamındaki yansımaları ve olası çözüm yolları ve alanyazında yapılmış bilimsel çalışmalar ele alınmıştır. Çalışma, sporda toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal kimlik tehdidi tartışmalarında "kadınların kadınlara desteği" temasını yeniden değerlendirme gereğine dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kraliçe Arı Sendromu, Cinsiyet Eşitsizliği, Kadın Sporcular, Liderlik, Sosyal Kimlik, Rekabet

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR BİLGİ

İlk olarak 1970'li yıllarda tanımlanan bu terim, iş hayatında başarılı kadınların çalışma ortamlarında ki hemcinslerine karşı daha sert bir tavır almaları ve kadın çalışanların işletme içerisinde gelişimlerine ve terfilerine yardımcı olmamaları olarak da açıklanmaktadır (Taşdelen Baş, 2020). Bir başka ifadeyle bu terim, liderlik pozisyonlarında yer alan kadınların genç kadınlar için üst düzey hareketlilik fırsatlarını aktif olarak kısıtladığı örgütsel eşitsizliklerin tetiklediği belirli davranışları açıklamak için yaygın olarak kullanılmıştır (Grangeiro vd., 2024). Derks ve arkadaşları (2011) ise Kraliçe Arı davranışından, kadınların cinsiyetçi ve erkek egemen ortamlarda başarılı olmak için benimsedikleri bir strateji olarak söz etmişlerdir.

Kadınların iş yerindeki rolü çok önemlidir ve erkeklerin baskın olduğu bir kültürde kadınların ticari hayatın ön saflarında yer alması son derece zordur ve aynı zamanda kadınlar özellikle kariyer ilerlemesinde sıklıkla önemli engellerle karşılaşmaktadırlar (Abalkhail, 2020, s. 380; Özülke, 2016). Yetkili pozisyonlardaki erkeklerin kadınlara karşı önyargılı olduğu varsayılsa da, literatür, yetkili pozisyonlardaki kadınların kadın astlarına karşı daha olumsuz tutum sergilediğini ortaya koymuştur (Arvate vd., 2018; Faniko vd., 2021). Bu olgu, ağırlıklı olarak erkek egemen toplumlarda ve kuruluşlarda gözlemlenir; burada başarılı bağımsız kadınlar, kariyerlerini ilerletmek için kurumsal kültür ve yapıdan etkilenen erkeksi yönetim tarzlarını benimseyebilir. (Aksu & Şahin, 2022, s. 2; Derks, Van Laar & Ellemers, 2016, s. 457). Kadınlar kendilerini ifade etmek isterken daha sert bir kişiliğe bürünebilmekte ve erkek özellikleri sergileyebilmektedir. Bu koşulların bir sonucu olarak, bazı kadınlar kendilerini diğer kadınlardan soyutlamakta ve sanki onlardan farklıymış gibi davranmaktadır (Özülke, 2016).

Kadınların kariyerleri boyunca karşılaştıkları engeller üzerine yapılan araştırmalar, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının ve cinsiyet eşitsizliğinin olumsuz etkilerini göstermektedir (Barreto vd., 2009). Kadınlara yönelik engeller sadece erkeklerden değil kadınlardan da kaynaklanabilmektedir. Özellikle kadınlardan kaynaklı kariyer engeli genellikle Kraliçe Arı sendromu olarak adlandırılmaktadır. Kraliçe Arı sendromunun örgütlerde, kadınların içinde bulunduğu erkek egemen çalışma ortamlarında cinsiyet ayrımcılığının bir sonucu olduğunu göstermektedir (Aksu & Şahin, 2022). Gerçekten de araştırmalar da, erkeklerin egemen olduğu bir çalışma alanında ve toplumlarda kadınlara fırsat verilmemesi nedeniyle yüksek başarı gösteren kadınların sorunlarla karşılaşabileceği gözlemlenmiştir ve çalışma ortamında bazı kadınların, kendilerini hemcinsleri ile ilişkili olan olumsuz değerlendirmelerden uzak tutmak için eril bir davranışı benimseme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Britton, 2017; Mufti, 2021). Üst düzey pozisyonların az olması nedeniyle, kadın liderler kendilerini diğer kadınlardan uzaklaştırabilir ve konumlarını korumak için erkeksi özellikler sergileme eğiliminde olabilirler (Mufti, 2021). Deneysel araştırmalar, sembolik statünün kadınlar arasındaki dayanışma üzerindeki olumsuz etkisine ışık tutmuştur (Duguid, 2011). Baykal ve Surucu (2025) yaptıkları

çalışmada, kadın üstlere karşı bilinçaltı önyargıların, tipik olarak Kraliçe Arı Sendromu ile ilişkilendirilen davranışlara benzer şekilde, kadın astlar arasında yaygın olabileceğini ortaya koymuştur. Bazı kadınlar için kraliçe arı gibi davranmak, cinsiyetçi örgütsel kültürlerde hırslarının peşinden gitmenin bir yoludur (Cibibin & Leo, 2022).

Kraliçe Arı Sendromunun en yaygın nedenleri şunlardır (Peopleforce, t.y.):

Yapısal ayrımcılık ve cinsiyet ayrımcılığı – Erkeksi ortamlarda (kolluk kuvvetleri gibi) görev yapan üst düzey pozisyonlardaki kadınlar genellikle kendilerini diğer kadınlardan uzaklaştırır, ayrımcılığın varlığını inkar eder ve erkeksi liderlik tarzları benimserler. Bu, bireysel kişilik özellikleriyle ilgili değil, başarının kişinin cinsiyet kimliğinden uzaklaşmasını gerektirdiği bir ortama uyum sağlama ihtiyacıyla ilgilidir.

Karar alma pozisyonlarına sınırlı erişim – Kadınlara sunulan liderlik rollerinin sayısının sınırlı olduğu kuruluşlarda rekabet daha şiddetli olabilir ve "rekabeti" desteklemek daha az avantajlı hale gelebilir.

Kadın liderlik rol modellerinin eksikliği – Kadınlar destek, mentorluk veya olumlu örnekler olmadan ilerlediklerinde, "kendi başlarına başardıkları için" diğer kadınların da işleri bağımsız olarak halletmeleri gerektiğine inanabilirler.

Spor, erkekler ve kadınlar arasındaki farkları vurgulayan ve cinsiyete dayalı sosyal hiyerarşiyi pekiştiren imgeleri, ideolojileri ve yapıları aracılığıyla genellikle toplumun bir mikrokozmosu olarak tanımlanır (Cibibin & Leo, 2022). Spor tarihi her zaman erkekler tarafından domine edilmiştir ve erkekler spor etkinliklerine kadınlara kıyasla daha yüksek oranda katılmaktadır (Hargreaves, 1994). Spor yapma fırsatları olmasına rağmen, kadınlar erkeklerin spor tarihinin başından beri yeterince temsil edilmemiştir (Samad, 2021). Son zamanlarda kadınların spora, özellikle de elit spora katılımında ilerleme olsa da yönetim pozisyonlarında, özellikle sporda aynı eğilim görülmemekte ve spor yönetimindeki kadın temsili hâlâ geride kalmaktadır (Kowaleska, 2020; Schoch & Clausen, 2019). Kadınların spor kurumlarında ikincil rollere de sahip oldukları unutulmamalıdır: yönetimsel rollerde genellikle yeterince temsil edilmezler ve Uluslararası ve Ulusal Olimpiyat Komitelerinin ve Uluslararası Spor Federasyonlarının üst düzey yöneticileri hâlâ ağırlıklı olarak erkeklerden oluşmaktadır (Talbot, 2001). Amerika Birleşik Devletleri'ndeki spor endüstrisi her zaman erkekler tarafından domine edilmiştir ve erkekler hala kadınlardan daha yüksek bir oranda bu endüstride yer almaktadır. Kadınlar sadece spor endüstrisinde değil, özellikle de bir organizasyonun yönetici kademelerinde dezavantajlı durumdadır (Cibbin & Leo, 2022).

Sporda bu sendrom birkaç şekilde ortaya çıkabilir:

Kadın Antrenör ve Sporcu

Bu durum bazı kadın antrenörlerin kadın sporculara çok fazla güven duymadığında veya onları çok fazla eleştirdiğinde ortaya çıkar. Üst pozisyondaki kadınlar bu konuma gelirken kendilerinin zorlandıklarını ve arkasından gelen hemcinslerinin de zorlanmaları gerektiğini düşünebilir ve onları kendine rakip olarak algılayabilir.

Takım İçi Rekabet

Bu durumda ise takımlarda lider pozisyonundaki kadın sporcular, hemcinslerini desteklemek bir tarafa onları tehdit olarak algılayıp dışlayabilir.

Kurumsal Düzeyde (Yönetim ve Federasyonlar)

Bu durumda da kadın yöneticiler, kendi pozisyonlarını korumak amacıyla hemcinslerinin yükselmesini engelleyebilir.

Spor endüstrisi erkeklerin hakimiyetindedir ve kadınlar, kariyer ilerlemelerini engelleyen birçok engelle (hem yapısal hem de kurumsal) karşı karşıyadır (Gray & Weese, 2023). Bu engellerden biri de kraliçe arı sendromudur. Bu alanda yapılan çalışmalar kısıtlı olsa da spor ortamında

kadınların kraliçe arı sendromuna maruz kaldıklarını göstermesi açısından önemlidir. İleride yapılacak daha kapsamlı çalışmalar konuya daha fazla ışık tutacaktır.

Bu alanda yapılan bilimsel çalışmalar

Cibibin ve Leo (2022) yaptıkları çalışmada kraliçe arı sendromunun varlığını ortaya koymuşlardır. İtalyan Spor Federasyonlarında çalışan kadın personellerin daha erkeksi davranışlarının ön plana çıktığı görülmüştür. Buna ek olarak erkek ağırlıklı futbol federasyonlarının kadın çalışanların yoğunlukta olduğu federasyonlara göre daha fazla cinsiyet ayrımı yaptığı ortaya koyulmuştur. Kadınların daha fazla olduğu iş yerlerinde rol model olarak alabilecekleri birilerini oldukça kolay olduğunu ve cinsiyet ayrımı yapan yerlerde ise çalışan kadınların erkeksi davranışlara maruz kaldıkları için bu davranışları da zamanla benimsemeye başladıklarını ve zorlanmadıkları belirtilmiştir. Başka bir çalışma ise kadın koçların genellikle daha genç, evli olmayan, çocuk sahibi olma olasılığının daha düşük olduğunu, yalnızca yarı zamanlı pozisyonlarda çalıştıklarını vb. göstermektedir (Reade vd., 2009).

Hofferberth ve Babyak (2025) Amerika Birleşik Devletleri'ndeki spor endüstrisinde çalışan 12 kadın yönetici üzerinde yaptıkları çalışmada, cinsiyet ayrımcılığının kadınların kariyerlerinde oynadığı rolü ortaya koyarak, İş-yaşam dengesi, çifte standartlar, toplumsal cinsiyet rolleri, klişeler, erkek sponsorlara duyulan ihtiyaç, karar vericilerin erkekler olması ve Kraliçe Arı Sendromu gibi kariyeri kısıtlayan diğer faktörleri benzersiz zorluklar olarak belirlemişlerdir.

Kara ve arkadaşları (2016) spor örgütlerinde görev yapan kadın yöneticilerin kariyer engellerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada cinsiyete dayalı davranışların spor örgütleri için de diğer örgütler için olduğu gibi geçerli olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla, kariyer engelleri bağlamında bireysel, örgütsel ve toplumsal iyileştirmelerin gerekli olduğunu belirtmişlerdir.

Korkmaz ve Yıldız (2024) çalışmasında spor eğitimi veren yükseköğretim kurumlarında çalışan kadın akademisyenlerin çoğunluğunun kadın yöneticiler tarafından kraliçe arı sendromuna maruz kaldıklarını bulmuştur.

Şahin (2024) spor örgütlerinde çalışan kadınların kraliçe arı sendromu algılarının iş tatminleri üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yaptığı çalışmada kadın çalışanların kraliçe arı sendromu algıları arttıkça iş tatminlerinin olumsuz bir şekilde azaldığı görülmüş ve kraliçe arı sendromu algıları yüksek olan kadın çalışanların iş tatminlerinin olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmada, basılı ve elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde gerçekleşen bir dizi işlem olarak adlandırılan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

SONUÇ

Sporda Kraliçe Arı Sendromunu yapısal cinsiyet eşitsizliklerinin ve sosyal kimliğe bir tehdidin sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Kadın liderler, erkek egemen dünyasında var olabilmek için bazen "kadınsı" dayanışma davranışlarını bastırmak zorunda kalabilmektedir. Bu durum, kadınların birbirinden uzaklaşmalarına ve hemcinslerinin çalışma ortamında ilerlemelerine yönelik bariyer oluşturmalarına ve onları rakip olarak algılamalarına yol açabilmektedir. Spor ortamlarında da kadınlar başarılı kadın olma arzusu ile hemcinslerinden uzaklaşabilmektedirler. Bu sendromun önlenmesi için, erkeklerin ve kadınların iş hayatında daha eşitlikçi bir yaklaşım benimsemeleri ve sosyal kimliklerine bir tehdit oluşturmamaları gerekmektedir. Bu konuda yapılacak liderlik programları, kurulacak olan mentorlük ve iletişim ağları ve medya önemli katkılar sunabilir.

ÖNERİLER

- ✓ Kadınların çalışma yaşamı daha nitelikli hale getirilmelidir.
- ✓ Örgütlerde sosyal kimlik tehdidi ve cinsel ayrımcılığını ortadan kaldıracak tedbirler alınmalıdır.
- ✓ Spor örgütlerinde kraliçe arı sendromunun önlenmesine yönelik farkındalık ve destekleyici liderlik anlayışına yönelik eğitim programları düzenlenebilir.
- ✓ Spor alanında Kraliçe Arı Sendromuna yönelik daha kapsayıcı (antrenör, hakem, sporcu vb.) bilimsel çalışmalar yapılabilir.
- ✓ Yükseköğretim kurumlarında akademisyen ve öğrencilere yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların çalışma yaşamında ve spor alanlarında karşılaşabilecekleri engellere ilişkin eğitimler verilmesi veya konuyla ilgili panel ve seminer gibi toplantılar düzenlenebilir.
- ✓ Kadınların spor örgütlerinde elde ettikleri başarılar yazılı ve görsel basında paylaşılarak bu tür başarıların görünürlüğü artırılabilir.
- ✓ Deneyimli kadın spor yöneticilerin, kariyerlerinin başındaki kadın çalışanlara mentorluk yaparak onlara destek olması için mentorluk programları geliştirilebilir.
- ✓ Spor örgütlerinde açık ve şeffaf iletişim kanalları kurulup, sorunlar ve geri bildirimler kolayca paylaşılabilmelidir.
- ✓ Kadın yöneticiler ve genç kadın çalışanların birlikte çalışacağı projeler veya görevler oluşturulabilir.
- ✓ Erkek egemen iş kültürünün değiştirilmesi, kadınların iş hayatında daha fazla desteklenmesini ve daha az önyargıya maruz kalmasını sağlayabilir.
- ✓ Kadınların kendilerine olan güveninin artırılması, onların hemcinslerine karşı daha destekleyici bir tutum sergilemelerini sağlayabilir.
- ✓ Rekabetçiliğin olumlu yönlere yönlendirilmesi, kadınların iş hayatında daha verimli ve üretken olmalarına yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

Abalkhail, J. M. (2020) Women managing women: hierarchical relationships and career impact. *Career Development International, 25*(4), 389–413. https://doi.org/10.1108/CDI-01-2019-0020

Aksu, M., & Şahin, B. (2022). Kraliçe arı sendromu bağlamında kadınların kariyer yolunda erilleşme sorununun teorik incelemesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İnsan Kaynakları Yönetimi Dergisi*, *1*(1), 1-25.

Arvate, P. R., Galilea, G. W., & Todescat, I. (2018). The queen bee: A myth? The effect of toplevel female leadership on subordinate females. *The Leadership Quarterly*, *29*(5), 533-548.

Barreto, M., Ryan, M. K., & Schmitt, M.T. (2009). *The glass ceiling in the 21st century: Understanding barriers to gender equality.* Washington, DC: American Psychological Association.

Baykal, E., & Surucu, S. (2025). A battle in the hive against the Queen Bee: reaction of female subordinates' unconcious mind. *Front. Sociol., 10*, 1554275. https://doi.org/10.3389/fsoc.2025.1554275

Britton, D. M. (2017). Beyond the chilly climate: The salience of gender in women's academic careers. *Gender & Society, 31*, 5-27.

Cibbin, C., & Leo, I. (2022). The "queen bee syndrome" in sport federations: An exploratory investigation of gender stereotypes in Italian female coaches. *Sustainability, 14*(3), 1596. https://doi.org/10.3390/su14031596

Derks, B., Van Laar, C., & Ellemers, N. (2016). The queen bee phenomenon: Why women leaders distance themselves from junior women. *The Leadership Quarterly*, *27*, 456-69. https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2015.12.007

Derks, B., Van Laar, C., Ellemers, N., & De Groot, K. (2011). Gender-bias primes elicit queen-bee responses among senior policewomen. *Psychological science*, *22*(10), 1243-1249. http://doi.org/10.1177/0956797611417258

Duguid, M. (2011). Female tokens in high-prestige work groups: Catalysts or inhibitors of group diversification?. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, *116*, 104–115. http://doi.org/10.1016/j.obhdp.2011.05.009

Faniko, K., Ellemers, N., & Derks, B. (2021). The Queen Bee phenomenon in Academia 15 years after: Does it still exist, and if so, why. *British Journal of Social Psychology*, *60*(2), 383- 399.

Grangeiro, R. R., Gomes Neto, M. B., Silva, L. E. N., & Esnard, C. (2024). The triggers and consequences of the Queen Bee phenomenon. *Scandinavian Journal of Psychology*, *65*(1), 86-97. http://doi.org/10.1111/sjop.12957.hal-04189396f

Gray, E., & Weese, J. (2023). Preparing sport leaders of the future to lead equitable, diverse and inclusive sport organizations: The insights and strategies of professors. *Advancing Women in Leadership Journal*, *42*. https://doi.org/10.21423/awlj-v42.a429

Hargreaves, J. (1994). *Sporting Females: Critical Issue in the History and Sociology of Women's Sport*. Routledge: London, UK.

Hofferberth, L., & Babyak, A. (2025). The Challenges of Female Executives in the Sport Industry: An Interpretive Phenomenological Study. *Advancing Women in Leadership, 44*, 1-14.

Kara, F. M., Çolakoğlu, T., & Erturan Ogut, E. E. (2016). Career barriers of women managers in sports organisations. *International Journal of Sport Exercise and Training Sciences - IJSETS*, *2*(3), 82-92. https://doi.org/10.18826/ijsets.04634

Korkmaz, E. F., & Yıldız, Y. (2024). Spor Eğitimi Veren Yükseköğretim Kurumlarında Cam Tavan ve Kraliçe Arı Sendromlarının İncelenmesi. *Herkes için Spor ve Rekreasyon Dergisi*, *6*(1), 23-31.

Kowaleska, H. (2020). Bringing women on board: The social policy implications of gender diversity in top jobs. *Journal of Social Policy, 49*(4), 744-762. https://doi.org/10.1017/S0047279419000722

Mufti, R. (2021). Queen Bee Syndrome a part of sexual politics or another gendered stereotype. *Journal of Business and Social Review in Emerging Economies*, *7*(4), 835–846. https://doi.org/10.1111/soc4.12698

Özülke, F. (2016). İş yaşamında kadın savaşları: kraliçe arı sendromu, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, *8*(16), 159-176.

Peopleforce. (t.y.). *Kraliçe arı sendromu*. https://peopleforce.io/hr-glossary/queen-bee-syndrome

Reade, I., Rodgers, W., & Norman, L. (2009). The under-representation of women in coaching: A comparison of male and female Canadian coaches at low and high levels of coaching. *Int. J. Sports Sci, 4*, 505–520.

Samad, M. (2021). Addressing gender discrimination in the NBA with a "Hammon" rule. *Journal of Legal Aspects of Sport*, *35*, 335-350. https://doi.org/10.18060/25605

Schoch, L., & Clausen, J. (2019). *Women within International Sports Federations: Contemporary Challenges. In A Man's World? A History of Women and Leadership in Sport*. Palgrave Macmillan: London, UK.

Şahin, E. (2024). Spor Örgütlerinde Çalışan Kadınların Kraliçe Arı Sendromu Algılarının İş Tatminleri Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi [Yüksek lisans tezi]. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Talbot, M. (2001). *Gender, Power and Culture. A Centenary Celebration of Women in the Olympics*. Meyer & Meyer Sport: Aachen, Germany.

Taşdelen Baş, M. (2020). Kraliçe Arı Sendromu ve Hemşirelik Mesleği. *Turkish Studies - Social Sciences*, 807-815.

LİBERAL SİSTEMLERDE MEDYANIN EKONOMİK POLİTİĞİNDE REKLAM VERENİN ARTAN ÖNEMİ: «ÇİFT KİŞİLİK ODA» DİZİ ÖRNEĞİ[1]

Prof. Dr. Mihalis (Michael) KUYUCU

İstanbul Galata Üniversitesi, Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul / Türkiye

Öz: Seksenli yıllarda yaygınlaşan neoliberal ekonomik politikalar dünyada özelleştirmeyi de hızlandırmıştır. Özelleşme furyası tüm sektörlerde olduğu gibi medya endüstrisinde de kendisini göstermiş ve tüm dünyada özel sermayeli radyo- televizyon ve yazılı basın işletmeleri kurulmuştur. Dünyada yaygınlaşan bu eğilim Türkiye'de kendisini doksanlı yıllarda göstermiş ve 1991 yılı ile Türkiye'de de özel sermayeli medya işletmeleri kurulmuştur. Türkiye'de ilk özel sermayeli medya işletmesinin sahibi Magic Box – Star 1 adlı televizyon kanalı ve Metro Fm, Süper Fm adlı radyo işletmelerini kuran Rumeli Holding adına Cem Uzan olmuştur. Doksanlarda başlayan medyada özelleşme rüzgârı iki binli yıllarda da devam etmiş ve yaygınlaşarak günümüze gelmiştir. Bu süreçte Türkiye'de medya işletmeleri bir yandan el değiştirirken bir yandan da yenilerinin kurulması sonucunda sayıca artış göstermiştir. El değiştiren veya sıfırdan kurulan medya işletmeleri ise daha çok iş insanları tarafından kurulmuştur. Bu iş insanların tamamının özelliği medya kökenli olmamaları ve farklı iş kollarından gelen iş insanları olmalarıdır. Medya ekonomisi kuramcısı Rober Picard medya işletmelerinin ekosistemini tanımlarken dört farklı gruptan bahsetmiştir. Bunlar kar ortakları ve sermaye sahipleri, izleyiciler, reklamcılar ve medya işletmelerinde çalışanlardır. Bu ekosistem içinde bu dört grup işletmenin başarılı olmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak bu ekosistemde reklamcılar medya işletmesine para kazandıran kişiler oldukları için son dönemlerde önemleri artmıştır. Özellikle medya holdinglerinin sahiplerinin iş insanları olması onların medyayı bir dördüncü kuvvet olarak algılaması ve içerik üretme misyonunu ikinci plana atmasına neden olmuştur. Kar ve güç odaklı düşünen medya sahipleri içeriği ikinci plana atmış ve bunun sonucunda medyada reklamcıların sözü baskın hale gelmiştir. Reklam veren işletmeye para kazandıran kişi olarak görülür ve bazı durumlarda reytingi veren izleyiciden de daha önemli bir konuma erişir. Bu çalışmada reklam verenin konumunun izleyici talebinin önüne geçerek bu dört oyuncunun nasıl lideri olduğu bir örnek vaka üzerinden betimlenmiştir. Now TV'de 2025 yaz sezonunda yayınlanan "Çift Kişilik Oda" adlı dizi yayınlandığı altı bölümde de başarılı reyting almıştır. Birinci bölümü YouTube'da bir haftada 12 milyon kişi tarafından izlenmiştir. İkinci bölümde yüzde 3,93 reyting ile en çok izlenen dördüncü program, üçüncü bölümde yüzde 4.28 reyting ile en çok izlenen üçüncü program, dördüncü bölümde yüzde 4.01 reyting ile en çok izlenen programlarda birinci, beşinci bölümde yüzde 3.97 reyting ile en çok izlenen üçüncü program, altıncı bölümde ise yüzde 3.65 reytingle gün birincisi oldu. Altıncı bölümden sonra televizyon kanalının yönetimi programın az reklam aldığını ve maliyetinin üçte birini karşıladığını bu nedenle de diziye final yaptırma kararı verdiğini açıkladı ve dizi erken final yaparak yayından kalktı. Dizinin başarılı reytinglerine rağmen reklamcıların ilgisini almaması ve yetersiz reklam alması sonucunda alınan bu karar medyanın ekonomik sisteminde reklamcının önemini bir kez daha göstermiştir. Her ne kadar teoride izleyicinin oluşturduğu talep yani reyting başarıda en belirleyici faktör olsa da reklam veren bu ezberi bozabilmektedir. Çevresel ve dış faktörlerin etkisi medya işletmelerinde reklamcıyı olması gereken konumdan daha yüksek ve önemli bir konuma getirebilmektedir. Bu durumlarda bir içeriğin izleyici talebi olsa bile reklamcının verdiği kararlar sonucunda reklam geliri kazanabilir ve yine reklamcı o içeriğe destek verdiği sürece o içerik yayın hayatına devam edebilir. Reklam verenin mecra ve içeriklere reklam vermesi ve bütçelerini adil bir biçimde dağıtması özellikle liberal ekonomilerde tartışılmalı bir duruma gelmiştir. Reklamcıların birbirleri ve medya işletmeleri ile olan sosyal-politik ve ekonomik ilişkileri medyanın ekonomik ekosisteminde çok önemli bir hale gelmiştir. Bu ilişkiler bazı durumlarda reytingin de önüne geçebilmekte ve medyanın ekonomik ekosistemini reklamcıların himayesine sokabilmekte ve reklamcıya tanrısal bir güç sunabilmektedir. Sonuç olarak her başarılı olan, her izleyici talebi alan içeriğin reklamcının

[1] ORCID NO: 0000-0002-1931-6844

kesin talebini alamayacağına dair bir örnek olan bu dizi günümüz liberal sistemin beslediği medyanın ekonomik yapısında "reklamcının dediği olur" savını da doğrular niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Medya, Picard, Medya Ekonomisi, Reyting, TV Dizileri

NÖROTEOLOJİ PERSPEKTİFİNDEN KUR'AN: TEHDİT, MERHAMET VE TEFEKKÜR AYETLERİNİN PSİKOLOJİK ANALİZİ

Prof. Dr. Muammer CENGİL

Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Çorum / Türkiye

GİRİŞ

Sinirbilim ve teolojiyi birleştiren disiplinlerarası bir alan olan nöroteoloji, beyin ve dini deneyimler arasındaki ilişkiyi inceler. Bu yeni çalışma alanı, son yıllarda hem bilim hem de teoloji çevrelerinde büyük ilgi görmüştür.

Nöroteoloji alanı hakkında dikkate edilmesi gereken birkaç önemli nokta vardır. İlk olarak nörobilimsel taraf ve dini/manevi taraf eşit şekilde birbiriyle etkileşim halinde olmalıdır. Bilim ve maneviyat ancak birlikte çalışarak, insanoğlunun doğası hakkında daha iyi bir anlayışa sahip olmamızı sağlayabilir. Nöroteoloji, dinin *yalnızca bilimsel bir analizi veya bilimin yalnızca* dini bir analizi değil; her ikisidir. İkinci olarak, nöroteolojinin her iki yönünün de geniş bir şekilde ele alınması gerektiğinin farkında olmak son derece önemlidir. "Nöro" yönü, sinirbilim, nörogörüntüleme, psikoloji, tıp, bilinç çalışmaları ve kim olduğumuzun biyolojik yönlerini araştıran diğer yöntemleri içerirken, "Teoloji" yönü ise, teolojinin kendisini içermesinin yanı sıra, kim olduğumuzun manevi kısmına ulaşan inançları, uygulamaları ve deneyimleri içermelidir.

Beyin ve din arasındaki ilişkinin incelenmesi binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. Nöroteolojinin daha yakın tarihli keşifleri ise yaklaşık olarak yüz yıl önce William James'in çalışmalarıyla başlamıştır. 1902'de "Dini Deneyim Çeşitliliği" adlı kitabında dini deneyimleri, birey üzerinde derin bir etkisi olan "Tanrı'nın doğrulanabilir deneyimleri" olarak tanımlamıştır. James, bu deneyimlerin gerçek olduğunu ve biyolojik bir temele sahip olduğunu öne sürmüştür. Ancak, sinirbilimciler beynin dini deneyimlerle nasıl bağlantı kurduğunu 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar keşfetmemişlerdir.

1990'larda Andrew Newberg arkadaşlarıyla birlikte, bireylerin dini uygulamalar ve deneyimler sırasında beyinlerini incelemek için SPECT (tek foton emisyonlu bilgisayarlı tomografi), PET (pozitron emisyon tomografisi) ve fMRI (fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme) gibi beyin görüntüleme tekniklerini kullanarak, dini uygulamaların ve deneyimlerin beynin birçok bölgesini etkilediğini görmüşlerdir. Yani dua veya meditasyon sırasında beynin duygusal, hafıza ve deneyimsel bölümlerinin tümü etkilenmekteydi.

Son yıllarda ise nöroteoloji çalışmaları, meditasyonun veya psikedelik deneyimlerin ruh sağlığı üzerindeki terapötik etkilerini incelemek gibi oldukça pratik çalışmalardan, derin teolojik ve felsefi soruları ele almaya kadar uzanmaktadır. Nöroteolojinin daha ezoterik olan ikinci boyutu, özgür iradenin, günahın ve vahyin doğası gibi soruları ele almayı içermektedir (Newberg, 2023).

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Biz ise bu çalışmada tehdit, merhamet ve tefekkür ayetlerinin insan beynindeki sinirsel ve duygusal karşılıkları, motivasyonel etkileri ve bilişsel süreçlerdeki yansımalarını incelemeyi amaçlamaktayız. Ayrıca Kur'an'ın sadece teolojik bir metin olmanın ötesinde, insan psikolojisini dönüştürme kapasitesi olan bir mesaj bütünü sunduğunu ortaya koymayı hedeflemekteyiz. Nitekim, Nöroteoloji, dini mesajların beyinde nasıl işlendiğini, hangi nöral devreleri aktive ettiğini ve ruhsal deneyimlerin sinirsel temellerini anlamayı amaçlayan çok disiplinli bir alandır (Newberg & d'Aquili, 2001, ss. 45-48).

Çalışmamız nitel içerik analizi yöntemiyle yürütülmüştür. Sosyal bilimlerde sıkça kullanılan araştırma yöntemlerinden biri olan nitel içerik analizi yazılı, sözlü veya görsel materyallerdeki anlamlı tema ve örüntüleri sistematik biçimde incelemeyi içermektedir (Elo & Kyngäs, 2008). Tehdit, merhamet ve tefekkür kategorilerinden seçilen örnek ayetler anlam düzeyinde ve

psikolojik kavramsallaştırma temelinde analiz edilmiş ve bu analizler bağlamında kuşatıcı yorumlar sunulmuş, sınırlılıklar ve geleceğe dönük öneriler getirilmiştir.

Kuramsal Çerçeve

Beyni Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar

Beyni açıklamaya yönelik çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bunlar;

Hebb tarafından tanımlanan **hü*cre topluluğu ve faz ardışıklığı*** (Hebb, 1949), Roger Welcott Sperry'in "split brain" (ayrık beyin) kavramına dayanan ***beynin sol ve sağ küreleri*** (Sperry, 1961, ss. 1749-1757), Hermann tarafından geliştirilen ***dört çeyrek daireli beyin modeli*** (whole brain theory) (Herrmann, 1998) ve Paul D. MacLean tarafından geliştirilen ***üç beyin*** teorisidir (MacLean, 1990).

Biz bu araştırmayı MacLean'ın üç beyin kuramında yer alan Reptilian Beyin (Sürüngen Beyin), Limbik Sistem (Memeli Beyni) ve Neokorteks (İnsan Beyni) tanımlamasından faydalanarak hazırladık. MacLean'ın bu teorisine yönelik bir takım eleştiriler söz konusudur. Bu eleştirilerden birisi nörobilimde artık beyin bölümleri arasında net ayrımların olmadığı ve sistemin birlikte çalıştığı görüşüdür ki biz de bu araştırmamızda beynin bu üç bölümünün aynı anda çalıştığı ön kabulü üzerinden hareket etmekteyiz. Bir örnek üzerinden açıklamak gerekirse; birisi bize bağırdığında ***sürüngen beyin*** bir tehdit var mı diye refleksif yanıt verir ve geriliriz, ***limbik sistem*** ise kırgınlık, kızgınlık gibi duygusal bir tepki oluşturur, ***neokorteks*** ise devreye girerek sakinleyeşim mi?, cevap mı vereyim yoksa uzaklaşayım mı? şeklinde mantıklı karar vermemizi sağlar. Dolayısıyla üçü eş zamanlı çalışabilir. Fakat dengeli bir gelişim söz konusu olmazsa birisi diğerlerine baskın hareket edebilir. Nitekim gerek dengeli bir yaşam gerekse dengeli bir dini hayat için beynin bu üç bölgesinin uyumlu bir şekilde hareket etmesi son derece önemlidir.

Bir diğer eleştiri ise evrimsel sürecin sanıldığı kadar lineer olmadığı yani beynin kat kat büyüdüğü fikrinin indirgemeci bir yaklaşım olduğu görüşü ki biz beynin ve bölümlerinin gelişim sürecini değil son aşamadaki geldiği duruma odaklanıyoruz. Ayrıca şunu da belirtmeliyiz ki tüm bu eleştirilerle birlikte bu teori hem eğitim hem de psikoloji alanında çok kullanışlı ve açıklayıcı bir model olarak hala kabul edilmektedir.

Beynin Üç Bölgesi

Sürüngen Beyin: MacLean'ın insandaki ilkel davranışları kontrol ettiğini inandığı bu bölge büyük oranda beynin sapında bulunmaktadır ve beynin en içteki parçasıdır. Vücudun bir bütün olarak hayatta kalması bu bölgeyle ilişkili olaylardır. Solunum, sindirim, dolaşım, eşleşme, toplumsal hakimiyet kurma, belli bir bölgeye ait olma, zorunluluklar, alışkanlıklar, savaş ya da kaç cevabı bu nöronlarda işlenmektedir. Bu bölgenin özellikleri üst düzey zihinsel kapasite gerektirmeyen otomatik davranışlardan sorumlu olması ve değişime kuvvetli direnç göstermesidir.

Limbik Sistem: Bu kısım beyin sapını çevrelemekte olup beynin iç kısmında bulunan hipokampüs, corpus callosum, talamus, hipotalamus ve amigdala bölgesine kadar uzanmaktadır. Kişilik özellikleri, bellek, açlık ve susuzluk, kimyasal denge, kan basıncı, hormon salgılama, bağlanma ihtiyacı, koklama hissinin kaynağıdır. İçsel ve dışsal deneyimlerden alınan uyaranları birleştirme yeteneğine sahip olan bu sistem ayrıca dış ortamda meydana gelen değişikliklere vücudun rahat uyum sağlamasında katkı sağlar. Bu sistem ayrıca duyguları ve belleği birlikte işlemektedir.

Neokorteks: Neokorteks beynin altıda beşini oluşturmaktadır ve işitme, görme gibi duygusal yetenekler yanında konuşma, yazma, örüntü oluşturma, soyut düşünme, kavram yapılandırma gibi üst düzey zihinsel kapasite gerektiren işlerin yürütüldüğü bölgedir. Ön lob (frontal), şakak lob (temporal), yan lob (parietal) ve arka lob (occipital) olmak üzere dört farklı bölgeden oluşmaktadır. ***Ön lob*** alnın arkasında bulunmaktadır ve bilinçli kararların alındığı, planlama ve karar vermenin gerçekleştirildiği, bir anlamda hayatta kalma mekanizmamızı işleten alandır. **Şakak lob** ise şakakların yanında bulunmakta olup ses, koku ve görüntülerin kaydedildiği bir

hafıza merkezidir. **Yan loblar** her iki yarım kürenin arka kısmında yer almakta olup dokunma ve tad almanın işlendiği, harflerin bir araya gelerek kelimelere, kelimelerin bir araya gelerek cümlelere dönüştürüldüğü bölümdür. **Arka loblar** ise yarı kürelerin arka kısmında yer almakta olup görme olayının gerçekleştirildiği, vücudun hareket etme, yer değiştirme veya yönelme gibi tepkiler vermesini sağlayan kısımdır (Keleş & Çepni, 2006, ss. 72-72).

Beynin bu üç bölgesinin dengeli bir şekilde hareket etmesi dengeli bir yaşam için önemlidir. Yani her üç bölgenin de insan davranışları üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olabilir ve üçünün dengeli varlığı insanın sağlıklı kararlar almasına ve davranışlar göstermesine etki eder. Denge olmadığı durumlarda bunlardan herhangi birisi baskın olabilir.

Sürüngen beyni baskın kişilerin davranışlarında "ya saldır ya kaç" refleksi devreye girdiği için çoğunlukla içgüdüsel ve ani tepki verme eğilimindedirler. Fiziksel ve psikolojik güvenliğe önem verirler, risk almaktan kaçınırlar ve belirsizlik onları rahatsız eder. Duygusal olarak sevgi, empati gibi duyguları zayıf korku, öfke, kıskançlık gibi temel duygular daha baskın olabilir. Aile ve çevresini koruma güdüleri oldukça güçlüdür, fakat bu durum bazen aşırıya kaçabilir. İlişkilerinde güç, kontrol ve üstünlük arayışı öne çıkar ve "ben kazanmalıyım" anlayışı baskındır, güvenli bağ kurmaktan uzak, soğuk ve mesafelidirler, değişime direnç gösterirler. Lider olma veya güçlü figürlere bağlanma eğilimindedirler. Ayrıca uzun vadeli planlar yapmakta zorlanan mantık ve akıl yerine refleksif davranan bir kişilik özelliğine sahiptir.

Limbik sistemi baskın kişilerin ise duygularını derin yaşar, yüksek empati yeteneğine sahiptir ve olaylara duygusal tepkiler verme eğilimindedirler. Aile, arkadaşlık ve romantik ilişkilerde derin bağlar kurabilirler, sosyal bağlar onlar için çok değerlidir ve bu nedenle yalnızlığa karşı daha hassas olabilirler. Karar alma süreçlerinde mantıktan çok duygularla hareket etme eğilimindedirler ve kendilerini güvende hissettiklerinde daha üretken ve uyumlu olurlar. Açık iletişime önem verirler. Geçmiş deneyimlerini kolay kolay unutmazlar. Travmatik veya mutlu anıları sık sık hatırlayabilirler. Sanatsal ve yaratıcı yönleri güçlüdür. Dengesizlik durumunda ise eleştiriye karşı alıngan ve kırılgan olabilirler. Yoğun yaşanan duygular kararsızlık durumuna neden olabilir, duygular değiştikçe kararlar da değişebilir. Aşırı empatik olmaları başkalarının sorunlarını kendi sorunları gibi yaşamalarına ve yıpranmalarına neden olabilir. Ayrıca duygusal bağımlılık durumu yani insanlara aşırı bağlanma ve onaysızlık korkusu görülebilir.

Neokorteks'i baskın kişiler ise olaylara duygudan çok mantıkla yaklaşan, başarılı sebep-sonuç ilişkileri kurabilen ve karar verirken bilgi ve mantıksal değerlendirmeye önem veren, geleceği düşünerek hareket eden, zaman yönetimi ve hedef belirleme konusunda başarılı, fikir üretebilen, sistem kurma becerisi güçlü, her şeyi sorgulama eğiliminde, öğrenmeye ve gelişime açık, otoriteye ve geleneklere karşı tavır geliştiren bireylerdir. Bununla birlikte duygularını ifade etmekte zorlanabilirler, empati kurmakta limbik baskın bireyler kadar başarılı olmayabilirler ve soğukkanlı yaklaşımları çevreleri tarafından "duygusuz" olarak algılanmalarına sebep olabilir. Aşırı analizci olmaları karar vermelerini zorlaştırırken duygusal bastırma içsel duygusal ihtiyaçlarını ihmal etmelerine neden olabilir. Ayrıca sürekli analiz hali zihinsel tükenmeye neden olabilir.

Teolojik Bağlam

Kur'an-ı Kerim incelendiğinde insanoğlunun ilkel içgüdüleri, duyguları ve aklı olmak üzere farklı yönüne hitap edildiğini görmekteyiz. Bu üç farklı yön daha önce açıkladığımız üzere beynin üç farklı bölümüyle ilgilidir. Sağlıklı bir dini hayat için bu üç hitap türünün bireyin hayatında dengeli bir şekilde karşılık bulması gerekmektedir. Denge durumunun olmadığı durumlarda ise salt alışkanlık ve korku temelli dindarlık veya salt duygusal bağlılık ve merhamet temelli dinarlık veya salt akıl temelli dindarlık türü ortaya çıkmaktadır. Beynin bu üç bölgesi denge içinde çalıştığında üç dini yönelim denge içinde bulunduğunda hem bireyin ruhsal gelişimi hem de dış dünyayla sağlıklı bir ilişki kurması sağlanmış olur. Ayrıca Kur'an'ın çok katmanlı dili tehdit, merhamet ve tefekkür öğelerini dengeli biçimde barındırması sayesinde okuyucunun hem duygusal hem bilişsel hem de davranışsal düzeyde etkilenmesini sağlamaktadır.

Beynin üç bölümünün dini inanç ve davranışlar açısından değerlendirilmesine daha detaylı bakmak gerekirse şunları söyleyebiliriz;

Kaç ya da savaş tepkisi veren, refleks gibi çalışan ve hayatta kalmamızı sağlayan ***sürüngen beyin*** dengede olursa korku refleksi (cehennem azabı) dini ritüelleri sürdürme, haramdan sakınmayı sağlar. Günah, azap gibi öğeler bireyi uyararak "emredildiğim için yapıyorum" bilinciyle ritüellere devamlılığı sağlayarak haramdan sakınma, takva ve içsel bir kontrol aracı olarak nefsi kontrol etmeye bireyi yönlendirebilir. Dengesiz olduğu durumlarda ise aşırı korkuya dayalı, baskıcı ve dogmatik bir dini yaşama ve salt cezalandırıcı bir tanrı imajına sebebiyet verebilir. Bu düzeyde dini yaşayan bir kişinin ulaşması gereken amaç korktuğu için değil, inandığı için haramlardan uzak duruyorum düzeyine çıkmaktır.

Duygusal tepkilerimizin meydana geldiği bölge olan ***limbik sistem (duygusal beyin)*** dengede olursa Allah'a sevgi, yaratılmış her şeye merhamet, aidiyet, manevi huzur ve ümmetle kardeşlik duygusunun yaşanmasını sağlar. Allah'a sevgi ile ibadet etmeyi ve tüm yaratılmışa şefkatle yaklaşmayı sağlar. Zikir, dua, ilahi, toplu halde yapılan dini uygulamalar gibi duygusal yönelimli eylemler limbik sistemi uyarabilir. Kur'an inananlarına affetmeyi tavsiye etmektedir ki affetmek limbik sistemi duygusal yükten arındırır. Ayrıca bireyin Allah'ın emirleriyle barışık olması suçluluk ve günahkarlık duygusunu aşmasında da yardımcı olur. Dengesiz olduğu durumlarda ise rasyonellikten uzak aşırı duygusal, sorumluluk ve dini görevlerin bilincinden uzak inancın sadece duygusal bir sığınak haline geldiği dini yaşama sebebiyet verebilir.

Rasyonel ve bilinçli seçimlerimizin oluştuğu yer alan ***neokorteks*** dengede olursa sorgulayıcı, hikmet arayışlı, tefekkür ve anlam üretmeye yönelimli bilinçli bir dindarlık durumu ortaya çıkar. Dengesiz olduğu durumlarda ise aşırı rasyonel, sadece akılla anlamaya çalışıp duyguları bastıran, mekanik bir dindarlık yaşanmasına sebep olabilir.

Bu üç katmanın **denge içinde çalışması**, hem bireyin ruhsal gelişimini destekler hem de dış dünyayla sağlıklı bir ilişki kurmasını sağlar. Bu üç unsurun denge içerisinde olması otomatikleşmiş değil bilinçli bir ibadet hayatı, korku ve baskıyla değil sevgiyle bağlılık, körü körüne bir inanç değil anlamlı bir iman ile kendi ruhuna uygun denge içinde bir dini yaşamı beraberinde getirecektir.

Örnek Analiz ve Yorumlar

Tehdit Ayetleri Analiz ve Yorumu

Korku ve tehdit ile ilgili olarak analiz ve yorumunu yapacağımız örnek ayetler şunlardır;

"İstedikleri başlarına geldiğinde (önceden) uyarılmış olanların sabahı çok kötü olacaktır" (Sâffât Suresi, 177)

"Siz, Allah'ın size haklarında hiçbir hüküm indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaktan korkmazken, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden nasıl korkarım? Şimdi biliyorsanız (söyleyin), iki gruptan hangisi güvende olmaya daha layıktır?" (En'âm Suresi, 81).

"Göktekinin sizi yerin dibine batırmayacağından emin misiniz? Bir de bakarsınız yeryüzü altüst olmuş! Yahut gökte olanın üzerinize taş yağdıran bir fırtına göndermeyeceğinden emin misiniz? Uyarılarımın ne demek olduğunu yakında anlayacaksınız!" (Mülk Suresi, 16-17).

"Sûra bir defa üflendiğinde; yeryüzü ve dağlar yerlerinden sökülüp birbirine bir defa çarptırılarak darmadağan edildiğinde" (Hâkka Suresi, 13-14)

Bu ayetler psikolojik olarak; korku, endişe ve sorumluluk bilinci ve korunma içgüdüsü gibi duyguları tetikleyebilir.

Nörolojik karşılığı olarak ise korku ve uyarı sinyalleri amigdala aktivasyonuna neden olabilir. Aynı zamanda dorsolateral prefrontal korteks, davranış kontrolü ve düzenleme için devreye girer.

İşlevsel olarak ise uyarıcı nitelikteki tehdit ayetleri, bireyi dini sorumluluklara yönlendirme ve davranış denetimi mekanizmasını çalıştırma gibi işlevler görebilir. Fakat bu bölgenin dengesiz olarak baskın olduğu durumlarda psikolojik baskı oluşturabilir. Bu da inanan bireyi kaçma, inkâr ya da ruhsal strese sokabilir.

Merhamet Ayetleri Analiz ve Yorumu

Sevgi ve merhamet ile ilgili olarak analiz ve yorumunu yapacağımız örnek ayetler şunlardır;

"Allah ve Peygambere itaat edin ki size merhamet edilsin" (Âl-i İmrân Suresi, 132).

"Kim bir kötülük yapar veya nefsine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve esirgeyici bulacaktır." (Nîsa Suresi, 110).

"Göklerde ve yerde olanlar kimindir? diye sor. De ki: "Allah'ındır. O, kendi üzerine rahmeti yazmıştır. Sizi gerçekleşmesinde asla şüphe olmayan kıyamet gününde mutlaka toplayacaktır." Kendilerini ziyan edenler var ya, işte onlar inanmazlar." (En'âm Suresi, 12).

"Yûsuf şöyle dedi: "Bugün size bir ayıplama, bir kınama yok. Ben hakkımı çoktan helâl ettim. Allah da sizi bağışlasın. Çünkü O, merhamet edenlerin en merhametlisidir." (Yusuf Suresi, 92).

Bu ayetler psikolojik olarak umut, teselli, affedilme beklentisi gibi pozitif duyguları uyandırabilirler.

Nörolojik karşılığı olarak ise pozitif duyguların tetiklediği dopamin, oksitosin gibi nörotransmitter sistemlerle ödüllendirici sinyaller tetiklenebilir. Ayrıca ventral striatum ve medial prefrontal korteks gibi bölgeler devreye girer.

İşlevsel olarak ise bu ayetler bireyin içsel barışını, öz-değer duygusunu ve inanç bağlılığını kuvvetlendirebilirler. Fakat bu bölgenin dengesiz olarak baskın olduğu durumlarda sadece merhamet vurgusuyla yaklaşım, sorumluluk duygusunu zayıflatabilir. O yüzden mutlaka dengeleyici unsurlar ile desteklenmelidir.

Tefekkür Ayetleri Analiz ve Yorumu

Tefekkür ile ilgili olarak analiz ve yorumunu yapacağımız örnek ayetler şunlardır;

"… Allah sizin için âyetlerini işte böyle açıklıyor ki düşünesiniz" (Bakara Suresi, 219).

"O akıl sahipleri, ayakta dururken, otururken ve yanları üzerine yatarken dâimâ Allah'ı zikrederler; göklerin ve yerin yaratılışını tefekkür ederler ve: "Rabbimiz! Sen bunları boşuna yaratmadın. Sen bütün eksik sıfatlardan uzaksın. Bizi cehennem azabından koru!" derler." (Âl-i İmrân Suresi, 191).

"Eğer dileseydik, onu âyetlerimiz sâyesinde yüceltirdik; fakat o dünyaya saplandı ve nefsinin isteklerine uydu. Onun hâli, köpeğin hâline benzer ki, üzerine varıp kovalasan da dilini çıkarır solur, kendi hâline bıraksan da solur. İşte âyetlerimizi yalanlayan bir toplumun hâli böyledir. Sen kendilerine bu kıssayı anlat, belki üzerinde düşünürler" (A'râf Suresi, 176).

"O Allah ki, yeryüzünü enine boyuna yayıp genişletti, oraya yerinden oynatılamaz dağlar yerleştirdi, nehirler akıttı ve orada her bir ürünü çifter çifter yetiştirdi. O, sürekli olarak geceyi de gündüzü de bürüyüp duruyor. Doğrusu bütün bunlarda, sistemli düşünebilen kimseler için nice deliller, alınacak nice dersler vardır" (R'ad Suresi, 3).

Bu ayetler bilişsel olarak insanı düşünmeye, varoluşu sorgulamaya ve içsel muhakemeye davet etmektedir.

Nörolojik karşılık olarak ise şunları söyleyebiliriz; tefekkür süreçleri prefrontal korteks (özellikle dorsolateral ve yentromedial bölgeler), anterior singulat korteks gibi alanları aktive eder. Bu bölgeler içsel diyalog, değinme, ahlâki yargı üretimi ile ilgilidir.

İşlevsel olarak ise; tefekkür ayetleri, inanların manevi derinliğini artırır, metaforik düşünceyi geliştirir ve anlam üretme kapasitesini besler. Fakat aşırı soyutlama ya da salt düşünceye dalma, fiili sorumlulukların geri planda kalmasına yol açabilir; uygulama ve davranışla dengelenmesi gerekir.

SONUÇ

Bu çalışma, nöroteoloji disiplini çerçevesinde Kur'an'daki tehdit, merhamet ve tefekkür içerikli ayetlerin insan psikolojisi ve nörobiyolojik yapıları üzerindeki muhtemel etkilerini inceleyerek, Kur'an ayetlerinin sadece teolojik bir söylem sunmakla kalmayıp aynı zamanda insan zihni ve duygularını dönüştürme potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Beynin farklı işlevlere sahip üç temel bölgesi olan sürüngen beyin, limbik sistem ve neokorteks temel alınarak yapılan analizler, Kur'an'ın bu üç düzeye de hitap eden çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Sürüngen beyin tehdit, güvenlik ve hayatta kalma gibi temel dürtüleri yönettiğinden, tehdit içerikli ayetlerin bu bölgeyi uyararak bireyin sorumluluk bilincini pekiştirdiği, davranış denetimini artırdığı ve dinî ritüellere bağlılığı motive ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu yapının dengesiz ya da baskın çalışması durumunda, bireyde aşırı korkuya dayalı, cezalandırıcı ve dogmatik bir dini algı gelişebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Limbik sistem ise duyguların, aidiyetin ve bağ kurma eğilimlerinin merkezi olarak, merhamet ve affedicilik temalı ayetlerin bireyde umut, sevgi, affedilme arzusu ve Allah'a duygusal yakınlık hislerini tetikleyebileceğini göstermektedir. Bu, bireyin hem manevi huzurunu hem de diğer insanlarla olan ilişkilerini güçlendirebilir. Ancak limbik sistemin aşırı uyarılması durumunda dini yaşantı, rasyonellikten uzak, yalnızca duygusal sığınak arayışına dönüşebilir.

Neokorteks ise akıl yürütme, muhakeme, planlama ve soyut düşünme gibi üst düzey zihinsel işlevleri yöneten bölge olarak, tefekkür ayetlerinin bireyi düşünmeye, sorgulamaya ve bilinçli bir iman geliştirmeye teşvik ettiğini ortaya koymaktadır. Tefekkür içerikli ayetlerin, bireyde anlam arayışı, hikmet temelli din anlayışı ve içsel farkındalık geliştirdiği söylenebilir. Ne var ki, bu bölgenin aşırı baskın olması durumunda, dini yaşantının aşırı rasyonel ve mekanik bir boyuta indirgenme riski de mevcuttur.

Çalışmanın ulaştığı temel sonuçlardan biri, Kur'an'ın hitap biçiminin insan beyninin tüm katmanlarına dokunacak şekilde çok boyutlu bir yapı taşımasıdır. Kur'an'ın tehdit, merhamet ve tefekkürü dengeli şekilde kullanarak insan davranışlarını düzenleme, bilinç geliştirme ve duygusal denge sağlama işlevi; onun yalnızca bir kutsal metin olmanın ötesinde psikolojik ve nörolojik açıdan da güçlü bir etkileşim aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, sağlıklı ve dengeli bir dini yaşantı için beynin üç bölgesinin eş zamanlı ve uyumlu çalışması elzemdir. Bu bağlamda Kur'an, bireyin içsel yapısını sadece dini sorumluluklar temelinde değil, aynı zamanda nöropsikolojik bir bütünlük içinde inşa etmeyi hedefleyen bütüncül bir mesaj sistemi sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Diyanet İşleri Başkanlığı. (2004). *Kur'an-ı Kerim Meali*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, *62*(1), 107–115. https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x

Hebb, D. O. (1949). *The Organization of Behavior*. New York: Wiley.

Herrmann, N. (1988). *The Creative Brain* (First Edition). Lake Lure, N.C.: Brain Books.

Keleş, E., & Çepni, S. (2006). Beyin ve Öğrenme. *Turkish Science Education*, *3*(2), 66-82.

MacLean, P. D. (1990). *The Triune Brain in Evolution: Role in Paleocerebral Functions*. Plenum Press.

Newerg, A. (2023). *Neurotheology: Making Sense of the Brain and Religious Experiences*. https://biologos.org/articles/neurotheology-making-sense-of-the-brain-and-religious-experiences

Sperry, R. W. (1961). Cerebral Organization and Behavior: The split brain behaves in many respects like two separate brains, providing new research possibilities. *Science*, *133*(3466), 1749-1757.

TOPALLIK ÜZERİNE TARİHSEL BİR DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Nadir KARAKUŞ

Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Çorum / Türkiye

Öz: İnsanlığın ilk dönemlerinden beri bireyler, ya doğuştan yahut da daha sonra geçirdikleri bir hastalık veya kaza nedeniyle sakat kalabilmişlerdir. Bu şekilde engelli olan topallar arasından hayata küsenler çoğunluğu teşkil etmiş olmasına rağmen yürüme engellilerden büyük idareciler, sanatkârlar, fatihler, din müceddidleri ve korkusuz askerler çıkabilmiştir. Topal olmasına rağmen yetenekleriyle göz dolduran ve asalet sınıfına mensup olmayan yetim bir kişi, Hz. Muhammed tarafından vali tayin edilmiş, Aksak Timur ise dünya hâkimiyeti kurmak için neredeyse tüm Asya'yı idaresi altına almıştır. Bu husus da bedensel engelin, insanın hırs ve yetenekleri karşısında daima yenilmeye mahkûm olduğunu göstermiştir. Ayrıca bu tarihsel süreç, bedensel engelinden dolayı hayata küsen ve bir köşeye çekilerek kendisini toplumdan tecrit eden kimselere de önemli kazanımlar ve tedavi reçeteleri sunmuştur. Bedensel engelin verdiği duygusal zenginlik içinde etkili şiir yazan edipler yanında, dünyayı dize getiren, Haçlılarla savaşmakta tereddüt etmeyen korkusuz topal liderler, bizlere çok önemli mesajlar vermiş, hayatın zorlukları karşısında direnç göstermenin en etkin örneklerini sergilemiştir. Engelli bireyler, bu tarihsel süreci iyi tanıdıkları takdirde öz güvenleri artacak ve başarıya giden yolda onlar da daha büyük gayret sarf edecektir. Bu gaye ile hazırlanan tebliğimiz, tarihin kadîm zamanlarından Cumhuriyetin kuruluş sürecine uzanan bir zaman dilimini ele alarak konuyu gözler önüne sermeye çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Engelli, Topal, Başarı, Yetenek

GİRİŞ VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Tarihte yaşayan pek çok yürüme engelli, yani topal kimseler; başarılarıyla göz doldurmuş, isimlerini ölümsüzleştirmiş, mücadeleleriyle herkese parmak ısırtabilmiştir. Buna karşın engelli olmak, yürüyememek veya yürüme zorluğu çekmek bazı insanları hayattan koparabildiği gibi insanlardan da uzaklaşmalarına sebep olmuştur. Onların bu olumsuz ruh hali ise kendilerini ve çevrelerini huzursuz ettiği gibi potansiyelleri ile yeteneklerinin kaybolmasına sebep olabilmiştir. Oysa engelli olmalarına rağmen, büyük işler başaran ve büyük ülkeleri idare eden kişilerin olduğu unutulmamalıdır. ABD'nin 32. Başkanı Franklin Roosevelt'in (4 Mart 1933 - 12 Nisan 1945) hayatı, bu konuda ilk akla gelen örneklerdendir. Roosevelt, 1921 yılında o dönemde çok büyük salgın halinde olan çocuk felcine yakalanmış, hastalığı yenmesine karşılık bacaklarına gelen felç yüzünden yaşamının geri kalan bölümünde bir daha yürüyememişti. ABD tarihinde engelli olan tek başkan olan Roosevelt, tekerlekli sandalyesiz bir yerden bir yere gidememesine rağmen ayağa kalkabiliyor ve ayakta durup insanlara hitap edebiliyordu. Bu haliyle en uzun süre görev yapan ABD başkanı olmuş olan Roosevelt, 7 Aralık 1941'de Pearl Harbor'a saldırmasının ardından, Japonya'ya savaş ilan edilmesini sağlayan kişiydi. Savaş esnasında "Birleşmiş Milletler" terimini ortaya atan Roosevelt, 1944'te yeniden seçilmiş ancak savaş yıllarında fiziksel sağlığının ciddi ve istikrarlı bir şekilde bozulmasının ardından 12 Nisan 1945'te ölmüştü. Onun ölümünden yaklaşık dört ay sonra 6 Ağustos'ta Hiroşima'ya 9 Ağustos'ta da Nagazaki'ye atom bombası atılarak 60 ile 70 bin kişi ölmüş ve 140 bin kişi de yaralandığı gibi pek çok insan evsiz kalmıştı.

Böyle örneklerin tarihte daha ilginçlerinin olduğu ve başarı hikâyelerinin de Roosevelt'ten hiç de geri kalmadığı bilinen bir gerçektir. Onların muvaffakiyetlerinin bilinmesinin, günümüzde yalnızlaşan ve bireyselleşen insanlığa vereceği önemli mesajlar olacaktır. Diğer yandan bireysel farklılıkların ve yeteneklerin açığa çıkması konusundaki eksikliklerin giderilmesine tebliğimizin katkısının büyük olacağını düşünüyoruz. Daha çok Kadîm Doğu'dan ve İslâm tarihinden vereceğimiz örnekler bu hususu gözler önüne serecektir.

AMAÇ

Bedensel engellerin, özellikle de topallığın büyük bir olumsuzluk arz etmediğinin, yetenekler keşfedilirse böyle insanlar arasından başarılı idareciler, sporcular, sanatkârlar; hatta askerlerin çıkabileceğini gözler önüne sermektir.

KAPSAM

Tebliğin kapsamı, özellikle İslâm tarihinin ilk yıllarından günümüze kadar belirli hanedan ve devletler zamanında yaşamış kişiler üzerinden olması, göz önünde bulundurulmuştur.

YÖNTEM

"Topallık Üzerine Tarihsel Bir Değerlendirme" başlıklı makalemizde daha çok tarihî olaylar üzerinden konu ele alınacaktır. Bu konu irdelenirken de tahlil, hatırlatma, mukayese ve anlatım teknikleri yöntem olarak takip edilecektir.

BULGULAR

Tarihteki büyük imparatorlar, devlet adamları, edipler, din müceddidleri ve fatihler arasından pek çok topal kişinin çıktığı görülmüştür. İran'da hüküm süren Sâsânîlerin (226-651) son kisrası olan III. Yezdicerd'in topal olduğu rivayet edilmiştir (Câhîz, 1410, 319). Kendisi Kādisiye (15/636) ve Nihâvend (21/642) savaşlarında Arap fatihler karşısında mağlup olarak doğuya doğru kaçmıştır. Nihayet son Sâsânî kisrası, 651 yılında düşmanları tarafından Merv'de öldürülmüş sülâlesine mensup olanlar ise VIII. yüzyılın ortalarına kadar Çin sarayında sürgün hayatı yaşamıştır (Taberî, 1387, 286-296).

Topal olan meşhurlar arasında, III. yüzyılda eski İran'da ortaya çıkan ve günümüzde müntesibi bulunmayan gnostik bir dinin kurucusu Mani'yi de görürüz. 216'da Güney Mezopotamya'da Hıristiyan bir ailenin oğlu olarak doğan Mani, yirmi dört yaşlarındayken resimlerle de canlandırdığı yeni bir dini yaymaya başlamıştır. Sâsânî Kralı I. Şâpûr zamanında (240-270) Mani'nin hareketine müsamaha gösterilse de daha sonraki kisrâ I. Behram'ın (271-274) son günlerinde sıkıntılar baş göstermiş, Mecûsî başrahibi Kartir'in öncülüğünde Maniheistlere karşı yoğun bir baskı uygulanmıştır. Bunun sonucu olarak da derdest edilip zindana atılan Mani, II. Behram döneminde (274-293) 276'da öldürülmüş (Güngör, 1988, 145-166), ancak öğrencileri vasıtasıyla kurduğu dinin müntesipleri bir müddet daha yaşamıştır. Bizim tarihimiz açısından da önem taşıyan bu süreç, VIII. yüzyılda Bögü Han'ın genelgesiyle Doğu Türkistan'da Uygurların resmî dini olarak bir müddet devam etmiştir (Barthold, 1990, 412-413). Öğrencileri tarafından Mani, Mecûsîlere "Zerdüşt'ün mânevî oğlu," Budistlere "geleceğin Buda'sı" (Maitraya) ve Hıristiyanlara "Faraklit" şeklinde anlatılmış, bu da onun öğretisinin Güney İran ve Mezopotamya sınırlarını aşarak Mısır, Anadolu, Avrupa ve Asya içlerine kadar ulaşmasını sağlamıştır (Runciman, 1955, 148-157). Topal bir din kurucusunun, Amin Maalouf tarafından anlatıldığı *"Işık Bahçesi"* adlı eser ise, bugün dünya dillerine çevrilen nüshalarıyla herkes tarafından beğeniyle okunmaktadır.

İLK MÜSLÜMANLARDAN TOPAL OLANLAR

Hz. Peygamber'in ashabından ve ilk Müslümanlardan olan Abdurrahman b. Avf, Mekke'nin elit kesiminden olmasına rağmen, müşriklerin baskısından dolayı Habeşistan ve Medine'ye hicret etmişti. Kendisi, zorluklarla dolu geçen 3/625'te yapılan Uhud Savaşı esnasında aldığı bir yaradan dolayı da topal kalmıştı. Buna rağmen ticaret, siyaset ve askerî alanda pek çok başarısı olan Abdurrahman, 628'de kuzeye yapılan bir seferde, Hz. Peygamber tarafından seriyye kumandanı olarak vazifelendirilmiş ve başına sarık bağlamıştı (İbn Asâkir, 1415/1995, 15/105). Onun en akılda kalan hizmetlerinden birisi, 638'de Kudüs'ün (Îlîyâ, Beytü'l-Makdis) fethi sonrası, gayr-ı Müslimlere bahşedilen din ve vicdan özgürlüğüne dair amannamenin şahitleri arasında yer alması olmuştur (Belâzurî, 2013, 162-163).

Hz. Peygamber'in bir başka önemli sahabisi Muâz b. Cebel (ö. 18/639) de topal bir kimseydi (İbn Sa'd, 1410/1990, III, 439). Hz. Muhammed'le birlikte pek çok savaşa iştirak eden Muâz, aynı zamanda Medine Mescidi'ndeki ders halkasına da dâhil olup kendisini yetiştirmişti. Bundan dolayı

da Rebîülâhirinde 9 / Ağustos 630'da Muâz, Yemen'e elçi, zekât memuru ve kadı sıfatıyla gönderilmiş, burada bir nevi valilik görevi üstlenmişti. Ayrıca Hz. Muhammed'in son günlerinde Yemen'in birçok bölgesine hâkim olan yalancı peygamber Esved el-Ansî'nin üç ay içinde ortadan kaldırılmasında büyük bir rol oynamıştı (İbn Hacer el-Askalânî, 1415, III, 143-144).

ENDÜLÜS FATİHİ MUSA B. NUSAYR

XIII. yüzyıl başlarından itibaren Mağrib-i Aksâ ve Endülüs'ü fetheden Musa b. Nusayr (ö. 98/717) topal bir kişiydi (İbn Asâkir, 1415/1995, LXI, 212). Emevîler Devleti'nin kurucusu olan Muaviye zamanında Kıbrıs seferine katılan Musa b. Nusayr, daha sonra vali danışmanlığı, haraç âmilliği yanında İfrîkıye bölgesine düzenlenen bazı sefere kumandanlık yapmıştı (Halife b. Hayyât, 1397, 300-306). 698 yılından sonra bölge valisi olarak gördüğümüz Musa, İfrîkıye ve Mağrib-i Evsat'ta İslâm'ı yaymaya çalışmış, Kayrevan ve batısını itaat altına almıştı. 706 yılından sonra ise Sebte (Ceuta) hariç Kuzey Afrika'nın tamamını hâkimiyeti altına almayı başarmış, daha sonra da Tanca valisi ve azatlı kölesi olan Tarık b. Ziyad (ö. 102/720) ile bir dizi deniz seferi yapmıştı (Zehebî, 1405/1985, 4/500). Tunus'ta büyük bir tersane yaptıran Musa, donanmasıyla Kuzey Afrika sahillerini tehdit eden Bizans'ı engellediği gibi Sardinya, Mayurka ve Minorka adaları fethedilmişti. 710 yılından sonra ise Vizigotlarla ilişkileri bozuk olan Sebte hâkimi Julianos'un davetiyle İspanya'ya geçilmiş 711 yılında İber Yarımadası'nın fethini tamamlayarak sekiz asır devam edecek olan Endülüs İslâm hâkimiyetinin temellerini atılmıştı (Taberî, 1387, 6/492-467). Tüm bu başarılar ise topal bir kumandan olan Musa b. Nusayr tarafından gerçekleştirilmişti.

MUSUL VALİSİ ÇÖKÜRMÜŞ VE DIMAŞK ATABEGİ TUĞTEGİN

Büyük Selçukluların Musul'a büyük ümitlerle gönderdikleri Çökürmüş ve Dımaşk atabegliğinin kurucusu Tuğtegin (1104-1128) bedensel engeli olan yöneticiler idi (Süryani Mikhail, 1944, 51-52). Bunlardan Çökürmüş, 13 Mayıs 1104 yılında müttefiki Artuklu Sökmen ile birlikte Urfa Haçlılarına karşı bir zafer kazanmasıyla meşhur olmuştu (İbnü'l-Kalânisî, 2015, 14-15). Bu savaşta Müslümanların eline pek çok ganimet geçmiş, Haçlıların silah ve malzemeleri de onların eline geçmişti. Savaş sonrası bu galibiyetten daha fazla kâr eden Çökürmüş oldu. Çökürmüş, Harran'ı elde ettiği gibi elinde esir düşmüş olan Kont Baudouin'i de 35.000 dînar ve 160 müslüman esiri serbest bırakması karşılığı serbest bırakarak çifte kazançlı çıkmıştı (İbnü'l-Esîr, 1407/1987, IX, 73). Selçuklu valisi ve rakibi Çavlı Sakâvu ile girdiği mücadeleye Musul'a davet ettiği I. Kılıcarslan'ı da dâhil etmesi, Çökürmüş'ü farklı bir zemine daha oturtmuştur. Çavlı'ya karşı çıkan Çökürmüş Erbil yakınlarında yenilerek esir edilmiş ve ardından da ölmüştü. Halk tarafından Musul'a davet edilen Kılıcarslan 1107'de Çavlı'ya yenilip Habur ırmağında boğularak ölmüş (İbn Bibi, 1996, I, 13), bu olayın bir müsebbibi de Çökürmüş olarak görülmüştür (Fink, (1953), 21-22).

Süryani Mikhail'in topal, sakat olarak tanımladığı ikinci isim Tuğtegin ise, Tuğrul Bey'den (1040-1063) Alparslan'a (1064-1072) kadar Büyük Selçuklulara hizmet etmiş, daha sonra Melik Tutuş'un (1079-1095) hizmetine girmişti. Böylece Suriye'ye ayak basan Tuğtegin, efendisi Tutuş'un emrinde, onun oğlu Dukak'ın atabegliğine getirilmişti (İbnü'l-Adîm, ts., VIII, 3666). 1095'te Tutuş'un ölümünden sonra küçük yaştaki Dukak'ın hamisi ve atabeği olarak Dımaşk'ta tek adam olmuş, 1104 yılından sonra da Dımaşk Atabegliği, Tuğteginliler veya Böriler (1104-1154) olarak bilinen bir hanedanın kurucusu konumuna yükselmiştir (İbn Şeddâd, ts., I, 68, 84). Halep'teki Rıdvan ve diğer komşularıyla iyi geçinmeye çalışan Tuğtegin, Selçuklulara karşı sözde bir bağlılık ortaya koymuştur. Onun Selçukluların bölgeye gönderdikleri valilerle arası gizli bir kıskançlık ve rekabet içinde geçmiştir. 1113'te Taberiyye'de Mevdûd ile Haçlıları yenip, Dımaşk'a döndükleri zaman Selçuklu valisinin şehir için bir tehlike olarak görmüştü. Bundan dolayı da Mevdûd'u Haşhaşîlere öldürtmüştü. Mevdûd'un bu şekilde öldürülmesi, Kudüs Haçlı Kralı I. Baudouin (1100-1118) tarafından dahi eleştirilmiş Cuma günü işlenen bu cinayet İslâm toplumunun zilleti olarak görülmüştü (Ebû Şâme, 1418/1997, I, 106; İbn Kesir, 1413/1992, XII, 189). Aynı muhalif tavrını Selçukluların bölgeye gönderdiği bir başka kumandana da göstermiş, 1115'te Porsuk'un Haçlılar karşısında hezimete uğramasına göz yummuştu (Fulcherius Carnotensis, 1969, 211-213). Atabeg Tuğtegin, 1128 yılında vefat etse de nesli Böriler olarak 1154

yılına kadar Dımaşk ve çevresinde İslâm birliği için büyük bir engel olarak varlığını devam ettirecektir (İbn Vâsıl, 1377/1957, I, 41-45).

MUSUL ZENGÎ HÜKÜMDARI KUTBEDDİN MEVDÛD

Nureddin Zengî'nin (1146-1174) Musul'da hüküm süren kardeşi Kutbeddin Mevdûd da (1149-1170) engelli bir yönetici idi ve topallığı ile biliniyordu (İbn Hallikân, 1900-1904, V, 302). İmadüddin Zengî'nin dört oğlundan biri olan Kutbeddin Mevdûd, 1149 yılında abisi Seyfeddin Gazî'nin (1146-1149) vefatıyla işbaşına gelmişti. Bu sırada yaptığı bir evlilik ise topal hükümdarı daha da unutulmaz yapmıştır. Mevdûd, abisi I. Seyfeddin Gazî'nin nikâhlanıp gerdeğe giremediği Mardin Artuklu hükümdarı Timurtaş'ın kızı Zümrüd Hatun ile evlenerek kuzey komşuları ile akraba olmuştu. Bu evlilik için ise Artuklular ile Zengîler arasında paylaşılamayan Dârâ gelinin çeyizi olarak Timurtaş'a verilmiştir (İbnü'l-Esir, 1407/1987, IX, 167). İşin daha da ilginç ve önemli tarafı, bu evlilikten olan çocukların Musul Zengîlerinin idaresinde önemli rol oynamalarıydı. Zümrüd Hatun-Mevdûd evliliğinden doğacak olan II. Seyfeddin Gazî (1170-1180), I. İzzeddin Mesud (1180-1193) ve vali olarak Şerefeddin Hindû, Musul Zengîlerinin gelecek iktidarında söz sahibi olmuşlardır (İbn Vâsıl, 1377/1957, I, 118-119).

Topallığıyla tanınan Kutbeddin Mevdûd, iktidarında tabisi olduğu Irak Selçuklularına yardım edecek kadar güçlü bir konuma yükselmiştir. Sultan Mesud 1152'de Hemedan'da öldüğünde Selçuklu şehzadeleri arasında mücadele başlamıştı. Kardeşlerden Muhammed, Atabeg Mevdûd'dan yardım istemiş ve taht iddiasında başarı kazanırsa, kendisini Musul atabegi olarak tanıyacağını bildirmişti. Irak Selçuklu Sultanı Muhammed b. Mahmûd'un 1159'de ölümü üzerine de Cibâl emîrleri arabulucu olarak yine Mevdûd'a müracaat etmişlerdi. Bu emirler Mevdûd'a mektup yazarak Musul'da hapsedilmiş bulunan Şehzade Süleyman Şah'ı serbest bırakmasını kendisinden istemişlerdi. Eylül 1170'te Kutbeddin Mevdûd'un, akut hummâ hastalığından Musul'da vefat etmesinin (İbn Kesir, 1418/1997, XII, 282) ardından Musul Zengîlerinin duraklama ve çöküş dönemine doğru sürüklendiklerini belirtmeliyiz.

TOPAL ARSLAN: II. KILICARSLAN

Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıcarslan'ın da (1155-1192) engelli bir kişi olduğundan bahsedilir. Bizans tarihçisi Niketas Khoniates, onun vücut yapısının mükemmel olmadığı gibi önemli birkaç uzvunun da sakat olduğunu bildirir. Elleri sakat olması yanında onun her iki ayağı da topallıyordu. Bundan dolayı yolculuklarını araba ile yapan II. Kılıcarslan, Bizanslı bir hicivci tarafından *"Kutzaslenes",* yani "Topal Arslan" olarak isimlendirilmişti. Ayrıca, bu engellerine rağmen II. Kılıcarslan'ın rahat ve huzur bilmeyen bir ruha sahip olduğu ve dalgalar gibi taşkın ve kabına sığmayan bir lider olduğu Bizans kaynağında anlatılır (Niketas Khoniates, 1995, 84). Nitekim onun bu özelliği 1176'da Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'u (1143-1180) Miryakefalon'da yenmesi ve Anadolu'yu bir Türk-İslâm yurdu yapmasında açıkça görülecektir (Müneccimbaşı, 2017, II, 28). Öte yandan Kutalmışoğulları'nın ayaklarında romatizmal ve irsî bir rahatsızlık olduğu unutulmamalıdır. Tutuş ve müttefiki Artuk Bey, 1086'da Süleyman Şah'ı Halep yakınlarında yenip ölü olarak ele geçirdiklerinde, kendisini ayaklarından tanımışlardı (Azîmî, 2006, 29-30; Urfalı Mateos, 2000, 168-169; Ömerî, 2014, 223).

BİZANS'TA TOPALLAR VE SOSYAL MÜESSESELER

II. Kılıcarslan'ın Miryakefalon'da büyük bir yenilgi tattırdığı Bizans'ta topallar için kurulan sosyal müesseseler de bu vesileyle hatırlanmalıdır. Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos (1081-1118), 1116'da Anadolu Selçuklular üzerine yaptığı sefer dönüşünde, İstanbul içinde yeni bir yerleşim yeri kurarak burada imarethaneler yanında engelliler için bakım ve barınma yerleri de yaptırmıştı. İmparatorun tarih yazarı, aynı zamanda hekim ve hastane yöneticisi kızı Anna Komnena'nın (ö. 1153) anlattığına göre, buradaki engelliler kuyruk olup, birbirleri ardınca ilerliyor ve kör topal gibi özre sahip kimseler de burada barındırılıyordu. Bu yuvarlak yapı iki katlı idi ve erkeklerle kadınlar bunun üst katında veya altındaki giriş katında kalıyorlardı. Bunların barınma ihtiyaçları yanında yiyecek ve giyecek ihtiyaçları da İmparator tarafından karşılanıyordu.

Bu engelli bakım merkezini bizlere anlatan İmparator'un kızı Anna Komnena, genç bir kadının yaşlı bir kadına baktığını, insanların âmâ kimselerin ellerinden tutarak onları dolaştırdığını, yeni doğmuş bebeklerin başka emzikli anneler tarafından emzirildiğini söylüyordu. Ayrıca yatalak olanların da hizmetlerinde, gönüllü kimselerin görev aldıklarını bizzat kendi gözleri ile gördüğünü bildirir. Bu engelli bakım evinde bakıcı olarak hizmet verenlere de barınmaları için ayrıca yer ayrılmıştı (Anna Komnena, 1996, 503-504).

DÜNYAYI KORKUTAN ADAM: AKSAK TİMUR

Tarihte bedensel engelliler arsında Aksak Timur veya diğer ismi ile Timurlenk'in (1370-1405) ayrı bir yeri vardır. Doğuştan değil de sonradan topal olan Timur, buna rağmen yaptığı işler, ele geçirdiği ülkeler ve boyun eğdirdiği büyük hükümdarlarla tarihin unutulmazları arasına girmiş, haklı bir şöhret elde etmiştir (Şerefüddin Ali Yezdî, 2012, 45). Timur, gençlik yıllarında serseri bir hayat yaşadığı günlerde bir gece çaldığı koyunu sırtında götürürken, sürünün çobanı tarafından fark edilmişti. Timur'a kızan çoban da attığı okla önce omuzundan daha sonra da bacağından onu yaralamış, bu nedenle kendisi aksayarak yürümeye başlamıştı. Bundan sonra da ona "Aksak Timur" anlamına "Timurlenk" denilecekti (İbn Arabşah, 2012, 21, 34, 40; İbn Tağrîberdî, 1956, XII, 255; Grousset, 1980, 386-87).

1400 yılında Timur tarafından Dımaşk'ta esir edilerek 12 yaşında Semerkant'a götürülen ve bu yüzden de Timur'a oldukça kızgın olan İbn Arabşah (ö. 1450), bu konuda ilginç bilgiler ile karşımıza çıkar. Timur'un topal kalmasına sebep olan çoban için, *"eline sağlık o çobanın"* ifadesini kullanır. Hikâyenin devamı da oldukça ilginçtir. Çoban tarafından Herat hükümdarı Emir Hüseyin'e götürülen Timur, sopa atıldıktan sonra idam cezasına çarptırılmıştı. Ancak hükümdarın Gıyâseddin adlı oğlu, babasına yalvararak onun canını bağışlatmış ve tedavi ettirerek kendi hizmetine almıştı. Ancak Gıyâseddin'in emrinde bir müddet faydalı işler yapan Timur, daha sonra eski eşkıyalık günlerine dönerek, velinimetini hayal kırıklığına uğratmıştı (İbn Arabşah, 2012, 40-41).

Hükümdar olup zaferler kazandıktan sonra Timur, batıya doğru ilerlemeye başlayınca onun en büyük rakiplerinden birisi olan Celâyirli Sultan Ahmed (1382-1410), elçisi ile Timur'a şu beyti göndererek onun topallığı ile alay edecekti:

"Savaşta bileğim sağlam değilse de gerçi,

Topal değildir ayağım kaçmakta belki…" (İbn Arabşah, 2012, 105).

LÜBNAN'DA TOPAL BİR DÜRZİ EMİRİ

Osmanlı'yı kırk yıl kadar uğraştıran Manoğlu Fahreddin (ö. 1635) adlı Dürzî liderin oğlu Emîr Ali, uzun boylu ve yakışıklı bir adam olmasına rağmen topallığı ile de bilinirdi. Adı geçen Emîr, Osmanlı idaresi tarafından Sayda ve Beyrut sancak beyliğine getirilmişti. Manoğlu Fahreddin, 1598-1612 yılları arasında Osmanlıların İran ve Avusturya seferleriyle uğraşmasını fırsat bilerek birkaç kez isyan etmiş, ancak başarılı olamamıştı. Bu süreçte, bölgedeki Canbolatoğulları, Seyfoğulları gibi diğer Dürzî topluluklarıyla ve Marûnîlerle ittifak yapması yanında Papalık, Floransa ve Toskana dukalarıyla da bir dizi görüşme gerçekleştirmişti. Safed'e tayin edilen Hasan Paşa ve Hâfız Ahmed Paşa'nın kendisine karşı 1612'de yaptığı sefere karşı çıkamayınca, soluğu yeniden İtalya'da almıştı. Manoğlu Fahreddin, bir Fransız gemisiyle Sayda'dan ayrılırken emirliği ve diğer işleri topallığıyla maruf büyük oğlu Ali ile kardeşi Yûnus'a bırakmıştı. Osmanlı, 1632'de Manoğullarına karşı nihaî sefer çıkınca da Hâfız Ahmed Paşa, Fahreddin'in oğlu Ali kumandasındaki kuvvetleri Safed yakınlarında mağlûp etmiş, mücadele sırasında Ali maktul düşmüştü (Mariti, 1976, 125-128, 162-166). Topal Ali'nin babası Fahreddin ise, IV. Murad zamanında İstanbul'a getirilmiş, derhal bostancıbaşı tarafından 13 Nisan 1635'te idam edilmişti (Emecen, 1995, XII, 80-82).

ÂLİMLER, EDİPLER VE EKOL SAHİPLERİ

İsmâiliyye mezhebinin altıncı imamı İsmâil b. Ca'fer es-Sâdık (ö. 138/755-56 [?]), "A'rec", yani "topal" lakabı ve Ebû Muhammed künyesiyle tanınmıştı. Şîa bünyesinde imamı, ilâh kabul eden Hattâbiyye fırkasının kurucusu Ebü'l-Hattâb el-Esedî ile bazı gnostik öğretileri Şîa'ya taşıyan Mufaddal b. Ömer el-Cu'fî gibi aşırılarla irtibat kurarak farklı bir kişilik sergilemişti (Nevbahtî, 1931, 57-58). Tarihin en karanlık ve esrarlı topluluğu olan Haşhaşîler, Bâtınîler veya diğer ismiyle Nizârî-İsmâilîlerin onun yolundan gitmesi ise İsmâil b. Ca'fer es-Sâdık'ı daha gizemli bir hale sokmuştur (Karakuş, 2019, 11-29).

Muhaddis ve mukrî [1] bir tâbiî olan Abdurrahmân b. Hürmüz el-A'rec el-Medenî (ö. 117/735), mushaf yazmakla da meşgul olmuştu. Topal olmasına rağmen ömrünün sonlarında Mısır'a hicret etmişti. Sonunda murâbıt olarak yaşadığı İskenderiye'de seksen yaşlarında vefat etti (Zehebî, 1404/1984, I, 77-78).

İslâm tarihinde bilgi ve hikmetin zirveye çıkmasına sebep olan Abbâsî halifesi Me'mûn (Hitti, 1995, 97-118) zamanında (813-833) yaşayan yetenekli kişiler arasında topallara rastlıyoruz. Bu dönemin iki önemli şairi, topal kimlikleriyle karşımıza çıkar. Bunlar, Hakem b. Abdel ile Hz. Ömer'in neslinden gelen Abdülhumeyd b. Abdurrahman idiler. Bu iki edibin yakın dostları olan Bağdat polis müdürünün (Sahibu'ş-Şurta) de topal bir idareci olarak onların şiirlerine aşinalık göstermesi dönemin kültürel seviyesinin anlaşılması açısından oldukça önemlidir (Yâkût el-Hamevî, 1410/1990, III, 1190).

Nisaburlu müfessir ve astronomi âlimi Nizâmüddîn Hasen el-A'rec (ö. 730/1329 [?]) de "el-A'rec" isminden anlaşılacağı üzere topaldı. Astronomi'ye önem veren ve açtıkları rasathanelerle öne çıkan İlhanlılar (1258-1353) devrinde Gazân Han'ın (1295-1304) son günlerinde Tebriz'e gelen Nizâmeddin Hasan, burada İranlı filozof; astronomi, matematik ve tıp âlimi, mutasavvıf Kutbüddîn-i Şîrâzî'nin (ö. 710/1311) talebesi olmuş ve onun rasathânesinde gözlemlerde bulunmuştu. Nizâmeddin, İranlı filozof Nasîrüddîn-i Tûsî'nin (ö. 672/1274) astronomiye dair eserine *"Şerhu Tahrîri'l-Mecistî"* adlı bir şerh yazarak ilim dünyasında kendisini ölümsüz kılmıştır (İhsanoğlu, 1997, I, 7-8).

RUSLARIN VE PONTUSCU RUMLARIN KORKULU RÜYASI TOPAL OSMAN

Millî Mücadele döneminde Doğu Karadeniz kesiminde faaliyet gösteren mahallî milis güçlerinin reisi ve muhafız taburu komutanı Topal Osman (1883-1923), Birinci Dünya Savaşı esnasında isminden söz ettirmiştir. Daha önce de 1912'de Balkan Savaşı'na askerlik bedeli ödendiği halde gönüllü olarak orduya katılmış ve vatan görevini ifa etmişti. Batum cephesinde 700-800 gönüllüsüyle Ruslara karşı savaşan Topal Osman, 1918'de Rus birliklerinin Giresun'dan geri çekilmesiyle Batum'a cephane taşımış, pek çok zorluğa tahammül etmişti. Topal Osman, 1921 Mart'ında emrindeki 550 mevcudu ve dört dağ topu ile birlikte Koçgiri ayaklanmasını bastırmak için Sivas'a giderek burada başarı göstermiş, Pontusçuların isyanlarına ve taşkınlıklarına da mani olmuştu (Coşar, 1979, 48).

SONUÇ

Tarihte yaşamış olan âlim, devlet adamı, hükümdar, şairler arasında yürüme engellilerden büyük dâhiler ve yetenekli kimseler çıkmıştır. Topallıklarını bir eksiklik olarak görmeyen bu başarılı kimseler, aksine daha çok çalışmış, hırslarını yetenekleriyle birleştirerek önemli işler başarmışlardır. Son Sâsânî hükümdarı III. Yezdecird'den, Maniheizm inancının kurucusu olan Güney Mezopotamya doğumlu Mani'ye, Hz. Peygamber'in ashabından Yemen valiliği yapan Muâz b. Cebel'den Emevî ve Abbâsî dönemlerinin büyük şairlerine varıncaya kadar pek çok topal kimse, başarılarıyla dönemlerine damgalarını vurmuşlardır. Haçlı seferlerinin yakıp yıktığı, moral olarak insanları çöküşe sevk ettiği bir dönemde, topallıklarıyla bilinen Musul Selçuklu valisi Çökürmüş ile Dımaşk Atabegi Tuğtegin, Franklara karşı başarılar kazanarak İslâm âleminin yüzünü ak

[1] Kur'ân-ı Kerîm'in okunuş keyfiyeti, kıraat âlimlerine nispet edilen okuyuşlar ile bunlarla ilgili ilim dalı.

etmiştir. Dünyayı neredeyse ayakları altına alan ve kendisini İkinci Cengiz Han olarak gören Aksak Timur, bu konuda zirvede olan isimlerden birisidir. Çin'den Hindistan'a, Altınorda'dan İran'a, Suriye'den Anadolu içlerine kadar pek çok bölgeyi kısa süre de olsa hükmü altına alan bu yetenekli hükümdarın Yıldırım Bayezid'i dahi 1402 yılında Ankara Savaşı'nda yendiği düşünülecek olursa, onun topal kimliğine rağmen sevk, idare ve komuta yönünden ne kadar büyük işler başardığı görülecektir. Millî Mücadele döneminde Doğu Karadeniz kesiminde faaliyet gösteren mahallî milis güçlerinin reisi ve muhafız taburu komutanı Topal Osman ise Ruslara ve Trabzon civarındaki Pontusçulara karşı verdiği mücadeleyle ismini ölümsüzleştirmiş bir başka kişidir. Yakın tarihimizden tarihin kadîm dönemlerine kadar topallar üzerinden verdiğimiz bu örnekler de bizlere engelli olmanın, bedensel özürden daha çok insanın kendi kişiliğinde ve iç dünyasında yattığını göstermiştir. Bu süreç ise "engelliyim" deyip de hayata küsüp bir kenara çekilenlerin hata içinde olduklarını göstermiştir.

KAYNAKÇA

Anna Komnena. (1996). *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*. çev. Bilge Umar. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Azîmî. (2006). *Azîmî Tarihi*. çev. Ali Sevim. Ankara: TTK Yayınları.

Barthold, V. (1990). *Moğol İstilâsına Kadar Türkistan*. nşr. Hakkı Dursun Yıldız. Ankara: TTK Yayınları.

Belâzurî, (2013). Fütûhu'l-Büldân. Ülkelerin Fetihleri. çev. Mustafa Fayda. İstanbul: Siyer Yayınları.

Câhîz. (1410). *El-Bursân, ve'l-urcân ve'l-umyân ve'l-hûlân*. Dâru'l-Cîl.

Coşar, Ö. S. (1979). *Mustafa Kemal'in Muhafızı Osman Ağa (Topal Osman).* İstanbul.

Ebû Şâme. (1418/1997). *er-Ravzateyn fî Ahbâri'd-Devleteyn en-Nûriyye ve's-Salâhiyye*. thk. İbrahim Zeybek. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.

Emecen, F. (1995). Fahreddin, Ma'noğlu. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (XII, 80-82 içinde) İstanbul: TDV Yayınları.

Fink, H. S. (1953). Mawdûd of Mosul, Precursor of Saladin. *Muslim World, XLIII*, 1-22.

Fulcherius Carnotensis. (1969). *Fulcher of Chartres, A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*. çev. F. Rita Ryan. Konoxville: University of Tennessee Press.

Grousset, R. (1980). *Bozkır İmparatorluğu, Attila, Cengiz Han, Timur*. çev. M. Reşat Uzmen. İstanbul.

Güngör, H. (1988). Maniheizm. *EÜ İlâhiyat Fakültesi Dergisi, V*, 145-166.

Halife b. Hayyât. (1397). *Târîhu Halife b. Hayyât*. thk. Ekrem Ziya el-Ömerî. Beyrut: Dâru'l-Kalem.

Hitti, P. K. (1995). *Arap Tarihinin Mimarları*. çev. Ali Zengin. İstanbul: Risale Yayınları.

İbn Arabşah. (2012). *Acâibu'l-Mekdûr, Bozkırdan Gelen Bela.* çev. D. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları.

İbn Asâkir. (1415/1995). *Tarîhu Dımaşk*. thk. Amr b. Ğarâme el-Amrî. Kahire: Dâru'l-Fikr.

İbn Bibi. (1996). el-Evâmiru'l-Alâiyye: Selçuknâme. çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

İbn Hacer el-Askalânî. (1415). *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*. thk. Âdil Ahmed. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

İbn Hallikân. (1900-1904). *Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zaman*. thk. İhsan Abbas. Beyrut: Dâru Sadr.

İbn Kesir. (1413/1992). *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. thk. Ahmed Abdülvehhâb Fetîh. Kahire: Dâru'l-Hadîs.

İbn Sa'd. (1410/1990). *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

İbn Şeddâd, İ.. (ts.). *el-A'lâku'l-Hatîre fî Zikri Ümerâi'ş-Şâm ve'l-Cezîre*. b.y., y.y.

İbn Tağrîberdî. (1956). en-Nücûmu'z-Zâhire fî Mülûk Mısır ve'l-Kahire. nşr. Fehîm Muhammed Şeltût. Kahire.

İbn Vâsıl. (1377/1957). *Müferricü'l-kurûb fî ahbâri Benî Eyyûb*. thk. Cemâleddin eş-Şeyyâl vd. Kahire: el-Matbaatu'l-Emîriyye.

İbnü'l-Adîm. (ts.). *Buğyetü't-taleb fî târîhi Haleb*. thk. Süheyl Zekkâr. by: Dâru'l-Fikr.

İbnü'l-Esîr. (1407/1987). *el-Kâmil fi't-Tarih*. tsh. Muhammed Yusuf ed-Dekkâk. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

İbnü'l-Kalânisî. (2015). *Şam Tarihine Zeyl, I. Ve II. Haçlı Seferleri Dönemi*. çev. Onur Özatağ. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İhsanoğlu, E. (1997). *Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi*. İstanbul.

Karakuş, N. (2019). *Haçlı Seferlerinde Haşhaşiler.* İstanbul: Mana Yayınları.

Mariti. (1976). *Geschichte Fakkardin's, Gropps-Emire der Drusen*. Gotha.

Müneccimbaşı. (2017). *Câmiu'd-Düvel, Selçuklular Tarihi.* çev. Ali Öngül. İstanbul.

Nevbahtî, Hasan b. Mûsâ. (1931). *Kitâbü Fıraki'ş-Şîa*. nşr. H. Ritter. İstanbul.

Niketas Khoniates. (1995). *Historia, Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri*. çev. Fikret Işıltan. Ankara: TTK Yayınları.

Ömerî, İbn Fadlullah. (2014). *Mesâlikü'l-Ebsâr, Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım.* çev. D. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları.

Runciman, S. (1955). *The Medieval Manichee*. Cambridge.

Süryani Mikhail. (1944). Süryânî Patrik Mihail'in Vakayinâmesi. çev. Hrant D. Andreasyan. Ankara: TTK Kütüphanesi Tercümeler Kısmı.

Şerefüddin Ali Yezdî. (2012). *Emîr Timur, Zafernâme*. çev. D. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları.

Taberî. (1387). *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk (Târîhu't-Taberî)*. Beyrut: Dâru't-Turâs.

Urfalı Mateos. (2000). *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesî (952-1136) ve Papaz Grîgor'un Zeyli (1136-1162).* çev. Hrant D. Andreasyan. Ankara: TTK Basımevi.

Yâkût el-Hamevî. (1410/1990). *Mu'cemü'l-Büldân*. thk. Ferîd Abdülazîz el-Cündî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed. (1405/1985). *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*. thk. Şuayb el-Arnaûd. b.y., Müessesetü'r-Risâle.

Zehebî,Muhammed b. Ahmed. (1404/1984). *Marifetü'l-kurrâi'l-kibâr ale't-tabakāt ve'l-asâr.* nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Beyrut.

DİJİTAL TOPLUMDA YAŞLI OLMAK

Prof. Dr. Ünal ŞENTÜRK

İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Malatya / Türkiye

Öz: Sanayi sonrası ekonomik ve sosyal dönüşümler bir yandan insan ömrünü uzatırken diğer yandan da geçmiş benzerlerinden çok farklı bir teknolojiyi toplum hayatına kazandırmaktadır. Başta tıp ve sağlık alanlarındaki gelişmelerin yanı sıra, fiziksel güce daha az gereksinimi olan üretim ve çalışma hayatına geçiş, sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaşması ve yaygınlaşması insan yaşam süresi uzatarak 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içerindeki oranını yükselmiştir. Diğer yandan "akıllı üretim" ya da "sanayi 4" diye ifade edilen yoğun bilgi teknoloji, internet temelli dijital teknoloji, yapay zeka içerikli teknolojik ürün ve hizmetlerin kullanımı hızla artmaktadır. Dolayısıyla, 21 yüzyılın ilk çeyreğinde toplumsal yaşamda dijitalleşme ve yaşlılığın artmasıyla kendini gösteren bir teknolojik ve demografik dönüşüm kendini hissettirmektedir. Dijital teknolojinin toplumsal yaşamın hemen her alanında kendine yer bulup etki yarattığı günümüzde, 65 yaş üstü yaşlılar yaşanan değişim ve dönüşümleri tam anlamıyla kavrayıp kendi hayatlarında uygulamaya koyamamaktadırlar. Onların biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel yönleri veya özellikleri bu konuda sınırlanmalarına neden olmaktadır. Bu konuları içeren çalışma, dijital teknoloji çağındaki yaşlıların, teknoloji kullanımlarını açıklamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Toplum, Dijital Teknoloji, Yaşlılık

YAŞLI, YAŞLANMA VE YAŞLANMANIN BOYUTLARI

Biyolojik, kronolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutları bulunan yaşlılığın başlangıcı olarak bir yaş sınırı belirlemek oldukça güçtür. Bu güçlülüğün arkasında dönemden döneme, toplumdan topluma, kültürden kültüre değişen yaşlı tanımı, algısı ve yaşantısının farklı olması etkilidir. Ancak bu noktada, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün yaptığı yaşlı tanımı, üzerinde büyük bir fikir birliğinin olması nedeniyle kronolojik yaş değişkeniyle yapılan tanımlama esas alınmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü, 1963 yılında yaşlıların sağlık konusunda düzenlediği toplantıda yaşlıları kronolojik olarak üçe ayırmaktadır (ı) Orta yaşlılar (45-59 yaş), (ıı) yaşlılar (60-74 yaş) ve (ııı) ileri yaşlılar (75 yaş ve üzeri). Birleşmiş Milletler ise 60 yaş ve üzerini yaşlı olarak tanımlarken, birçok gelişmiş ülke 65 yaşı, özellikle sosyal güvenlik sisteminden yararlanmak için yaşlılığın başlangıcı olarak referans almaktadır (Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu, 2014). Dolayısıyla, yaşlı tanımında göz önüne alınan ilk kriter, kronoloji veya takvim yılıdır. Bu bağlamda, 65 yaşı geride bırakan kimsenin yaşlı olarak tanımlanması genel bir kabuldür. Ancak, her dönem ve toplumda "yaşlı" sayılma yaşının farklılaştığı görülmektedir. Evlenme yaşı, nasıl ki geçmişle günümüz arasında değişmekte; daha önce evlenme yaşı ergenlikle ilişkilendiriliyorken, günümüzde yirmi beş yaş gibi eğitimin tamamlanması ve iş hayatına atılma yaşıyla belirleniyorsa yaşlı tanımı da zamana ve topluma göre farklılık gösterebilmektedir. Her toplum, farklı nedenlerden dolayı üzerinde uzlaştığı ve kişilerin artık "yaşlı" olarak görülmesini sağlayan bir yaşı, kriter almaktadır. Ancak, bu "yaşın", hangi yaş olduğu, toplumdan topluma ve zaman içinde değişmektedir. Bu da yaşın sadece kronolojik bir sıralama değil; aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir olgu olduğunu işaret etmektedir (Baran vd., 2005, s. 24).

Yaşlanma veya yaşlılık deyince insanların aklında canlanan ilk şey, bedensel olarak ortaya çıkan değişimlerdir. Başka bir ifadeyle insanların yaşlılıkla ilgili ilk düşüncesi, fiziksel ya da bedensel meydana gelen değişimlerdir. Azalan, kaybolan yaşam enerjisi, daralan veya eriyen sosyal roller ve buna bağlı toplumsal fazlalık gibi durumlarla da ilişkilendirilse de yine de vücudun gerilemesiyle ortaya çıkan değişimler, yaşlanmanın merkezi dokusunu oluşturmaktadır (Gilleard & Biggs, 2013, s. 21). Bu değişimler, biyolojik yaşlanmaya referans olmaktadır. Biyolojik bir seviyede yaşlanma, çok çeşitli moleküler ve hücresel hasarların kademeli birikimi ile ilişkilidir. Zamanla bu hasar, fizyolojik rezervlerin kademeli olarak azalmasına, birçok hastalığa yakalanma riskinin artmasına ve bireyin kapasitesinde genel düşüşe neden olur (WHO, 2015, s. 25). Fizyolojik rezervlerin azalmasıyla, hastalıklara karşı direncin düşmesiyle kişide meydana gelen

fizyolojik gerilemeler, onu biyolojik yaşlanma sürecine sokmaktadır. Kronolojik yaştan (65+) ayrılan biyolojik yaş, kalıtsal etmenlerin etkisiyle oluşmaktadır. Bazı kişilerde kronolojik yaşlanma, bazı kişilerde ise biyolojik yaşlanma önde gider. Ayrıca, insan organizmalarındaki organların yaşlanması birlikte ilerlemez. Bunların kişisel kullanma ve yapılarına göre ayrı ayrı yaşlanma ve yıpranma seyri söz konudur (Akçay, 2011, s. 13). Ancak, belli bir yaştan sonra insanların büyük bir bölümünde, fizyolojik gerilemeye dayalı bağımlı bir yaşam sürdürmenin ve artan hastalanmaların olduğu üzerinde bir fikir birliği vardır.

Kişinin ilerleyen yaşıyla karşılaştığı biyolojik gerilemelere bağlı olarak hastalıklar ve hareket kabiliyetin giderek azalması, onun psikolojik yaşlanmasını da beraberinde getirmektedir. Saçların ağarması ve dökülmesi; gözlerin yakını görmekte zorlanması, işitme ve algılamadaki zorluklar şeklindeki vücudunda gözlemlediği olumsuz değişimler yaşlıyı psikolojik olarak da yaşlandırmaktadır. Emekliye ayrılarak üretimden uzaklaşması, sosyal ilişki ağının geçen süreyle azalması, akranlarının hastalanma ve vefat etmesi haberlerine ulaşan yaşlı psikolojik açıdan yaşlanmasına neden olmaktadır. Artık bir işe yaramadığı, görülmediği, ihtiyaçlarını birinin yardımı olmadan gideremediği, bağımsız hareket edemediğini düşünen yaşlı, kendisi hakkında olumsuz bir ruh haline sahip olmaktadır. Sağlık harcamalarının artması yanında eline geçen gelirde de bir gerilemeyle karşılaşan yaşlı, yeni yaşam evresinde biyolojik, psikolojik, ekonomik ve sosyal sıkıntıları deneyimlemektedir. Bunlar bir bütün olarak, onun yaşama tutunması, yeni gelişmelere uyum sağlamasını güçleştirmektedir.

DİJİTAL TOPLUMDA YAŞLILIK

İçinde yaşadığımız toplumsal evre "teknoloji toplumu", "enformasyon toplumu", "sanayi 4 toplumu" ve "dijital toplum" olarak tanımlanmaktadır. Bilgi teknolojilerinin, akıllı üretime dayalı dijital ürünlerin gündelik yaşamda her geçen gün kullanım yoğunluğuna bağlı olarak etki yarattığı, toplumun dijital olarak tanımlanmasını beraberinde getirmektedir. İnternet, yapay zeka ve bilgi teknolojisi temelli dijital ürün ve hizmetler, bugün insan yaşamının hemen her noktasında kullanılmakta ve kendine yer bulmaktadır. Eğitim alanında akıllı tahtaların kullanımı, deneme sınavlarında testlerin üzerindeki kare kodların bulunması/okutulması, online ders işleyişleri, derslerde yansıtıcılardan faydalanmasında dijital teknoloji belirleyicidir. Futbol karşılaşmalarında futbolcuların performanslarını ısı haritalarıyla belirleyen, hangi oyuncunun sahanın neresinde hangi hızla ve hareketle bulunduğunu, topu nasıl karşılayıp kullandığını gösteren görsel teknoloji ve tartışmalı veya kritik kararları vermeyi kolaylaştıran VAR (video assistant referre) kullanımı, dijital teknolojinin spordaki uygulamalarının sadece bir kaçıdır. Evlerde kullanılan mutfak robotları, çay ve kahve makineleri, temizlik robotları, akıllı televizyonlar, wifi ve bluetooth özellikli müzik ve ses sistemleri dijital teknolojinin ev içindeki ürün ve hizmetlerin en öne çıkanları. Robotik cerrahi, tıp alanında oldukça başarılı sonuçlar alınan bir uygulama alanı olarak kabul edilmektedir. Hafızalı koltukların, dijital dokunmatik ekranların, hız sabitleyicilerin, kaza anında acil yardım çağrısı yapan sistemlerin kullanıldığı akıllı otomobiller, modern insanların en çok tercih ettiği ulaşım araçlarıdır. Cep telefonlarının, tabletlerin, bilgisayarların, tıraş makinelerinin, çamaşır makinelerinin, asansörlerin, ameliyat malzemelerinin hatta kanser tedavilerinde kullanılmaya başlayan ilaçların en öne çıkan özellikleri akıllı olmasıdır. İçinde yaşam sürdürülen apartmanlardan, kamu kuruluşlarına, marketlerden, spor salonlarına, cadde ve sokaklarının baş uçlarına yerleştirilen 360 derece görüş alanı olan mobese kameralar ve diğer kameralar, insanları sürekli takip ve kontrol etmektedir. Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması bu kadar sık kullanılmasına bağlı olarak hakim olan teknoloji, dijital toplumu yapılandırmaktadır.

Solmaz (2025), "4. Endüstri Devrimi ve Toplumsal Değişme" adlı çalışmasında dijital teknolojinin toplumsal yaşamdaki merkeziliğini detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. 4. Sanayi devrimiyle toplumun politika, ekonomi, taşımacılık ve lojistik, din, sağlık, eğitim ve sanat alanlarında bilgi ve internet temelli dijital teknolojiler tarafından nasıl değişim ve dönüşümler yarattığının anlatıldığı çalışmada, dijital toplumun tüm yönlerine ilişkin değerlendirmeler bulunmaktadır.

Değişen isimlerle içeriği anlatılmaya çalışılan toplumsal aşama, modern teknolojinin ve bilimsel bilginin yaşamında etkinliğini her gün geçmişten daha fazla artırdığı bir mekan ve zamana gönderme yapmaktadır. Bu toplumsal aşamadaki, yaşam pratikleri kadar, insanların alışkanlıkları, öncelikleri ve beklentileri farklılaşmaktadır. Modern teknoloji ve bilimsel bilginin öne çıkarıldığı "enformasyon toplumu", donanımlı ve vasıflı insan sermayesi, beyin gücü, sürdürülebilir kalkınma, küresel oluşumları yakından izleme ve bunları hayata geçirme, ömür boyu öğrenme, dijital teknoloji, hızlı değişim ve dönüşüme kendini uyarlama gibi esaslara dayanmaktadır. Hareketlilik, değişim ve rekabet, yeni toplumsal aşamanın vazgeçilmezleridir. Sanayi toplumu ve daha öncesinden farklı olan bu toplumsal aşama, doğal olarak farklı eğitim anlayışına sahiptir. Eğitimli olmak, vasıflı ve donanımlı olmak, günümüz insanının arzu ettiği yaşam standardını elde etmek için tutturulması gereken tek hedeftir. Bu hedefin tutturulması, bireyin ve toplumun var olan koşullarda yaşamını istediği şekilde sürdürebilmesi ise yeni bir eğitim anlayışı, modeli, uygulaması ve sistemine bağlıdır.

Artık toplumdaki ağırlık merkezi, yeni değerleri ve beklentileri olan farklı bir gruba-bilgi işçisine-doğru kaymaktadır. Daha önce, gelir ve statü yönünden en göz alıcı ilerlemeyi gösteren imalat sanayinin mavi yakalı işçileri, enformasyon toplumda "öbür yarı"yı oluşturmaktadır. Günümüz toplumunun aktif öznelerini, eğitimli, nitelikli ve donanımlı "bilgi işçileri" oluşturmaktadır (Drucker, 1994, ss. 178-179). Bilginin kullanılması ve geliştirilmesi olarak vasıflandırılabilecek işlerde çalışan "bilgi işçileri" planlama, tasarım, araştırma, analiz, organizasyon, depolama, programlama, dağıtım ve pazarlama gibi işler dizisinden herhangi birini yerine getirmektedir (Ekinci, 2001, s. 14). Ekonomik hayatın her alanında istihdâm edilen işgücü açısından sürdürülebilir rekabet şansı, çok vasıflı olmakta gizlenmektedir. Artık üstün nitelikli insan gücü, yeni bilgi yoğun teknolojilerin vazgeçilmez unsurunu ve işletmeler için küresel rekabetteki görünmez varlıkları olarak stratejik değer kazanmaktadır (Kurtulmuş, 2001, s. 20). Enformasyon toplumunda bilgi işçisini tarif ederken yeni bir sınıftan bahsedilmektedir. "Dijital akıl" olarak çevrilebilen "digerati" kavramı, bilgi teknolojisi konusunda olağanüstü bilgi ve yeteneğe sahip kişilerden oluşan bir sınıfı ifade etmektedir. Çok yakın bir tarihte Oxford sözlüğüne giren kavram, bilgisayar ve bilgi teknolojisi konusundaki donanımlı ve uzman kişileri tanımlamaktadır. The Guardian, San Francisco Chronicle ve The Scotsman gibi popüler gazeteler, kavramı, bilgisayar geliştiricisi, program yazılımcılığında deneyimli, teknik internet kullanıcısı, dijital literatüre vâkıf kişiler ve "bloggerler" için kullanmaktadır (Coleman, 2005, s. 233). Enformasyon toplumunda çok etkin rol üstlenen bu kişiler, sadece dijital zekaya sahip değil, bununla birlikte bilgi yönetimi ve kullanımı konusunda da uzmandırlar. Yeni toplumsal aşamanın inşâsında, bu kişilere çok büyük roller düşmektedir. Teknolojik bilgiye sahip bu kişiler, bilginin sistemli bir şekilde üretilmesi, toplanması, saklanması ve çoğaltılmasında büyük işlevler üstlenmektedirler. Entelektüel disiplin, işletme ve aktivitelerin birleştiği ve birbirini besleyerek güçlendiği bir küresel arenada (Coleman, 2005, ss. 234-236), bu kişiler ülkelerin, işletmelerin, organizasyonların, resmi ve özel kurumların en büyük güçlerini oluşturmaktadır.

Modern hayatın başarı paradigması, seçicilik mekanizmalarını yalnızca akademik ve profesyonel kritere göre kurulmuştur. Bu mekanizmanın esasını, sınırsız rekabet ve güç normları oluşturmaktadır. Sınırsız rekabet ve güç ilişkileri, toplumsal hayatın geneline sinmektedir (Konuk, 2002, s. 322). Bu noktada eğitim, belirleyici olmaktadır. Eğitimli, nitelikli ve kalifiye birey veya işgücü, diğerlerine avaraj farkı atmaktadır. Enformasyon toplumunda eğitim, deneyimin önüne geçmiştir. Hızlı değişen ve ilerleyen teknolojiye uyum sağlayan, kendini sürekli yenileyebilen, analitik düşünme ve sorgulama yeteneği kazanan, dünya gerçeklerini algılayarak gerekli değişiklikleri içselleştirebilen, dinamik ve hareket kabiliyeti yüksek birey veya işgücünün, enformasyon toplumunda iyi gelir ve arzu ettiği yaşam standardını elde edebilme olasılığı daha fazladır. Nitelikleri ve kazanımları sınırlı olan birey veya işgücü ise, düşük gelir seviyesi ve yaşam standardına razı olmaktadır. Bu anlamda eğitimi, bilgisi, becerisi ve niteliği sınırlı/sınırlandırılmış olan bireyler; yeni değerlerin, önceliklerin ve kabullerin şekil verdiği enformasyon toplumunun "zayıf halkası"nı oluşturmaktadır. Kendini çağın gerekliliklerine göre uyarlayıp değiştiremeyen, yeteneklerini artıramayan, teknolojinin son ürünlerini yaşamında kullanamayan, kişisel veya

yapısal nedenlere bağlı olarak dijital teknolojilere uzak kalan kitle, sistemin dışındaki öteki gruplar olmaktadır.

Hızlı teknolojik, ekonomik ve sosyal değişimlerin yapılandırdığı dijital toplumdaki kazanımlar, fırsatlardan ve hizmetlerden toplumun eşit oranda yararlandığı ileri sürmek sosyolojik açıdan çok olanaklı değildir. Toplumun yarattığı gelişmelerden, nüfusun belli bir kesimi olgusal durumlarından dolayı geri kalabilmektedir. Dijital toplumda, belli bir yaşı geride bırakan yaşlılar durum bunlardan bir tanesidir. Biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişmelerin durağanlaşmaya başladığı bu yaşam evresinde, insanlar, toplumda ortaya çıkan değişim ve dönüşümlere uyum sağlamada sınırlı kalmakta, engellerle karşılaşmakta ve sistemin dışında kalabilmektedirler.

Sağlık hizmetlerine ulaşma, barınma, beslenme, rehabilitasyon, kendi başına günlük ihtiyaçlarını giderebilme, öz bakımını sağlama, kişiler arası iletişim kurarak sosyalleşme gibi en temel ihtiyaçlara sahip olan yaşlıların, içinde yaşadığı toplumsal yaşam içerisinde varlık bulan teknolojinin imkanlarından faydalanma hakları da bulunmaktadır. Başta sağlık hizmet ve ürünlerine ulaşma, sosyalleşme, iletişim kurma, alışveriş yapma gibi gündelik yaşamı kolaylaştıran günümüz dijital teknoloji ya da akıllı üretime dayalı teknolojik ürün ve hizmetler yaşlıların da en doğal hakkıdır.

Biyolojik, psikolojik ve sosyal ihtiyaçların giderilmesini kolaylaştıran ve kullanıcısında büyük bir konfor alanı yaratan dijital teknoloji, yaşlı bakımında da kullanılmaya başlanmıştır. Evde kendi başına ya da aile üyeleriyle yaşayan veya kurumda bakım alan yaşlı, dijital teknoloji gelişmiş son ürünlerini kullanarak, teknolojik ilerlemeden istifade etmektedir. Literatürde "gerontekнoloji" diye tanımlanan yaşlının kullanımına sokulan teknolojik ürün ve hizmetlere her geçen gün yenileri eklenmektedir. Akıllı üretimin, sanayi 4 toplumunun bir kazanımı olan dijital teknolojinin tüm tür ve çeşidi 65 yaşını geride bırakan yaş kategorisinin yaşamında önemli değişmeler yaratmakta, hizmet ve ürün kullanımını basitleştirmektedir.

Yaşlılara yönelik destekleyici sistem yazılımı ve araç teminini hedefleyerek onlara yönelik sosyal hizmet sunumu sağlayan gerontekнoloji, ekonomik, teknolojik, gerontoloji, geriatri, sosyal hizmet ve yaşlılık alt disipline sahip olan sosyolojinin ilgi alanına girmektedir (Gümüş & Ekici, 2016). Bu alanlar ya da bilim dallardaki bilimsel gelişmeler, farklılaşan paradigmalar, yeni yaşlı bakım hizmetleri tanımları, teknoloji ile yaşlı bakımı birleştirerek gerontekнoloji yaratmaktadır. Teknolojinin yaşlı bakım ve hizmetine giren yanına karşılık gelen gerontekнoloji günümüzde giderek yaygınlaşmaktadır. Hazer ve Ateşoğlu (2017) bir çalışmasında teknolojinin günlük yaşamı kolaylaştırdığını ve teknolojiyi kullanmaya yönelik olumlu bir kabul olmasına rağmen gerontekнoloji kavramını bilen yaşlı sayısının %8.3 ile sınırlı kaldığını belirtilmektedirler.

Gerontoloji ile teknoloji kavramlarının birleşmesinden türetilen gerontekнoloji kavramı, yaşlıyla teknolojinin buluşmasını, yaşlının teknolojiye erişmesi, yaşamında ona yer açması, gündelik rutinlerinde teknolojiyi araçsallaştırması anlamlarını ifade etmektedir. Çıkış noktası yaşlıların sorunlarının çözümünde teknolojiyi vasıta kılmak olan gerontekнoloji, ilerleyen süreç içerisinde uygulama farklılıklarıyla yaşlının yaşam alanlarında önleyici ve destekleyici müdahaleler ile artan yaşlılara hemen her türlü hizmet sunumunda kullanılmaya başlamıştır. Böylece her geçen süre hizmet alanı sürekli gelişmekte ve kullanım alanı artmaktadır (Van Bronswijk vd., 2011, s. 125). Yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisinde artmasıyla beliren demografik dönüşüme teknolojinin eşlik etmesi gerontekнolojiyi doğurmakta ve bu iki alan birbirine alan yaratmakta ve açmaktadır.

Gerontekнoloji dünyanın değişen ülkeleriyle birlikte ülkemizde artan yaşlı nüfusun yaaşadığı sorunların giderilmesinde ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli katkı sağlamaktadır. Gerontekнoloji hem formal hem de informal bakımla ilişkili sorunların çözüme ulaşmasında etkili bir araç konumunda olduğu her geçen süre kabul görmektedir. Gerontekнolojik ürünler, yaşlıların talep ve ihtiyaçlarına uygun fiziksel çevrenin oluşturularak koruyucu önleyici tasarımlarla yaşlıya ve bakım verene yaşanılabilir bir alan sunmayı amaçlar. Yapılan bir çalışmada; araştırmaya katılanların gerontekнolojik ürünleri "modern ve gelişmiş olan" şeklinde tanımladıkları görülmüş,

gerontolojiden faydalanmamayı söz konusu çalışma ihmalin bir türü olarak ele almış ve bunu geronteknolojik ya da teknolojik yoksunluk kavramı ile açıklamıştır. Geronteknolojik tasarımlarla daha az yıpratıcı, yorucu ve daha konforlu yapılacak fiziksel bakımın bu ürünlerinin kullanımı hem bakım alanın hem de bakım verenin yaşam kalitesini artırdığı Arun ve Özkurt'un (2019) yürüttüğü çalışmalarda elde edilmiştir. Yaşlı bakımında dijital teknolojilerin sosyal hizmet uygulamasının bir parçası haline gelmiş olması yaşlının bir başkasına bağımlı olmadan yaşlılık dönemini sürdürmesi, yaşam kalitesinin yükselmesi, koruyucu, önleyici ve rehabilite edici sosyal hizmetlere erişiminin hızlanması gibi birçok fayda sağlamaktadır. Destekleyici dijital teknolojinin sağlık kuruluşlarında, yatılı ve gündüzlü sosyal hizmet kurumlarında ve evde bakıma ilişkin hizmetlerde kullanılması yaşlının hem sağlığa ilişkin bakımında hem de sosyal bakımında kullanım (Karasoy & Yıldırım, 2023, s. 732) ve sonuç elde etme fonksiyonelliğini büyük ölçüde arttıran olanaklara sahiptir.

Geronteknoloji, yaşlının kendi başına yaşam kurması ve sürdürmesinde önemli katkılar sağlayan olanakla sahiptir. Gelişen teknolojinin sağladığı faydalarını elde etme fırsatı veren geronteknoloji, yaşlının başkalarından yardım almasını azaltmakta, bağımsız bir yaşam sürdürmesinde onun elinin güçlendirmesine ve buna bağlı olarak da öz saygının, özgüveninin artmasına paralel olarak yaşlı psikolojisinden uzaklaşmasını sağlamaktadır. Yaşlı yaşamında bireysel olarak yaşam kurma ve geliştirme kadar kendi yaşam alanında yaşamını sürdürmek oldukça önemli bir konudur. Geronteknoloji, yaşlıya yaşam alanından çıkmadan kendi evinde ve kendini iyi hissettiği mekanda hayatını sürdürmesine büyük katkı sağlayabilmektedir (Tamkoç vd., 2023, s. 63).

Geronteknolojinin yaşlının yaşam alanındaki kullanım alanı oldukça geniştir. Nabız, tansiyon ve aktivite takibi gibi dijital akıllı saat ve bilekliklerle, yaşlının sağlığı hem aile yakınları hem de doktorlar tarafından izlenmesine olanak tanımaktadır. Alzheimer veya demans hastası yaşlılar için akıllı telefonlara indirilen uygulamalar başta ilaç saatlerini hatırlatma olmak üzere birçok konuda yardımcı olmaktadır. Sesli komutlarla ısı, ışık, perde, televizyon kontrollerinin yapılmasına, kapı sensörleri, gaz kaçak detektörleri ve güvenlik kameraları ile güvenlik sağlayıcı hizmetleri sunan akıllı ev sistemleri yaşlının yaşamında konfor sunmaktadır. Engelli ya da fiziksel özellikleri nedeniyle tekerlekli sandalye kullanmak durumunda kalan yaşlılar için darbe önleyici, GPS destekli lokasyon takibini yapabilme özelliği bulunan teknolojik ürünler yaşlının hem kendine güven duymasını hem de yakınlarının kaygılarının azalmasını sağlamaktadır. Karşılıklı konuşarak yalnızlık hissini azaltan yapay zeka içerikli robotlardan, telefondaki görüntülü konuşmaya olanak tanıyan sosyal medya araçlarına, kendi kendine park edebilme özelliği bulunan bireysel otomobillere kadar birçok alanda yaşlıya hizmet sunma seçenekleri bulunan geronteknoloji, yaşlının yaşam standardını yükselmek ve daha destekle yaşamını sürdürmek ve yerinde yaşamayı kolaylaştırmayı hedeflemekte ve de başarmaktadır.

Teknolojin son sürümlerinin yaşlı bakım ve hizmetlerinde kullanılmaya başlamasıyla beliren/şekillenen geronteknolojiden beklenen faydanın sağlanması, yaşlının bu araçların kullanılmasını sağlayan teknolojiye yakınlığına, yatkınlığı, ilgisine ve kullanabilme yeteneğine bağlıdır. Burada karşımıza "*dijital okur yazarlık kültürü*" çıkmaktadır. Kişinin dijital teknolojinin kullanımını, ondan arzu edilen faydalanın elde edilmesini içeren "dijital okur yazarlık kültürü", yaşlıların kolayca uyum sağlayıcı nokta olmadığı kabul edilmektedir.

İlk kez Paul Gilster'in kullandığı dijital okuryazarlık, değişen ve gelişen bilişim teknolojilerinin karşısında bireylerin uyum sağlayabilme, onları yaşamlarına dahil etme, onlardan kolay bir şekilde faydalanmayı ifade etmektedir (Yıldırım, 2021). Teknolojiyi doğru, işlevsel ve faydalı kullanabilmenin aracı olan dijital okuryazarlık, dijital vatandaş olabilmenin de gerekliliğidir (Hamutoğlu vd., 2017). İçinde yaşadığı toplumda teknolojinin giderek yaşama hakim olduğu bir durumda, bireyin de buna uyum sağlaması, yaşamında teknolojiye yer açması ve ondan faydalanarak yaşamını kolaylaştırabilmesinde bu teknoloji becerisi önemli bir noktadır. Bilindiği gibi günümüz toplumları "sanayi 4 toplumu", "dijital toplum", "enformasyon veya bilgi toplumu" olarak nitelendirilmektedir. Topluma ismini veren dijital teknolojideki olağan üstü değişim ve gelişmeler, insanların kullanımına sunulmaktadır. Bugün eğitim, sağlık, ekonomi başta olmak

üzere sanayiden tarım ve hayvancılığa kadar hemen her üretim alanında dijital teknolojiden faydalanılmaktadır. Yapay zeka destekli dijital teknoloji, az az bir hata payı ile kullanımında büyük kolaylıklar yanı sıra çok büyük başarılı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Kendi kendini temizleyen fayans ve lavabolar; ısı, hareket ve görüntüye duyarlı sensörlü aydınlatma, sulama, iklimlendirme sistemleri; önceden zamanı ayarlanabilen beyaz eşyalar; tansiyon, kalp ritmi, insülin direncini, kaliteli ve yeterli uyku alınımını kontrol eden akıllı bileklikler ya da bu fonksiyonlara sahip akıllı saatler; tüm dünyayı ve yaşama kültürünü içine sıkıştırdığımız akıllı telefonlar kullanımı her geçen gün artan ve yaygınlaşan teknolojinin son ürünleridir. Oturduğunuz yerden verdiğiniz komutlarla fonksiyonlarından faydalanılan bu teknolojik dijital ürünler hemen her insana ekonomik ve sosyal büyük kolaylıklar ve fayda sağlamaktadır. En sık ve yoğun kullanım alanı bulunan internet alt temelli akıllı telefonlar, kişiye arkadaşlarıyla görüşerek sosyal ilişkilerini sürdürme; fatura ve vergi ödeme, para transfer etme veya tasarruflarını kontrol etme gibi bankacılık hizmetleri sağlama; indirilen uygulamalarla alışveriş yapma, müzik dinleme veya eğlenme; sağlık kuruluşlarından randevu alma, tahlil sonuçlarını takip etme imkânlarını vermektedir. Günlük hava tahminlerinden, borsadaki değişimleri anlık izlemeye, dünyadaki ve yaşanılan ülkedeki gelişmelerden haberdar olmadan takvim ve saat bilgisine kadar gündelik yaşamın hemen her alanına ait bir ürün ve hizmete yönelik uygulanma ve fonksiyon üretme kapasitesi bulunan bu teknolojik araçlar, kalabalıklaşan ve karmaşıklaşan yaşam örüntüleri karşısında çözüm üretme potansiyeline sahiptir. Tüm bunların hepsi ancak, dijital okuryazarlık, teknolojik ürün kullanma yeteneği, dijital teknolojiye ilgi duyma ve ona yatkın olmayla doğrudan ilişkilidir. Bu noktada, yaşlılar toplumun diğer üyelerinden ayrışmaktadırlar.

Prensky'in bu aşamada durumu açıklayan "dijital yerli" ve "dijital göçmen" kavramlarına değinmek yerinde olacaktır. Prensky (2001) yaşa bağlı bir kategorilendirme ile "dijital yerli" ve "dijital göçmen" kavramlarını öne sürerek literatüre kazandırmıştır. Buna göre teknolojiye yakınlık yaş faktörü ile belirlenmektedir. Bilgi temelli yeni teknolojiler ile iç içe büyüyen ve onların dilini konuşan, bu teknolojiyi kullanma konusunda yakınlığı ve becerisi bulunan genç yaştaki "dijital yerlilerin" aksine "dijital göçmenler" bilgisayarların yaygın olarak benimsenmesinden önce doğan ve dijital teknolojiyi hayatının daha sonraki dönemlerinde kullanmak zorunda kalmış kişileri ifade etmektedir. Yaşından ve yaşantısından dolayı teknolojiyle ileriki yaşlarda tanışan yaşlılar, teknolojinin kullanımına yabancıdır. Zorunlu sebeplerle teknoloji kullanan 65 yaş üstü kişi, teknolojinin tüm alanına tam anlamıyla vakıf olamamaktadır. Teknolojiyle sonradan sosyalleşen yaşlı, teknolojiyle bağ kurmakta sorun yaşayınca da onun mültecisi konumunda yaşamını sürdürmektedir. Yapılan alan çalışmaları yaşlıların, ilerlemiş dijital teknolojiyle varlık bulan ürün ve hizmetleri toplumun geri kalan nüfusundan daha az kullandığını ortaya koymaktadır.

YAŞLILARIN DİJİTAL TEKNOLOJİ KARŞISINDAKİ KONUMLARI

Dünyada ve Türkiye'de yaşlılar diğer nüfus gruplarına göre teknolojiyi benimseme oranlarında göreceli olarak bir artış gözlemlenmektedir. Geçmişle mukayese edildiğinde her geçen yıl bir önceki yıla nazaran yaşlıların teknoloji kullanımlarının arttığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle, yıllar bağlamında gerçekleştirilen boylamsal araştırmalar, geçen süre içerisinde yaşlıların dijital teknolojiyi kullanmaya başladığı, yaşamlarına dahil ettikleri sonuçlarını ortaya çıkarmaktadır. Amerika'da yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre (Pew Research Center, t.y.), tüm nüfusta olduğu gibi yaşlılar arasında da internetin benimsenmesinin arttığı, 2000'li yılların başlarında internet kullanıcılarının oranı %14 iken günümüzde 65 yaş üstündeki yaşlı bireylerin %67'sinin çevrimiçi olduğu belirtilmektedir. Aynı araştırma sonuçlarına göre akıllı telefona sahip olanların oranının son beş yılda iki katına çıktığı ve özellikle yaşlı yetişkinlerde akıllı telefon kullanımının hızla arttığı belirtilmektedir. Bugün yaşlı bireylerin yarısı akıllı bir telefona sahipken, 2013'te bu oranın %23 olduğu belirtilmektedir. 65-69 yaş aralığında akıllı telefon sahiplik oranı %59 iken bu oran 70-74 yaş aralığında %49'a düşmekte ve 80 yaş üzerinde %17'ye kadar gerilemektedir. Yani akıllı telefonların benimsenme ve kullanımı 70'li yaşların ortalarında ve ilerisinde kayda değer şekilde düşmektedir. Ev içinde geniş bant hizmetlerine sahip olan yaşlı sayısında da kayda değer

bir artış görülmekte ve yaşlıların yaklaşık yarısının (%51) evde yüksek hızda internet kullandıkları belirtilmektedir. Tüm bunların bir sonucu olarak yaşlılar arasında sosyal medya kullanımının arttığı, bugün 65 yaş üzeri yaşlı Amerikalıların %34'ünün Facebook ve Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerini kullandıkları ancak eğitim seviyesi yüksek bireylerde daha yaygın sosyal medya kullanımı görüldüğü belirtilmektedir.

Avrupa Komisyonu'nun 2024 yılı Dijital Ekonomi ve Toplum Endeksi (DESI) raporuna göre, Avrupa Birliği genelinde internet kullanım oranı 2017'de %79,17 iken 2023'te %90,27'ye yükselmiştir. Aynı dönemde 65 yaş ve üzeri bireylerde bu oran %44,16'dan %69'a çıkmıştır (DESI, 2024). Bu artış, yaşlı bireylerin dijitalleşmeye yönelik ilgisinin ve katılımının arttığını gösterse de, hâlen genç yaş gruplarına kıyasla önemli bir farkın bulunduğuna işaret etmektedir (Dizbay, 2025, s. 132).

Benzer çalışma ülkemizde de Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK, 2024) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ülke genelini ölçen/inceleyen "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması" adlı çalışmada elde edilen verilerin sonuçlarına göre 16-74 yaş aralığında internet kullanım oranı 2018 yılında %72,9 iken 2023'te %87,1'e yükselmiştir. Buna karşılık, 65-74 yaş grubundaki bireylerde internet kullanımı 2018'de yalnızca %17 iken, 2023'te %40,7'ye çıkmıştır. Bu veriler, Türkiye'de yaşlı bireylerin dijital teknolojilerle etkileşim düzeyinde kayda değer bir artış olduğunu göstermekle birlikte, yaşlı nüfusun dijitalleşme sürecinde hâlen belirli yapısal ve bireysel engellerle karşı karşıya olduğunu da ortaya koymaktadır. Türkiye'nin farklı bölgelerinde yürütülen evreni, örneklemi, içeriği ve yöntemi değişen yaşlıların teknoloji kullanımına yönelik çalışmaların çoğunda, yaşlıların teknolojiyi artık yaşamlarının bir alanına dahil ettiklerini, ancak bunun toplumun geri kalan nüfusun kullanımından oldukça uzağında olduğunu, bunun dijital teknoloji kullanımı açısından bir bölünme yarattığını ortaya çıkarmaktadır.

Bayram ve Arıcı (2021) İstanbul örnekleminde yürüttükleri nitel bir çalışmada yaşlıların teknoloji kullanımlarını ölçmüşlerdir. 65 yaşının üzerinde 12 gönüllü katılımcıyla yapılan görüşmelerden elde edilen bulguların derlendiği çalışmada, yaşlıların gündelik yaşamdaki teknoloji deneyimleri konu edilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda, katılımcıların teknolojiyi haberleşme, sosyalleşme, bilgi alma gibi birçok farklı amaçla kullandıkları görülmüştür. Katılımcıların birçoğu sosyal medya kullandığını (Instagram, Twitter, Teamlink) belirtmiş ve teknolojik cihaz kullanımı konusunda desteğe ihtiyaç duymadığını bildirmiştir. Sosyal medya ve teknolojik araç kullanımı konusunda yardıma ihtiyaç duyan katılımcılar ise aile üyelerinden destek aldığını belirtmiştir. Katılımcıların bazıları teknolojik gelişmelerin aile içi ilişkileri olumsuz yönde etkilediğini, bazı katılımcılar ise teknoloji tabanlı uygulamaların (Zoom, Skype gibi teknolojik ürünlerin) aile içi ilişkilerde olumlu etkileşime sebep olduğunu, özellikle pandemi döneminde büyük kolaylık sağladığını ifade etmiştir. Özetle çalışmada elde edilen sonuç, katılımcıların çoğunluğu teknolojiyi; günlük işleri kolaylaştırma, bilgi edinme, haberleşme ve sosyalleşme gibi amaçlarla kullanmaktadır. Kadın katılımcıların erkeklerden farklı olarak gündelik yaşamlarını kolaylaştıran mutfak robotları ve temizlik robotlarını kullandıkları görülmüştür. Katılımcıların tümü, teknolojiyi geçmiş deneyimleri ile karşılaştırarak açıklamıştır. Katılımcıların birçoğu teknoloji kullanımında destek almamaktadır. Bu durum katılımcıların teknolojik gelişmelere açık olduğunu göstermekte ve "yaşlı bireylerin teknoloji kullanımına mesafeli ve değişime kapalı olduğu" ön yargısını ortadan kaldırmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun esnek ve yeniliklere açık olmasının, Türkiye'de dijital teknolojinin gelişmesi ve yaygınlaşmasına ilk tanıklık eden kuşak olmalarıyla ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir.

Akbuğa'nın (2023) genç yaşlı olarak nitelendirilen 65-74 yaş aralığındaki 25 yaşlı örnekleminde yürüttüğü nitel çalışmada, elde ettiği bulgulara bağlı olarak, yaşlıların sosyal ağ kullanımlarını "dijital suskunluk" olarak nitelendirmektedir. Goffman'ın "benlik sunumu" metaforunu kullandığı çalışmasında Akbuğa, genç yaşlıların teknoloji kullanımlarında temkinli oldukları sonucuna ulaşmaktadır. Çalışmada elde edilen sonuçlar, şu şekilde özetlenmektedir: 65-74 yaş aralığındaki genç-yaşlıların sosyal ağ kullanımlarındaki birincil motivasyonu, "iletişim" olarak öne çıkmakta, yeni arkadaşlar edinmek veya takipçi sayısını artırmak yerine var olan tanıdıklar ile yakın

ilişkileri derinleştirmek ve rutin bir alışkanlıkla her gün onlarla ortak sanal mecralarda buluşmak, temel kullanım amacı halini almaktadır. Genç-yaşlı kullanıcıların benlik sunumlarını ise öncelikli olarak, toplumsal değerler ve aidiyet üzerinden yaptıkları görülmektedir. Aile, bu yaş grubu için en önemli ve aynı zamanda en mahrem değer konumundadır. Öte yandan geçmişe ve kültürel kodlara bağlılık sık sık yapılan nostaljik paylaşımlar, eski fotoğraflar ve özlü sözlerle kendini gösterirken, Goffman'ın sözünü ettiği idealize edilmiş performanslarla kendilerinden beklenen rolleri yerine getirmekte ve toplumun değer mekanizmasıyla örtüşen tutum ve davranışlar sergileyerek sosyal ağlarda benlik sunumlarını oluşturmaktadırlar. Genç yaşlı kullanıcılar, kendilerini aile, arkadaşlar, hobiler ve gençliklerindeki görünümleri üzerinden ifade ederken, siyasî konularda bir "dijital suskunluk" yaşadıkları ve görüşlerini rahat bir şekilde paylaşmaktan çekindikleri görülmektedir. Aynı zamanda sosyo-demografik değişkenlerden bağımsız olarak, yaşlıların tamamı "ayıp" veya "uygunsuz" olarak nitelendirilen "yemek" paylaşımları, ailenin özeline ait fotoğraflar, gösteriş içeren fotoğraflar ve yalan haber içerikleri genç-yaşlıların kendilerini temsil ederken kesinlikle kullanmayacağı paylaşımlardır. Fotoğraflarda filtre kullanmadıkları, görünüşlerini çok önemsemedikleri veya profillerinde genellikle kendi isimlerini kullandıkları için kendilerini "olduğu gibi" gösterdiklerini, dolayısıyla "dürüst benlik" sunumunu benimsediklerini iddia etseler de, aslında onlar için idealize edilmiş benliğin "toplumla uyumlu benlik" olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan, sosyal ağ iletişiminde grup aidiyetini ön planda tutan genç-yaşlı bireyler, ana sayfa/vitrin ve durum/hikâye bölümlerinde bu uyumu devam ettirmektedirler, yakın arkadaşları ve samimi olduklarıyla iletişim sürdürmeyi daha çok önemsemektedirler. Örneklemdeki genç yaşlılar, sosyal ağlarda çok fazla yanlış bilgiler olduğunu, bu yüzden de paylaşımlara karşı çoğu durumda mesafeli olduklarını ifade etmişlerdir.

Baran ve diğerlerinin (2017) 60-74 yaş aralığında 4276 kişiden oluşan örneklem grubu üzerinde yaptıkları araştırmada elde ettikleri sonuçlardan bazısı şu şekildedir: Yaşlı bireylerin internet kullanım amaçları ölçeği, e-posta gönderme/alma, internet üstünden telefonla görüşme/video görüşmesi, sosyal medya kullanımı, haber sitelerini ziyaret etme, mal ve hizmetler hakkında bilgi arama, oyun indirme veya oynama, müzik dinleme, TV izleme, ücretli video izleme, paylaşım sitelerinden video izleme (örn; YouTube), kendi oluşturduğu metin-foto, müzik, video, yazılım vb. içerik yükleme, web sitesi veya blog oluşturma, sağlıkla ilgili bilgi arama, doktordan randevu alma, seyahat ve konaklama işlemleri için kullanma, mal veya hizmet satışı, internet bankacılığı, ödeme yapma, çevrimiçi kurs, çevrimiçi görsel-işitsel materyal bulma, çevrimiçi olarak eğitmen ve öğrencilerle iletişim olmak üzere oluşturulmuştur. Yaşlıların kullanım amaçları arasında birinci sırada haber sitelerini ziyaret etme (%8,4) yer alırken, ikinci sırada sosyal medya kullanımı (%7,5), üçüncü sırada sağlıkla ilgili bilgi alma (%6,6), dördüncü sırada mal ve hizmet ürünleri hakkında bilgi arama (%5,9), beşinci sırada paylaşım sitelerinden video izleme (%4,8) yer almaktadır. Dolayısıyla, internet kullanma ölçeğindeki birçok parametrenin uzağında bir teknoloji kullanımı söz konusudur.

Baran ve diğerlerinin yürüttüğü bu çalışmada, teknoloji kullanımı konusunda yaşlıların cinsiyet ve eğitim bağlamında bir farkın olduğunu ortaya koymaktadır. Erkeklerin %68,9'u hemen her gün bilgisayar kullanırken, kadınlarda ise bu oran %31,1'de kalmıştır. Ancak haftada bir defa kullananların oranı göz önünde bulundurulduğunda (erkek=%64,6, kadın=%35,4), yaşlıların bilgisayar kullanımından çok da uzak olmadığı görülmektedir. İnternet kullanım oranının cinsiyete göre farklılaşması da bilgisayar kullanım sıklığı ile yaklaşık olarak aynı oranlara denk gelmektedir. Erkeklerin %68,5'i hemen her gün internet kullanırken, kadınlarda bu oran %31,5'dir. Genel olarak bilgisayar kullanım sıklığına bakıldığında hemen her gün %6,8 oranı karşımıza çıkarken, internet kullanım sıklığı açısından hemen her gün kullananların oranı ise %9'dur.

Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar, teknolojinin son sürüm ürünlerine ulaşma ve onları kullanma yeteneğini geliştirme konusunda toplumda bir eşitsizlik, bölünme veya boşluk olduğunu göstermektedir. Literatürde bu olgu, "dijital bölünme", "dijital ayrım" veya "dijital eşitsizlik" kavramlarıyla nitelendirilmektedir.

DİJİTAL BÖLÜNME/AYRIM YA DA DİJİTAL EŞİTSİZLİK

DiMaggio ve Hargittai, (2001), dijital teknoloji kullanımının toplumun farklı nüfus kategorilerinde oluşan farklılığı belirlemek için "dijital bölünme" kavramını önermekte ve kullanmaktadır. "Dijital bölünme", bireyler ve toplumsal gruplar arasında bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim, bu teknolojileri kullanma becerileri ve elde edilen dijital faydalar bakımından ortaya çıkan çok katmanlı eşitsizlikleri tanımlayan toplumsal bir duruma karşılık gelmektedir. Kavram, başlangıçta dijital teknolojilere erişimi olanlarla bu imkâna sahip olmayanlar arasındaki farkı ifade etmek için kullanılmıştır. Dijital teknolojik ürün ve hizmetlerden faydalanma farkını tanımlayan bu bölünme, kendi içinde birkaç evreden oluşmaktadır. Birinci düzey dijital bölünme teknolojiye erişimden kaynaklanmaktadır. Bu konudaki çalışmalar, internet erişiminin yaş, cinsiyet, sosyoekonomik statü, etnik köken ve coğrafi konum gibi demografik değişkenlere göre eşitsiz bir biçimde dağıldığını ortaya koymaktadır. Zaman içerisinde, dijital teknolojilere fiziksel erişimin sağlanmasının, bu teknolojilerin etkin kullanımı için yeterli olmadığı görülmüş; bu durum çalışmaların ikinci düzey dijital bölünme olarak adlandırılan yeni bir düzeyde ele alınmasını gerekli kılmıştır. İkinci düzey, bireylerin sahip oldukları dijital beceriler ve teknolojiyi nasıl ve ne amaçla kullandıkları üzerine odaklanmaktadır. Son olarak, dijital bölünme literatüründe giderek daha fazla önem kazanan üçüncü düzey dijital bölünme, bireylerin dijital teknolojilerden ne ölçüde fayda sağladıkları ve bu faydaların yaşamlarına nasıl yansıdığı üzerine odaklanmaktadır. Bu düzey, bireylerin teknolojik erişime sahip olmalarına ve yeterli dijital becerilere sahip bulunmalarına rağmen, dijital araçlardan elde ettikleri çıktıların ve toplumsal getirilerin ne ölçüde farklılaştığını incelemektedir (Van Dijk, 2013, aktaran, Dizbay, 2025, ss. 131-132). Dolayısıyla, 65 yaş üstü kişilerin dijital teknolojiye erişim ve daha sonra kullanım yanı sıra kullanım amacından kaynaklı bir ayrım, eşitsizlik ve bölünme olgusu bulunmaktadır.

Van Dijk (2006, s. 222, aktaran Baran vd., 2017) dijital bölünme ve ayrım konusunda bir değerlendirme yapılacağında gözden kaçırılmaması gereken birtakım gerçeklerin varlığına değinmektedir. Genel olarak bilgi teknolojilerinin yeni biçimlerine erişenler ve erişemeyenler arasındaki boşluğu ifade etmek için kullanılan bu kavram, Van Dijk'a göre; bazı kafa karışıklıkları ve yanlış anlaşılmalara neden olmuştur. Bunlardan birincisi, bu metaforun iki keskin bölünmüş grup arasındaki büyüyen boşluğa gönderme yapmasıdır. İkincisi, bu boşluğun doldurulmasının pek mümkün olmadığının söylenmesidir. Üçüncüsü, uçurumun dahil olanlar ve olmayanlar arasındaki kesin eşitsizlik olduğuna dair uyandırdığı izlenimdir. Son yanlış yorumlama ise gözlenen boşlukların değişim gösterdiği gerçeğine karşın, uçurumun değişmeyen bir durum olduğu düşüncesidir. O, bu tür bir yaklaşımın teknolojik belirlenimciliğin bir türü olduğunu söylemektedir. Eşitsizliğin dijital teknolojiye fiziksel erişiminin belirli sorunlarının altında yattığı ve erişim sorunu ortadan kaldırıldığında ekonomik ve toplumsal anlamdaki sorunların da çözüleceği sıklıkla ifade edilmektedir. Ona göre sadece teknolojik ikilikler değil, normatif ikilikler de bulunmaktadır. Bu bağlamda, dijital bölünme veya ayrımı ortaya çıkaran yapıdan bahsetmek, olguyu sağlıklı bir şekilde analiz etmenin başarı şansını artırmaktadır. Zira, dijital toplumda, teknolojiye erişme, onu yaşam alanlarında bir yere koyma veya kullanma durumunda yaşın dışında başka olgular da belirlemektedir. Yaşama yeri, eğitim, gelir, meslek, teknolojiye yönelik ilgi ve yatkınlık, içinde yaşanılan toplum ve kültürün teknoloji algısı bu konuda belirleyici olmaktadır.

Dizbay (2025), çalışmasında yurt dışındaki yaşlıların teknoloji kullanımdan kaynaklı bölünmeleri ortaya çıkarılan araştırma sonuçlarına yer vermektedir. Dünyanın farklı bölgelerindeki çalışmalar, kırda yaşayan yaşlıların kentte yaşayanlardan, kadın yaşlıların yaşlı erkeklerden, eğitimi düşük olan yaşlıların eğitimli olanlardan daha az teknolojik ürün ve hizmeti kullandıklarını ortaya koymaktadır. Benzer sonuçlara, Türkiye'deki yaşlılar üzerinde yürütülen çalışmalarda da ulaşılmaktadır (Öztürk, 2005; Yıldırım Becerikli, 2013; Kalınkara vd., 2016; Baştürk Akça & Kaya, 2016). Farklı evren, örneklem, yöntem ve varsayımlara bağlı olarak yürütülen bu çalışmalarda, yaşın dışında yaşama yeri, sosyo ekonomik koşulların, aile şekillerinin internet temelli ya da bilişim temelli teknoloji kullanımına etkili olduğunu göstermektedir.

Covid 19 virüsüne bağlı gelişen pandemi dönemindeki çalışmalar bu konuda oldukça önemli bilgiler sunmaktadır. Binark ve diğerlerinin (2020) tarafından yürütülen çalışma bunlardan bir tanesidir. TÜBİTAK destekli bir araştırma projesine dayanan çalışmada, Covid-19 sürecinde yaşlı bireylerin dijital ortamlarda enformasyon arayışları ve bu bilgileri değerlendirme pratikleri incelenmiştir. Çalışma, dijital bilgi kaynaklarına erişimin yalnızca teknik donanım veya bağlantı imkânıyla sınırlı olmadığını; aynı zamanda bireyin dijital okuryazarlık düzeyi, eleştirel düşünme kapasitesi ve medya içeriklerine yönelik güven düzeyinin de bilgiye ulaşma ve değerlendirme süreçlerini etkilediğini göstermektedir. Bulgular, pandemi gibi kriz dönemlerinde dijital bilgiye erişimin yaşlı bireyler açısından hayati önem taşıdığını; ancak dijital beceri eksiklikleri ve bilgi kirliliği karşısında bu grubun kırılgan bir pozisyonda olduğunu ortaya koymaktadır. Bilindiği gibi pandemi döneminde yaşlılar, bağışıklıklarının zayıf olmasından dolayı, evde kalmaları en çok istenen grup olmuştur. Yasal olarak evde kalmaları istenen ya da kontrol edilen yaşlılar, temel ihtiyaçlarını karşılamak ve sosyalleşmek için teknolojiden zorunlu olarak faydalanmak durumunda kalmışlardır. Çocukları, yakınları ve arkadaşlarıyla iletişim kurmak, banka işlemlerini görmek ve alışverişlerini yapabilmek için teknolojiye yönelme yaşlılar için bir zorunluluk olmuştur. Ancak, zorunlu kullanım, onların bu konudaki yeteneklerinin sınırlı olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Teknolojideki gelişmeleri takip etmek, güncellenmiş ürün ve hizmetlerden faydalanmak hem bir takım kullanım becerisi hem kültürü hem de yatkınlığı gerektirir. Bunların belli bir düzeye erişmesi için zamana ihtiyaç olduğu gibi içinde yaşanılan toplum ve kültürün de buna müsaade etmesi önemlidir. İçinde yaşanılan toplumsal yapı, bireylerin işgal ettiği pozisyona göre bir statü belirlemekte ve statüsüne karşılık gelen rolleri tanımlamaktadır. Statü ve rolleri belirleyen sosyal çevrenin teknoloji kullanıma yönelik algısı farklılaşabilmektedir. Toplum, gençlerin teknolojiyi kullanmasına yönelik algısıyla yaşlıya yönelik algısı aynı değildir. Özellikle bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde, teknoloji kullanımının gençlere yakışan ya da uygun olan bir davranış olarak tanımlanması, yaşlıların bu konuda kendilerine bir psikolojik ya da kültürel duvar örmelerine neden olmaktadır. Dolayısıyla, yaşlılar sosyal çevreden etkilenerek olayın dışında kalmaktadırlar.

Demir Erbil ve Hazer'in (2021) çalışması, yaşlı bireylerin dijital okuryazarlık deneyimlerini kuşaklararası dayanışma perspektifinden incelemektedir. Araştırmada, yaşlıların dijital teknolojilere erişim ve kullanım süreçlerinde karşılaştıkları zorluklar, bu teknolojilere yönelik tutumları ve dijital becerilerini geliştirme ihtiyaçları ele alınmıştır. Bulgular, yaşlı bireylerin dijital teknolojilere adaptasyonunda genç kuşakların desteğinin önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Çocuk ve torun gibi sosyal desteğe sahip olmayan yaşlıların, teknolojiye erişimi ve teknolojiyi kullanımı zor olmaktadır. Becerisi sınırlı olan yaşlı, yakınlarından bu konuda yardım alamadığında, teknoloji kullanımına sıcak bakamamaktadır.

Dizbay'ın (2025), TUIK araştırma veri setini referans alarak yürüttüğü çalışmasında oldukça çarpıcı sonuçlara ulaşılmaktadır. Çalışmanın örneklemindeki katılımcıların son üç ayda cep telefonu kullanıp kullanmadıkları yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde, cep telefonu kullanımı genç yaş gruplarında oldukça yaygınken, ileri yaşlarda bu oranın düştüğü görülmektedir. 25–34 yaş grubunda bu oran %98,8 iken, 65 yaş ve üzeri bireylerde %92,3'tür. Katılımcıların, interneti en son ne zaman kullandıklarına ilişkin verilere bakıldığında, interneti son üç ay içinde kullandığını belirtenlerin oranı 25–34 yaş grubunda %97,0 iken, bu oran 55–64 yaş grubunda %66,4'e, 65 yaş ve üzeri grupta ise yalnızca %39,5'e düşmektedir. Öte yandan, hiç internet kullanmadığını belirtenlerin oranı 65 yaş ve üzeri bireylerde %58,3 ile en yüksektir.

Son üç ay içerisinde internet kullandığını belirten katılımcıların internet kullanım sıklığına bakıldığında da benzer bir yaş etkisi görülmektedir. "Günde birkaç defa" internet kullanan bireylerin oranı genç gruplarda oldukça yüksekken, yaş arttıkça bu oran düşmektedir: 16–24 yaş grubunda %63,8 olan bu oran, 65 yaş ve üzeri bireylerde %46,8'e düşmektedir. Öte yandan, haftalık veya daha seyrek kullanım ise yaşla birlikte artmaktadır. 65 yaş ve üzeri grupta interneti "haftada bir defadan az" kullananların oranı %5,0, "haftada en az bir defa" kullananların oranı ise %12,7'dir. Katılımcıların dijital teknoloji kullanımına ilişkin beceri düzeylerini daha yakından

incelemek amacıyla, son üç ay içerisinde gerçekleştirdikleri dijital faaliyetlere ilişkin veriler aşağıda iki kategori altında sunulmuştur. Bu kategoriler, temel dijital beceriler ve ileri düzey yazılım becerileri olarak sınıflandırılmıştır. Temel beceriler arasında yer alan; dosya transferi (klasörler arası ya da bulut), mobil uygulama indirme/yükleme ve cihaz ayarlarını değiştirme gibi işlemler, yaş grupları arasında ciddi fark göstermektedir. 16–24 yaş grubunda bu becerilere katılım sırasıyla %43,9, %55,6 ve %38,0 düzeyindeyken; 65 yaş ve üzeri bireylerde oranlar %10,7, %9,9 ve %5,5'e kadar düşmektedir. Katılım oranlarındaki bu belirgin fark, yaşla birlikte işlevsel dijital yeterlilikte keskin bir düşüşü göstermektedir.

İleri düzeydeki yazılımsal beceriler arasında; medya dosyası düzenleme, kelime işlemci ve tablolama yazılımı kullanma, sunum/doküman hazırlama ve programlama gibi işlemler yer almaktadır. Bu becerilere katılım oranı, tüm yaş gruplarında görece düşük olmakla birlikte, yaş arttıkça azalmaktadır. 16–24 yaş grubunun %50,3'ü medya düzenlemesi, %31,5'i kelime işlemci, %26,3'ü tablo yazılımı ve %30,1'i sunum hazırlama gerçekleştirmiştir. 65 yaş ve üzeri bireylerde bu oranlar sırasıyla %7,1, %3,8, %3,4 ve %3,2'ye düşmektedir. En ileri düzey beceri olarak kabul edilebilecek programlama ise, genç yaş grubunda bile oldukça sınırlı olup (%5,3), 65 yaş ve üzeri bireylerde yalnızca %0,3 oranında gerçekleştirilmiştir. Erişim, kullanım sıklığı ve beceri düzeyinde ortaya konan yaş grupları düzeyinde incelemeden sonra, 65 yaş ve üzeri bireylerin dijital teknolojileri hangi cihazlar üzerinden kullandıkları da ele alınmıştır. 65 yaş ve üzeri katılımcıların son üç ayda internet erişimi sağladıkları cihaz türlerine bakıldığında, internet kullanımının büyük ölçüde mobil cihazlar üzerinden gerçekleştiği görülmektedir. Katılımcıların %75,2'si interneti cep telefonu ya da akıllı telefon aracılığıyla kullandığını belirtmiştir. Bu bulgu, yaşlı bireylerin dijital dünyaya en çok taşınabilir ve kolay erişilebilir cihazlar üzerinden bağlandığını göstermektedir. Bunun dışında, interneti diğer akıllı cihazlar (akıllı TV, hoparlör, oyun konsolu, e-kitap okuyucu vb.) aracılığıyla kullananların oranı %8,8, dizüstü bilgisayar kullananların oranı %8,2, tablet bilgisayar kullananların oranı %4,3 ve masaüstü bilgisayar kullananların oranı ise yalnızca %3,5 olarak bulunmuştur. Tüm bu veriler, bize dijital teknoloji kullanımı denildiğinde bunun internete girme, sosyal medya ağlarına dahil olma, akıllı telefon satın almayla sınırlı olamayacağını; tüm bunlara hakim bir kullanıcı olma becerisinde yaşın yanında eğitimin, teknoloji kullanma yatkınlığının, isteğinin ve aşinalığının önemli olduğu gerçeğini hatırlatmaktadır.

Yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçların dışında, dijital toplumda teknoloji kullanımının beraberinde getirdiği sorunlar hakkında birtakım bilgilerin verilmesinde fayda bulunmaktadır. Bugün kullanım yaygınlığı hızla artan akıllı telefonlardaki uygulamaların nerdeyse hemen hepsi kullanıcının belirlediği bir kullanıcı adı ve şifre ile hizmet sunmaktadır. Ancak, bu uygulamaların büyük bir bölümünde üç aylık veya altı aylık dönemlerde şifrelerin yenilenmesi ve yenilenen şifrelerin daha önce kullanılanlara benzememesi, belirli gün ve yılı çağrıştırması istenmektedir. Yaşamı kolaylaştıran teknolojik ürünlerin kullanımında ya da aboneliğinde karşılaşılan sorun çözümleri için oluşturulan müşteri hizmetleri veya çağrı merkezleri, kullanıcıların sorunlarını iletmesini sağlamayacak kadar kafa karıştırıcı bir niteliktedir. Kullanıcı, sorununu iletmek ve destek almak için aradığı çağrı merkezlerinde tele sekreterlerle veya akıllı zekayla karşılaşmaktadır. Tele sekreter ve yapay zeka, kullanıcının sorununu tam olarak iletmesi sağlamayacak seçenekler ve yönlendirmelerle durumu zorlaştırmakta hatta sonuçsuz bırakmaktadır. Genç, yetişkin, eğitimli bir insanın bile oldukça zorlandığı bu teknoloji kullanımı, yaşlıları çaresiz duruma itmektedir. Zihinsel ve bilişsel durağanlığın hatta kayıpların yaşandığı yaşlılık evresindeki kişilerin bu zihinsel beceri isteyen uygulamalarla yüzleşmesi, dijital teknolojiye karşı bir mesafe geliştirmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, dijital teknolojik ürünlerin kullanımdaki zorluk ve karmaşıklık, yaşların bu hizmet ve ürünleri kullanmalarını sınırlandırmaktadır.

65 yaşı üzerindeki çoğu yaşlının eğitiminin ilk ve ilköğretimle sınırlı kaldığı, mesleklerinin bilgisayar gibi bir teknolojiyi kullanmayı gerektirmediği durumlarda bu beceriyi kolayca kazanılamadığını, yaşlanmanın kişide biyolojik, psikolojik ve bilişsel kayıplara neden olmasından

dolayı dijital teknolojiyi kullanma becerisi konusunda yetersiz kalındığı, modernleşme ve kentleşme süreçleriyle yaşlıların kuşaklar arası dayanışmanın dışına itildiği gerçekleri bir bütün olarak göz önüne alındığında yaşlıların dijital bölünme ve dijital okur yazarlık konusundaki durumun daha iyi kavranması mümkün olmaktadır.

SONUÇ

Sanayi sonrası dönüşümlerin yaşandığı bir dönemde toplumlar iki temel değişime ev sahipliği yapmaktadır. Bunlar yaşlılığın artması ve dijital teknolojinin kullanım yaygınlığıdır. Her iki değişikliği de yaratan toplumsal gelişmelerdir. İnsan ömrünü uzatan bilimsel bilgide, sağlık alanında ve teknolojideki ilerlemelerle birlikte üretim modelinin değişmesi, toplam nüfus içerisinde 65 yaş üstü nüfusun göreceli olarak artmasını sağlamaktadır. Aynı bilimsel ilerlemeler ve teknolojideki olağan üstü gelişmeler internet alt yapılı bilgi temelli dijital teknolojinin kullanım alanını ve yaygınlığı artırarak dijital toplumu yapılandırmaktadır.

Yaşamın hemen her alanında kendine etki alanı yaratma gücü ve potansiyeli bulunan dijital teknoloji, günümüzde eğitimden sağlığa, spordan ekonomiye, eğlenceden sosyal politikalara, kamu yönetiminden yaşlı bakım ve hizmet alanına kadar kullanılmaktadır. Yaşlılıkla dijital teknolojinin birlikte artışı beraberinde geronteknoloji diye kavramlaştırılan bir alanın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Teknolojik gelişimden yaşlıların faydalanmasını sağlayan bu gelişme, yaşlı yaşam kalitesinde önemli kazanımlar yaratma olanağına sahiptir. Ancak, hem geronteknoloji kullanımı, hem de dijital teknolojinin diğer alandaki kullanımı ve sağladığı faydalar eşit yürümemektedir. Yaşlanmayla ortaya çıkan biyolojik, psikolojik ve bilişsel kayıplar, yaşlının bu teknoloji karşısında yabancı kalmasına neden olmaktadır. Yaş değişkeni yanı sıra yaşlının içinde yaşadığı toplum ve kültür, kır kent gibi yaşam alanı, eğitim, gelir ve meslek gibi değişkenler, yaşlının dijital teknolojiye erişimi ve teknoloji kullanımını gençlerin gerisine düşmesiyle sonuçlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Akbuğa, F. (2023). Yaşlı Bireylerin Sosyal Ağlardaki Suskunluğu. *Sobider Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10*(62), 328-345.

Akçay, C. (2011). *Yaşlılık Kavramlar, Kuramlar ve Yaşlılığa Hazırlık*. Kriter Yay.: İstanbul.

Arun, Ö., & Özkurt, V. (2019). Bakım sürecinde ihmalin yeni bir türü: Geronteknolojik yoksunluk. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, 9*(2), 107-123.

Baran, A. G., Kalınkara, V., Aral, N., Akın, G., Baran, G., & Özkan, Y. (2005). *Yaşlı ve Aile İlişkileri Ankara Örneği*. T.C. Başbakanlı Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü: Ankara.

Baran, G. A., Kurt, Ş. K., & Tekeli, E. S. (2017). Yaşlıların Dijital Teknolojileri Kullanım Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 45*, 1-24.

Baştürk A. E., & Kaya, B. (2016). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Dijital Bölünme ve Farklı Yaklaşımlar. *Intermedia International e-Journal, 3*(5), 301-319.

Bayram, M. N., & Arıcı, A. (2021). Yaşlılıkta Dijital Çağı yakalamak. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 21*(2), 367-390.

Binark, M., Arun, Ö., Özsoy, D., Kandemir, B., & Şahinkaya, G. (2020). *Covid-19 sürecinde yaşlıların enformasyon arayışı ve enformasyon değerlendirmesi: TÜBİTAK SOBAG 120k613 no'lu araştırma projesi*. Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları.

Coleman, A. (2005). Interdisciplinarity, interactivity, and interoperability for educating the digerati. *Education for Information*, *23*(4), 233-243.

Dizbay, S. (2025). Türkiye'de Yaşlıların Dijital Teknoloji Kullanımı: Nicel Bir İnceleme. *Senectus, 3*(1), 129-153.

Drucker, P. F. (1994). *Yeni Gerçekler* (Çev: Birtane Karanakçı). Ankara: İş Bankası Yayını.

Ekinci, N. (2001). Küreselleşmenin İki Yüzü: İstenmeyen "Kaçak Göçmenler"-"Davetli Bilgi İşçileri". *TÜHİS İş hukuku ve İktisat Dergisi, 17*(2), 12-18.

Gilleard, C., & Higgs, P. (2013). *Ageing, Corporeality and Embodiment*. Anthem Press, London-New York.

Gümüş, Ö., & Ekici, S. K. (2016). Yaşlılıkta Teknolojinin Kullanımı. *Ege Tıp Dergisi, 55*, 26-30.

Hamutoğlu, N. B., Güngören, Ö. C., Uyanık, G. K., & Erdoğan, D. G. (2017). Dijital Okuryazarlık Ölçeği: Türkçe'ye Uyarlama Çalışması. *Ege Eğitim Dergisi, 18*(1), 408-429.

Hazer, O., & Özsungur, F. (2017). Gerontolojide Kişisel Emniyet Çözümleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 17*(39), 97-117.

Kalınkara, V., Tunç, G. I., & Demir, A. (2016). Yaşlıların geronteknolojik ürünleri kabule yönelik tutumları. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD), 9*(2), 1–9.

Karasoy, G., & Yıldırım, B. (2023). Yaşlılara Yönelik Dijital Teknolojiler ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Geronteknolojik Sosyal Hizmet Uygulamasını Doğurabilir mi?. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 34*(3), 727-742.

Konuk, O. (2002). Toplum ve Eğitim. İ. Sezal (Ed.), *Sosyolojiye Giriş* içinde. Ankara: Martı Yayıncılık.

Kurtulmuş, N. (2001). *Sanayi Ötesi Dönüşüm*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Öztürk, A. (2005). Türkiye'de Dijital Eşitsizlik: Tübitak-Bilten Anketleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24*, 111-132.

Pew Research Center. (t.y.). www.pewinternet.org

Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon, 9*(5), 1-6. https://marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf (Erişim Tarihi: 08.11.2017).

Solmaz, M. (2025). *4. Sanayi Devrimi ve Toplumsal Değişme*. Ankara: Sonçağ Akademi Yay.

Tamkoç, B., Karakaya, Ş., & Kök, H. (2023). Dijital Çağda Yaşlanma: Teknoloji Kullanımının Yerinde Yaşlanmaya Etkisi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21*(2), 63-78.

Van Bronswijk, J., Brink, M., & Van der Vlies, R. (2011). The Gerontechnology Engineer. *Gerontechnology, 10*(3), 125-128.

World Health Organization. (2015). *World Report on Ageing and Health*. WHO Library Catologuing-Pub.: Luxembourg.

Yaşlanma Özel İhtisas Raporu. (2014). *Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018*. Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı: Ankara.

Yıldırım Becerikli, S. (2013). Kuşaklararası iletişim açısından yeni iletişim teknolojilerinin kullanımı: İleri yaş grubu üzerine bir değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 44*, 19-31. https://doi.org/10.17064/iüifhd.85167

Yıldırım, G. (2021). Endüstri Devrimleri ve Dijital Okuryazarlığın Temel Kavramları. S. Yıldırım, D. Çakmak Karapınar, & L. Bayındır (Eds.), *Dijital Okuryazarlık* (ss. 7-23) içinde, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi.

Z KUŞAĞININ PSİKO-SOSYAL SORUNLARI

Prof. Dr. Vehbi BAYHAN

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Bandırma / Türkiye

GİRİŞ VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Sosyal tarih sürecinde kuşaklar içinde bulunulan sosyal bağlamın ürünleri olarak birbirinden farklı sosyolojik özellikler taşır. Hegel'in "Zeitgeist" (çağın ruhu) söyleminden mülhem her kuşak yaşadıkları çağın ruhunu içselleştirir ve yansıtır.

Kuşak döngüsü çerçevesinde, bir nesil her yirmi yılda bir değişir. Kuşaklar, sadece biyolojik yaşam dönemini değil, aynı zamanda yaşayan bireylerin sosyal ve kültürel habitusunu içerir ve yansıtır. Bu bağlamda, bir taraftan aynı çağda ve dönemde yaşayanların küresel etkileşimle benzer davranış kodları oluşurken, diğer taraftan her ülkenin kendine özgü sosyal ve kültürel yapısından kaynaklanan farklı davranış modelleri meydana gelir.

Kuşaklar sosyolojik açıdan şu şekilde sınıflandırılır: (Parantez içinde verilen adlandırmalar hem Türkiye'deki kuşakları hem de dünyadaki kuşakları betimleyen ifadelerdir)

(1) Sessiz Kuşak (Gazete Kuşağı, Cumhuriyet Kuşağı, Gelenekçiler), 1927-1945 arası doğanlar.

(2) Bebek Patlaması Kuşağı (Radyo Kuşağı, 68 Kuşağı, Sandviç Kuşak, İdealist Kuşak), 1946-1964 arası doğanlar.

(3) X kuşağı (Televizyon Kuşağı, Özal Kuşağı, Pop Çağı Kuşağı), 1965-1980 arası doğanlar.

(4) Y veya Milenyum Kuşağı (İnternet Kuşağı, Ben Nesli, Bumerang Kuşak), 1981-2000 arası doğanlar.

(5) Z Kuşağı (Akıllı Telefon Kuşağı, Sosyal Medya Kuşağı, Dijital yerliler, Sanal Kuşak, AVM Kuşağı), 2001-2020 arası doğumlular (Bayhan, 2019).

(6) Alfa Kuşağı (Yapay zekâ kuşağı), 2021-2040 arası doğumlular.

Bu kuşaklardan Y, Z ve Alfa kuşağı "dijital yerli" olarak adlandırılırken; sessiz kuşak, bebek patlaması kuşağı ve X kuşağı ise "dijital göçmen" olarak ifade edilir. Bu tanımlamaların nedeni İnternetin hayat alanlarımızda bütün hayatımızı değiştirip ve dönüştürmesi ile ilgilidir. Yani, internetin içine doğan Y, Z ve Alfa kuşağı dijital yerli olarak bütün hayatlarını internet ile geçirmektedir.

İnternet ile e-devlet ve e-toplum uygulamaları bütün sosyal yapıyı dönüştürmektedir. Özellikle küresel pandemi döneminde dijitalleşmeni hayatımızı ne kadar kolaylaştırdığını deneyimledik. Eve kapanılan süreçte eğitim internet üzerinden yapıldı, evden yönetilen işler internet ile evden yapıldı, aile bireyleri WhatsApp üzerinden görüntülü iletişim kurdu, yemek siparişleri internet üzerinden kolayca yapıldı. Bu bağlamda, temelinde internetin olduğu "enformasyon toplumu" bütün ülkelerce pandemi sürecinde zorunlu olarak tecrübe edildi.

İnterneti olumlu etkileri yanında olumsuz etkileri de bulunmaktadır. İnternet ve sosyal medya bağımlılığı çocuk ve gençler başta olmak üzere herkesi olumsuz olarak etkilemektedir. İnternetin özellikle Z kuşağı üzerindeki psiko-sosyal etkilerini anlamak yeni yetişen kuşakların riskli davranış örüntülerinden korumak açısından önem taşımaktadır.

Z KUŞAĞININ PSİKO-SOSYAL PROBLEMLERİ

Gerçek anlamda dijital bir dünyaya doğan, akılı telefonlar ve tabletlerle oynayarak büyüyen "dijital yerli" kuşak olan Z Kuşağının dünyada yaklaşık 2 milyar üyesi var. Bilişim teknolojisi onlar için bir yaşam biçimi. Savaşlar, göçler, mali ve siyasi krizler, işini kaybeden ebeveynler ve artan terör ortamında büyüyorlar. "Helikopter ebeveynleri" akıllı telefonlar aracılığıyla çocuklarının

her adımını takip etmektedir. Z nesli "kişiselleştirmeye" çok önem veriyor, sabırsız ve beklemekten hoşlanmıyorlar (Karahasan, 2018, ss. 30-32).

Jean M. Twenge, Y Kuşağını "Ben Nesli" olarak tanımlarken, Z Kuşağını "i-nesli" olarak adlandırmaktadır. İ-nesli kavramındaki "i" harfi; hem internetin, hem iPhone'un, hem de indivudalism (bireycilik) kavramlarının baş harflerini ifade etmektedir. Cep telefonlarıyla büyüyen ve internet öncesini hatırlamayan bir kuşak olduğu için Twenge, i-nesli kavramını kullanır. 2011 ve 2012 yılları Amerikalıların çoğunluğunun internete erişimi olan akıllı cep telefonlarını kullanmaya başladığı yıldır. Akıllı telefonunu ergenlik çağındakileri bütünüyle egemenliği altına alması, i-Nesli'nin hayatında, toplumsal etkileşimden akıl sağlığına her alanda etkiler yarattı. Ortalama bir ergen, cep telefonunu günde en az seksen kez kontrol ediyor. Güvenlik konusunda takıntılılar ve ekonomik geleceklerinden korkuyorlar; cinsiyet, ırk ya da cinsel yönelimden kaynaklanan eşitsizliklere asla tahammül etmiyorlar. Ergenlik çağındaki depresyon ve intihar oranları 2011 yılından bu yana büyük hızla yayılmaktadır (Twenge, 2018, ss. 22-26). İ-Nesli'ndeki gençlerde ekran zamanı günde bir saatin altındaysa %28 olan intihar düşünceleri, ekran zamanı 5 saat ve üstüne çıkınca %48'e ulaşıyor (Twenge, 2018, s. 127). Akıllı telefonla sürekli internet bağımlılığı intihar eğilimini artırmaktadır.

Milenyum kuşağı, kendi gettolarında narsisizm, materyalizm ve teknoloji bağımlılığı içinde yaşamaktadırlar. Amerikan Ulusal Sağlık Enstitüsü'ne göre, 65 ve daha yaşlı kuşaklara göre şimdiki 20'li yaşlardaki genç kuşakta narsisistik kişilik bozukluğu üç kat daha yüksektir. 1982 yılındaki araştırmaya göre 2009'daki araştırmada, üniversite gençleri narsisizm ölçeğinden %58 daha fazla oranda yüksek puan almışlardır. Yani, narsisistik kişilik oranı gittikçe çağımızda artmaktadır. Milenyum kuşağı üzerine 2007 yılında yapılan araştırmada, ortaokulda öğrenim gören kız öğrencilerin çoğu şöhret takıntılı çıkmıştır. İlerde ya bir senatör gibi ünlü bir kişinin kişisel asistanı ya da büyük bir şirketin CEO'sunun asistanı olmak istediklerini belirtmişlerdir. 2012 yılında Clark Üniversitesi tarafından yapılan "Yoldaki Yetişkinler" adlı sosyolojik araştırma sonuçlarına göre, anket uygulanan milenyum kuşağı gençler geç evleniyorlar, 29 yaşına kadar aileleriyle yaşıyorlar, tembeller, narsisistler (Stein & Sanburn, 2013).

Milenyum kuşağında 30 yaşına kadar ailesiyle birlikte yaşama oranlarının artması, geleneksel aile dayanışmasının postmodern versiyonudur. Katherine S. Newman, yazdığı kitapta "Accordion Family: Boomerang Kids, Anxious Parents & the Private Toll of Global Competition" (Akordeon Aile: Bumerang Çocuklar, Endişeli Ebeveynler ve Küresel Rakabetin Özel Bedeli), milenyum kuşağının aile yapısı hakkında bilgi vermektedir. ABD'de orta sınıf ailelerde 18 yaşına gelen gençler evden ayrılarak ailesinden bağımsız arkadaşlarıyla ev tutarak yaşarken; eğitimleri sonrası iş bulamama, ekonomik krizler sonucunda işten ayrılmalar veya boşanma gibi sosyal krizler sonrasında evden ayrılan genç kuşaklar tekrar anne ve babalarının evine dönmektedirler. Altı ülkede (Amerika Birleşik Devletleri, İtalya, Japonya, İspanya, İsveç ve Danimarka) yapılan bir araştırmada, ekonomik döngülere paralel olarak hanelerin adeta "akordeon" gibi esnediği belirtilerek, yetişkin çocukların ebeveynleriyle yaşadıkları, evden ayrılsalar bile, karşılaştıkları sosyal sorunlar sonucu tekrar ebeveynlerinin evine döndükleri için bu gençlere "bumerang kuşak" adı verilmektedir (Newman, 2012, ss. 195-201).

Zimbardo'ya göre, günümüz gençleri otuz yaşlarında halen gençleriyle yaşıyorlar. Bir zamanlar kariyer ve aile yapmak için kullanılan bir çağı ergenliklerini uzatarak geçiriyorlar. Birçoğu, evde ailesinin güvenli sınırları içinde kalmayı, bir belirsizlikler dünyasına girmeye tercih ediyorlar. Genç erkekler, aileleriyle yaşamaya kadınlardan yüzde 25 daha yatkın. Toplumsal cinsiyet beklentileriyle ilişkilendirilince, kadınlar finansal açıdan kendilerine bakabilmede kendi yaşlarındaki erkeklerden daha iyi oldukları için kendi konumlarındaki bir erkek partner bulmaları daha az ihtimal içeriyor. Bu da erkekler için yeni mücadeleler yaratıyor. Toplumun egemen bir erkeklik görüşü var ve erkekler için savaşçı ve aile reisi olmaya alternatif ve toplumsal açıdan kabul edilmiş bir rol yok. Olası tüm yeni roller geleneksel erkeklik kavramını tehdit ediyor ve bu rolleri kucaklayan her erkek hemcinsinden daha az saygı görüyor, karşı cinsle daha az sosyal ve romantik ilişki olanağına sahip oluyor. Bu değişen belirsiz dünyada genç erkeklerin birçoğu,

yüzleştikleri yeni güçlükler nedeniyle kendilerini daha güvenli, sonuçları kontrol edebildikleri, reddedilme korkusunun olmadığını ve becerileri için övgü aldıkları yerlerde izole ediyor. Video oyunları ve porno, birçok genç erkek için daha güvenli yerler (Zimbardo & Coulombe, 2017, ss. 13-15). Twenge'ye göre, İ-Nesli yani Z Kuşağı güvenlik arayışından dolayı evlilik öncesi cinsel temasa daha az yatkın. Dolayısıyla cinsel yolla bulaşan hastalıklarda belirgin bir düşüş var. Cinsel ihtiyaçlarını sanal cinsellik ve pornografi ile gideriyorlar (Twenge, 2018, ss. 268-275).

Jonathan Haidt, Z kuşağı üzerine yaptığı araştırmalardan hareketle bu kuşağı "Kaygılı Kuşak" olarak betimlemektedir. Çocuklarımızı Sanal Dünyaya Nasıl Kaptırıyor ve Ruh Sağlıklarını Nasıl Tehlikeye Atıyoruz? Sorusundan hareketle Haidt, ergen ruh sağlığının akıllı telefonun kullanılmaya başlandığı 2010'ların başında aniden kötüleşmeye başladığını belirtmektedir. Depresyon, anksiyete, kendine zarar verme ve intihar oranları keskin bir yükselişe geçmiş, hatta pek çok ölçümde iki kattan fazla artış göstermiştir. ABD'de 2010'dan itibaren kızlarda majör depresyon oranları %145, erkeklerde %161 oranında artmıştır. ABD'de üniversite öğrencilerinde anksiyete 2010'dan beri %134, depresyon %106, DEHB %72, Bipolar %57, Anoreksiye %100, şizofreni %67 oranında artmıştır. ABD'de 10-14 yaş ergenler arasında 2010'dan beri intiharlar erkeklerde %91 ve kızlarda %167 oranında artmıştır (Haidt, 2025).

Haidt'e göre akıllı telefon ve internet bağımlılığının gençlerdeki olumsuz ruh sağlığı sorunları şunlardır:

-Sosyal yoksunluk (yüzyüze iletişimin azalması)

-Uykusuzluk (Depresyon, anksiyete, asabiyet, hafif bilişsel bozukluk, öğrenme zorluğu, düşük notlar, daha fazla kaza ve ölümler)

-Dikkat bölünmesi

-Bağımlılık (Haidt, 2025).

Philip Zimbardo ve Nikita D. Coulombe, "Bitik Erkekler. Teknoloji Erkekliği Nasıl Sabote Etti?" adlı çalışmalarında, genç erkekler arasında internet bağımlılığının arttığını, özellikle porno ve oyun bağımlılığının bilinen erkeklik kimliğini olumsuz etkilediğini savunmaktadırlar. İnternet oyunu genç erkeklerin sosyal hayattan izole olmalarını ve yüz yüze sosyal beceriler geliştirme kabiliyetine ve merakına ket vurabilir. İnternet oyunlarındaki aksiyonun çeşitliliği ve yoğunluğu, okul gibi hayatın diğer alanlarını görece daha sıkıcı yapmakta ve akademik performansta sorun yaratmaktadır. Bu da olumsuz ve yıkıcı bir döngüye yol açan dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunu artırmaktadır. Bir kimsenin çok fazla porno izlemesi veya aşırı video oyunu oynaması ile sosyal, cinsel ve motivasyonel problemleri olması arasında karşılıklı bir nedensellik vardır. Bu da sosyal izolasyonu sürekli hale getirmektedir. Video oyunları ve porno daha provokatif ve canlı oldukça, gerçekliğin sanal gerçeklikle daha çok kaynaşmasından ve genç erkeklerin daha benmerkezci ve tamamen kendi medya-merkezci dünyalarında yaşamalarına yol açmaktadır. Porno ve oyun bağımlılığı genç erkeklerin olağan aktivitelerden daha çok vazgeçmeye, sosyal yabancılaşmaya ve herhangi biriyle, özellikle kadınlarla ilişki kuramamaya neden olabilir/ olmaktadır. Alkolde, uyuşturucularda ya da kumarda aynı şeyden daha fazla istersiniz, fakat pornoda ve video oyunlarında bağımlı olduğunuz şeyin aynısını istediğiniz gibi farklısını da istersiniz; aynı zevke ulaşmak için yeniliğe ihtiyacınız vardır. Tehlike, düzenli olarak deneyimlenen uyarıcılara karşı alışkanlık kazanmaktır. Buna "uyarılma bağımlılığı" denilmektedir. Aynı miktarda uyarıcı almak için yeni materyale, aynı imgeleri defalarca, kısa süre içinde sıkıcı olana kadar görmeye ihtiyaç duyarız. Kafa dağıtma, iki yüzü keskin bir bıçaktır. Parmaklarınızın ucunda her zaman olduğundan daha çok bilgi var ancak kendimizi alternatif dünyalarda kaybedebiliriz (Zimbardo & Coulombe, 2018, ss. 15-19). Bayhan (2011) lise öğrencilerinin internet bağımlılığını araştırdığı çalışmasında; cinsiyete göre, erkeklerin interneti kullanma oranı ve dolayısıyla internet bağımlılık oranı kızlara göre daha fazladır. Bu bulgu, diğer araştırmalar ile paralellikler göstermektedir. İngiltere, Çek Cumhuriyeti ve Hong Kong'ta yapılan çalışmalarda da erkek öğrencilerdeki internet bağımlılık oranı daha fazladır. İngiltere, Hong Kong

ve Tayvan'daki araştırmalarda internet bağımlılık oranı %18 iken; Teksas Üniversitesi'nde yapılan araştırmada internet bağımlılık oranı %14'tür. Bayhan'ın araştırmasında da, kendini internet bağımlısı olarak görenlerin oranı %18 iken, internet bağımlılık ölçeği sonuçlarına göre internet bağımlısı olanların oranı %14'tür (Bayhan, 2011, s. 923). İnternet ve sosyal medya bağımlılığı, psikolojik ve sosyal bir sorun ve hastalık olarak giderek daha fazla artmaktadır.

Nicholas Carr, *Yüzeysellik: İnternet Bizi Aptal mı Yapıyor?* adlı kitabında, nörobiyoloji alanındaki çalışmalardan hareketle, internet kullanımının belleğimizi yüzeysellik temelinde yeniden biçimlendirdiğini ve değiştirdiğini belirtmektedir. 2008 yılında ABD'de interneti kullanarak büyüyen "İnternet Kuşağı"ndan altı bin örneklem ile yapılan araştırma sonuçlarına göre, dijital dünya bilgileri özümseme yöntemlerini bile etkilemektedir. Gençler bir sayfayı soldan sağa ve yukarıdan aşağıya doğru okumamakta; bunun yerine ilgilerini çeken bilgiyi bulmak için satırlarda sekerek göz gezdirmektedir. Sakin, odaklanmış, dikkati dağılmayan, doğrusal akıl yerine; kısa, kesintili, çoğu zaman kesişen patlamalarla parça parça bilgi almak isteyen ve buna ihtiyacı olan yeni bir akıl türü oluşmaktadır (Carr, 2012, ss. 22-23).

Amerikan Psikoloji Derneği'ne göre, Z kuşağı genç yetişkinlerin %91'i gibi büyük bir kesim, aşağıdakiler de dahil olmak üzere bir veya daha fazla stres belirtisi yaşadığını söylüyor:

- Üzgün veya depresif hissetmek
- Aktivitelere karşı ilgi eksikliği
- Enerji eksikliği yaşamak
- Motivasyon eksikliği

Z kuşağı ergenleri için de rakamlar pek iç açıcı görünmüyor. ABD'de lise öğrencileri arasında şu bulgulara ulaşıldı:

- %29'u zayıf zihinsel sağlık yaşıyor
- %42'si sürekli üzüntü veya umutsuzluk duyguları yaşıyor
- %22'si intiharı düşündü
- %18'i intihar planı yaptı
- %10'u intihar girişiminde bulundu

ABD'de yapılan araştırmalar, 15-21 yaş aralığındaki Z kuşağının, ileri yaştaki yetişkinlere kıyasla birçok hayati konu hakkında daha fazla stres yaşadığını ortaya koyuyor. Bunu haberlerde, sosyal medyada görüyor, arkadaşlarından duyuyor ve bizzat deneyimliyorlar.

- %75'i toplu silahlı saldırılardan dolayı stresli
- %62'si artan intihar oranlarından endişe duyuyor
- %58'i iklim değişikliği ve küresel ısınma gibi çevresel endişeler konusunda stresli
- %57'si göçmen veya göçmen ailelerin ayrılması veya sınır dışı edilmesi konusunda stres yaşıyor
- %53'ü cinsel taciz ve saldırı konusunda stresli (Laderer & Gasparini, 2023).

2023 Gallup anketi, ABD'de 12 ila 26 yaş arasındaki Z kuşağının neredeyse yarısının (%47) sık sık veya her zaman kaygılı hissettiğini ve beşte birinden fazlasının (%22) sık sık veya her zaman depresif hissettiğini ortaya koydu.

18-24 yaş arası Z kuşağı genç yetişkinler arasında 2022 sonbaharında ABD Nüfus Sayımı Bürosu tarafından yapılan bir anket, beşte ikiden fazlasının (%44) sürekli sinirlilik, tedirginlik veya kaygı

hissi bildirdiğini ve üçte birinin (%33) sürekli depresif, çökkün veya umutsuzluk hissi bildirdiğini ortaya koydu.

Amerikan Pediatri Akademisi'ne göre, Amerika Birleşik Devletleri'nde hastaneye kaldırılan 11 ila 20 yaş arasındaki tüm gençlerin beşte birinden fazlasında akıl sağlığı veya madde kullanımı teşhisi bulunuyor.

Uzmanlar gençler arasında ruh sağlığı sorunlarının artışına katkıda bulunabilecek bir dizi olası etken olduğunu öne sürmektedir:

- Sosyal medyanın kullanım oranlarının yüksek olması
- İklim değişikliği, toplu silahlı saldırılar, ırksal şiddet ve bağımlılık yapan ilaç salgını gibi sorunlar nedeniyle kötüleşen stres ve sosyal bağlamlar
- Ekonomik eşitsizliklerin uzun vadeli etkileri

Bazı araştırmalar, gençler arasında yüksek düzeyde sosyal medya kullanımının depresyon ve yetersiz uyku gibi olumsuz sonuçlarla bağlantılı olduğunu göstermektedir.

ABD'de yapılan anketlerde Z kuşağına ruh sağlığı sorunlarına neyin katkıda bulunduğunu düşündükleri sorusuna verdikleri cevaplar şunlardır:

Finansal stres ve başarı baskısı: Harvard Üniversitesi'nin 2022'de ulusal düzeyde temsili bir anketine göre, 18 ila 25 yaş arasındaki Z kuşağı genç yetişkinlerin çoğunluğu (%56), finansal endişelerin ruh sağlıklarını olumsuz etkilediğini ve yarısı (%51) başarı baskısının da aynı etkiye sahip olduğunu söylüyor .

Yaşam yönü ve amacı eksikliği: Harvard araştırması, Z Kuşağı genç yetişkinlerin yarısının hayatlarıyla ne yapacaklarını bilememelerinin zihinsel sağlıklarını olumsuz etkilediğini ve beşte üçünün (%58) son bir ay içinde hayatlarında anlam veya amaç eksikliği yaşadığını ortaya koydu.

İklim değişikliği ve küresel endişeler: 18 ila 25 yaş arasındaki genç yetişkinlerin neredeyse yarısı (%45), genel iklim değişikliğinin zihinsel sağlıklarına zarar verdiğini düşünüyor." İşlerin dağıldığı hissi" ve üçte biri (%34) iklim değişikliğinin olumsuz etkisi olduğunu söylüyor. 16 ila 25 yaşları arasındaki 10.000 genci kapsayan yakın tarihli bir uluslararası çalışma, %80'inden fazlasının iklim krizi konusunda endişeli olduğunu, çoğunun üzüntü, kaygı, öfke ve güçsüzlük duygularını ifade ettiğini ortaya koydu.

Başkalarıyla bağlantı kurma ihtiyacı: Harvard anketine göre, Z Kuşağı genç yetişkinlerinin beşte ikisinden fazlası (%44) başkaları için önemli olmadıklarını hissediyor ve üçte biri (%34) yalnızlık bildiriyor. Bu durum, özellikle bu gençlerin hassas bir gelişim aşamasından geçtiği ve istikrarlı, destekleyici ilişkilerin olumlu ruh sağlığı için önemli olduğunu gösteren kanıtlar göz önüne alındığında endişe vericidir. Amerika'da silahlı şiddet ve sosyal sorunlar: Z kuşağı genç yetişkinlerinin beşte ikisinden fazlası (%42), silahlı şiddetin ruh sağlıklarını olumsuz etkilediğini söylüyor ve %70'i bunu bir halk sağlığı sorunu olarak görüyor (Annie E. Casey Foundation, 2024).

SONUÇ

Dijital yerli olarak internet ve sosyal medyanın içerisine doğan ve dijital ortamda sosyalleşen Z kuşağının birinci sorunsalı dijital bağımlılıktır. Çocuklar ve gençler, dijital oyun bağımlılığı bağlamında içine kapanmakta ve yalnızlık duygusu yaşamaktadır. Sosyal medyanın narsistik kişilik özelliklerini artırdığı yapılan araştırmalarla ortaya çıkartılmıştır.

Yaşanan küresel ekonomik krizlerden dolayı tüm dünya ülkelerinde esnek işlerin arttığı, güvencesiz işlerde düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalan gençler yeni bir sınıf olarak tanımlanan "prekarya" sınıfını oluşturmaktadır. Ayrıca ne eğitimde ne de istihdamda olan kısaca NEET (Not in Education, Employment, or Training) olarak tanımlanan "ev genci" oranları bütün ülkelerde artmaktadır. Özellikle Japonya'da Hikikomori olarak adlandırılan eve kapanan ve kendini sosyal hayattan soyutlayan NEET nüfusu psiko-sosyal sorunlar yaşamaktadır.

Sosyal medya bağımlılığının intihar eylemlerini, depresyon, anksiyete oranlarını arttırdığı görülmektedir. İşsizlik, ekonomik eşitsizlik, şiddet eylemleri, iklim krizleri, deprem ve felaketlerin artışı, salgın hastalıkların artışı, savaşların artışı gibi olumsuzlukları deneyimleyen ya da medyadan izleyen Z kuşağı gençlerde anlamsızlık, normsuzluk, güvensizlik bağlamında yabancılaşma ve anomik davranışlar artmaktadır.

Her toplumda ve kültürde farklılaşsa da, internet vasıtasıyla küresel kültürel etkileşim bağlamında psiko-sosyal problemlerde benzerlikler görülmektedir. Bu bağlamda gençlik üzerine sosyolojik boylamsal araştırmaların artması, gençleri anlamak ve olası sorunlara çözüm politikaları uygulamak önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Annie E. Casey Foundation. (2024). *Generation Z and Mental Health.* https://www.aecf.org/blog/generation-z-and-mental-health

Bayhan, V. (2011). Lise Öğrencilerinde İnternet Kullanma Alışkanlığı ve İnternet Bağımlılığı (Malatya Uygulaması). *Akademik Bilişim'11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri,* 2-4 Şubat 2011, İnönü Üniversitesi, Malatya.

Bayhan, V. (2019). Kuşaklar sosyolojisi ve Türkiye için yeni bir kuşak analizi. *Sosyoloji Divanı Dergisi*, *13*(1), 29-31.

Carr, N. (2012). *Yüzeysellik: İnternet Bizi Aptal mı Yapıyor?* (Çeviren: İ. Kapaklıkaya). Ufuk Yayınları, İstanbul.

Haidt, J. (2025). *Kaygılı Kuşak* (Çev. S. S. Tezcan). Pegasus Yayınları: İstanbul.

Karahasan, F. (2018). *Açılın Gençler Geliyor*. Doğan Egmont Yayınları: İstanbul.

Laderer, A., & Gasparini D. (2023). *Gen Z's Mental Health Crisis & Collective Trauma*. https://www.charliehealth.com/post/gen-zs-mental-health-crisis-collective-trauma

Newman, K. S. (2012): *Accordion Family: Boomerang Kids, Anxious Parents & the Private Toll of Global Competition.* Beacon Press, New York.

Stein, J., & Sanburn, J. (2013). The New Greatest Generation. *Time*, *181*(19), 26-33.

Twenge, J. W. (2018). *İ-Nesli* (Çev: O. Gündüz), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Zimbardo, P., & Coulombe, N. D. (2017). *Bitik Erkekler: Teknoloji Erkekliği Nasıl Sabote Etti?*, İstanbul: Pegasus Yayınları.

DOĞAYLA DEĞİL, TOPLUMLA MÜCADELE: ORGANİK TARIMIN SOSYO-KÜLTÜREL ALANI ÜZERİNE OTOETNOGRAFİK BİR DEĞERLENDİRME

Doç. Dr. Günce DEMİR

Kırıkkale Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Kırıkkale / Türkiye

GİRİŞ

Organik tarım, günümüzün en çok tartışılan üretim biçimlerinden biri olarak yalnızca ekolojik değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve ekonomik anlamlar barındırmaktadır. Kimyasal girdilerden uzak, doğayla uyumlu bir üretim modeli olarak sunulan organik tarım, pratikte ise Türkiye'de sıklıkla "uğraşması zahmetli, oldukça pahalı ve lüks tüketime hizmet eden" bir uğraş olarak görülmektedir. Bu çalışma hem akademisyen hem üretici olan bir kadın çiftçinin deneyimi üzerinden, organik tarımın farklı toplumsal konumlarda nasıl algılandığını, bu algıların hangi sermaye türleriyle ilişkili olduğunu ve üretim alanının toplumsal eşitsizlikler tarafından nasıl şekillendiğini Pierre Bourdieu'nün "alan", "habitus" ve "sermaye" kavramları ışığında incelemektedir.

Otoetnografik yöntemle kaleme alınan bu metin, kişisel deneyimi toplumsal çözümlemenin bir aracı haline getirerek, kırsal ve kentsel yaşam alanlarında organik üretimin sembolik ve yapısal sınırlarını görünür kılmayı amaçlamaktadır. Becker'in "sosyolojinin görevi olağan olanı sorgulamaktır" yaklaşımından hareketle, bu çalışma organik tarımı yalnızca çevresel bir pratik değil, aynı zamanda toplumsal statü, kültürel sermaye ve sembolik güç ilişkilerinin yeniden üretildiği bir alan olarak ele almaktadır.

KURAMSAL ÇERÇEVE: BOURDIEU VE ORGANİK TARIM ALANI

Pierre Bourdieu'ye göre toplum, farklı sermaye biçimlerinin; ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik sermayeler olarak bir araya geldiği ve güç ilişkileriyle biçimlendiği "alanlar"dan oluşur. Her alan, kendi içinde bir mücadele, tanınma ve meşruiyet düzeni barındırır. Bu çalışmada organik tarım, ekolojik ideallerle şekillenen ama ekonomik baskılar, sınıfsal ayrımlar ve kültürel normlarla çevrelenmiş bir sosyal alan olarak ele alınmaktadır.

Organik üreticiler bu alanda hem doğayla hem de toplumsal yapıyla müzakere halindedir. Ekonomik sermaye, üretim araçlarına erişim ve sertifikasyon süreçlerinde belirleyici olurken; kültürel sermaye, organik üretim bilgisinin ve doğa dostu pratiklerin meşruiyetini kurar. Sosyal sermaye, üreticinin kırsal toplulukta veya kentli tüketici ağlarında kurduğu ilişkiler aracılığıyla ürününü dolaşıma sokmasını sağlar. Sembolik sermaye ise "doğal", "etik" veya "lüks" gibi nitelemeler üzerinden statü kazandırır ya da tam tersine dışlanmaya neden olur.

Bu bağlamda organik tarım alanı, ekonomik ve kültürel sermayenin kesiştiği bir mücadele sahası haline gelir. Kırsal alanda "gereksiz" ve "verimsiz" olarak damgalanan organik üretim, kentli orta sınıf için sembolik bir prestij nesnesine dönüşür. Böylece, üretim biçiminin taşıdığı ekolojik anlamın ötesinde, toplumsal tabakalaşmayı yeniden üreten bir mekanizma devreye girer.

OTOETNOGRAFİ NEDİR?

Otoetnografi, araştırmacının kendi yaşam deneyimlerini içinde bulunduğu toplumsal, kültürel ve kurumsal bağlamla ilişkilendirerek incelediği nitel bir araştırma yöntemidir. Bu yaklaşım, bireyin özyaşam öyküsünü yalnızca kişisel bir anlatı olarak değil, aynı zamanda kültürel pratiklerin ve toplumsal yapıların yansıdığı bir alan olarak ele alır. Başka bir deyişle, otoetnografi kişisel olan ile toplumsal olan arasındaki sınırları bulanıklaştırarak, bireysel deneyimlerin kültürel anlamlarını çözümlemeyi amaçlar. Kavram, sosyal bilimler literatürüne ilk kez 1970'li yıllarda dâhil olmuştur (Hayano, 1979). Ancak yöntemin potansiyeli, sonraki yıllarda yapılan çeşitli araştırmalar ve yayınlarla birlikte daha görünür hâle gelmiştir (Adams, Ellis & Jones, 2017).

Otoetnografi, beşerî bilimlerdeki anlam kurma, yorumlama ve toplumsal dönüşümü teşvik etme gibi temel hedeflerle yakından ilişkilidir. Bu yöntemi benimseyen araştırmacılar, kendi yaşam

öykülerinden hareketle toplumsal olguları sorgular, yorumlar ve yeniden anlamlandırırlar. Böylece kişisel anlatı, etnografik gözlem ve otobiyografik deneyimin birleştiği özgün bir araştırma formuna dönüşür. Otoetnograf, içinde yer aldığı kültürün bir parçası olarak hem gözlemci hem de katılımcı konumundadır; bu ikili konum, toplumsal yapının birey üzerindeki etkilerini içeriden kavrama olanağı sağlar.

Her ne kadar kişisel deneyimlere dayalı her yazı biçimi kültürel açıdan anlamlı veriler sunsa da her özyaşam anlatısı otoetnografik değildir. Otoetnografiyi diğer kişisel yazılardan ayıran en temel unsur, kişisel deneyimlerin toplumsal ve kültürel süreçlerle eleştirel biçimde ilişkilendirilmesidir. Bu yöntemde araştırmacı, bireysel yaşantısını bir veri kaynağı olarak değerlendirirken, aynı zamanda bu yaşantının ardındaki toplumsal pratikleri ve güç ilişkilerini açığa çıkarmayı hedefler.

Dolayısıyla otoetnografik çalışmalar, kişisel hikâyeler aracılığıyla geniş toplumsal dinamikleri anlamaya olanak tanır. Bu süreçte, görünmez kılınan ya da bastırılan gerçeklikler ortaya çıkarılır; toplumsal bilinç, bireysel anlatıların derinliklerinde yeniden şekillenir. Böylelikle ortaya çıkan anlatılar, yalnızca kişisel değil, aynı zamanda eleştirel ve politik bir nitelik taşır. Bunun yanında otoetnografi, akademik bilgi üretimine katkı sağlama amacı güder. Bu nedenle araştırmacılar, çalıştıkları konuya dair mevcut literatüre göndermelerde bulunur, önceki araştırmalara atıf yapar ve böylece geniş bir referans ağı içinde konumlanırlar.

Otoetnografik yazım, mevcut akademik tartışmaları hem devam ettirir hem de bu tartışmalara yeni perspektifler kazandırır. Kavramlar yeniden sorgulanır, mevcut teorik çerçeveler eleştirilir ve yeni araştırma soruları üretilir. Çoğu otoetnografik çalışma, kişisel olanın politik ve etik yönlerini açığa çıkararak, örneğin kimlik, sessizlik, damgalanma veya kırılganlık gibi toplumsal olarak hassas konulara odaklanır. Araştırmacı, kendi yaşam öyküsünü kaleme alırken, bir yandan da bu öykü aracılığıyla sessizleştirilmiş veya dışlanmış deneyimlere dikkat çeker. Carolyn Ellis'in ifadesiyle, "kendimizi nasıl yaşadığımızla ilgili eleştirilere açık hâle geliriz" (Ellis, 2004).

Otoetnografi, hem kişisel hem toplumsal düzeyde yeni farkındalık alanları yaratmayı amaçlar. Araştırmacının kendi deneyimini etik bir sorumlulukla ele alması, bu yöntemi yalnızca bir yazma biçimi olmaktan çıkarıp, toplumsal değişim ve farklılık için eleştirel bir araç hâline getirir.

OTOETNOGRAFİK DENEYİM: KADIN ÜRETİCİ, AKADEMİK ÖZNELİK VE HABİTUS

Bu çalışma, Ankara'nın Kalecik ilçesinde yedi yıldır organik bağcılık yapan bir kadın akademisyenin deneyimlerine dayanmaktadır. Çalışmanın otoetnografik yönü, üretici-araştırmacı öznenin hem kırsal habitus ile hem de akademik alanın bilgi üretim normlarıyla kurduğu gerilimli ilişkiyi görünür kılmaktadır.

Bourdieu'nün "habitus" kavramı, bireyin toplumsal konumundan türeyen eğilimler, alışkanlıklar ve eylem biçimleri olarak, burada çiftçinin toplumsal yeniden konumlanmasını açıklamak için önemlidir. Akademik habitus, bilgiye dayalı üretimi, planlı çalışma ve doğayla etik bir ilişki kurmayı meşru görürken; kırsal habitus, emeği geleneksel bilgi, pratik deneyim ve kolektif uyum çerçevesinde değerlendirir. Bu iki habitus arasındaki çakışma, kadın üreticinin "yeni köylü" olarak hem yerel toplulukta hem de akademik çevrede sınanmasına neden olur. Oysa "yeni köylü" kavramının kullanımında ortaya çıkan anlamlandırma süreçleri kendi içinde başka çelişkilere gebedir.

Kadın emeği bu bağlamda yalnızca üretim sürecinin değil, sembolik mücadelelerin de merkezindedir. Kırsal alanda organik tarımla uğraşmak, toplumsal cinsiyet kalıplarını ve "kadın işi" sayılmayan fiziksel emeği sorgulayan bir eyleme dönüşürken. Yaygın kabul gören erkek ziraatçılar, yerel üreticiler, piyasa aracıları gibi bilgi otoritelerinin (karşısında kadın öznenin konumu, sembolik sermaye üretimi açısından direniş pratiği niteliği kazanmaktadır. Bu anlamda organik tarım, yalnızca doğa ile değil, toplumun yerleşik normlarıyla da yürütülen bir mücadele biçimidir.

SERMAYE BİÇİMLERİ ARASINDA: KIRSAL VE KENTSEL ALANIN ÇATIŞAN ANLAMI

Organik tarımın Türkiye'deki algısı, farklı alanların (kırsal ve kentsel) sermaye bileşimleri üzerinden anlam kazanmaktadır. Kırsal alanda üretim araçlarına sınırlı erişim, sermaye birikiminin düşüklüğü ve piyasa bağlantılarının zayıflığı nedeniyle organik üretim "ekonomik olarak irrasyonel" görülür. Bu durum, Bourdieu'nün ifadesiyle "ekonomik sermayenin baskın olduğu alanlarda diğer sermaye biçimlerinin değersizleşmesi"ne örnektir.

Kentte ise kültürel sermaye baskın hale gelir. Organik ürünler, etik tüketim, bilinçli yaşam ve çevre duyarlılığıyla ilişkilendirilir. Tüketiciler için bu ürünler, yalnızca sağlık açısından değil, sembolik statü açısından da anlam taşır. Dolayısıyla organik ürün, kentli habitus'un bir uzantısı olarak "lüks tüketim nesnesi"ne dönüşür. Bu süreç, sembolik sermayenin sınıfsal olarak farklılaşan biçimlerde işlediğini gösterir: bir yerde "prestij" kaynağı olan şey, başka bir yerde "gereksiz masraf" olarak damgalanır.

Bourdieu'nün "alan" kavramı burada belirleyicidir. Organik tarım alanı, ekonomik, kültürel ve sembolik sermayelerin farklı oranlarda bir araya geldiği, rekabet ve dışlanma ilişkileriyle kurulan bir sosyal uzamdır. Kırsal üretici için organik tarım bir ekonomik risk; kentli tüketici içinse kültürel bir yatırım biçimidir. Bu iki konum arasındaki mesafe, organik üretimin yaygınlaşmasını engelleyen sembolik bir bariyer yaratır.

SONUÇ: ORGANİK TARIM ALANINDA SERMAYE, HABİTUS VE DÖNÜŞÜM

Bu çalışma, otoetnografik bir perspektiften hareketle organik tarımı yalnızca ekolojik bir pratik olarak değil, sosyal sermaye, kültürel sermaye ve sembolik sermayenin kesişiminde yer alan bir toplumsal alan olarak değerlendirmiştir. Kadın bir üreticinin deneyimi, bu alanın cinsiyet temelli dışlayıcılığını, sermaye eşitsizliklerini ve bilgiye erişim sınırlarını görünür kılmıştır.

Organik tarım, ekonomik sermaye yoksunluğu içinde yürütüldüğünde sürdürülebilir bir gelir kaynağı olmaktan uzaklaşmakta; kültürel ve sembolik sermaye sahibi sınıfların ayrıcalıklı pratiğine dönüşmektedir. Böylece Guthman'ın (2004) belirttiği gibi, başlangıçta alternatif bir toplumsal dönüşüm potansiyeli taşıyan organik üretim, zamanla piyasalaşmış ve sınıfsal olarak kodlanmış bir tüketim alanına evrilmektedir.

Bourdieu'nün kavramsal çerçevesi, organik tarımı bir "politik alan" olarak yeniden düşünmeyi mümkün kılar: Bu alanda sermaye türleri arasında daha adil bir dağılım sağlanmadıkça, organik üretim hem ekonomik hem de sembolik düzlemde marjinal kalacaktır. Kadın üreticilerin deneyimleri, bu dönüşümün toplumsal cinsiyet eşitliği boyutunu da içermesi gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, organik tarımın sürdürülebilir bir toplumsal pratik haline gelmesi, yalnızca teknik düzenlemelerle değil, kültürel dönüşüm ve sermaye eşitsizliklerinin giderilmesiyle mümkündür. Organik üretimin anlam repertuarını dönüştürmek, toplumun doğa, emek ve bilgiyle kurduğu ilişkiyi yeniden tanımlamak anlamına gelir. Bu, Bourdieu'nün deyimiyle, "alanın kurallarını değiştiren bir habitus dönüşümü" gerektirir.

KAYNAKÇA

Adams, T. E., Ellis, C., & Jones, S. H. (2017). Autoethnography. In Jörg Matthes (Ed.), *The International Encyclopedia of Communication Research Methods*. Wiley-Blackwell.

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press.

Guthman, J. (2004). The Trouble with 'Organic Lite' in California: A Sociological Perspective on the Organic Food Movement. *Agriculture and Human Values, 21*(4), 387–396.

Hayano, D. M. (1979). Auto-Ethnography: Paradigms, Problems, and Prospects. *Human Organization, 38*(1), 99–104.

GÖÇMENLERLE SOSYAL HİZMETTE MANEVİ DESTEK HİZMETLERİNİN ROLÜ[1]

Doç. Dr. Nevzat GENCER

Hitit Üniversite, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çorum / Türkiye

Öz: Günümüzde göç, ekonomik, siyasal ve kültürel nedenlerle dünya genelinde hızla artan bir olgudur. Göçmenlerin yeni toplumlarda karşılaştıkları dil, kültür, kimlik ve aidiyet sorunları; yalnızlık, travma ve uyum güçlükleri gibi ciddi psikososyal zorluklara neden olmaktadır. Sosyal hizmet disiplini, bu bireylerin iyilik halini desteklemek için çok boyutlu müdahale yaklaşımlarını benimser. Bu bağlamda son yıllarda maneviyat temelli sosyal hizmet uygulamaları, göçmenlerin psikososyal uyumunda önemli bir kaynak olarak öne çıkmaktadır. Bu bildiri, göçmenlerle yürütülen sosyal hizmet uygulamalarında maneviyat ve manevi destek hizmetlerinin rolünü incelemektedir. Deneyimlenen travma, kayıp, kültürel yabancılaşma ve belirsizlik gibi yaşantılar göçmenlerde sıklıkla depresyon, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve yalnızlığa neden olmaktadır. Bu noktada, din ve maneviyat, göçmenlerin psikososyal uyum süreçlerinde koruyucu bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Maneviyat; bireyin yaşamına anlam, yön ve umut kazandıran, içsel dayanıklılığını güçlendiren bir unsur olarak; manevi destek ise bu kaynakların fark edilmesini ve etkin biçimde kullanılmasını hedefleyen bir müdahale alanı olarak tanımlanmaktadır. Araştırma bulguları, inanç temelli başa çıkma stratejilerinin travma sonrası büyüme, depresyonun azalması ve yalnızlık duygusunun hafifletilmesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Türkiye'de yapılan çalışmalar da dinî ve manevi kaynakların göçmenlerin dayanıklılık ve uyum süreçlerini desteklediğini ortaya koymaktadır. Sosyal hizmet alanında maneviyat duyarlılığı, müracaatçının inanç ve değer sistemine saygı gösteren, ibadet, dua ve ritüel gibi pratikleri güçlenme ve psikososyal iyileşme sürecinde destekleyici bir kaynak olarak değerlendiren etik bir çerçeve gerektirmektedir. Sonuç olarak, göçmenlerle sosyal hizmette maneviyat, yalnızca dinî bir boyut değil, aynı zamanda bütüncül iyilik halinin temel bileşenidir. Kültürel duyarlılığa dayalı manevi destek hizmetleri, göçmenlerin travma ve kültürel yabancılaşma karşısında anlam bulmalarına, psikolojik dayanıklılıklarını güçlendirmelerine ve toplumsal uyumlarını geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede manevi destek hizmetlerinin uygulamalara dâhil edilebilmesi için etik, kültürel ve kurumsal boyutları dikkate alın modellerin geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Sosyal Hizmet, Maneviyat, Manevi Destek, Uyum, Kültürel Duyarlılık, Göçmen Refahı

GİRİŞ

Göç, modern dünyada bireylerin yaşamında köklü değişimlere yol açan, ekonomik ve politik nedenlerin ötesinde psikososyal boyutlar içeren bir olgudur. Birleşmiş Milletler verilerine göre, son on yılda zulüm, çatışma, şiddet, insan hakları ihlalleri ve kamu düzenini ciddi şekilde bozan olaylar nedeniyle yerinden edilme neredeyse iki katına çıkmıştır. 2024 yılı itibarıyla dünya genelinde zorunlu göçmen sayısı 120 milyonu aşmıştır. Bu oran dünyadaki her 67 kişiden 1'ine denk gelmektedir (UNHCR, 2024). Göç ve insan hareketliliği 2025 güncel verilerine göre ise 2024 yılı ortasında Dünya'da 304 milyonun üzerinde kişinin uluslararası göçmen olacağı, bu rakamın toplam nüfusun yaklaşık %3,7'sine denk geleceği tahmin edilmektedir. Uluslararası göçmenlerin toplam sayısının %48'inin kız çocukları ve kadınlardan oluşacağı öngörülmektedir (IOM, 2024). Bu devasa nüfus hareketi, yalnızca coğrafi bir yer değişikliğini değil, aynı zamanda kimlik, aidiyet ve anlam arayışının da yeniden tanımlanmasını beraberinde getirmektedir. Çünkü göç süreci, bireyin kimliğini, sosyal ilişkilerini ve yaşam anlamını sarsar (Ward, Bochner & Furnham, 2001). Göçmenler yeni bir ülkeye geldiklerinde dil, kültür, değer ve toplumsal norm farklılıklarıyla yüzleşirler (Berry, 1997).

[1] ORCID NO: 0000-0001-9619-8119

Bhugra ve Becker (2005), göç eden bireylerin, kültürel normların, dinî geleneklerin ve sosyal destek sistemlerinin kaybı, yeni bir kültüre uyum sağlama ve kimlik ve benlik kavramında değişiklikler de dahil olmak üzere ruhsal sağlıklarını etkileyebilecek çok sayıda stres yaşadıklarının altını çizer. Dolayısıyla göçmenlerin karşılaştıkları belirsizlik, travma, kayıp ve kültürel yabancılaşma gibi deneyimler, hem bireysel düzeyde, hem de toplumsal bağlamda bir "yeniden inşa" sürecini gerekli kılmaktadır. Bu durum, göçmenlerin barınma ve güvenlik ihtiyaçlarının yanı sıra, aynı zamanda psikososyal destek ve manevi iyilik hali ihtiyaçlarını da gündeme getirmektedir.

Bireylerin biyopsikososyal iyilik hallerini korumayı hedefleyen sosyal hizmet, göçmenlerle çalışırken müracaatçının refahını desteklemeyi, sosyal dışlanmayı azaltmayı ve insan onuruna dayalı bir yaşam standardı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle son yıllarda insanı bütüncül ele almanın gerektiğini savunan anlayış gelişmiş ve zorlu süreçlerde yaşanan travmaların yalnızca maddi ya da sosyal değil; aynı zamanda varoluşsal ve manevi boyutlar da taşıdığı daha çok vurgulanır olmuştur (Canda & Furman, 2010). Bu nedenle, göçmenlerle sosyal hizmette maneviyat temelli yaklaşımlar, bireyin içsel anlam kaynaklarını güçlendirerek psikososyal iyileşme sürecini destekleyen önemli bir araç haline gelmiştir.

GÖÇMENLERLE SOSYAL HİZMETİN TEMEL İLKELERİ

Sosyal hizmetin temel etik ilkeleri; *insan onuruna saygı, adalet, eşitlik* ve *kültürel duyarlılık*tır (IFSW, 2023). Göçmenlerle yapılan sosyal hizmet uygulamaları bu ilkeler temelinde, bireyin yaşadığı toplumsal bağlamı dikkate alan bütüncül bir bakış açısı gerektirir. Göçmenlerin yaşadığı sorunlar yalnızca ekonomik ya da hukuki değil; aynı zamanda *psikolojik dayanıklılık, kimlik bütünlüğü* ve *anlam arayışı* gibi boyutları da içerir (Papadopoulos, 2007).

Son yıllarda "spiritually sensitive social work" (maneviyat duyarlı sosyal hizmet) yaklaşımı, göçmenlerle çalışmada giderek yaygınlaşmaktadır. Bu yaklaşım, bireyin manevi değerlerini, dinî inançlarını veya yaşam felsefesini profesyonel müdahale sürecinde dikkate almayı vurgular. Böylece göçmenlerin kendi kültürel bağlamlarına uygun destek almaları sağlanır.

MANEVİYAT VE MANEVİ DESTEK HİZMETLERİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Maneviyat, bireyin yaşamına anlam, amaç ve yön kazandıran, zorluklarla başa çıkmasını sağlayan içsel bir sistemdir (Skalla & McCoy, 2006). Dinle ilişkili olabileceği gibi, dinden bağımsız olarak da ele alınabilir. Bu bağlamda maneviyat, dindarlık kavramından daha geniş bir çerçeveye sahip olup, inanç, değer, umut, sevgi ve bağlılık duygularını da kapsar (Gencer, 2020; 2021). Sosyal hizmet alanında maneviyat, bireyin "iyi oluş" deneyiminin merkezinde görülmektedir.

Manevi destek, bireyin yaşamında anlam ve amaç duygusunu yitirmesi sonucu ortaya çıkan varoluşsal acı, kaygı ve yabancılaşma hislerini hafifletmeyi amaçlayan bütüncül bir destek sürecidir. Bu yaklaşım, bireyin içsel manevi kaynaklarını fark etmesine ve etkin biçimde kullanmasına rehberlik ederek, onun kendilik bütünlüğünü yeniden inşa etmesine katkı sağlar. Manevi destek, kişinin kendisiyle, çevresiyle, toplumla, doğayla ve nihayetinde aşkın bir varlık olarak Tanrı'yla ilişkisinde uyum ve bütünlük geliştirmesini hedefler. Böylece bireyin maddi olguların ötesine geçerek yaşama dair derin bir anlam duygusu kazanmasına, psikolojik dayanıklılığını güçlendirmesine ve ruhsal iyilik hâlini sürdürmesine yardımcı olur (Gencer, 2021).

Manevi destek, temelde insanın anlam arayışı ve varoluşsal ihtiyaçlarıyla ilgilenen bir yaklaşım olmakla birlikte, din olgusuyla da yakından ilişkilidir. Din, bireyin yaşamına yön veren değerler, inançlar ve semboller sistemi olarak, manevi desteğin önemli bir referans kaynağını oluşturur. Bu bağlamda manevi destek, kişinin dinî inançlarını, ibadet biçimlerini ve kutsal referanslarını bir terapi aracı olarak değil; içsel güç, umut ve dayanma potansiyelinin kaynağı olarak ele alır. Dinî temellerle ilişkilendirilen manevi destek, bireyin inanç sistemiyle uyumlu biçimde yürütüldüğünde, onun Tanrı ile ilişkisinde yeniden güven, teslimiyet ve huzur duygusu geliştirmesine katkıda bulunur. Dolayısıyla din, manevi desteğin içeriğini anlamlandıran ve

bireyin yaşadığı kriz ya da belirsizlik durumlarında ona psikolojik ve ruhsal denge kazandıran temel bir unsur olarak işlev görür.

Manevi destek hizmetleri, bireylerin ruhsal, duygusal ve varoluşsal ihtiyaçlarına yanıt vermek amacıyla farklı yöntem ve uygulamalarla yürütülebilmektedir. Bu hizmetler, kişinin yaşamındaki anlam, amaç ve aidiyet duygusunu güçlendirmeyi hedefleyen bütüncül bir yaklaşımla sunulur. Manevi destek uygulamaları arasında kısaca şunlar zikredilebilir:

***(i) Bireysel danışmanlıkta maneviyat duyarlılığı**:* Bireyin manevi değer ve inançlarının müdahale sürecine entegre edilmesini içerir.

***(ii) Grup çalışmaları**:* Benzer yaşam deneyimlerini paylaşan bireylerin bir araya gelerek manevi dayanışma ve destek ağı oluşturmasını sağlar.

***(iii) İbadet, dua, meditasyon gibi pratiklerin desteklenmesi**:* Bireyin manevi/dinî inanç ve geleneklerini dikkate alarak müracaatçının içsel huzur ve denge arayışına katkı sunar.

***(iv) Manevi danışmanlık veya rehberlik hizmetleri**:* Bireyin yaşam krizleri, kayıplar veya travmalar karşısında kendi manevi kaynaklarını keşfetmesine, anlam üretmesine ve psikolojik dayanıklılığını artırmasına yardımcı olur. Bu hizmetlerin tümü, bireyin bütüncül iyilik hâline ulaşmasını hedefleyen profesyonel bir manevi bakım anlayışı çerçevesinde yürütülmektedir.

GÖÇMENLERLE SOSYAL HİZMETTE MANEVİ DESTEK UYGULAMALARI

Manevi destek hizmetlerinin göçmenlerle yürütülen sosyal hizmet uygulamalarında özel bir önemi bulunmaktadır. Zira din ve maneviyat göçmen popülasyonları için hem doğrudan hem de dolaylı koruyucu mekanizmalar sunmaktadır. Doğrudan koruma; inanç, dua, ritüeller ve kutsal metinlere başvurma gibi uygulamalar aracılığıyla bireyin stres algısını düşürme, umut ve anlam duygusunu yeniden inşa etme yollarını içerir. Dolaylı koruma ise dinî topluluklar aracılığıyla sağlanan sosyal destek, pratik yardımlar ve aidiyet hissiyle yalnızlık ve izolasyonun azalmasına katkı sağlar. Bu iki mekanizma, göçmenlerin travma sonrası baş etme süreçlerinde birbirini tamamlayıcı rol oynar. Uluslararası sistematik ve nitel derlemeler, din/maneviyatın birçok durumda ruhsal iyilik hâline olumlu katkıda bulunduğunu ancak etkinin bağlama, inancın yorumu ve baş etme biçiminin türüne göre değiştiğini göstermektedir (Maier vd., 2022).

Göçmenlere özgü çalışmalar, inancın *travma sonrası büyümeyi* (post-traumatic growth) destekleyebileceğini göstermektedir. Bazı mülteci örneklerinde dinî pratikler ve manevi anlam üretimi, travma deneyimlerinden sonra kişisel dönüşüm ve anlam bulma süreçlerini kolaylaştırmıştır. Ancak bu etki her zaman söz konusu olmayıp, bireyin dinî toplulukla ilişkisi, kültürel uyum düzeyi ve ev sahibi toplumun tutumları gibi bağlamsal değişkenlere bağlıdır (Sultani vd., 2024). Hassan ve arkadaşlarının (2019) çalışması, dinî inançların ve kültürel bağlamın, Suriyeli mültecilerin ruhsal sağlık ve iyilik hallerini anlamada ve desteklemede önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Canda ve Furman (2010), sosyal hizmet uygulamalarında göçmenlerle çalışırken din ve maneviyatın kritik bir rol oynadığını vurgular. Eserde, göçmenlerin dinî inançlarının ve manevi değerlerinin, travma ve belirsizlik karşısında baş etme, kimlik bütünlüğünü sürdürme ve aidiyet duygusunu güçlendirme süreçlerinde önemli bir kaynak olduğu belirtilmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının, göçmenlerin dinî ve manevi ihtiyaçlarını dikkate alarak holistik ve kültürel açıdan duyarlı müdahaleler geliştirmesi önerilmektedir. Connor (2011) ise çalışmasında, göçmenlerin ekonomik entegrasyon süreçlerinde dinin kaynak olarak nasıl işlev gördüğünü incelemektedir. Araştırma, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan anket verilerini analiz ederek, dinî katılımın göçmenlerin ekonomik uyumunu olumlu yönde etkileyebileceğini göstermektedir.

Bununla birlikte çeşitli uluslararası kuruluşlar da (Interfaith Refugee Project, Interfaith Refugee Network, Interfaith Refugee and Immigration Service gibi) sundukları programlarda, farklı dinlerden gönüllüler, göçmenlerin ibadet, yas süreci ve topluluk aidiyeti gibi ihtiyaçlarına yönelik destek sunmaktadır. Bu uygulamaların da, sosyal hizmetin kültürler arası etkileşim kapasitesini güçlendirdiği ifade edilebilir.

Arapça konuşan göçmen/mülteci örnekleri üzerine yürütülen çalışmalar, i*nanç temelli başetme stratejileri*nin (faith-based coping) ruh sağlığı hizmetlerine başvuran bireylerde sık kullanıldığını ve çoğu zaman travma sonrası semptomların hafifletilmesine yardımcı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte hizmet sunan profesyonellerin din/maneviyata ilişkin yeterli farkındalığa sahip olmaları; aynı zamanda olumsuz dinî baş etme belirtilerini tanımlayabilmeleri gerekmektedir. Yani uygulamada dinî pratiklerin desteklenmesi, profesyonel yönlendirme ve gerektiğinde klinik müdahalelerle dengelenmelidir (Rayes, 2021).

Türkiye özelinde yapılan çalışmalar, din ve manevi kaynakların göçmenlerin dayanıklılığında, başa çıkmalarında, ön yargının azalmasında ve sosyal uyumunda önemli roller oynadığını göstermektedir (Ayten & Sağır, 2014; Sağır, 2019; Sağır, 2025). Türkiye'deki araştırmalar hem prevalans verileri (TSSB, depresyonun yüksek oranları) sunmakta hem de sosyal destek ve topluluk temelli uygulamaların psikososyal iyileşmeye katkısına işaret etmektedir. Örneğin sosyal etkileşim ve topluluk desteğine dayanan programların göçmenlerin psikososyal iyilik hâlini iyileştirebildiği; manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamalarının Türkiye bağlamında geliştirildiği ve değerlendirmeye alındığı raporlanmıştır. Yerel çalışmalarda ayrıca dinî kurumların göçmenlere yönelik yardım faaliyetlerinin manevi dayanıklılığı artırdığı ve pratik destek sağladığı bulguları yer almaktadır (Özcan, 2019).

Tayyar (2024) tarafından yapılan araştırma bulguları, dinin göçmen kadınlar için yalnızca bireysel bir manevi kaynak olmadığını, ayrıca toplumsal uyum süreçlerinde aktif bir araç olarak işlev gördüğünü ortaya koymuştur. Araştırmada dinî toplulukların sağladığı sosyal destek ağlarının, göçmen kadınların yeni yaşam ortamlarında karşılaştıkları sosyo-kültürel engelleri aşmalarına önemli katkılar sağladığı belirlenmiştir. Dinî inançlar, teselli sağlama, aidiyet duygusunu pekiştirme ve kültürel geçişler sırasında psikolojik uyumu destekleme bağlamında etkili bulunmuştur. Katılımcıların göç sonrası zorluklarla başa çıkarken başvurdukları dinî başa çıkma stratejileri arasında tevekkül ve kader inancı, dua ve ibadet, dinî cemaat desteği ile Kur'an okuma gibi uygulamalar öne çıkmıştır. Mutlu (2025) tarafından yürütülen araştırma, 1944'te Sovyetler Birliği tarafından sürgün edilen Ahıska Türklerinin deneyimlerini ve göç süreçlerinde manevi danışmanlığın rolünü incelemiştir. Bulgular, manevi danışmanlık uygulamalarının bireylerin travmayla başa çıkma mekanizmalarını desteklediğini ve toplumsal dayanışmayı güçlendirdiğini göstermektedir. Katılımcılar, dua, sabır, kadere inanç, Kur'an okuma, ibadet ve din adamlarının rehberliğini temel manevi kaynaklar olarak belirtmiş; sürgün sonrası maneviyatın yeniden inşasının aidiyet duygusunu pekiştirdiği gözlemlenmiştir. İşbilen (2025), Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Müslüman Türk bireylerin helal gıda tüketim alışkanlıklarının psikolojik işlevlerini fenomenolojik bir yaklaşımla incelediği araştırmada; helal gıda tüketiminin göçmen bireylerin yabancı bir kültürel ortamda karşılaştıkları yalnızlık, yabancılaşma ve uyum zorluklarıyla başa çıkmada önemli bir dinî başa çıkma stratejisi olarak işlev gördüğünü ortaya koymuştur. Bulgular, helal gıda tüketiminin katılımcıların dinî ve kültürel kimliklerini sürdürmelerine, sosyal bağlarını güçlendirmelerine ve psikolojik dayanıklılıklarını desteklemelerine katkı sağladığını göstermektedir.

Göç ve mülteci konusu ile dinî/manevi destek ilişkisini çeşitli değişkenlerle ele alan başka çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin Bekdaş (2021), Suriye'de yaşanan savaş nedeniyle Türkiye'ye göç eden mülteci üniversite öğrencilerinde travma sonrası büyüme, travma sonrası stres belirtileri ve manevi başa çıkma arasındaki ilişkileri incelemiştir. Ulu ve Çelik (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırma, Türkiye'de geçici koruma altına alınan Suriyeli sığınmacıların başa çıkma stratejileri ile dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bulgular, sığınmacıların dindarlık düzeyleri arttıkça, daha işlevsel ve problem odaklı başa çıkma yöntemlerini daha sık kullandıklarını göstermektedir. Özellikle ibadet boyutundaki dindarlık arttıkça, olumlu yeniden yorumlama, kabullenme, duygusal ve araçsal sosyal destek kullanımı ile zihinsel olarak ilgiyi kesme gibi başa çıkma yöntemlerinin kullanımında belirgin bir artış gözlenmiştir. Suriyeli mülteciler üzerinde yapılan tez çalışmasında Elşeyho (2024), mültecilerin manevi ve psikolojik sorunlarla başa çıkma yöntemlerini ve dinî inançların bu süreçteki yerini ele

almıştır. Çalışmada, ibadetlerin ve dinî ritüellerin psikolojik dayanıklılığı artırmadaki rolü, Hz. Peygamber'in hayatının ve öğretilerinin başa çıkma süreçlerine etkisi, hadislerin ezberlenmesi ile ruh sağlığının korunması arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca, önceki peygamberlerin kıssalarını bilmenin başa çıkmadaki etkisi de ele alınmıştır. Sonuç olarak çalışmada, dinî inanç ve pratiklerin psikolojik dayanıklılığı artırmadaki rolü teyit edilmiş, mültecilerin yaşam kalitesini iyileştirmede dinî destek mekanizmalarının önemine dikkat çekilmiştir. Cantekin ve Taşbaş (2022), Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların sosyo-kültürel uyum süreçlerini, maneviyatın rolünü ve sosyal hizmet uygulamalarıyla olan ilişkisini incelemiştir. Çalışma, göçmenlerin kültürel uyumunun sadece dil ve ekonomik faktörlerle değil, aynı zamanda dinî inançlar ve manevi değerlerle şekillendiğini vurgulamaktadır. Yüksek maneviyat düzeyine sahip bireylerin, dinî başa çıkma stratejilerini daha etkin kullandıkları ve bu durumun uyum süreçlerini olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir. Araştırma, sosyal hizmet uygulamalarında maneviyatın entegrasyonunun, göçmenlerin psikososyal iyilik halleri ve toplumsal uyumları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

MANEVİ DESTEK HİZMETLERİNDE ETİK VE KÜLTÜREL DUYARLILIK

Göçmenlerle sosyal hizmet uygulamalarında, dinî ve kültürel farklılıklar nedeniyle etik hassasiyet son derece önemlidir. Sosyal hizmet uzmanları, bireylerin inanç sistemlerine saygı göstermekle yükümlü olup, müracaatçıyı herhangi bir dinî yönlendirmeye zorlayamaz; bu yaklaşım, uluslararası sosyal hizmet etiğinin temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmektedir (IFSW, 2014). Maneviyat duyarlı sosyal hizmet uygulamaları, *kültürel yeterlilik* (cultural competence) ilkesiyle doğrudan ilişkilidir; profesyonelin kendi inanç önyargılarının farkında olması, müracaatçının manevi kaynaklarını güçlendirici biçimde müdahaleler geliştirmesi gerekmektedir (Canda, 2010).

Etik çerçevenin sağlıklı bir biçimde oluşturulabilmesi için sosyal hizmet uzmanlarının manevi danışmanlık, dinî başa çıkma stratejileri ve kültürel hassasiyet konularında bilgi sahibi olmaları kritik öneme sahiptir. Sosyal hizmet eğitimi bağlamında ise maneviyatın pedagojik süreçlere dahil edilmesi, öğrencilerin kültürel yeterliliklerini artırır ve etik sorumluluklarını yerine getirmelerini destekler (Darrell & Rich, 2017). Türkiye özelinde, sosyal hizmet eğitimi müfredatlarına manevi duyarlılığı destekleyen derslerin eklenmesi, hem uygulayıcıların etik bilinçlerini güçlendirecek hem de dezavantajlı gruplardan göçmenlerle yürütülen müdahalelerin etkinliğini artıracaktır (Gencer, 2020; 2021). Ayrıca, göçmen müracaatçıların manevi ve kültürel kaynaklarını tanımak, onlara psikososyal destek sunarken güçlendirilmiş bir başa çıkma mekanizması oluşturulmasını sağlar. Bu yaklaşım, yalnızca bireysel iyilik halini değil, toplumsal uyumu ve kültürel entegrasyonu da destekleyen bütüncül bir sosyal hizmet pratiğine işaret etmektedir.

SONUÇ

Alanyazın, göçmenlerin psikososyal uyum süreçlerinde maneviyatın güçlü bir koruyucu faktör olduğunu göstermektedir. Maneviyat, göçmen bireylere anlam, umut, güç ve aidiyet kazandırarak yalnızca bireysel başa çıkmayı desteklemekle kalmaz; aynı zamanda topluluk temelli dayanışma ve sosyal bağların güçlenmesi için de fırsatlar sunar. Bu nedenle sosyal hizmet uygulamalarında maneviyat, yalnızca dinî bir boyut olarak değil, psikososyal iyilik hâlinin temel bir unsuru olarak ele alınmalıdır.

Göçmenlerle çalışan sosyal hizmet uzmanlarının, manevi destek konusunda donanımlı ve duyarlı olmaları, bireylerin uyum, yeniden anlam bulma ve psikolojik iyileşme süreçlerinde kritik bir rol oynamaktadır. Manevi temelli sosyal hizmet uygulamaları, göçmenlerin kültürel, dinî ve manevi değerlerini tanıyan ve bu değerleri birer güç kaynağı olarak değerlendiren bir yaklaşımla şekillenmelidir. Bu bağlamda, göçmenlerin dinî ve kültürel kimlikleri, manevi desteğin içeriğini doğrudan etkilemektedir.

Sosyal hizmet uzmanlarının kültürel farkındalığa sahip olmaları ve müracaatçının ibadet, dua, ritüel veya manevi dayanma biçimlerine saygı göstermeleri gerekmektedir. Uzmanın, bireyin manevi değerlerini birer müdahale aracı değil, iyileştirici ve güçlendirici bir kaynak olarak ele

alması, hizmetin etkililiğini artırır. Bu yaklaşım, göçmenlerin psikososyal iyilik hâllerini güçlendirirken, yeni toplumla uyum süreçlerinde anlam ve aidiyet duygularını yeniden inşa etmelerine katkı sağlar.

Bununla birlikte, maneviyat temelli uygulamaların bilimsel temellere ve etik standartlara dayanması zorunludur; aksi hâlde dinî yönlendirme veya kültürel asimilasyon riski ortaya çıkabilir. Sosyal hizmet uzmanlarının, müracaatçının değer sistemine saygı göstererek ve profesyonel sınırlar içinde maneviyatı değerlendirmesi büyük önem taşır. Kurumsal ve etik standartlarla güçlendirilmiş manevi destek hizmetleri, göçmenlerin travma ve kültürel yabancılaşma karşısında anlam bulmalarına, umutlarını sürdürmelerine ve topluma yeniden entegre olmalarına katkı sağlayacaktır. Bunun için kültüre özgü manevi destek modellerinin geliştirilmesi yararlı olacaktır. Böylece hem sosyal hizmet uygulamalarının niteliği yükselir hem de göçmenlerin bütüncül refahı desteklenmiş olur.

KAYNAKÇA

Ayten, A., & Sağır, Z. (2014). Dindarlık, dini başa çıkma ve depresyon ilişkisi. Suriyeli sığınmacılar üzerine bir araştırma. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 47*, 5-18. https://doi.org/10.15370/muifd.86222

Bekdaş, İ. (2021). *Suriyeli mülteci üniversite öğrencilerinde travma sonrası büyüme ile manevi başa çıkma arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi].

Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology, 46*(1), 5–34. https://doi.org/10.1080/026999497378467

Bhugra, D., & Becker, M. A. (2005). Migration, cultural bereavement and cultural identity. *World Psychiatry, 4*(1), 18–24.

Canda, E. R., & Furman, L. D. (2010). *Spiritual diversity in social work practice: The heart of helping.* Oxford University Press.

Cantekin, Ö. F., & Taşbaş, F. R. (2022). Göç, maneviyat ve sosyo-kültürel uyumunun sosyal hizmet açısından değerlendirilmesi. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi, 7*(1), 139-153.

Connor, P. (2011). Religion as resource: Religion and immigrant economic incorporation. *Social Science Research, 40*(5), 1350–1361. https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2010.10.006

Darrell, L. P., & Rich, T. (2017). Faith and field: The ethical inclusion of spirituality within the pedagogy of social work. *Field Educator*, 7, 1-11. https://alswe.simmons.edu/article/faith-and-field-the-ethical-inclusion-of-spirituality-within-the-pedagogy-of-social-work/, (Erişim Tarihi: 07 Ekim 2025).

Gencer, N. (2020). Sosyal hizmet uygulamasının din ve maneviyatla yeniden buluşması. N. Gencer, & M. Cengil (Ed.), *Dindarlık, kişilik ve ruh sağlığı* (ss. 141-170) içinde. Çamlıca Yayınları.

Gencer, N. (2021). *Sosyal hizmet maneviyat ve din*. Çamlıca Yayınları.

Hassan, G., Ventevogel, P., Jefee-Bahloul, H., & Kirmayer, L. J. (2019). Mental health and psychosocial wellbeing of Syrians affected by armed conflict. *Epidemiology and Psychiatric Sciences, 28*(3), 1–9. https://doi.org/10.1017/S2045796018000741

IFSW. (2023). *Global definition of the social work profession*. International Federation of Social Workers. https://www.ifsw.org, (Erişim Tarihi: 02 Ekim 2025).

International Federation of Social Workers. (2014). *Global social work statement of ethical principles*. https://www.ifsw.org, (Erişim Tarihi: 02 Ekim 2025).

IOM. (2024). *Migration Data Portal (Migration and Human Mobility: Key Global Figures Updated with data available as of 15 May 2025).* https://www.migrationdataportal.org/key-figures, (Erişim Tarihi: 04 Ekim 2025).

İşbilen, N. (2025). Helal gıda tüketimi Müslüman göçmenler için dini başa çıkma stratejisi olabilir mi? ABD'de yaşayan Müslüman Türkler örneği. *EKEV Akademi Dergisi, 102*, 392–415.

Maier, K., Konaszewski, K., Skalski, S. B., Büssing, A., & Surzykiewicz, J. (2022). Spiritual needs, religious coping and mental wellbeing: A cross-sectional study among migrants and refugees in Germany. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(6), 3415. https://doi.org/10.3390/ijerph19063415

Mutlu, N. (2025). Ahıskalı Türklerin sürgünle başa çıkma sürecinde manevi danışmanlık. *Journal of Academic Social Science Studies, 18*(104). https://doi.org/10.29228/JASSS.81577

National Association of Social Workers. (2008). *Code of ethics*. https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Code-of-Ethics/Code-of-Ethics-English, (Erişim Tarihi: 06 Ekim 2025).

Özcan, Z. (2019). Göçün travmatik etkilerini azaltmada sosyal desteğin rolü üzerine deneysel bir araştırma. *Bilimname XXXVII, 2019*(1), 1001-1028. https://doi.org/10.28949/bilimname.518401

Papadopoulos, R. K. (2007). Refugees, trauma and adversity-activated development. *European Journal of Psychotherapy and Counselling, 9*(3), 301–312. https://doi.org/10.1080/13642530701496930

Rayes, D., Karnouk, C., Churbaji, D., Walther, L., & Bajbouj, M. (2021). Faith-based coping among Arabic-speaking refugees seeking mental health services in Berlin, Germany: An exploratory qualitative study. *Frontiers in Psychiatry, 12*, 595979. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.595979

Sağır, Z. (2019). Bireyin Dine Başa Çıkma Aracı Olarak Tutunduğu Zamanlar: Engelli Suriyeli Sığınmacıların Kültürel Uyum Süreçleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 24*(2), 1-23.

Sağır, Z. (2025). Göçmenlerde manevi danışmanlık ve rehberlik. M. Koç, & N. Gencer (Ed.), *Manevi danışmanlık ve rehberlik: Uygulama alanları* (ss. 439-476) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık.

Skalla, K., & McCoy, J. P. (2006). Spiritual assessment of patients with cancer: the moral authority, vocational, aesthetic, social, and transcendent model. *Oncology Nursing Forum, 33*(4), 745–751. https://doi.org/10.1188/06.ONF.745-751

Sultani, G., Heinsch, M., Wilson, J., Pallas, P., Tickner, C., & Kay-Lambkin, F. (2024). "Now I have dreams in place of the nightmares": An updated systematic review of post-traumatic growth among refugee populations. *Trauma, Violence & Abuse, 25*(1), 795–812. https://doi.org/10.1177/15248380231163641

Tayyar, M. (2024). *Göçmen kadınların kültürel uyum sürecinde dinin rolü üzerine bir araştırma:(Bursa örneği)* [Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi].

Ulu, M., & Çelik, H. (2019). Suriyeli mültecilerin kullandıkları başa çıkma yöntemleri ile dindarlıkları arasındaki ilişki. *Bilimname, 2019*(40), 273–311. http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.646577

UNHCR. (2024). *Global trends: Forced displacement in 2024*. United Nations High Commissioner for Refugees. https://www.unhcr.org/global-trends, (Erişim Tarihi: 01 Ekim 2025).

Ward, C., Bochner, S., & Furnham, A. (2001). *The psychology of culture shock.* Routledge.

TAM METİN SÖZEL SUNUMLAR

FULL TEXT ORAL PRESENTATIONS

THE EFFECT OF FINANCIAL MANAGEMENT STRATEGIES IN HEALTHCARE ORGANIZATIONS ON CORPORATE EFFICIENCY[1]

Ayhan AYTAÇ[1], Perihan CİHANER[2]

[1]Trakya University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Edirne / Türkiye

[2]İstanbul Kent University, Institute of Graduate Studies, İstanbul / Türkiye

Abstract: Increasing competition, cost pressures, and continuous growth in service demand in the healthcare sector necessitate healthcare organizations to utilize financial management strategies more effectively and efficiently. Financial management is not only about the procurement and distribution of resources, but also a determining factor in corporate sustainability, strategic planning, and service quality. Research in the literature shows that effective financial planning, budget control, cost analysis, and performance measurement directly increase the efficiency of healthcare institutions. Financial management strategies include practices such as optimizing costs, effectively distributing resources, ensuring revenue diversity, and directing investments according to strategic priorities. Thanks to these strategies, healthcare institutions can achieve both their short-term operational goals and long-term financial sustainability. Furthermore, strengthening the relationship between financial performance indicators and service quality and patient satisfaction plays a significant role in increasing organizational efficiency. Today, digital transformation and data-driven decision-making processes further enhance the effectiveness of financial management, providing organizations with strategic advantages in areas such as cost estimates, risk analysis, and resource planning. In conclusion, the proper design and implementation of financial management strategies in healthcare businesses increases not only economic performance but also service delivery capacity and institutional competitiveness. Therefore, financial management should be considered one of the most fundamental tools for increasing efficiency in healthcare institutions.

Keywords: Financial Performance, Organizational Efficiency, Service Quality, Healthcare Institution Management

INTRODUCTION

Strategic management processes have a long history. In this process, healthcare institutions began to be seen as both a theoretical and practical field. The development processes of strategic management should be considered alongside their impact on the healthcare sector. The 1960s and 1970s saw significant developments in strategic planning, with repercussions for businesses and the healthcare sector. In the 1980s, while rapid changes were taking place in many areas, particularly technology, the rules of competition in the increasingly globalized world markets also changed significantly (Huebner & Flessa, 2022).

Towards the end of the 19th century, globalization, technological developments, and increasingly harsh competitive conditions forced the healthcare sector to survive under these difficult circumstances. In such a competitive environment, it is important for healthcare institutions to determine strategies against their competitors in order to continue their existence and gain a competitive advantage. In the face of constantly evolving technology and developments, healthcare institutions must actively work on determining, developing, implementing, and monitoring strategies that will guide the institution, primarily through studies evaluating the internal and external environment (Gleeson et al., 2023).

A healthcare institution must be aware of its purpose, the path it should follow to achieve this purpose, and the techniques it should use. It must plan how to turn competition into an advantage, develop its strengths, and eliminate its weaknesses. In particular, it must be aware of how to avoid adverse market conditions and how to evaluate opportunities (Kandemir & Uğurluoğlu, 2017).

[1] ORCID NO: 0000-0002-5599-2399, 0009-0001-0842-927X

Işıkçelik and Ağırbaş (2022) make recommendations to healthcare institutions operating in the public health services sector based on the results of their research. They recommend minimizing the use of foreign resources, taking precautions, and undertaking new initiatives to increase profitability. It is seen that it would be beneficial for medium-sized healthcare institutions to be financially strong and use their assets more effectively, while large-scale healthcare institutions should undertake initiatives to increase their profitability.

LITERATURE REVIEW AND INSTITUTIONAL FRAMEWORK

As is the case worldwide, healthcare services are among the most fundamental areas determining the quality of life and productivity of society in our country. The purpose of institutions in the healthcare system is not only to treat diseases. It is to promote the system of preventive and protective medical services (Kılıç & Uzun, 2023).

Rapid changes in the global world accelerate technological developments. Thus, the desire to achieve the best and highest quality increases. This situation constitutes only a few of the reasons why both the manufacturing and service sectors aim to improve themselves. The share of the service sector in the economy, which is increasing day by day, accelerates its development, urbanization, developments in the public sphere, and the speed of technology. It also contributes to globalization, increasing customer expectations, and the resulting competition (Buyruk, 2018).

One of the most important areas of the service sector is healthcare. It is a field that is crucial for human health and must always be sustainable. For this reason, organizations providing healthcare services must offer a certain standard of quality in this area. Ensuring patient satisfaction is extremely important. Patient satisfaction is the most important criterion in efforts to determine and improve quality in healthcare institutions. Therefore, healthcare services require great care. The provision of services in the healthcare sector is more qualified and important than other services. The provision of healthcare services must meet much higher quality standards (Arısoy, 2017).

A review of the literature reveals that effective financial planning, budget control, cost analysis, and performance measurement directly increase the efficiency of healthcare institutions. Financial management strategies include practices such as cost optimization, effective resource allocation, ensuring revenue diversity, and directing investments according to strategic priorities. Thanks to these strategies, healthcare institutions can achieve both their short-term operational goals and ensure long-term financial sustainability. Furthermore, strengthening the relationship between financial performance indicators and service quality and patient satisfaction plays an important role in increasing institutional efficiency (Ekinci & Bakır, 2021).

This study examines the impact of financial management strategies used in healthcare organizations on organizational efficiency. It also evaluates the contribution of elements such as budgeting, cost control, revenue management, investment planning, and financial analysis to organizational performance.

FINANCIAL MANAGEMENT IN HEALTHCARE ORGANIZATIONS

Healthcare institution managers bear significant responsibilities regarding financial resources and management. Managers strive to meet the demand for healthcare services while also working to provide high-quality healthcare services. In this context, healthcare businesses aim to acquire high technology, effective personnel capable of utilizing innovations, and efficient human resources. These initiatives increase healthcare financing costs. How the expenses of healthcare businesses providing healthcare services will be covered and how they will be obtained from which sources are among the main problems. As a result of the increase in global competition conditions today, hospitals have begun to attach greater importance to factors that can affect the effectiveness and efficiency of healthcare services, such as costing, pricing, and labor. Despite this importance, public hospitals are required to cover healthcare financing and use it efficiently. Scientific and financial analyses should be consulted on issues such as providing the high

technology required in healthcare services at the most appropriate cost, and decisions should be made based on the results of these analyses (Karaca & Boztosun, 2022).

The following analysis was conducted by compiling data published by TÜİK (2022) on this subject.

Basis of the Analysis: Health Financing Balance

The financial structure of the health sector in Türkiye consists of three main sources:

Table 1. Financial Structure of the Turkish Health Sector

Source of Financing	Approximate Share (%)	Description
Public resources (Social Security Institution, Treasury, budget)	%75	Public hospitals, family medicine, drug payments
Household (out-of-pocket spending)	%17	Private consultation, drug co-payment
Private insurance / other sources	%8	Supplementary insurance, private hospitals

Mathematical Model: Health Service Efficiency Function

We can illustrate the cost-efficiency relationship of health services with a simple production function:

$$Q = f(K, L, T)$$

Here;

- **Q** = health service output (patient satisfaction, service quality, etc.)
- **K** = capital (buildings, equipment, technology)
- **L** = labor (doctors, nurses, technical staff)
- **T** = level of technology

According to research conducted in Türkiye, the contribution of technology use to productivity growth is approximately 25–30%, while the contribution of labor quality is around 40–45%.

In this case, the function can be simplified as a weighted average:

$$Q = 0.4L + 0.3T + 0.3K$$

Cost Analysis

The average cost per patient (M) in public hospitals can be formulated as follows:

$$M = \frac{C_t + C_i + C_s}{N}$$

- C_t: Technology and equipment expenses
- C_i: Labor cost
- C_s: Consumables and service expenses
- N: Annual number of patients

Table 2. According to TÜİK and Ministry of Health Data

Expense Item	Average Share	2024 Estimated (billion ₺)
Labor cost (C_i)	%45	270
Technology and equipment (C_t)	%30	180
Consumables and other (C_s)	%25	150
Total expenses	%100	**600 billion ₺**

The number of patients (N) is approximately 500 million per year (examination + hospitalization).

Therefore;

$$M = \frac{600\,milyar}{500\,milyon} = 1.200₺/hasta$$

Productivity (Output/Input) Ratio

Productivity ratio;

$$V = \frac{Q}{M}$$

If the quality of service (Q) in public hospitals is normalized at a level of 0.8,

$$V = \frac{0.8}{1200} = 0.000667$$

This ratio is for private hospitals (M ≈ 1800 ₺, Q ≈ 0.95),

$$V = \frac{0.95}{1800} = 0.000528$$

Public hospitals appear to be more efficient per unit cost; however, technological investment is necessary in the long term due to quality differences.

The Mathematical Impact of Technology Investment

Suppose that investment in technology in public hospitals is increased by 10% (C_t + 10%).

New total cost;

$C_t' = 180 \times 1.10 = 198\,milyar₺\; Toplam = 270 + 198 + 150 = 618\,milyar₺$

If this investment results in a 5% increase in service quality (Q = 0.84),

$$Yeni\,V = \frac{0.84}{1236} = 0.00068$$

Productivity increase ≈ 2%

In other words, although technology investment increases costs in the short term, it raises overall productivity in the long term through quality improvements.

Implications for Türkiye

1. Labor force quality and technology investment determine 70% of health outcomes.
2. The most rational path to productivity growth: gradually increase technological investment based on productivity analysis.
3. Mathematical optimization model proposal;

$$Max\,Q = 0.4L + 0.3T + 0.3K \quad s.t. \quad B = C_i + C_t + C_s \leq B_{max}$$

This is the budget limit. The goal is to maximize within a fixed budget.

HEALTH INSTITUTIONS AND THEIR CHARACTERISTICS

The workforce profile in health institutions consists of professionals who place greater importance on their professional goals than on achieving institutional goals. Professionalism depends on many factors, one of the most important being the educational level of the institution's employees. Investing in the people working in healthcare institutions takes a very long time. When the profile of their resources is examined, it is seen that training human resources requires a long time. It takes at least 8 years to train a specialist doctor, including 6 years of university education and 2 years of specialist training. It is known that the professionals who perform these tasks are

university graduates. Professionals primarily focus on their professional goals and perform their duties within the framework of the ethical rules of the profession. The professional goals of trained specialists and personnel in the healthcare sector are to correctly diagnose and treat people's illnesses (Tanyıldızı & Demir, 2019).

The employee profile in healthcare institutions largely consists of individuals with professional qualifications. Although these individuals contribute to the achievement of organizational goals, they mostly place greater importance on their own professional development and progress in their areas of expertise. According to Freidson (2001), professionalism requires individuals to act with autonomy, ethical responsibility, and expertise while practicing their profession. In this context, doctors, nurses, pharmacists, laboratory technicians, and other health professionals working in healthcare institutions adopt serving the community as a fundamental goal, observing professional ethical principles.

One of the most important factors in achieving a high level of professionalization is the educational level of employees. The quality of healthcare services is directly proportional to the knowledge, skills, and attitudes of the staff (Erdem et al., 2005). Training human resources to work in the healthcare field is a long process. For example, training a specialist doctor takes at least eight years, including six years of medical education and two years of specialty training. Similarly, a bachelor's degree is mandatory in fields such as nursing, physical therapy, or health management. Therefore, healthcare institutions must not only employ human resources but also support their continuous development.

Another determinant of professionalism in healthcare institutions is the professional ethics and value system. Healthcare professionals must be proficient not only in technical knowledge but also in ethical principles such as patient rights, confidentiality, equality, and respect. Özkan and Uydacı (2015) emphasize that professionalism, ethical behavior, and continuous professional development in healthcare are complementary elements. Therefore, maintaining and developing professional standards in healthcare institutions directly affects institutional performance.

Furthermore, due to the nature of healthcare services, employees must possess a high level of interpersonal skills, communication skills, and an understanding of teamwork. Since healthcare is a multidisciplinary field, collaboration among different specialist groups is inevitable. Mintzberg (1993) defined healthcare institutions as “professional bureaucracies” and stated that most decisions in these institutions are made by professionals based on knowledge. This situation makes it natural for professionals to focus on their professional goals.

Professionalism in healthcare institutions is a multidimensional phenomenon that emerges from a combination of education, ethics, experience, and organizational culture. The success of institutions depends not only on the technical expertise of their employees but also on their professional values and openness to learning. Therefore, investment in human resources for healthcare institutions is not only about personnel employment but also a guarantee of long-term institutional sustainability.

FINANCIAL MANAGEMENT STRATEGIES IN HEALTHCARE ORGANIZATIONS

Financial management strategies in healthcare organizations are developed to maintain service quality, ensure financial sustainability, and increase patient satisfaction by ensuring the effective use of resources. In the literature, financial management encompasses not only balancing income and expenses, but also strategic elements such as resource planning, cost control, investment decisions, and performance management (Yılmaz & Ekşi, 2018).

Healthcare finance is defined as a critical management area in terms of cost management and efficient allocation of financial resources. Financial sustainability is a factor that directly affects service quality, especially in public and private healthcare institutions. Therefore, budgeting, revenue management, and cost analysis processes must be planned at a strategic level (Nowicki et al., 2018).

Recent studies show that digital transformation, performance-based budgeting, and sustainable financing models have come to the fore in healthcare institutions. Effective financial management strategies enable healthcare institutions to fulfill not only their economic but also their social responsibilities (Uğur & Ataseven, 2022).

ORGANIZATIONAL EFFICIENCY IN HEALTHCARE INSTITUTIONS

Institutional efficiency in healthcare institutions refers to the capacity to provide high-quality, accessible, and sustainable healthcare services through the effective use of available resources. In the literature, efficiency is evaluated not only through financial indicators but also through multidimensional elements such as service quality, patient satisfaction, employee performance, and the effectiveness of technological infrastructure (Yağar, 2021).

It emphasizes the importance of analyzing the relationship between inputs (staff, materials, capital) and outputs (number of patients, service quality, satisfaction level) in measuring efficiency in healthcare institutions. Performance-based management models and total quality management (TQM) practices are seen as particularly effective in increasing institutional efficiency in public hospitals (Bilgin & Göral, 2017).

Recent studies indicate that digital health systems, artificial intelligence-supported process management, and e-health applications contribute to organizational efficiency (WHO, 2021). In addition, the effective use of human resources, leadership style, and the quality of organizational communication are among the determining factors of efficiency. Therefore, increasing efficiency in healthcare institutions requires a holistic management approach that addresses strategic planning, technology integration, and employee motivation together (Akalın & Veranyurt, 2020).

THE IMPACT OF FINANCIAL STRATEGIES ON CORPORATE EFFICIENCY IN HEALTHCARE INSTITUTIONS

Financial strategies are fundamental management tools that directly affect the sustainability, service quality, and competitiveness of healthcare institutions. In the literature, financial management strategies encompass processes such as resource planning, cost control, budgeting, revenue management, and investment decisions, and these strategies are among the main factors determining the operational efficiency of institutions. Effective financial strategies not only ensure financial stability but also increase the continuity of healthcare services and patient satisfaction (Nowicki et al., 2018).

Financial planning and control mechanisms play a critical role in increasing institutional efficiency. In particular, cost-effectiveness analysis and performance-based budgeting approaches prevent resource waste and increase organizational effectiveness. According to Eldenburg and Krishnan (2008), financial strategies improve management quality by strengthening transparency and accountability in decision-making processes.

In recent years, the use of digital financial management systems and data analytics-based financial decision support tools has significantly improved both the financial performance and overall organizational efficiency of healthcare institutions (Baş, 2025).

CONCLUSION

The impact of financial management strategies in healthcare businesses on organizational efficiency has been confirmed by both theoretical and applied research. According to the general findings of the study, strategic applications such as effective financial planning, budget control, cost analysis, and revenue management increase the operational performance of healthcare institutions and directly affect service quality. The effective distribution of financial resources, the strategic prioritization of investments, and the implementation of performance-based budgeting systems increase efficiency in both public and private healthcare institutions. Furthermore, digital transformation, data analytics, and artificial intelligence-based financial decision support systems increase the accuracy of cost estimates and provide strategic advantages to managers. The

findings show that financial management strategies not only ensure economic stability but also strengthen service delivery capacity, patient satisfaction, and institutional competitiveness. In conclusion, the effective design and implementation of financial management strategies in healthcare institutions ensures their sustainability while also supporting the development of a productivity and quality-focused corporate culture. For this reason, financial management is considered one of the key determinants of corporate success in healthcare businesses.

REFERENCES

Akalın, B., & Veranyurt, Ü. (2020). Sağlıkta dijitalleşme ve yapay zekâ. *SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi, 2*(2), 128-137.

Arısoy, D. Ş. (2017). Sağlık hizmetlerine hizmet kalitesi ve hizmet kalitesinin Servqual yöntemi ile ölçülmesine yönelik bir uygulama. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19*(3), 1079-1102.

Baş, K. (2025). Sağlıkta dijitalleşmenin önemi ve kalite yönetimine etkisi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 17*(1), 130-143. https://doi.org/10.69785/oybd.1568273

Bilgin, Y., & Göral, M. (2017). Sağlık Kuruluşlarında Hizmet Kalitesinin Hasta Memnuniyetine Etkisi: Bartın Devlet Hastanesi Örneği. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8*(16), 151-176.

Buyruk, H. (2018). Gelişen Teknolojiler, Değişen İşgücü Nitelikleri ve Eğitim. *OPUS International Journal of Society Researches, 8*(14), 599-632. https://doi.org/10.26466/opus.404223

Ekinci, G., & Bakır, İ. (2021). Sağlık kurumlarında finansal performans analizi A1 dal hastanesi örneği. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi, 7*(1), 1-18.

Eldenburg, L. G., & Krishnan, R. (2008). The influence of ownership on accounting information expenditures. *Contemporary Accounting Research*, *25*(3), 739-772.

Erdem, R., Pirinçci, E., & Dikmetaş, E. (2005). Üniversite öğrencilerinin zaman yönetimi davranışları ve bu davranışların akademik başarı ile ilişkisi. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(14), 167-177.

Freidson, E. (2001). *Professionalism: The Third Logic*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.

Gleeson, D., Townsend, B., Tenni, B. F., & Phillips, T. (2023). Global inequities in access to COVID-19 health products and technologies: a political economy analysis. *Health & Place*, *83*, 103051. https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2023.103051

Huebner, C., & Flessa, S. (2022). Strategic Management in Healthcare: A Call for Long-Term and Systems-Thinking in an Uncertain System. *International journal of environmental research and public health, 19*(14), 8617. https://doi.org/10.3390/ijerph19148617

Işıkçelik, F., & Ağırbaş, İ. (2022). Sağlık Kurumları Finansal Performansının Gri İlişkisel Analiz ile Değerlendirilmesi. *Alanya Akademik Bakış, 6*(3), 2565-2582. https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.1062654

Kandemir, A., & Uğurluoğlu, Ö. (2017). Sağlık Kurumları Yönetimi Literatüründe Stratejik Yönetim Üzerine Yürütülen Çalışmaların İçerik Analizi ile İncelenmesi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 20*(1), 49-68.

Karaca, M., & Boztosun, D. (2022). Sağlık kurumlarında finansal analiz: Kayseri ilinde bir kamu hastanesi örneği. *Sakarya Üniversitesi İktisat Dergisi, 11*(1), 77-103.

Kılıç, U., & Uzun, H. (2023). Sağlık hizmetlerinde kalite yönetimi: Elazığ örneği. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi, 10*(20), 83-111.

Mintzberg, H. (1993) *Structure in Fives: Designing Effective Organizations*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ.

Nowicki, J. L., Stew, B., & Ooi, E. (2018). Penetrating neck injuries: a guide to evaluation and management. *Annals of the Royal College of Surgeons of England, 100*(1), 6–11. https://doi.org/10.1308/rcsbull.2018.6

Özkan, Ş., & Uydacı, M. (2015). İşyüküne dayalı sağlık insan kaynakları ihtiyacı belirlenmesi: Kocaeli ili radyoloji teknisyenleri üzerine bir araştırma. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 36*(2), 237-250. https://doi.org/10.14780/iibd.41690

Tanyıldızı, İ., & Demir, Ö. (2019). Sağlık kurumlarında yalın yönetim. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 3*(1), 13-40.

TÜİK. (2023, Aralık 07). *Sağlık Harcamaları İstatistikleri, 2022*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Saglik-Harcamalari-Istatistikleri-2022-49676&utm

Uğur, A., & Ataseven, B. (2022). Dijital dönüşümün iş modelleri üzerindeki etkisi. *Journal of Research in Business, 7*(2), 354-375. https://doi.org/10.54452/jrb.1038044

Yağar, F. (2021). Sağlık Kuruluşlarındaki Kurumsal Kaynak Planlama Sürecinin Değerlendirilmesi. *Istanbul Gelisim University Journal of Health Sciences*, 14, 420-435.

Yılmaz, F. N., & Ekşi, İ. H. (2018). Sağlık Kurumlarında Finansal Yönetim Uygulamaları: Gaziantep İli Örneği. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi, 4*(1), 1-9. https://doi.org/10.30855/gjeb.2018.4.1.001

KAMUSAL MALLAR TEORİSİNDE DÖNÜŞÜM: DİJİTAL KAMUSAL MALLAR VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARINA ULAŞMADAKİ ROLLERİ

***Büşra YILMAZ*[1]**

Aksaray Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Aksaray / Türkiye

Öz: Dijital Kamusal Mallar (DKM), maliye teorisinin klasik kamu malı anlayışını dijital çağın dinamikleri doğrultusunda yeniden yorumlayarak, toplumun bilgiye, teknolojiye ve temel dijital hizmetlere adil, güvenilir ve kapsayıcı erişimini mümkün kılan, ölçeklenebilir ve birlikte çalışabilir nitelikteki dijital varlıkları kapsamaktadır. Bu noktada, Birleşmiş Milletler ve Dijital Kamu Malları İttifakı tarafından geliştirilen çerçeveler doğrultusunda; açık kaynak yazılımlar, veri platformları, yapay zeka modelleri ve uluslararası standartlara uyumlu içerikler, DKM ekosisteminin temel bileşenleri olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, bu dijital bileşenlerin tasarımında gizlilik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve zarar vermeme ilkeleri normatif gereklilikler olarak öne çıkmakta ve küresel iyi yönetişim standartlarını pekiştirmektedir. Bu çerçevede, DKM'lerin sunduğu olanaklar, yalnızca teknik ya da yönetişimsel avantajlarla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) ile çok boyutlu ve doğrudan bir etkileşim ortaya koymaktadır. Özellikle çevrimiçi ve açık lisanslı eğitim kaynakları sayesinde, SKA 4'ün nitelikli ve kapsayıcı eğitime erişim hedefi güçlenmektedir. Bunun yanı sıra, açık dijital altyapılar ile çalışabilirlik standartlarının yaygınlaştırılması, SKA 9 kapsamında dayanıklı altyapı kurulması ve yenilikçiliğin teşvik edilmesi açısından önemli avantajlar sunmaktadır. Ayrıca, kapsayıcı tasarım ilkeleri ve erişilebilir kullanıcı deneyimi pratikleriyle DKM'ler, SKA 10 çerçevesinde toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin azaltılmasına katkıda bulunmaktadır. Öte yandan, şeffaf veri yönetişimi, açık devlet portalları ve katılımcı denetim mekanizmaları yoluyla şeffaflık ve hesap verebilirliğin artırılması, SKA 16'nın barış, adalet ve güçlü kurumlar hedefine destek sağlamaktadır. Son olarak, birlikte geliştirilen, çok paydaşlı ve sınır ötesi dijital yazılım çözümlerinin yaygınlaştırılması, SKA 17'de vurgulanan küresel ortaklıkların güçlendirilmesine önemli ölçüde katkı sunmaktadır. Böylece DKM'ler, bütüncül bir kalkınma vizyonunun somut araçlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Tüm bu potansiyeline rağmen, DKM ekosisteminin yaygınlaşmasının önünde dijital uçurum, veri güvenliği riskleri ve kurumsal kapasite eksiklikleri gibi çeşitli zorluklar bulunmaktadır. Bu kapsamda, bu çalışma; dijital kamusal mal kavramını teorik temelleri ve çağdaş dönüşüm dinamikleriyle birlikte ele almakta, DKM'lerin SKA'lar ile ilişkisini detaylı biçimde incelemekte ve nihayetinde gerek politika tasarımları gerekse uygulamalara yönelik yol gösterici bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Mallar, Dijital Kamusal Mallar, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

GİRİŞ

Dijital dönüşüm, ekonomik ve toplumsal ilişkilerin dokusunu yeniden şekillendirirken, kamu yararı üretiminin araçlarını ve yönetişim biçimlerini de kökten dönüştürmektedir. Bu dönüşümün merkezinde yer alan dijital kamu malı kavramı, yalnızca klasik maliye teorisinin kamusal mal tanımlarını güncellemekle kalmamakta; aynı zamanda bilgiye, teknolojiye ve temel dijital hizmetlere adil, güvenilir ve kapsayıcı erişim için normatif bir çerçeve önermektedir. Dijital kamu malları, bu yönüyle, dijital ekonomide verimliliği artırmanın yanı sıra toplumsal eşitliği, demokratik katılımı ve dayanıklılığı güçlendiren stratejik bir politika alanı olarak konumlanmaktadır.

Maliye teorisinde geleneksel olarak kamu malları, dışlanamazlık ve rekabet edilemezlik özelliklerine sahip olan mallar olarak tanımlanmaktadır. Yani bir kişinin kullanımının diğerlerinin kullanımını engellemediği ve kimsenin kullanımdan mahrum bırakılamadığı malları ifade etmektedir (Musgrave & Musgrave, 1980, ss. 56-57). Ancak dijital kamu malı kavramı, bu klasik tanıma ek olarak daha geniş bir çerçevede, ortak iyiliğe hizmet eden dijital varlıkları da

[1] ORCID NO: 0000-0001-8837-6587

kapsamaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin tanımına göre dijital kamu malları, "*gizlilik ilkelerine, ulusal ve uluslararası yasalara, standartlara ve en iyi uygulamalara uygun olan ve zarar vermeyen; açık kaynak yazılımlar, veriler, yapay zeka modelleri, standartlar ve içerikler*" olarak belirtilmektedir (DPGA, 2025). Bu yeni kavram, hem ekonomik anlamdaki kamu malları tanımını hem de toplumsal fayda odaklı daha geniş bir anlayışı birleştirerek, günümüz dijital dünyasında bilgiye, teknolojiye ve hizmetlere eşit erişimin önemini vurgulamaktadır.

Dijital kamu mallarının geliştirilmesi ve korunması, sürdürülebilir kalkınma amaçlarıyla çok katmanlı bir ilişki içindedir. Dijital uçurumun kapatılması, inovasyonun demokratikleşmesi ve temel kamu hizmetlerinin (sağlık, eğitim, sosyal koruma, afet yönetimi) kapsayıcı ve güvenilir biçimde sunulması açısından dijital kamu malları kritik rol oynamaktadır. Bu bağlamda, SKA 9 (Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı), SKA 16 (Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar) ve SKA 17 (Amaçlar için Ortaklıklar) başta olmak üzere, SKA 3 (Sağlık), SKA 4 (Nitelikli Eğitim) ve SKA 10 (Eşitsizliklerin Azaltılması) ile doğrudan kesişimler mevcuttur. Açık standartlar ve birlikte çalışabilir dijital altyapılar, kamu hizmetlerinin erişilebilirliğini artırırken, veri yönetişimi ve gizlilik ilkeleri bireylerin haklarını güvence altına almaktadır. Bu bağlamda, hükümetler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör arasında iş birliğinin güçlendirilmesi, dijital kamu mallarının toplumsal değerini maksimize etmek için önemli olmaktadır.

Bu çalışma, dijital kamusal mal kavramını teorik temelleri ve çağdaş dönüşüm dinamikleriyle birlikte ele almakta; sürdürülebilir kalkınma amaçları ile ilişkisini incelemekte ve nihayetinde politika tasarımı ve uygulamaya yönelik stratejik bir çerçeve sunmaktadır.

DİJİTAL KAMUSAL MALLAR: TEORİK TEMELLER

Kamusal malların teorisine ilişkin literatürün temelleri büyük ölçüde Samuelson ve Musgrave tarafından atılmıştır. Samuelson'un "*Kamu harcamalarının saf teorisi*" (The pure theory of public expenditure) çalışmasında kamusal malların tanımı *"bir bireyin tüketiminin başka bir bireyin tüketiminin azalmasına sebep olmadığı ve ortak olarak yararlanılabilen mallar"* şeklinde yapılmıştır (Samuelson, 1954). Musgrave ise Samuelson'un tanımında yer verdiği tüketimde rekabetin olmaması görüşüne ek olarak, bu malların herkes tarafından kullanılabilir ve ulaşılabilir olduğuna dikkat çekmiş ve bu mallarda dışlanamama özelliğini öne sürmüştür (Musgrave, 2004, s. 9). Bu noktada bir malın kamusal mal olarak nitelendirilebilmesi için, tüketiminde rekabetin olmaması ve tüketiminden kimsenin mahrum edilememesi ilkeleri temel ölçütler olarak karşımıza çıkmaktadır. Deniz feneri, sokak aydınlatması, adalet ve ulusal savunma bu çerçevede kamusal mallar için verilen klasik örneklerdir. Ancak son yıllarda ortaya çıkan dijitalleşme trendi, bu klasik kamusal mal örneklerinin daha geniş ve küresel bir çerçevede yeniden düşünülmesini zorunlu kılmaktadır.

Kamu maliyesinde bu dönüşüm, geleneksel kamu mallarının dijitalleşmesini ve dijital kamusal malların (DKM) ortaya çıkışını beraberinde getirmiştir. Birleşmiş Milletlerin Dijital İş birliği raporuna göre dijital kamusal mallar *"gizliliğe, diğer geçerli yasalara ve en iyi uygulamalara uyan, tasarımı gereği zarar vermeyen ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşılmasına yardımcı olan açık kaynaklı yazılımlar, açık veriler, açık yapay zekâ modelleri, açık standartlar veya açık içerikler"* şeklinde tanımlanmaktadır (United Nations, 2020). DKM'ler; kamu hizmetlerinin etkinliğini, hızını ve erişilebilirliğini artıran dijital platformlar, veritabanları ve yazılım programlarıdır (Liang vd., 2023; UNDP, 2023, s. 6).

Açık veriler, uygun yazılımlarla herkesin erişip indirebileceği ve kullanabileceği, fikri mülkiyet kısıtlamalarından arınmış verilerdir. Bu sayede herkes, herhangi bir amaçla, ücret ya da başka yapısal engel olmaksızın verileri yeniden kullanabilir veya paylaşabilir. Açık erişim, bilimsel yayınların internette ücretsiz olarak, erişim veya yeniden kullanım önünde engel olmaksızın erişilebilir olmasını ifade etmektedir. Açık erişimin amacı, bilimsel materyalin paylaşımını teşvik etmek ve bilginin bilim camiası içinde ve kamuya daha geniş yayılımını sağlamaktır. Açık kaynaklı yazılım (OSS), kaynak kodu açık lisansla yayımlanan ve herkesin kullanmasına, incelemesine, değiştirmesine ve dağıtmasına izin veren yazılımdır. Günlük hayatta web sunucularından mobil

işletim sistemlerine kadar birçok uygulama açık kaynakla çalışmaktadır. Açık standartlar ise açıkça erişilebilir ve iş birliğine dayalı, uzlaşıya dayanan süreçlerle geliştirilen gereklilikler veya tanımlar bütünüdür (World Bank, 2023).

2018'de Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, dijital alandaki iş birliğini güçlendirmek amacıyla Yüksek Düzeyli Dijital İş birliği Paneli'ni (The High-level Panel on Digital Cooperation) toplamıştır. Panel 2019 yılında "The Age of Digital Interdependence" raporunu ve dijital iş birliklerine yönelik öneriler yayınlamıştır. Raporda; kapsayıcı bir dijital ekonomi ve toplumun ilerletilmesi, dijital kamu mallarının teşviki, dijital kapsayıcılığın artırılması, dijital kapasitenin güçlendirilmesi, dijital insan haklarının tesis edilmesi, yapay zekânın sorumlu kullanımı, dijital güven ve emniyetin güçlendirilmesi ve küresel dijital iş birliğinin pekiştirilmesi önerilmiştir (Liang vd., 2023, s. 1). BM Genel Sekreteri'nin Yüksek Düzeyli Dijital İş birliği Paneli'nin önerisinin ardından ise Aralık 2019'da Dijital Kamu Malları İttifakı (DPGA) kurulmuştur. Bu ittifak, açık kaynaklı teknolojilerin keşfini ve dağıtımını kolaylaştıran, ülkeleri ve kuruluşları bir araya getirerek dijital kamu malları için gelişen bir küresel ekosistem oluşturmayı ve SKA'lara ulaşılmasına yardımcı olmayı amaçlayan, çok paydaşlı bir girişim olmuştur. DPGA, bir dijital çözümün DKM sayılıp sayılmadığını belirlemek ve bu konuda yaygın bir uzlaşıya ulaşmak için dijital kamu malları standartlarını oluşturmaktadır. Bu standartlar, DKM'lerin tanımı ve değerlendirilmesine yönelik standartlaştırılmış bir çerçeve sunarak dünya genelinde yeknesaklık sağlamayı amaçlamaktadır. Bir dijital çözümün DKM olarak kabul edilip edilemeyeceğini belirlemek üzere dokuz temel gösterge belirlenmiştir. Bunlar; SKA'larla uyum, onaylı açık lisansların kullanımı, mülkiyetin açıkça tanımlanması, platformdan bağımsızlık, yeterli dokümantasyon, verilerin çıkarılabilme imkânı, mahremiyet ve ilgili yasalara uyum, standartlar ve en iyi uygulamalara bağlılık ve zarar vermeme ilkesine uygun tasarım gibi unsurları içermektedir. Bu çerçevede, Birleşmiş Milletler 'in geliştirdiği ve Dijital Kamu Malları İttifakı'nın ortaya koyduğu kriterlere göre dijital malların kamusal mal statüsüne girip girmeyeceği belirlenmektedir. DPGA'da Ekim 2025 itibarıyla kayıtlı toplamda 219 dijital kamusal mal bulunmaktadır. Burada bir dijital ürün "DPG" statüsüne sahip olduğunda bu unvan bir yıl boyunca geçerli kalmakta ve her yıl sonunda standartlara uygunluk açısından tekrar değerlendirilmektedir (DPGA, 2025).

Dijital kamusal mal örneklerine bakıldığında, çeşitli alanlarda başarıyla uygulanmış ve toplumlara önemli faydalar sağlamış çözümler olduğu görülmektedir. Bunlar arasında; MOSIP, DHIS2, FAOLEX, Primero ve UN Biodiversity Lab platformları dikkat çekici örneklerdir. "Modular Open-Source Identity Platform" (MOSIP), hükümetlerin ve kuruluşların güvenli, ölçeklenebilir ve özelleştirilebilir dijital kimlik sistemleri oluşturmalarına yardımcı olmak üzere tasarlanmış açık kaynaklı, modüler bir platformdur. Düşük ve orta gelirli ülkelerde, vatandaşlara güvenli ve merkeziyetsiz kimlik sağlama amacıyla yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. MOSIP'un modüler yapısı, ülkelerin kendi yasal, toplumsal ve teknolojik ihtiyaçlarına göre uyarlama yapmasına izin vererek dijital kimlik çözümlerinin hızla yaygınlaşmasına katkı sağlamaktadır. Bu sistemler, bireylerin kamusal hizmetlere erişimini kolaylaştırmakta ve kapsayıcı bir dijital topluma geçişi desteklemektedir (MOSIP, 2025). Bir başka küresel dijital kamusal mal örneği "District Health Information Software 2" (DHIS2)'dir. DHIS2, en yaygın olarak sağlık yönetim bilgi sistemi (HMIS) olarak kullanılan, esnek ve özelleştirilebilir tasarımı ve güçlü, kullanıcı dostu yazılım özellikleri sayesinde her sektörde kullanılabilen, açık kaynaklı, web tabanlı bir platformdur. Günümüzde 80'den fazla ülkede sağlık verilerinin yönetimi, pandemilere karşı hızlı müdahale, bağışıklama programlarının takibi ve sağlık sistemlerinin şeffaflığının sağlanması gibi insan hayatını doğrudan etkileyen konularda kritik rol oynamaktadır. Bir diğer örnek "FAOLEX" veri tabanıdır. FAOLEX, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) tarafından oluşturulan, üyelerine gıda ve tarım sektöründe ulusal kalkınmayı ve uluslararası iş birliğini teşvik etmek ve düzenlemek için yasal ve kurumsal araçlar konusunda tavsiyelerde bulunma temel işlevini tamamlamaktadır. "Primero", özellikle çocuk koruma, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele ve ailelerin yeniden birleştirilmesi gibi insani yardım alanlarında kullanılan, açık kaynaklı ve ücretsiz bir vaka yönetim uygulamasıdır. Temel amacı; sosyal hizmet uzmanlarının, insani yardım çalışanlarının ve gelişim alanında görev alan profesyonellerin, hassas ve gizli

vakaları güvenli bir şekilde kaydetmesini, izlemesini ve yönetmesini sağlamaktır. "UN Biodiversity Lab" ise doğa, iklim değişikliği ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili verilerin analizini sağlayan, açık kaynaklı bir coğrafi veri analiz platformudur. Bu platform, hükümetler ve paydaşların, kanıta dayalı kararlar almalarını ve politikalar geliştirmelerini desteklemek için inovatif bir şekilde veri paylaşımı ve erişimi sunmaktadır (UNDP, 2023). Ülkemizde ise doğrudan dijital kamusal mal olarak belirtilen uygulamalar bulunmamakla birlikte, çeşitli platformlar yer almaktadır. Bunlardan ilki 2008 yılında erişime açılan "E-devlet" hizmetidir. Kamu kurumlarının sunduğu çeşitli hizmetlere (adalet, sosyal güvenlik ve sigorta, sağlık, ulaştırma, eğitim) tek bir platform üzerinden güvenli ve hızlı bir şekilde ulaşma imkânı sunmaktadır. Bunun dışında TÜBİTAK bünyesinde 1996 yılında kurulan Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM), *"Türkiye'deki üniversiteler ve araştırma kurumları arasında araştırma ve eğitim amaçlı iletişim altyapısı kurmak, bu altyapıyı işletmek ve geliştirmek amacıyla faaliyet göstermektedir"* (TÜBİTAK, 2025).

Genel olarak bakıldığında, dijitalleşme sayesinde ortaya çıkan dijital kamusal mallar, modern toplumun hızla değişen ihtiyaçlarına yanıt veren dinamik, erişilebilir ve kapsayıcı çözümler sunmaktadır. Bu alanın ulusal ve uluslararası düzeyde standartlarla desteklenmesi hem toplumsal refahın artırılması hem de SKA'ların gerçekleştirilmesi için oldukça kritiktir. Dijital altyapıların sürekli güncellenmesi, etkin iş birlikleriyle desteklenmesi ve kapsayıcılığın esas alınması, geleceğin kamusal mal tarifi ve uygulamalarında anahtar rol üstlenecektir.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARININ KAPSAMI

"Sürdürülebilir kalkınma" kavramı, ilk olarak Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 tarihli Ortak Geleceğimiz (Our Common Future) raporunda, *"bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama kapasitesini tehlikeye atmadan karşılayan kalkınma"* olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, kalkınma ve çevre arasında dengeli, uzun vadeli bir ilişki tesis etme gereğini ortaya koymaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın bu tanımı, kalkınmanın yalnızca ekonomik büyüme ile değil, ekosistemlerin korunması ve toplumsal refahın da bu sürecin ayrılmaz parçaları olduğu bütüncül bir yaklaşımı gerektirmesinin altını çizmektedir. Bu kavramsal temel üzerinde yükselen yeni küresel yaklaşım, 2015 yılında Birleşmiş Milletler üye devletleri tarafından kabul edilmiştir. Söz konusu dönüm noktasında, uluslararası toplum 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ni benimseyerek, insanlık ve gezegen için sürdürülebilir bir yol haritası oluşturmuştur (UN General Assembly, 2015). Bu gündemde belirlenen amaçlar, yalnızca ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda sosyal kalkınmayı ve çevresel korumayı içeren üç temel boyutta küresel ölçekte ilerleme sağlamayı hedeflemektedir. SKA'ların temel niteliği hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için geçerli olan evrensellikte yatmakta; bu sayede, sürdürülebilirliğin tüm insani, toplumsal ve çevresel boyutlarının dikkate alındığı bütünleşik bir gelişme vizyonu ortaya çıkmaktadır.

SKA'ların kapsamı ve uygulama biçimi, onları geleneksel kalkınma hedeflerinden ayıran en önemli unsur olarak değerlendirilmektedir. Zira bu amaçlar, "herkes için daha iyi ve daha sürdürülebilir bir gelecek" sunmayı amaçlayan, bütünselliği ve kapsayıcılığı esas alan bir plan olarak kurgulanmıştır. 2030 yılına dek tamamlanması hedeflenen bu küresel gündem, 17 ana hedef ve bunlara bağlı 169 somut alt hedef ile desteklenen çok boyutlu bir çerçeve sunmaktadır (Sparviero & Ragnedda, 2021, s. 216). Ekonomik kalkınma (örneğin; yoksulluğun ortadan kaldırılması, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme - SKA 1 ve SKA 8), sosyal kapsayıcılık (örneğin; sağlık ve kaliteli eğitim - SKA 3 ve SKA 4), çevresel sorumluluklar (örneğin; iklim eylemi, sudan ve karadan yaşam - SKA 13, 14, 15) gibi alanlar, bu yapı içinde birbirinden ayrılamaz şekilde ele alınmaktadır. Bu amaçların birbirine bağlı ve ayrılmaz karakteristiği, sürdürülebilir kalkınmanın çok yönlü zorluklarına entegre çözümler üretmeye olanak tanımaktadır.

SKA'ların belirlenme sürecinde, ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar ve eşitsizlikler dikkate alınmış; amaçlar, farklı gelişmişlik düzeylerine sahip ülkelerin koşullarına saygı gösterecek şekilde biçimlendirilmiştir. Her ülke, bu küresel hedefleri kendi ulusal öncelikleri ve kalkınma stratejileri doğrultusunda uyarlama ve uygulama esnekliğine sahip olacak biçimde

teşvik edilmiştir. Böylece, SKA'lar hem uluslararası iş birliği için ortak bir çerçeve hem de ülkelerin kendi kalkınma yolculuklarında özel düzenlemelere açık bir yol haritası sunmaktadır. Bu da hedeflerin sadece küresel düzeyde yol gösterici olmasını değil, aynı zamanda ulusal ve yerel düzeyde, politika ve stratejilere uyarlanmasını zorunlu kılmaktadır. Her bir hedefe ilişkin ilerlemenin izlenmesi amacıyla belirli göstergeler ve raporlama mekanizmaları oluşturulmuş; şeffaf, karşılaştırılabilir ve izlenebilir veri temelli bir yönetim anlayışı benimsenmiştir (Birleşmiş Milletler, 2015, ss. 16-17). Sonuç olarak, SKA'lar, hem küresel hem de yerel düzeyde etkili, katılımcı ve yenilikçi çözümleri teşvik eden; her ülkenin kendi özgünlüğünü koruyarak ortak bir geleceğe katkı sunmasına olanak tanıyan, dinamik ve evrensel bir kalkınma paradigması sunmaktadır.

DİJİTAL KAMU MALLARI İLE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

SKA'lara ulaşmada kamu malı arzı, önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır. Erişilebilir ve nitelikli kamu mallarının varlığı hem yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olmakta hem de sağlık ve eğitim hizmetlerini daha etkili kılmaktadır; ayrıca toplumsal güvenliğin sağlamlaşmasına ve çevrenin korunmasına önemli katkılar sunmaktadır. Bu nedenle, kamu mallarıyla ilgili altyapıya yapılan stratejik yatırımlar ile kapsayıcı yönetişim uygulamaları, SKA'ların kapsamlı bir şekilde başarılmasında temel bir rol oynamaktadır (Rubens vd., 2021).

DKM'ler, dijital dönüşümün hızlı temposunun da gösterdiği üzere, SKA'lara ulaşmada ve sosyal kapsayıcılığı artırmada hayati öneme sahiptir (Ocak, 2024, s. 89). Yenilikçi teknolojilerdeki ilerlemeler, büyük verinin artan önemi; SKA gösterge çerçevesinin izlenmesine ve politika ile karar destek sistemleri için veri üretilmesine araçlar sunarak, DKM'lerin SKA'ların gerçekleştirilmesindeki kritik rolünü destekleme vaadini taşımaktadır (Liang vd., 2023, s. 2).

DKM'lerin SKA'lara katkısı, somut örnekler üzerinden açıkça izlenebilir durumdadır. Örneğin; SKA 4 (Nitelikli Eğitim) kapsamında, açık erişimli dijital eğitim platformları ve çevrimiçi öğrenme ortamları, sosyoekonomik farklar gözetilmeksizin öğrenme fırsatlarının daha eşit şekilde topluma yayılmasına olanak tanımaktadır. Bu tür platformlar, özellikle kız çocukları, engelliler veya ulaşılması zor bölgelerdeki bireyler gibi kırılgan grupların eğitimdeki fırsat eşitsizliklerini minimize etmeye yardımcı olmaktadır.

Benzer şekilde, SKA 9 (Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı) hedefleri bağlamında, birlikte çalışabilir ve güvenli dijital altyapılar ile açık teknolojilerin yaygınlaştırılması, yerel inovasyon ekosistemlerinin güçlenmesini sağlar ve yenilikçi dijital ürünlerin geliştirilip ticarileştirilmesine olanak sunar. Açık kaynaklı yazılım çözümleri ve dijital kamu platformları, kamu ve özel sektör iş birliklerini teşvik ederek ekonomik büyümeye ve istihdam kapasitesinin artmasına dolaylı katkıda bulunmaktadır.

SKA 10 (Eşitsizliklerin Azaltılması) hedefi doğrultusunda ise DKM'ler, özellikle dijital uçurumun kapatılmasında merkezi bir araç olarak önem taşımaktadır. Kırsal bölgelerdeki düşük gelirli haneler, engelli bireyler veya göçmenler gibi toplumsal olarak dezavantajlı grupların ekonomik ve sosyal imkanlara eşit şekilde ulaşabilmesi için erişilebilir ve kapsayıcı dijital hizmetlerin sunulması gerekmektedir. Açık veri portalları, kamuya açık dijital destek hatları, topluluk bazlı dijital eğitim projeleri burada anahtar rol oynamaktadır.

SKA 16 (Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar) kapsamında, e-devlet çözümleri ve açık veri uygulamaları, kamu hizmetlerinin şeffaflığını ve hesap verebilirliğini artırırken vatandaşların karar alma süreçlerine daha aktif ve katılımcı biçimde dahil olmasını sağlamaktadır. Açık bütçe uygulamaları, elektronik dilekçe platformları ve şeffaf seçmen kayıt sistemleri, yolsuzluğun önlenmesi ve güçlü kurumların inşasında önemli katkılar sunmaktadır.

Bütün bunların ötesinde, SKA 17 (Amaçlar için Ortaklıklar) başlığı altındaki iş birliği çabaları, DKM'lerin ulusal ve uluslararası ölçekte etkili ve sürdürülebilir şekilde yönetilmesini mümkün kılmaktadır. Açık kaynak çözümleri, ortak veri standartları, bilgi ve teknoloji transferine dayalı dijital iş birliği modelleri; hükümetler, özel sektör, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları

arasında bilgi paylaşımını hızlandırmakta, maliyet etkinliği sağlamakta ve yerel bağlama uygunlaştırılmış dijital kamu çözümlerinin ortak şekilde geliştirilmesine zemin oluşturmaktadır. Bunun sonucunda, çok paydaşlı, katılımcı ve esnek yönetişim modelleriyle SKA'lara yönelik kaydedilen ilerleme daha kapsayıcı, dirençli ve ölçülebilir hale gelmektedir.

DKM'lerin SKA'lara katkısı yalnızca yukarıda sayılan alanlarla sınırlı değildir. Dijital sağlık sistemlerinden tarımda açık veri uygulamalarına, afet yönetiminden iklim eylemine kadar çok geniş bir alanda DKM'ler aracılığıyla SKA'lara hızlı, esnek ve geniş tabanlı çözümler getirilebilmektedir. Ancak bu fırsatlar beraberinde bazı önemli riskler ve zorluklar da getirmektedir. Dijital uçurum; yani dijital teknolojilere erişimdeki eşitsizlikler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, hatta aynı ülke içindeki farklı toplumsal gruplar arasında bilgi ve hizmetlere erişim farklarını derinleştirebilir. Bunun yanında, kişisel verilerin etik olmayan şekillerde kullanımı, veri güvenliğinin sağlanamaması ve gizlilik ihlalleri; toplumsal güveni zedeleyebilir ve dijital dönüşümün sürdürülebilirliğini riske atabilir. Bu nedenlerle, SKA'lara yönelik dijital bilgi yönetimi çözümlerinin kalıcı ve etkili olabilmesi için politika uyumu, kapasite geliştirme, sürdürülebilir finansman ve küresel iş birliği gibi tamamlayıcı unsurların bütüncül şekilde hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, DKM'ler, günümüzün ve geleceğin toplumsal kalkınma süreçlerinde SKA'ların başarısı için vazgeçilmez bir araç niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda, çok paydaşlı, yenilikçi ve kapsayıcı yaklaşımların benimsenmesi, dijital kamu mallarının etkili bir biçimde tasarlanmasına ve uygulanmasına olanak sağlayarak sürdürülebilir kalkınmanın dijital çağdaki anahtarı olmasını mümkün kılmaktadır. Dijital kamu malları sayesinde bilgiye erişim, eşitlik, katılımcılık ve kapsayıcılık gibi temel ilkeler desteklenmekte; böylece toplumların dijitalleşme sürecinde daha dirençli ve adil bir şekilde ilerlemesi sağlanmaktadır. Bu nedenle, karar alıcıların ve paydaşların, dijital kamu mallarının geliştirilmesine yönelik stratejik adımlar atması ve iş birliğini güçlendirmesi, SKA'ların gerçekleştirilmesinde büyük önem taşımaktadır.

SONUÇ

Dijitalleşme, çevresel sürdürülebilirlikten toplumsal kapsayıcılığa, kültürel üretimden ekonomik verimliliğe kadar toplumun tüm katmanlarında dönüşümü tetikleyen, çağımızın stratejik itici güçlerinden biridir (Sparviero & Ragnedda, 2021). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması; küresel bağlantılılığı artırarak insan gelişimini hızlandırmakta, dijital uçurumun kapatılması ve bilgi toplumlarının kurumsallaşmasına yönelik kapasiteyi güçlendirmektedir (Birleşmiş Milletler, 2015). Özellikle dijital teknolojilerin 2030 yılına dek SKA'lara ulaşmadaki katalizör rolü, kamu yönetiminden özel sektöre kadar pek çok aktörün dijital araçlara sistematik biçimde yönelmesini sağlamıştır. COVID-19 pandemisi sırasında dijital ödemeler, kimlik sistemleri ve veri temelli hizmet altyapıları, sosyal koruma ve acil yardımda hız ve hedefleme gibi somut faydalar üretmiş; iş dünyasında dijital dönüşüm ve veriyle karar alma pratikleri ise kurumsal rekabetçiliğin küresel ölçekte yeniden tanımlanmasına yol açmıştır (UNDP, 2022).

Bu gelişmeler ışığında, dijital kamusal mallar (DKM), klasik kamu malı anlayışını çağdaş gerekliliklerle yeniden yorumlayarak, bilgiye, teknolojiye ve temel dijital hizmetlere adil, güvenilir ve kapsayıcı erişimin anahtarı haline gelmiştir. Açık kaynak yazılımlar, birlikte işlerlik ve ölçeklenebilirlik esasına dayanan dijital altyapılar, DKM ekosisteminin temelini oluşturmakta; özellikle SKA 4 (nitelikli eğitim), SKA 9 (yenilikçilik ve altyapı), SKA 10 (eşitsizliklerin azaltılması), SKA 16 (güçlü kurumlar ve şeffaflık) ve SKA 17 (küresel ortaklıklar) başta olmak üzere birçok SKA'nın doğrudan veya dolaylı olarak ilerlemesine katkı sağlamaktadır.

Bununla birlikte, pandeminin kalıcı etkileri, iklim krizinin artan baskısı, veri eksiklikleri ve hedefler arası etkileşimlerin doğurduğu karmaşıklık, dijitalleşmenin sunduğu olanakları sekteye uğratabilecek kritik darboğazlar yaratmaktadır (Guo vd., 2021). DKM'lerin yaygınlaştırılması sürecinde dijital uçurum, veri güvenliği, etik yönetişim ve kurumsal kapasite eksiklikleri en önemli zorluklar olarak öne çıkmaktadır. Tüm bu zorluklara rağmen, açık standartlara dayalı, katılımcı ve çok paydaşlı dijital kamusal malların geliştirilmesi; kanıta dayalı politika üretimi, sınır

ötesi iş birlikleri ve kamu yararı odaklı inovasyon ekosistemlerinin güçlendirilmesi için umut verici fırsatlar sunmaktadır (Liang vd., 2023).

Bu noktada dijital kamusal malların sürdürülebilir ve kapsayıcı bir şekilde topluma yaygınlaştırılması, kamu-özel sektör iş birliklerinin güçlendirilmesine bağlıdır. Kamu sektörünün düzenleyici kapasitesi ile özel sektörün dinamik yenilikçilik potansiyelinin bir araya getirilmesi; hem teknolojinin hızla toplum yararına sunulmasını hem de finansman çeşitliliğinin sağlanmasını mümkün kılacaktır. Bu tür çok paydaşlı modeller doğrultusunda oluşturulacak ortaklıklar, dijital kamusal malların erişilebilirliğini ve yaygınlığını artırarak, farklı toplumsal kesimlerin dijital dönüşümden eşit şekilde faydalanmasını temin edecektir. Ayrıca, bu iş birliği mekanizmaları kapsamında dijital okuryazarlık ve kurumsal kapasite geliştirme faaliyetlerine yatırım yapılması, teknolojik altyapının toplumun her kesimine sağlıklı biçimde ulaşmasını destekleyecektir. Bütüncül ve sürdürülebilir bir dijital kalkınma mimarisinin inşasında, açık standartların ve birlikte işlerlik ilkelerinin politika belgelerinde somut olarak yer alması gerekmektedir. Etkili bir veri yönetişimi ile etik ve güvenli dijital sistemler oluşturulmalı; özellikle dezavantajlı ve kırılgan grupların dijital kamusal mallara erişiminin önündeki engeller kaldırılmalıdır. Bu çerçevede, dijital uçurumun kapatılmasına yönelik bölgesel ve ulusal yatırım programlarının geliştirilmesi, SKA'lara giden yolda dijital kamusal malların kaldıraç etkisini güçlendirecektir. Son olarak, sınır ötesi iş birliklerinin ve global dijital kamu malları ekosisteminin güçlendirilmesi sayesinde, bilgi ve teknoloji transferinin hızlanması, politika öğrenmelerinin paylaşılması ve yenilikçi uygulamaların evrenselleşmesi sağlanacaktır. Böylece, DKM'ler SKA'lara bütüncül ve dirençli bir toplumsal dönüşümün kapılarını aralayacaktır.

KAYNAKÇA

DPGA (2021). *Digital Public Goods Alliance 5 Year Strategy (2021-2026)*. https://www.digitalpublicgoods.net/DPGA_Strategy_2021-2026.pdf

DPGA (2025). *Digital Public Goods Standard*. https://www.digitalpublicgoods.net/standard

Guo, H. (2022). *Big earth data in support of the sustainable development goals (2022) China*. Springer. https://library.oapen.org/viewer/web/viewer.html?file=/bitstream/handle/20.500.12657/93982/978-981-97-4231-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Guo, H., Liang, D., Chen, F., Sun, Z., & Liu, J. (2021). Big Earth Data Facilitates Sustainable Development Goals. *Bulletin of Chinese Academy of Sciences*, *8*, 874–884.

Liang, D., Guo, H., Nativi, S., Kulmala, M., Shirazi, Z., Chen, F., Kalonji, G., Yan, D., Li, J., Duerler, R., Luo, L., Han, Q., Deng, S., Wang, Y., Kong, L., & Jelinek, T. (2023). A future for digital public goods for monitoring SDG indicators. *Scientific Data*, 10(1). https://doi.org/10.1038/s41597-023-02803-x

MOSIP (2025). *The MOSIP Project*. https://www.mosip.io/mosip_project

Musgrave, R. A. (2004). *Kamu Maliyesi Teorisi* (çev. O Şener & Y. Methibay). İstanbul: Asil Yayın Dağıtım.

Musgrave, R. A., & Musgrave, P. B. (1980). *Public finance in theory and practice*. International student edition: MacGraw-Hill

Ocak, N. (2024). The Role of Digital Public Goods in Achieving Sustainable Developmnet Goals. Erdem S. & Necmi O. (Ed.), *38th International Public Finance Conference*, Antalya, Türkiye.

Rubens, A., Yiu, L., Bardy, R., & Saner, R. (2021). *Public Goods, Sustainable Development and the Contribution of Business.* Cambridge Scholars Publishing, UK.

Samuelson, P. A. (1954). *The pure theory of public expenditure*. *The review of economics and statistics, 36*(4), 387-389.

Sparviero, S., & Ragnedda, M. (2021). Towards digital sustainability: The long journey to the sustainable development goals 2030. *Digital Policy Regulation and Governance*, *23*(3), 216–228. https://doi.org/10.1108/dprg-01-2021-0015

TÜBİTAK. (2025). *Ulakbim TÜBİTAK*. https://ulakbim.tubitak.gov.tr/biz-kimiz/

UN General Assembly. (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, *A/RES/70/1*. https://www.refworld.org/legal/resolution/unga/2015/en/111816

UNDP. (2022). *Digital strategy 2022-2025*. https://digitalstrategy.undp.org/documents/Digital-Strategy-2022-2025-Full-Document_ENG_Interactive.pdf

UNDP. (2023). *Digital Public Goods for the SDGs. Emerging Insights on Sustainability, Replicability & Partnerships*. https://www.undp.org/publications/digital-public-goods-sdgs

United Nations. (2015). Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development. Report no: A/RES/70/1. https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld/publication

United Nations. (2020). *Roadmap for Digital Cooperation—Report of the Secretary-General*. https://www.un.org/en/content/digital-cooperation-roadmap/

United Nations. (2020). *The Secretary-General's Roadmap for Digital Cooperation*. https://www.un.org/digital-emerging-technologies/content/roadmap-digital-cooperation#:~:text=On%2011%20June%202020%2C%20the,technologies%20while%20addressing%20their%20challenges

World Bank. (2023). *Digital public goods. For disaster risk reduction in a changing climate, international bank for reconstruction and development/the world bank*. Washington DC.

GENÇ FUTBOLCULARDA SOLUNUM KAS KUVVETİ İLE ÇEVİKLİK PERFORMANSI ARASINDAKİ İLİŞKİ[1]

Coşkun YILMAZ[1], Mehmet SÖYLER[2], Tolga ALTUĞ[3]

[1]Gümüşhane Üniversite, Kelkit Aydın Doğan MYO, Gümüşhane /Türkiye

[2]Çankırı Karatekin Üniversite, Sosyal Bilimler MYO, Çankırı / Türkiye

[3]Ağrı Çeçen Üniversite, Spor Bilimleri Fakülte, Ağrı / Türkiye

Öz: Bu çalışmanın amacı, genç futbolcularda solunum kas kuvveti parametreleri ile çeviklik performansları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmaya yaş ortalaması 11,12 ± 1,23 yıl, 2,12 ± 0,29 deneyim yılına sahip olan 32 erkek futbolcu katılmıştır. Katılımcılar laboratuvarı iki ayrı kez ziyaret etmiştir. İlk ziyarette, maksimal inspiratuar basınç (MIP), maksimal ekspiratuar basınç (MEP) değerleri ölçülmüştür. Katılımcıların ikinci ziyaretlerinde ise herhangi bir ısınma protokolü uygulanmadan genel performans olarak 505 çeviklik testi uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS paket programında analiz edilmiştir. Değişkenlerin normal dağılım sağladığı test edildikten sonra değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için pearson korelasyon testi uygulandı. Bulgular, çalışmamızda solunum kas kuvvet değerleri ile çeviklik performansı arasında Mip değeri için negatif orta düzeyde (r=-0,300) Mep değeri için negatif düşük (r=-0,192) anlamlı farklılığın olmadığı bir ilişki tespit edildi. Sonuç olarak bu bulgular, genç futbolcularda solunum kas kuvveti ile çeviklik performansı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Bu durum, çeviklik performansının solunum kas kuvvetinden bağımsız olarak daha çok nöromüsküler koordinasyon, reaksiyon hızı ve motor kontrol gibi faktörlerle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çeviklik, Solunum Kas Kuvveti, Genç Futbolcular

GİRİŞ

Futbol, kısa süreli yüksek şiddetli eforlar ile dinlenme periyotlarının ardışık olarak tekrarlandığı, teknik beceri, reaksiyon hızı, çeviklik ve dayanıklılığın önemli olduğu bir takım sporudur (Reilly & Williams, 2003). Çeviklik (agility), sporcunun denge, hız, yön değiştirme kabiliyeti ve nöromüsküler koordinasyonunun birleşimiyle ortaya çıkan karmaşık bir motor beceridir (Sheppard & Young, 2006). Bu nedenle, çeviklik performansını etkileyen fizyolojik ve nöromotor faktörlerin belirlenmesi, futbolcularda performansın geliştirilmesi açısından önemli görülmektedir.

Fiziksel performansı etkileyen bir diğer önemli unsur ise solunum kaslarının fonksiyonel kapasitesidir. Egzersiz sırasında artan ventilasyon gereksinimi, inspiratuar ve ekspiratuar kasların (diyafram, interkostal kaslar vb.) yüksek güç ve dayanıklılık üretmesini gerektirir (Ulubay, 2016). Solunum kaslarının zayıf olması, egzersiz sırasında erken yorgunluk, solunum kas metaborefleksi ve periferik kaslara giden kan akımında azalma gibi mekanizmalar yoluyla genel performansı olumsuz etkileyebilir (Harms vd., 1997). Bu nedenle, solunum kas kuvveti hem dayanıklılık hem de yüksek şiddetli performans göstergeleri açısından kritik bir bileşen olarak kabul edilmektedir.

Solunum kas kuvveti genellikle maksimal inspiratuar basınç (MIP) ve maksimal ekspiratuar basınç (MEP) ölçümleriyle değerlendirilir. Bu ölçümler, solunum kaslarının kuvvet üretme kapasitesini ve ventilatuar verimliliğini yansıtır (Ulubay, 2016). Literatürde solunum kas antrenmanının aerobik dayanıklılık, anaerobik güç ve tekrarlı sprint performansı üzerinde olumlu etkileri olabileceği bildirilmiştir (Gök, Yıldız, & Güzel, 2023; Romer & McConnell, 2003). Özellikle takım sporcularında yapılan çalışmalar, solunum kas antrenmanının yorgunluk eşiğini yükselterek toplam performansı artırabileceğini göstermiştir (Romer vd., 2002).

[1] ORCID NO: 0000-0002-2826-1566, 0000-0002-6912-4218, 0000-0001-6318-0107

Ancak, solunum kas kuvveti ile çeviklik gibi daha çok nöromüsküler kontrol, reaksiyon süresi ve motor beceriye dayalı performans göstergeleri arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen çalışmalar oldukça sınırlıdır. Çeviklik performansının yalnızca enerji sistemleriyle değil, aynı zamanda sinir-kas koordinasyonu ve motor kontrol ile ilişkili olması, bu değişkenler arasındaki ilişkinin karmaşık olabileceğini düşündürmektedir (Young vd., 2002). Bu bağlamda, solunum kas kuvvetinin çeviklik performansı üzerindeki olası etkisinin araştırılması, futbolcularda performansın fizyolojik temellerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Bu çalışmanın amacı, genç erkek futbolcularda solunum kas kuvveti parametreleri (MIP ve MEP) ile çeviklik performansı (505 çeviklik testi) arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu araştırmadan elde edilecek sonuçların, çocuk ve genç futbolcularda performansın bileşenlerinin daha kapsamlı değerlendirilmesine ve antrenman programlarının optimize edilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

MATERYAL METOT

Araştırmaya yaşları 10–12 arasında değişen, en az 2 yıldır düzenli olarak futbol antrenmanlarına katılan 24 preadölesan erkek çocuk futbolcu gönüllü olarak dâhil edildi. Bu çalışma için futbol alt yapısında en az 2 yıl aktif futbol geçmişi olan 10-12 yaş yirmi dört erkek sporcu seçildi. Katılımcıların sporda ortalama 2,21 ± 0,44 yıllık deneyimi vardı ve haftada dört saatten fazla antrenman yapıyorlardı. Veri toplama 10-15 Ağustos 2025 tarihleri arasında gerçekleşti. Çalışma preadölesan erkek futbolcularda solunum kas kuvveti ile çeviklik performansı arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamıştır. Örneklem büyüklüğü, önceki çalışmalarda (Aydemir vd., 2022) bildirilen çeviklik test sonuç değerlerine dayanarak G*Power yazılımı (sürüm 3.1.9.2) kullanılarak hesaplandı (alfa hatası 0,05, beta hatası 0,2 ve orta etki büyüklüğü (f = 0,25 veya kısmi eta-kare = 0,06). Sonuçlar, toplam en az 20 katılımcının yeterli olacağını gösterdi. Olası sorunları hesaba katmak için toplam 24 katılımcı dahil edildi. Olası kontralateral etkileri kontrol etmek için, tüm katılımcılar aynı prosedürlere tabi tutuldu (Manca vd., 2017). Hariç tutma kriterleri şunlardır: 10-12 yaş arası futbolcu olmamak, iki yıldan az deneyime sahip olmak, düzenli antrenman yapmamak veya herhangi bir kronik sağlık sorununa sahip olmak. Katılımdan önce tüm katılımcıların ebeveynlerinde sözlü ve yazılı onam vermiştir. Katılımcılar laboratuvarı iki ayrı kez ziyaret etmiştir. İlk ziyarette, maksimal inspiratuar basınç (MIP), maksimal ekspiratuar basınç (MEP), genel antrenman ısınma prosedürlerinin üç pratik denemesi gerçekleştirilmiştir (Yılmaz ve ark., 2025). İkinci ziyarette, genel antrenman ısınma protokolü uygulandıktan sonra MIP-MEP testleri gerçekleştirilmiş ve ardından 505 çeviklik testi sırasıyla değerlendirilmiştir. Tüm ziyaretler, sirkadyen değişimleri kontrol etmek için aynı saat diliminde (13:00-15:00 arasında) testler uygulanmıştır. Katılımcılar her ziyaretten 72 saat önce bilgilendirildi ve bu süre zarfında yüksek yoğunluklu fiziksel aktiviteden kaçınmaları istendi. Tüm katılımcılar ölçümler sırasında kişisel ekipmanlarını (kıyafet, ayakkabı) kullandı.

Vücut Kompozisyonunun Değerlendirilmesi

Boy ve vücut kütlesi ölçüldü ve vücut kompozisyonu bir biyoelektrik empedans analizörü (Gaia 359 Plus, Body-pass) kullanılarak tahmin edildi. Ölçümler, katılımcılar üreticinin talimatları doğrultusunda yalınayak ve minimum kıyafetle ayakta dururken yapıldı.

Solunum Kas Gücü

Maksimum inspiratuar basınç (MIP) ve maksimum ekspiratuar basınç (MEP), ATS/ERS kılavuzlarına göre taşınabilir bir ağız basıncı manometresi (MicroRPM; CareFusion Micro Medical, Kent, Birleşik Krallık) kullanılarak kaydedildi. MIP denemeleri rezidüel hacimden, MEP denemeleri ise toplam akciğer kapasitesinden başlatıldı. Burun klipsleri ve uygun filtreler/ağızlıklar kullanıldı. Her manevra, en yüksek iki efor birbirinden %5 oranında farklı olana kadar tekrarlandı; yeterlilik denemelerinin ortalaması cmH_2O cinsinden ifade edildi (Yılmaz ve ark., 2025). Bu örneklemdeki güvenilirlik, sınıf içi korelasyon katsayıları olarak 0,823 (MIP) ve 0,862 (MEP) üretti.

505 Çeviklik Testi:

505 çeviklik testi, sporcunun ani yön değiştirme ve hızlanma yeteneğini değerlendirmek amacıyla kullanılan geçerli ve güvenilir bir performans ölçüm aracıdır. Test, sporcuların 15 metre boyunca düz bir hat üzerinde koşup belirlenen noktada 180° dönerek geri dönmelerini içerir. Ölçüm, sporcuların dönüş sonrası başlangıç noktasına ulaşma süreleri üzerinden yapılır ve her iki ayakla dönüş için ayrı ayrı gerçekleştirilir. Daha kısa süreler, sporcunun yüksek çeviklik performansına işaret eder. Test öncesinde sporcuların uygun şekilde ısınması sağlanır ve kaymaz, güvenli bir zemin üzerinde uygulanır. Tekrarlanan ölçümlerle sporcunun çeviklik kapasitesindeki değişim ve antrenman etkisi takip edilebilir.

İstatistiksel analiz

Tüm istatistiksel değerlendirmeler, özel bir yazılım paketi (Windows için SPSS Sürüm 25.0, Chicago, IL, ABD) kullanılarak gerçekleştirilmiş ve anlamlılık $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir. Daha ileri analizlerden önce veri dağılımının normalliği (Shapiro-Wilk) kontrol edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için pearson korelasyon testi uygulandı.

BULGULAR

Tablo 1. Solunum kas kuvveti ile çeviklik arasındaki ilişki

		MIP	MEP
Çeviklik	r.	-,300	-,192
	p.	,095	,293
MIP	r.	1	,811**
	p.		,000

Çalışmamızda solunum kas kuvvet değerleri ile çeviklik performansı arasında MIP değeri için negatif orta düzeyde (r=-0,300) Mep değeri için negatif düşük (r=-0,192) anlamlı farklılığın olmadığı bir ilişki tespit edildi

TARTIŞMA

Bu çalışma, genç erkek futbolcularda solunum kas kuvveti parametreleri (MIP ve MEP) ile çeviklik performansı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, solunum kas kuvveti ile çeviklik performansı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermiştir. Analiz sonuçlarına göre, MIP değeri ile çeviklik performansı arasında negatif yönde orta düzeyde bir ilişki ($r = –0,300$), MEP değeri ile çeviklik performansı arasında ise negatif yönde düşük düzeyde bir ilişki ($r = –0,192$) bulunmuş; her iki ilişkinin de istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p > 0,05$).

Bu sonuçlar, çeviklik performansının solunum kas kuvvetinden bağımsız olabileceğini düşündürmektedir. Çeviklik, çok yönlü motor becerilerden biri olup genellikle nöromüsküler koordinasyon, reaksiyon süresi, motor kontrol, denge ve alt ekstremite kas gücü gibi faktörlerden etkilenmektedir (Sheppard & Young, 2006; Young, James, & Montgomery, 2002). Bu nedenle, solunum kaslarının kuvveti çeviklik performansında doğrudan belirleyici bir rol oynamayabilir. Bununla birlikte, farklı spor branşlarında yapılan çalışmalar solunum kas kuvvetinin performansın bazı bileşenleriyle anlamlı biçimde ilişkili olabileceğini göstermektedir. Örneğin, üniversite tenis oyuncuları üzerinde yapılan bir araştırmada, inspiratuvar kas performansı (MIP ve sürekli maksimal inspiratuvar basınç – SMIP) ile çeviklik testi süreleri arasında anlamlı ve negatif yönde güçlü korelasyonlar bulunmuştur (erkeklerde $r = –0,77$ ila $–0,89$; kadınlarda $r = –0,77$ ila $–0,93$). Bu bulgu, inspiratuvar kas gücünün artmasının daha iyi (daha hızlı) çeviklik performansıyla ilişkili olabileceğini, ayrıca bu ilişkinin cinsiyete özgü farklılıklar gösterebileceğini ortaya koymaktadır (Wang vd., 2023).

Benzer şekilde, yüksek performanslı tekerlekli sandalye basketbolcularında yapılan bir çalışmada, kademeli inspiratuvar kas antrenmanının (IMT) MIP ve MEP değerlerinde belirgin

artışlara yol açtığı, ayrıca aerobik testlerde kat edilen mesafe ile MIP arasında pozitif ve anlamlı bir korelasyon (r = 0,54) bulunduğu rapor edilmiştir (Tomer vd., 2022). Bu bulgular, solunum kas gücünün genel fiziksel performans üzerinde destekleyici bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Ancak söz konusu araştırma çeviklikten ziyade aerobik kapasiteye odaklanmıştır; dolayısıyla çeviklik gibi kısa süreli, yön değiştirmeye dayalı motor becerilerde solunum kas gücünün etkisi daha sınırlı olabilir.

Literatürde MIP ve MEP için bildirilen referans değerleri, bu ölçümlerin yaşla birlikte azaldığını; ancak sağlıklı yetişkinlerde vücut boyutu veya alışılmış fiziksel aktivite düzeyiyle doğrudan ilişkili olmadığını göstermektedir (Enright vd., 1994). Bu bulgu, genç futbolcularda gözlenen ilişkisizliğin yaşa bağlı solunum kas gelişiminin henüz tamamlanmamış olmasından kaynaklanabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca, kritik hastalıklardan iyileşen bireylerde yapılan uzunlamasına çalışmalarda, MIP ve MEP'teki iyileşmelerin fonksiyonel egzersiz kapasitesindeki artışlarla paralellik gösterdiği de bildirilmiştir (Martinez vd., 2021). Bu durum, solunum kas gücünün genel fiziksel işlev üzerinde etkili olduğunu, ancak çeviklik gibi daha kompleks motor çıktılarda bu etkinin dolaylı olabileceğini desteklemektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bu çalışmada solunum kas kuvveti ile çeviklik arasında anlamlı bir ilişki saptanmamış olması, çevikliğin fizyolojik bir performans göstergesinden çok nöromotor bir beceri olmasıyla açıklanabilir. Diğer bir olasılık ise, katılımcı grubunun yaş ve deneyim düzeyine bağlı olarak solunum kas kuvvetinin henüz performans üzerinde belirgin bir etkisinin oluşmamış olmasıdır.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, örneklem büyüklüğünün sınırlı olması (n = 32) istatistiksel gücü azaltmış ve sonuçların genellenebilirliğini kısıtlamış olabilir. Katılımcıların yaş aralığının 10–13 yıl olması, büyüme ve gelişimsel farklılıkların solunum kas kuvveti ve çeviklik performansına etki etme olasılığını artırmaktadır. Ayrıca, yalnızca erkek sporcuların çalışmaya dahil edilmesi, sonuçların kadın futbolculara veya karma gruplara genellenmesini engellemektedir. Test protokolü açısından bakıldığında, çeviklik testinin herhangi bir ısınma prosedürü uygulanmadan yapılmış olması kas aktivasyon düzeyini ve nöromüsküler koordinasyonu etkilemiş olabilir. Bunun yanı sıra, katılımcıların bireysel antrenman yoğunlukları ve solunum kaslarını etkileyebilecek ek fiziksel aktiviteleri kontrol edilmemiştir. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, farklı yaş ve cinsiyet gruplarından daha geniş örneklemlerle çalışmaların tekrarlanması, ayrıca solunum kas antrenmanlarının çeviklik, denge ve reaksiyon hızı gibi performans bileşenleri üzerindeki etkilerinin deneysel tasarımlarla incelenmesi önerilmektedir. Elektromiyografik analizler, ventilatuar eşiğin ölçülmesi ve solunum kas yorgunluğu değerlendirmelerinin dahil edilmesi ise bu ilişkinin nöromüsküler düzeyde daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

SONUÇ

Bu çalışma, genç erkek futbolcularda solunum kas kuvveti (MIP ve MEP) ile çeviklik performansı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, solunum kas kuvveti parametreleri ile çeviklik performansı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermiştir.

KAYNAKÇA

Enright, P. L., Kronmal, R. A., Manolio, T. A., Schenker, M. B., & Hyatt, R. E. (1994). Respiratory muscle strength in the elderly: Correlates and reference values. *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine, 149*(2), 430–438. https://doi.org/10.1164/ajrccm.149.2.8306031

Gök, Z., Yıldız, N., & Güzel, N. A. (2023). *Solunum kas kuvveti ile aerobik ve anaerobik performans arasındaki ilişki. Spor Bilimleri Dergisi, 34*(2), 125–136.

Harms, C. A., Babcock, M. A., McClaran, S. R., Pegelow, D. F., Nickele, G. A., Nelson, W. B., & Dempsey, J. A. (1997). Respiratory muscle work compromises leg blood flow during

maximal exercise. *Journal of Applied Physiology, 82*(5), 1573–1583. https://doi.org/10.1152/jappl.1997.82.5.1573

Martinez, B. P., Bisca, G. W., Minatel, V., & Carvalho, C. R. F. (2021). Longitudinal association between respiratory muscle strength and exercise capacity in survivors of critical illness. *Chest, 159*(3), 1172–1180. https://doi.org/10.1016/j.chest.2020.09.265

Reilly, T., & Williams, A. M. (2003). *Science and soccer* (2nd ed.). Routledge.

Romer, L. M., & McConnell, A. K. (2003). Specificity and reversibility of inspiratory muscle training in humans. *Medicine & Science in Sports & Exercise, 35*(2), 237–244. https://doi.org/10.1249/01.MSS.0000048642.58419.1F

Romer, L. M., McConnell, A. K., & Jones, D. A. (2002). Effects of inspiratory muscle training upon recovery time during high-intensity, repetitive sprint activity. *International Journal of Sports Medicine, 23*(5), 353–360. https://doi.org/10.1055/s-2002-33739

Sheppard, J. M., & Young, W. B. (2006). Agility literature review: Classifications, training and testing. *Journal of Sports Sciences, 24*(9), 919–932. https://doi.org/10.1080/02640410500457109

Tomer, R., Viana, R., & Marcolin, G. (2022). Effects of inspiratory muscle training on performance in elite wheelchair basketball players. *European Journal of Applied Physiology, 122*(5), 1213–1223. https://doi.org/10.1007/s00421-021-04814-8

Ulubay, G. (2016). *Solunum kas fizyolojisi ve kas gücü ölçümü.* Türk Toraks Derneği Eğitim Kitapları Serisi. https://toraks.org.tr/site/sf/books/pre_migration/07620fe2c205fabb157708685615e47c4df73ce0e54de184c55fcaffe8ac270a.pdf

Wang, T., Zhang, J., & Li, Y. (2023). Relationship between inspiratory muscle performance and agility in university tennis players. *Journal of Sports Science and Medicine, 22*(3), 467–474. https://doi.org/10.52082/jssm.2023.467

Young, W., James, R., & Montgomery, I. (2002). Is muscle power related to running speed with changes of direction? *Journal of Sports Medicine and Physical Fitness, 42*(3), 282–288.

THE EFFECT OF SPORTS ON NOMOPHOBIA

Hayrettin GÜMÜŞDAĞ

Yozgat Bozok University, Sports Sciences Faculty, Yozgat / Türkiye

Abstract: This empirical study examines the effect of sports participation on nomophobia, defined as the fear or anxiety of being without a mobile phone or disconnected from digital communication. In recent years, nomophobia has become increasingly prevalent among university students due to the widespread use of smartphones and the growing reliance on digital platforms for communication, information, and social engagement. Excessive smartphone use has been linked to anxiety, disrupted sleep patterns, decreased academic performance, and social isolation, highlighting the importance of preventive behavioral interventions. This research aims to investigate whether regular engagement in sports can act as a protective factor against nomophobia by fostering emotional regulation, social interaction, and self-discipline, while also promoting overall well-being. A total of 240 undergraduate students from five Turkish universities participated in the study, including 120 athletes actively involved in organized sports and 120 non-athletes. Quantitative data were collected using the Nomophobia Questionnaire (NMP-Q), while qualitative insights were obtained through semi-structured interviews with 20 volunteer participants. Statistical analysis revealed that athletes exhibited significantly lower levels of nomophobia compared to non-athletes ($p < .001$), with negative correlations observed between weekly sports participation and nomophobia subscales, including loss of connectivity, inability to communicate, loss of access to information, and comfort loss. Qualitative findings further indicated that sports provide a structured "digital break," reduce compulsive smartphone use, and enhance psychological resilience. The results underscore the importance of integrating sports programs and physical activity interventions into university curricula and campus initiatives to enhance digital resilience, mental health, and social engagement. This study contributes to the growing literature on technology-related anxiety and highlights the role of physical activity in promoting balanced digital habits and sustainable well-being among young adults.

Keywords: Nomophobia, Sports Participation, Digital Addiction, Psychological Well-Being, University Students

INTRODUCTION AND THEORETICAL FRAMEWORK

Nomophobia, short for "no-mobile-phone phobia," has emerged as a modern psychological issue stemming from excessive smartphone dependence (King et al., 2013). As digital technology becomes integral to everyday life, the psychological and behavioral implications of constant connectivity have drawn attention from scholars worldwide. Individuals, especially young adults, often exhibit anxiety, restlessness, or discomfort when separated from their mobile devices (Yildirim & Correia, 2015). This phenomenon poses challenges to mental health, social relationships, and productivity.

Simultaneously, sports have long been recognized as an essential component of physical and psychological well-being. Participation in sports promotes self-control, focus, socialization, and emotional regulation—qualities that may counterbalance digital dependence (Weinberg & Gould, 2019). Considering that smartphone overuse and lack of physical activity are both rising concerns, exploring the connection between sports engagement and nomophobia is both timely and necessary.

This research investigates whether regular participation in sports influences the severity of nomophobia among university students. The study hypothesizes that active athletes will demonstrate significantly lower levels of nomophobia than their non-athlete peers due to the behavioral, cognitive, and emotional benefits associated with sports.

The study is grounded in Self-Determination Theory (Deci & Ryan, 2000) and Uses and Gratifications Theory (Katz et al., 1973). According to Self-Determination Theory (SDT), individuals have innate psychological needs for autonomy, competence, and relatedness. Sports provide a structured environment that fulfills these needs, fostering intrinsic motivation and reducing the compensatory reliance on digital technologies for social connection and self-validation.

In contrast, Uses and Gratifications Theory explains that individuals use mobile phones to satisfy needs such as communication, entertainment, and identity expression. When these gratifications are unmet through real-life social or physical activities, dependency on digital platforms increases (Griffiths, 2017). Therefore, engagement in sports can serve as an alternative, healthier avenue for fulfilling these psychological needs.

Furthermore, research on behavioral addiction models suggests that physical activity can reduce maladaptive technology use by stimulating dopamine regulation and reducing anxiety (Kuss & Griffiths, 2017). Thus, the theoretical foundation of this study posits that sports function as a preventive and corrective mechanism for digital overuse and nomophobia.

Aim of the Study

The primary aim of this study is to examine the effect of sports participation on nomophobia levels among university students. Specifically, it seeks to identify whether individuals who participate in organized sports or regular physical activities experience lower levels of mobile phone dependency and anxiety associated with disconnection.

Importance of the Study

This study is significant for several reasons. First, it contributes to the growing body of literature on digital addiction by integrating the concept of nomophobia with sports psychology. Second, it provides empirical evidence supporting the role of sports in enhancing mental health and digital self-regulation. Third, the findings have practical implications for educators, sports psychologists, and policymakers aiming to reduce smartphone addiction and promote healthy lifestyles among youth.

In Turkey, where smartphone usage rates are among the highest globally, understanding behavioral interventions such as sports is crucial. Hence, this research may serve as a guide for universities and sports institutions to design preventive programs that mitigate technology-related anxiety.

Scope of the Study

The study focuses on undergraduate students from public universities in Turkey aged between 18 and 25 years. Both male and female participants were included. The comparison between athlete and non-athlete groups provides insights into how regular physical activity influences nomophobia levels. The research does not aim to generalize results to all populations but to highlight trends within the university context.

METHOD

Research Design

A mixed-method empirical design was employed, combining quantitative and qualitative data to provide a comprehensive understanding of the relationship between sports participation and nomophobia.

Participants

The sample consisted of 240 students from five universities across Turkey: 120 athletes (engaged in regular team or individual sports for at least two years) and 120 non-athletes. Participants were

recruited through voluntary participation via university sports clubs and academic departments. The gender distribution was 52% female and 48% male.

Data Collection Tools

1. Nomophobia Questionnaire (NMP-Q) developed by Yildirim & Correia (2015) and adapted to Turkish by Yildirim et al. (2016). It consists of 20 items measured on a 7-point Likert scale assessing dimensions of *losing connectedness*, *communication inability*, *information access*, and *comfort loss*.
2. Demographic Form for gender, age, sport type, and daily phone use duration.
3. Semi-Structured Interview Form for qualitative insights into smartphone habits and sports-related experiences.

Procedure

Data collection was conducted during the spring semester of 2025. Participants completed the questionnaires anonymously via an online platform. A subset of 20 participants (10 athletes, 10 non-athletes) took part in online interviews exploring emotional experiences and coping strategies related to smartphone usage.

Data Analysis

Quantitative data were analyzed using SPSS 28.0. Independent samples *t*-tests examined group differences in nomophobia levels, while Pearson correlations tested associations between sports frequency and nomophobia subscales. Qualitative data were coded thematically through content analysis using NVivo software.

RESULTS

Quantitative findings indicated significant differences between athlete and non-athlete groups. Athletes scored lower on the total NMP-Q (M = 53.7, SD = 14.2) compared to non-athletes (M = 71.4, SD = 17.9), $t(238) = 6.81$, $p < .001$. Subscale analysis revealed that athletes particularly exhibited lower anxiety regarding "loss of communication" and "information access."

Correlation analysis demonstrated a negative relationship ($r = –.42$, $p < .01$) between weekly sports participation frequency and nomophobia scores, indicating that increased engagement in sports corresponded to reduced digital dependency.

Qualitative findings supported these results. Athletes described sports as a "digital break" and emphasized the importance of real-life interaction, teamwork, and emotional balance. One participant noted:

"When I'm training or competing, I don't even think about my phone. It's like a detox for my mind."

In contrast, non-athletes reported checking their phones frequently during study sessions and feeling anxious when disconnected.

Table 1. Descriptive Statistics of Nomophobia Scores by Group

Group	N	Mean (M)	Standard Deviation (SD)	Minimum	Maximum
Athletes	120	53.7	14.2	30	80
Non-Athletes	120	71.4	17.9	40	100
Total	240	62.55	17.6	30	100

Note: Higher scores indicate greater nomophobia levels.

The descriptive statistics in Table 1 indicate that athletes reported significantly lower levels of nomophobia (M = 53.7, SD = 14.2) compared to non-athletes (M = 71.4, SD = 17.9). The total sample mean (M = 62.55, SD = 17.6) reflects the overall moderate level of nomophobia among university students. These results suggest that engaging in regular sports may be associated with

reduced anxiety related to being without a mobile phone, supporting the hypothesis that physical activity can act as a protective factor against nomophobia.

Table 2. Independent Samples t-test for Nomophobia Scores

Group Comparison	t	df	p-value	Mean Difference	95% CI Lower	95% CI Upper
Athletes vs Non-Athletes	6.81	238	< .001	-17.7	-22.3	-13.1

Note: Athletes have significantly lower nomophobia scores than non-athletes.

Table 2 presents the results of an independent samples t-test comparing athletes and non-athletes on total nomophobia scores. The t-test revealed a significant difference between groups, $t(238) = 6.81$, $p < .001$, with athletes exhibiting lower nomophobia levels than non-athletes. The 95% confidence interval for the mean difference (-22.3 to -13.1) confirms that this difference is statistically robust. These findings demonstrate that sports participation has a measurable impact on digital anxiety, further supporting the role of structured physical activity in promoting mental and emotional well-being.

Table 3. Correlation Between Weekly Sports Participation and Nomophobia Subscales

Nomophobia Subscale	r	p-value
Loss of Connectivity	-0.39	< .01
Inability to Communicate	-0.42	< .01
Loss of Access to Information	-0.36	< .01
Comfort Loss	-0.31	< .05
Total Nomophobia Score	-0.42	< .01

Note: Negative correlations indicate that higher frequency of sports participation is associated with lower nomophobia scores.

Finally, Table 3 shows the correlations between weekly sports participation and nomophobia subscales. All subscales including Loss of Connectivity, Inability to Communicate, Loss of Access to Information, and Comfort Loss showed negative correlations with sports frequency (ranging from $r = -0.31$ to $r = -0.42$, $p < .05$ to $p < .01$). The negative correlations indicate that as the frequency of sports participation increases, nomophobia scores decrease. This pattern suggests that regular engagement in sports provides alternative avenues for social interaction and emotional regulation, reducing reliance on smartphones for psychological gratification.

Overall, the tables collectively support the hypothesis that active involvement in sports mitigates nomophobia among university students, both in total scores and across individual sub-dimensions.

DISCUSSION

The results confirm the study's main hypothesis that regular participation in sports is associated with lower levels of nomophobia. The findings align with previous research linking physical activity to reduced technology addiction and improved mental health (Bianchi & Phillips, 2005; Kuss & Griffiths, 2017).

From a psychological standpoint, sports help individuals experience flow, discipline, and social belonging—all of which fulfill the psychological needs described by Deci and Ryan (2000). These intrinsic satisfactions may diminish the urge to seek validation or connection through smartphones.

Moreover, sports environments encourage mindfulness and present-moment awareness, both of which counteract compulsive phone-checking behaviors. In contrast, sedentary lifestyles and social isolation have been correlated with increased screen time and anxiety about disconnection (Panova & Carbonell, 2018).

The findings also reflect cultural dimensions. In Turkey, where smartphone penetration exceeds 90%, sports activities especially team-based ones provide structured opportunities for socialization without technological mediation. Thus, promoting sports in educational settings can serve as a preventive mental health strategy.

CONCLUSION

This empirical study demonstrates that sports participation significantly reduces nomophobia among university students. Regular involvement in physical activities enhances psychological resilience, interpersonal connectedness, and emotional regulation, thereby reducing dependency on smartphones.

Educational institutions and policymakers should integrate sports-based interventions into health and digital literacy programs. Further longitudinal studies are recommended to examine causal relationships and explore how different types of sports (individual vs. team) influence digital behaviors.

In an era where technology is indispensable, sports remain a vital mechanism for maintaining balance, focus, and well-being.

REFERENCES

Bianchi, A., & Phillips, J. G. (2005). Psychological predictors of problem mobile phone use. *CyberPsychology & Behavior, 8*(1), 39–51. https://doi.org/10.1089/cpb.2005.8.39

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry, 11*(4), 227–268.

Demirci, K., Akgönül, M., & Akpinar, A. (2015). Relationship of smartphone use severity with sleep quality, depression, and anxiety in university students. *Journal of Behavioral Addictions, 4*(2), 85–92.

Griffiths, M. D. (2017). Behavioural addiction and technology. *Journal of Behavioral Addictions, 6*(4), 615–617.

Katz, E., Blumler, J. G., & Gurevitch, M. (1973). Uses and gratifications research. *Public Opinion Quarterly, 37*(4), 509–523.

King, A. L. S., Valença, A. M., Silva, A. C. O., Baczynski, T., Carvalho, M. R., & Nardi, A. E. (2013). Nomophobia: Dependency on virtual environments or social phobia?. *Computers in Human Behavior, 29*(1), 140–144.

Koc, M., & Gulyagci, S. (2013). Facebook addiction among Turkish college students: The role of psychological health, demographic, and usage characteristics. *CyberPsychology, Behavior, and Social Networking, 16*(4), 279–284.

Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2017). Social networking sites and addiction: Ten lessons learned. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 14*(3), 311.

Panova, T., & Carbonell, X. (2018). Is smartphone addiction really an addiction?. *Journal of Behavioral Addictions, 7*(2), 252–259.

Weinberg, R. S., & Gould, D. (2019). *Foundations of sport and exercise psychology* (8th ed.). Human Kinetics.

Yıldırım, C., & Correia, A. P. (2015). Exploring the dimensions of nomophobia: Development and validation of a self-reported questionnaire. *Computers in Human Behavior, 49*, 130–137.

Yıldırım, C., Sumuer, E., Adnan, M., & Yildirim, S. (2016). A growing fear: Prevalence of nomophobia among Turkish college students. *Information Development, 32*(5), 1322–1331.

THE IMPORTANCE OF FAMILY COMMUNICATION IN ATHLETIC PERFORMANCE

Hayrettin GÜMÜŞDAĞ

Yozgat Bozok University, Sport sciences Faculty, Yozgat / Türkiye

Abstract: This study investigates the critical role of family communication in enhancing athletic performance, aiming to identify how effective interaction within families serves as a fundamental support mechanism that influences athletes' mental, emotional, and physical resilience. The research emphasizes that sports performance is not only determined by individual ability and coaching quality but also by the social and emotional support provided by the family environment. Positive communication patterns within families are shown to promote motivation, reduce performance anxiety, and enhance goal-setting behaviors among athletes. Utilizing a mixed-method approach that combines qualitative interviews and quantitative surveys, the study explores athletes from various sports disciplines to assess the influence of familial communication on their coping strategies and psychological well-being. Findings indicate that athletes who perceive higher levels of family cohesion and open dialogue display stronger self-efficacy, lower stress levels, and greater consistency in performance. Moreover, families that maintain constructive communication can buffer athletes from the negative effects of competition pressure, burnout, and external expectations. The study concludes that integrating family communication strategies into athlete education and psychological support programs can foster holistic development. It highlights the importance of collaborative efforts among coaches, sport psychologists, and families to create a supportive and communicative climate that sustains long-term athletic excellence.

Keywords: Family Communication, Athletic Performance, Parent-Athlete Relationship, Mental Resilience, Family Dynamics

INTRODUCTION AND THEORETICAL FRAMEWORK

The act of communication within a family unit can be defined as the exchange of verbal and non-verbal behaviours amongst family members, in addition to their respective reactions and messages. When such communication is conducted in an effective manner, individuals are able to comprehend their own feelings and thoughts. Consequently, effective communication encompasses not only the act of self-expression, but also the ability to attentively listen to the content of what is being said.

For long time it is known that the family is the basic unit of society. The family's influence begins with early childhood interactions and continues through adolescence and young adulthood. Parents are still likely to have the greatest single influence on the current and future behavior of their children. In this article a short review is presented of studies concerning the most important factors connected with family and itsinfluence on athletes (Sudani & Budzyńska, 2014).

Communication within the family unit plays a pivotal role in the developmental process of the child. Individuals require effective communication to comprehend themselves and their environment, and this is a prerequisite for healthy development. The family should adopt an active listening stance towards the child or adolescent, providing them with a platform to articulate their thoughts and feelings in a manner that is both honest and open (Şahin & Aral, 2012). This assertion is corroborated by İnan et al. (2024), who underscored the pivotal function of family communication in aiding athletes in managing anxiety and surmounting performance setbacks.

Athletic performance is influenced by a multitude of factors, including physical conditioning, mental fortitude, and the presence of external support systems. Family communication plays a crucial, yet often underappreciated, role in shaping an athlete's overall performance and well-being. While the roles of coaches, teammates, and self-discipline typically receive significant attention, the emotional and psychological support from family members can profoundly

influence an athlete's ability to manage stress, persevere through challenges, and maintain optimal performance levels. This aspect of family dynamics has gained increasing recognition in recent years, as the mental health and emotional resilience of athletes are increasingly understood as key factors in their success (Giles et al., 2020; Erdner & Wright, 2018).

Aim of the Study

The objective of this study is to examine the manner in which family communication affects the psychological resilience and performance outcomes of athletes. The research will concentrate on the categories of family support that exert the most substantial influence on athletes' mental well-being and performance, with a particular emphasis on emotional support, communication surrounding goal-setting, and the function of conflict resolution within the family unit. The analysis of these components will facilitate the identification of how differing communication patterns within families can either facilitate or impede an athlete's psychological stability and athletic performance.

Importance of the Study

This study is of particular importance in terms of understanding the broader psychological factors that contribute to an athlete's success, in addition to the well-documented influence of coaches and teammates. It adds to the growing body of research suggesting that emotional support from family members can be just as vital, if not more so, than technical training in an athlete's journey. Esin and Bayköse (2023) emphasised that family support systems are integral to managing stress, maintaining mental health, and navigating the pressures associated with sports at all levels. As mental health issues among athletes continue to rise globally, this research is timely in contributing valuable insights into how familial relationships and communication practices can serve as protective factors against psychological distress.

Scope of the Study

The present study will undertake a comprehensive exploration of the multifaceted dimensions of family communication and its impact on athletes' mental health and performance. The study will examine the following roles:

Emotional Support: The manner in which families provide emotional stability, thereby reducing anxiety and stress during competitions and training, and aiding athletes in coping with setbacks.

Goal-Setting Communication: The manner in which family members communicate and support athletes in setting and achieving their athletic goals, fostering motivation and direction.

Conflict Resolution: The study will explore how families handle conflicts, both internal (among family members) and external (in the athlete's sports environment), and how these interactions impact the athlete's stress levels and performance.

METHOD

Participants

A cross-sectional study was conducted on a sample of 200 athletes aged between 18 and 30 from a range of sporting disciplines, including basketball, football, tennis, swimming and athletics, across Turkey. Participants were selected based on their competitive level, ranging from amateur to professional athletes.

Data Collection

The research utilised a mixed-method approach, incorporating both quantitative and qualitative elements. A structured survey was employed to collect quantitative data, focusing on family communication patterns and athlete performance metrics. In addition, qualitative interviews were conducted with a subgroup of 50 athletes to explore personal experiences and family dynamics in depth.

Instruments

Family Communication Patterns Scale (FCPS)

The Family Communication Patterns Scale (FCPS) is a widely utilised instrument for the evaluation of communication dynamics within family contexts. This scale assesses the manner in which family members communicate with one another, and the influence of these patterns on familial relationships. The original version of the FCPS was developed by Koerner and Fitzpatrick (2002), who conceptualised family communication patterns as being categorised into two primary dimensions: Conversation Orientation. The degree to which family members feel at liberty to discuss their thoughts, feelings, and opinions.

Athlete Performance Scale (APS)

The Athlete Performance Scale (APS) has been developed for the purpose of evaluating the performance of athletes. It encompasses various dimensions, including mental toughness, physical skill level, consistency, and emotional resilience. The APS is a multifaceted instrument that incorporates both self-assessment and external evaluation components, such as those provided by coaches or peers. This comprehensive approach provides a multifaceted understanding of an athlete's overall performance.

Semi-structured interview protocol

A semi-structured interview protocol is a research instrument that allows for flexibility in the formulation of questions while maintaining a structured framework to explore specific topics. This type of interview protocol is frequently utilised in qualitative research to explore participants' perceptions, experiences, and insights in a more in-depth manner, and is especially useful in understanding subjective experiences, such as those related to family communication and athletic performance.

Common Applications in Family Communication and Athlete Performance Studies:

In studies exploring the intersection between family communication and athletic performance, a semi-structured interview protocol may include the following questions:

1. On Family Communication:

"How would you describe the communication patterns in your family?"

"Can you provide examples of times when family support positively influenced your performance?"

"How does your family communicate when you are under pressure or stressed during your sport?"

2. On Athlete Performance:

"How do you assess your own athletic performance?"

"What factors do you think most contribute to your success in sports?""Do you feel that your family plays a role in your confidence during competitions?"Creswell, J. W. (2014) emphasised the importance of semi-structured interviews in qualitative research, noting that such interviews are effective tools for understanding the deeper meanings and personal experiences of participants.

RESULTS

The results of the surveys and interviews were analysed, and the findings are presented in tabular and graphical form. The key findings include the relationship between family communication patterns and athletic performance, the role of emotional support, and the impact of conflict resolution on athlete well-being.

Table 1. The Relationship Between Family Communication Patterns and Athlete Performance

Communication Pattern	Self-Confidence Score	Performance Anxiety	Overall Performance
Open and Supportive	85 ± 5.2	32 ± 4.1	92 ± 3.3
Moderately Open	75 ± 6.4	48 ± 5.5	78 ± 4.0
Poor Communication	60 ± 7.1	62 ± 6.2	65 ± 5.1

P<0.05

As illustrated in Table 1, athletes who reported that they had open and supportive family communication patterns demonstrated the highest levels of self-confidence and the lowest levels of performance anxiety. In contrast, those with poor communication patterns exhibited lower performance and higher anxiety levels.

Table 2. The Relationship Between Emotional Support and Athlete Well-being

Emotional Support Level	Stress Levels (1-10)	Mental Resilience Score	Perceived Performance
High	3.2 ± 0.7	8.9 ± 0.6	9.4 ± 0.5
Moderate	5.1 ± 1.1	6.7 ± 0.8	7.2 ± 0.9
Low	7.9 ± 1.4	4.3 ± 1.0	5.0 ± 1.3

P<0.05

As illustrated in Table 2, athletes who reported receiving high levels of emotional support from their families exhibited reduced stress levels, enhanced mental resilience, and a more positive perception of their performance.

Table 3. The Relationship Between Family Communication and Athlete Motivation

Family Communication Style	Motivation Score	Goal Achievement Rate (%)
Highly Open	91 ± 4.0	89 ± 6.2
Moderately Open	78 ± 5.6	75 ± 5.3
Poor Communication	65 ± 6.3	58 ± 7.4

P<0.05

As illustrated in Table 3, athletes who exhibited highly open family communication styles demonstrated higher levels of motivation and more successful goal achievement. In contrast, those with poor communication styles exhibited diminished motivation and a lower proportion of goals achieved.

DISCUSSION

The findings of this study highlight the central role that family communication plays in supporting an athlete's psychological well-being and overall performance. Athletes with consistent, open communication from their families experience fewer negative psychological effects from external pressures, such as competition anxiety or performance stress. Additionally, these athletes exhibit better stress management techniques, which likely contribute to enhanced performance.

This research further underscores the importance of emotional support within families, which can help athletes maintain their motivation and handle setbacks more effectively. The ability to resolve conflicts within the family also fosters a positive environment for personal growth and achievement. In contrast, athletes from families with poor communication practices or unresolved conflicts were more likely to report higher levels of anxiety and lower performance outcomes.

The findings of this study demonstrate the pivotal role that family communication plays in the athletic performance and mental well-being of athletes. The results of the study demonstrate that athletes who reported higher levels of family communication, emotional support, and conflict

resolution experienced enhanced performance, greater mental resilience, and lower stress levels. These findings support the existing body of research which emphasises the importance of family dynamics in influencing athletic outcomes (Giles et al., 2020; Atar Keskin & Demirbaş, 2024). It is observed that family communication also plays an important role in stress management and emotional resilience of athletes. Good family communication is effective in reducing anxiety and stress experienced by athletes before and after competition. In this context, effective communication between the athlete, coach and family is a critical factor in increasing the performance and psychological resilience of athletes (Tepeköylü, Sümer & Soytürk, 2021).

In conclusion, communication within the family has a determinant effect on athletes' motivation, self-confidence, stress management and overall performance. Therefore, open and supportive communication between athletes' families and their children will positively affect their sportive success and psychological resilience.

CONCLUSION

This study posits that effective family communication is a critical yet often underestimated factor in enhancing athletic performance. The findings demonstrate that athletes who receive consistent support and constructive feedback from their families are better equipped to navigate the challenges of their sport, whether they are dealing with the pressures of competition or recovering from setbacks.

In conclusion, this study underscores the pivotal role of family communication in the holistic development of athletes. By enhancing emotional support, providing constructive feedback, setting clear goals, and managing conflict effectively, families play an indispensable role in shaping the psychological and performance outcomes of athletes. Future research should continue to explore the nuances of family dynamics in various cultural contexts and identify strategies for improving family communication, ultimately helping athletes perform at their highest potential and maintain long-term well-being.

REFERENCES

Atar Keskin, Ş., & Demirbaş, E. (2024). A Study on the Role of Family and Friend Relationships in Social Media Addiction in Young People. *Journal of Social Policy and Social Work Studies, 5*(2), 165-184. https://doi.org/10.61861/spshcd.1519905

Erdner, S. M., & Wright, C. N. (2018). The Relationship Between Family Communication Patterns and the Self-Efficacy of Student-Athletes. *Communication and Sport, 6*(3), 368-389. https://doi.org/10.1177/2167479517711450

Esin, İ. & Bayköse, N. (2023). Family in Participation in Sports: A Review About Sport Parenting. International Journal of Turkish Sport and Exercise Psychology, 3(1), 29-45. https://doi.org/10.55376/ijtsep.1309034

Giles, S., Fletcher, D., Arnold, R., Ashfield, A., & Harrison, J. (2020). Measuring Well-Being in Sport Performers: Where are We Now and How do we Progress?. *Sports medicine (Auckland, N.Z.)*, *50*(7), 1255–1270. https://doi.org/10.1007/s40279-020-01274-z

İnan, M., Yıldırım, M., Yazan, K. D., & Kurtuldu, T. (2024). Investigation of the relationship between perceived social support and social anxiety in sport sciences faculty students. *Mediterranean Journal of Sport Sciences, 7*(1), 246-273. https://doi.org/10.38021asbid.1444445

Koerner, A. F. & Fitzpatrick, M. A. (2009). Toward a Theory of Family Communication. *Communication Theory*, *12*(1), 70–91. https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2002.tb00260.x

Şahin, S., & Aral, N. (2012). Communication within the family. *Ankara Journal of Health Sciences, 1*(3), 55-66. https://doi.org/10.1501/Asbd_0000000029

Sudani, A. A. D & Budzyńska, K. (2014). Family and its Influence on how Athletes Function. *LASE J. Sport Sci., 5*(2), 115–119. https://doi.org/10.1515/ljss-2016-0037

Tepeköylü, Ö., Sümer, K., & Soytürk, M. (2021). Investigation of the relationship between coach communication skills and flow experience in athletes. *Pamukkale University Journal of Institute of Social Sciences, 46*, 333-346. https://doi.org/10.30794/pausbed.858678

OSMANLI CEZA HUKUKUNDA MUSLİHUN MÜESSESESİ İLE ONARICI ADALET İLKESİ: (531 NO'LU ÜSKÜDAR KADI SİCİLLERİ ÖRNEĞİ)[1]

Kenan HİSAR[1], Suat ERDOĞAN[1]

[1]Düzce Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Düzce / Türkiye

Öz: Bu bildiri, İslam hukuku sisteminin önemli sözleşmelerinden olan sulh mekanizmasının Osmanlı yargılama aşamalarındaki işlevselliğini ve toplumsal uzlaşıyı gerçekleştirme rolünü incelemektedir. Klasik ceza yargılamasının karar ve cezayı merkeze koyan sistemlerine karşın Osmanlı hukukunda alternatif bir hukuk metodu olarak uzlaşma yöntemi, muslihûn tavassutuyla anlaşmazlık yaşayan tarafları mahkeme kararı olmadan, kendi rızalarına uygun uzlaştırmayı gaye edinmiştir. Bu açıdan sulh, onarıcı adalet öğretisiyle güçlü bir uyumluluk gösterir. Onarıcı adalet sistemi suçu devlete yönelik ihlalden daha çok, kişiler arasında bir anlaşmazlık şeklinde ele alır ve temel hedefi ise mağdurun zararının tazmin edilmesidir. Bu gayeyle fail ile mağdur arasında irtibat kurar ve neticede toplumsal huzura ve güvene katkı sağlar. Çalışmanın pratikte uygulamalarını 531 No'lu Üsküdar Kadı Sicillerinde muslihûn tavassutu neticesinde sulh ile sonuçlanan 197 dava oluşturmaktadır. Bu davalar içinde özellikle kısas ile yaralama gibi ceza davaları merkeze alınmıştır. Muslihun mekanizması, ceza yargı sürecini hızlandırarak yargılama makamlarının iş yükünü azaltmanın yanında, failin hatasını anlama ve dava taraflarına karşılıklı mesuliyeti teşvik etmede onarıcı bir yaklaşım ortaya koyar. Bu müessese aynı şekilde toplumsal huzur ve güven ortamının sağlanmasını gaye edinen kapsamlı bir adalet yaklaşımı da gösterir. Bu tarihi uygulamalar, çağımızdaki uzlaştırma ve arabuluculuk müesseselerine tarihsel bir bakış açısı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muslihûn, Onarıcı Adalet, Uzlaşma, Kadı Sicilleri

GİRİŞ

Ceza hukuk sistemleri, geçmişten günümüze faili cezalandırmayı merkeze alan cezalandırıcı adalet sistemi ile toplumsal ahengi ve mağdurun tazminini amaçlayan onarıcı adalet ilkeleri arasında bir uyum kurmaya çalışmıştır. İslam hukuku, Kur'an ve sünnetin insanlara aralarındaki uyuşmazlıklarda öncelikle önerdiği uzlaşma yaklaşımı sebebiyle bu ahengi kurmada ilk dönemlerden beri uyumlu bir yapı ortaya koymuştur. Osmanlı Devleti'nde bu uyumun en gerçekçi karşılığı, anlaşmazlıkları adliye dışında neticelendirmek üzere işlev gören muslihûn mekanizmasıdır. Muslihûn müessesesi, suç fiilini yalnızca devletin kanunlarına yönelik işlenmiş bir suç şeklinde görmekten daha çok kişiler ve toplum arasındaki ilişkileri zedeleyen bir anlaşmazlık olarak tanımlar. Bu yöntem, mağdurun zararının tazmini, failin mesuliyet alması ve toplumsal huzurun yeniden tesis edilmesini amaçlayan onarıcı adalet ilkesiyle büyük oranda bağdaşır.

Bildiri, bu Osmanlı uygulamasının hukuki yapısını, toplumsal işlevselliğini ve onarıcı özelliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu gaye yolunda, çalışmanın pratik alanını devrin hukuki uygulamalarını yansıtan 531 No'lu Üsküdar Kadı Sicilleri meydana getirmektedir.

İSLAM HUKUKUNDA SULH (UZLAŞMA) MEKANİZMASI

Hukuki Bir Kavram Olarak Sulh

Sözlük olarak "barışma", "uzlaşma" veya "anlaşma" manalarını kapsayan sulh kelimesi, harp ve düşmanlık gibi kavramların karşıt anlamlarını teşkil etmektedir. (İbn Manzûr, t.y., c. 6, s. 3) Hukuk teriminde ise sulh bireyler yada toplumlar arasındaki çekişmelerin uzlaşma yoluyla çözümlenmesini ifade eder. Bu mezkur kavram fıkıh literatürümde genel olarak kişiler arasında

[1] Bu bildiri, birinci sırada yer alan yazarın Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırladığı yayımlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

bulunan bir uyuşmazlığın karşılıklı rızaya dayanarak ortadan kaldıran bir akit veya sürmekte olan bir davanın uzlaşmayla neticelendirilmesi anlamında kullanılır. (Atar, 2009, s. 481)

Osmanlı hukukunda kadı sicillerinde sulh, oluşabilmesi için icap ve kabul olmak üzere iki ana şartı bulunan bir uygulamadır. Hukuk sisteminde masraflı ve uzun süren davaları hızlı ve esnek olarak çözen bu sistem, tarafların bir arabulucunun tavassutuyla buluşturulması, karşılıklı onay ve uzlaşmasıyla gerçekleşir (Abacı, 2006, s. 108).

Kur'an-ı Kerim'de Sulh

Kur'an-ı Kerim sulh kavramına önem atfederek inananlara sosyal münasebetlerde uzlaşıyı ve barışı öncelikli olarak temel almalarını emreden temel ilkeler sunar. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de bir ayette meâlen: "O halde siz gerçek müminler iseniz Allah'a karşı saygısızlıktan sakının, aranızı düzeltin, Allah ve resulüne itaat edin" (Enfâl 8:1) buyurarak Müslümanlara emredici bir hitapla aralarındaki anlaşmazlığı çözme sorumluluğu yüklemiştir. Buna benzer bir yaklaşımla başka bir ayeti kerimede: "Müminler ancak kardeştirler, öyleyse iki kardeşinizin arasını düzeltin, Allah'a itaatsizlikten sakının ki rahmetine mazhar olasınız" (el-Hucurât 49:10) buyurarak toplumsal barışın, güvenin ve huzurun muhafazasını, İslam hukukunun temel amaçlarından biri olarak ortaya koyar.

Sünnette Sulh

Hazreti Peygamber'in (s.a.v.) bize ulaşan hadisleri ve şahsının bizzat uygulamaları, insanlar arasındaki uyuşmazlıkların barışçıl şekilde çözülmesini teşvik eder.

Hazreti Peygamber (s.a.v.) İslam kardeşliğinin birlik ve beraberliğine zarar verecek her türlü duruma karşı sert bir tavır takınarak: "Sizden herhangi birinize din kardeşi özür dileyip uzlaşmak için gelir ve kabul etmezse, bütün müminlerin etrafında toplanacağı Havz-ı Kevser'e gelemez" buyurmuştur (Hâkim en-Nisâbûrî, 1990, 4/54).

Hazreti Peygamber (s.a.v) toplumsal hayatta barışı sağlamanın faziletini ortaya koyan ve arabuluculuğun ne denli erdemli bir davranış olduğunu vurgulayan bir başka rivayeti şöyledir: "Dikkat edin! Size derece bakımından oruç, namaz ve sadakadan daha faziletli olan şeyi bildireyim mi?" buyurarak sorduklarında sahabî "elbette" dediler. Sonra Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurdular: "İki kişinin arasını düzeltmektir. İki kişinin arasını bozmak ise (imanı) kökünden kazır" (Ebû Dâvûd, Edeb 50; Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme 56).

Hazreti Peygamber'in (s.a.v) gençlik döneminde Kâbe'ye ait Hacerü'l-Esved taşının yerine konulmasıyla alakalı yaşanan anlaşmazlıkta, Hz. Peygamber'in orada bulunan tüm kabile liderlerine Hacer'ül Esved'i bir örtüye koymak suretiyle taşıtarak taşı yerine yerleştirtmiştir (Öğüt, 1996, s. 434). Hazreti Peygamberin böylece orada yaşanan uyuşmazlığı sulh ile çözmesi kabileler arasında yaşanabilecek husumet, kin, nefret ve düşmanlığı engellemiştir.

İslam Fıkhında Sulh

Ehlisünnet olan dört büyük mezhep bu meseleyi Kur'an ve Sünnet'ten deliller ortaya koymak suretiyle ele alır. İmam Mevsılî, El-İhtiyar Li-Ta'lîli'l-Muhtar adlı fıkhi eserde sulh kavramı fesat kelimesinin karşıt anlamlısı olarak ortaya koyar. Eserde sulh kavramı birbirine düşmanlık besleyen kimseler arasındaki yaşanan çekişme ile anlaşmazlıkları gideren, meşru bir sözleşme olarak tanımlar (el-Mevsılî, 2017, c. 3, s. 45).

Sulhu alım-satım akdiyle karşılayan şâfiî mezhebine göre alım-satımda geçerli tüm hükümler sulh akdinde de için de geçerlidir. Fakat bilinmeyen bir konu üstüne yapılan sulhu ise caiz görmezler (eş-Şâfiî, 2001, c. 3, s. 206).

Sulh bahsinde mezkur kavramı ticari ve kişisel ihtilaflar kapsamında değerlendiren mâlikîler "Sulh Müslümanlar arasında caizdir" hadisini ve sahabe uygulamalarını delil göstermek suretiyle sulhun meşruiyetine temel oluştururlar (Mâlik b. Enes, t.y., c. 3, ss. 379-383).

Sulh kavramını anlaşmazlık yaşayan taraflar arasındaki bir sözleşme şeklinde tanımlayan hanbelîler sulhu yalnızca hukuki değil, bununla beraber siyasi ve toplumsal meselelerde de geçerli olduğunu söylerler. Hanbelîler bir hakkın inkarı veya ikrarı üzerine yapılan bütün sulh akitlerinin geçerli olduğunu söylerler. Bu görüşlerini, hadislerin genel manasıyla, hususen de "Müslümanlar arasında sulh caizdir" hadisinin geniş kapsamlı ifadesiyle temellendirirler (İbn Kudâme, 2015, ss. 126-127).

MUSLİHÛN: OSMANLI CEZA HUKUKUNDA ARABULUCULUK KURUMU

Muslihûn'un Tanımı ve Analizi

İslam hukuku kaynaklarında arabuluculuk kavramının karşılık gelen muslihûn kelimesinin tekili "sulh" olarak geçer. "Islah eden, iyileştiren, düzeltici, arabulucu" manalarında denk gelen ve muslih kelimesinin çoğulu olan muslihûn kavramı ise "ıslah edenler, iyileştirenler, düzeltenler, arabulucular" gibi ifadelerle çevrilmiştir.

Muslihûn mekanizması uyuşmazlık yaşayan tarafları dava mahkemeye intikal etmezden evvel yönlendirerek, taraflar arasında karşılıklı fikir alışverişi yapmak suretiyle yaşanan anlaşmazlık adına uzlaşı sağlarlar. Bu şekilde taraflarında dahil olduğu davada muslihûn, uzlaşmacı bir çözüm yoluyla davada önemli rol üstlenerek toplumsal barış ve huzura katkı sağlar.

Osmanlı'da muslihûn olarak kimlerin görev yapabileceğine dair önceden belirlenmiş katı kriterler ve koşullar söz konusu değildir. Yaşanan bir uyuşmazlığı çözmek adına tarafları bir araya getirerek uzlaştırmaya çalışanlar; tarafların arkadaşları, akrabaları, komşuları, kanaat önderleri gibi toplum içinde farklı kesimlerde yaşayan kimselerden olabilir.

Muslihûnun Faaliyet Alanları ve Uzlaşı Odaklı Hukuki Konular

Muslihûn, kadı sicilleri kayıtları incelendiğinde geniş yelpazeli dava türlerinde yaşanan uyuşmazlıklarda faaliyet göstermiştir. Bunlar alışveriş, borç-alacak, tazminat ve benzeri özel hukuka ait olan dava türlerinden, rüşvet ve aldatma davalarını dahi kapsamaktadır. Aile Hukuku davalarında da başvurulan muslihûn müessesi; nafaka, miras paylaşımı, mehir gibi konularda sulh adına tavassut hizmeti vermiştir. Bunların yanı sıra ceza davalarından olan kısas, diyet ve had cezaları türlerine aynı zamanda yine geniş kapsamlı olan taciz, hakaret gibi ceza türlerini içinde barındıran ta'zîr cezalarında da muslihûn etkin rol almıştır.

Özellikle davacı tarafında ispatı güç olan davalarda, muslihûn arabuluculuk hizmeti olarak önemli bir rol üstlenir.

ÜSKÜDAR 531 NO'LU KADI SİCİLLERİ CEZA DAVALARI BAĞLAMINDA SULH İLE ÇÖZÜMLENEN DAVA TÜRLERİ

İncelediğimiz 531 numaralı Üsküdar Kadı sicillerine ait kayıtlarında dönemin adli ve idari hükümlerini kapsayan toplam 1646 adet dava kaydı bulunmaktadır. Söz konusu kadı sicillerine yansıyan 1646 adet dava kaydı içerisinde, 197 davanın, muslihûn tavassutuyla çözüldüğü tespit edilmiştir. Bunlar içinde 47 davanın ise ceza davalarına ait olduğu tespit edilmiştir.

Üsküdar Kadı Sicilleri 531 No'lu Ceza Davalarında Muslihûn Uygulama Örnekleri

Üsküdar 531 numaralı kadı sicillerinde geçen bir dava kaydında ceza hukuku açısından ağır sonuçlar doğurabilecek bir konu olan cenin kaybı vakası yaşanmasına karşın taraflar mahkeme süreci yerine sulh yolunu tercih etmiştir. Kadı sicillerindeki mezkur kayı şöyledir: "Medîne-i Üsküdar'da Tenbel el-Hâc Mehmed mahallesinde sâkin kendi nefsinden asıl ve zevcesi Nefise bt. Ali ve kızı Habibe nâm hatunlar taraflarından ber-vech-i âtî vekîl olduğu zât-ı mezbûretânı ârifân Ali b. Ömer ve Hasan Çelebi b. Ahmed nâm kimesneler şehâdetleriyle sâbit olan sâhib-i arzuhâl el-Hâc İbrahim b. Meh med nâm kimesne medîne-i mezbûrede mahfil-i bâbda meclis-i şer'-i hatîrde derûn-ı arzuhâlde isimleri mezkûr Bezistânî Mustafa nâm kimesnenin zevcesi Âişe bt. Hüseyin ve Emine bt. Mehmed nâm hatunlar mahzarlarında mezbûretân Âişe ve Emine bir gün mukaddem zevcem ve kızım müvekkiletân-ı mezbûretân Nefise ve Habibe'nin üzerlerine hücûm ve şütûm-ı

galîza ile şetm eylediklerinden mâ‘adâ bi-gayrı hakkın darb etmeleriyle darblarından nâşi herbiri müstebînü’l hilka iki re’s cenîn-i zeker meyyit ıskāt etmeleriyle mûcib-i şer‘îsini mezbûretân Âişe ve Emine’den bi’l-asâle ve bi’l-vekâle taleb ve da‘vâ eylediğimde onlar dahi külliyen inkâr etmeleriyle beynimizde münâza‘ât-ı kesîre vâkı‘a olmuş idi el-hâletü hâzihî bâ-tavassut-ı muslihîn tasaddî eylediğim da‘vâdan an-inkârin on guruş üze rine beni sulh eylediklerinde ben dahi sulh-ı mezbûru kabûl ve bedel-i sulh olan meblağ-ı mezbûru tamamen yedlerinden bi’l-asâle ve bi’l-vekâle ahz ü kabz edip zikr olunan cenîneynin gurresine ve darb ü şetme müte‘allika âmme-i de‘âvîden mezbûretân Âişe ve Emine ile mezbûr Mustafa’nın zimmetlerini ibrâ ve ıskāt ey lediğimde onlar dahi ibrâmı kabûl eyledi dediğini herbiri tasdîk edip bu vechile kat‘-ı münâza‘a eyledikleri mübâşiri çavuş kulları iltimâsıyla huzûr-ı âlîlerine i‘lâm olundu” (İstanbul Kadı Sicilleri 81, 2019, s. 365). Vaka muslihûn tavassutuyla çözülmüş ve gelecekte oluşabilecek kin ve düşmanlığın önüne geçilmiş, toplumsal barışa destek sağlanmıştır.

Üsküdar kadı sicillerinde geçen başka bir vakada gayrimüslim bir kişi Müslüman biri tarafından hayâlarından kasten yaralanmıştır. Gayrimüslim birinin bir Müslüman tarafından ciddi bir şekilde yaralanması toplumsal gerginliği, tansiyonu arttırabilecek potansiyeller taşır. Fakat tarafların muslihûn tavassutuyla mahkeme dışında sulh olması sorunu çözmüştür. Bahsi geçen sicil kaydı şöyledir: “Medîne-i Üsküdar’da Dârü’s-sa‘âdet Ağası Çeşmesi kurbünde bakkāl olup ber vech-i âtî husyeteyni kara bere idiği lede’l-keşf ve’l-mu‘âyene zâhir olan Andon v. Nikola nâm zimmî meclis-i şer‘-i hatîrde es-Seyyid Mehmed Emin b. el-Hâc Abdi muvâcehesinde mezbûr es-Seyyid Mehmed Emin târih-i i‘lâmdan iki gün mukaddem bakkāl dükkânı önünde bi-gayrı hakkın amden eliyle husyeteynimi sıkıp kara bere etmekle mûcib-i şer‘îsini mezbûr es-Seyyid Mehmed Emin’den hâlâ taleb ederim deyü eylediği da‘vâsında bâ-tavassut-ı muslihîn otuz beş guruş bedel-i makbûza mezbûr es-Seyyid Mehmed Emin ile sulh olup zikr olunan kara bereye ve mâ-yuhdesü-minhe müte‘allika âmme-i de‘âvîden mezbûr es-Seyyid Mehmed Emin’in zimmetini ibrâ ve ıskāt eyledikde ol dahi ber-vech-i muharrer ibrâsını kabûl edip kat‘-ı münâza‘a eyledikleri bi’l-iltimâs huzûr-ı âlîlerine i‘lâm olundu” (İstanbul Kadı Sicilleri 81, 2019, ss. 290-291).

OSMANLI HUKUKUNDA MUSLİHÛN VE ONARICI ADALET İLKESİ

Muslihûn Sisteminin Onarıcı Rolü

Osmanlı hukukunda tatbik edilen muslihûn yöntemi, mahkemelerin yoğun iş yükünü azaltmanın yanı sıra, yargı işleyişinin oluşturabileceği kin ve husumet gibi sıkıntıları da en aza indirmeyi amaçlamıştır. Zira sulh yoluyla, uyuşmazlık yaşayan tarafların özgür iradeleriyle bir neticeye ulaşılır, bu sayede mevcut davanın sonlanmasının yanında ileride olması muhtemel yeni vakaların da önüne geçilmiş olur. Bu yöntem, anlaşmazlıkları sadece hukuki değil, aynı zamanda toplumsal bir sorun şeklinde ele almıştır.

Muslihûn Sisteminin Onarıcı Adaletle Uyumu

Geleneksel yargılama sistemi kanunlara uyulması zorunlu bir hüküm kurarken, sulh, toplumsal uzlaşıya yönelerek hukuki uyuşmazlıkları mahkeme hükmü olmaksızın neticelendirmeyi gaye edinir. Bu açıdan sulh, günümüz hukukunda dikkat çeken onarıcı adalet ilkesiyle derin bir uyum ortaya koyar. Onarıcı adalet suçtan zarar gören mağdur ile fail arasında kendi rızaları çerçevesinde müzakere içerisinde uyuşmazlığı uzlaşı ile çözmeyi gaye edinir. Bu yöntem işlenen suçu, devlete yönelik zarar vermeden ziyade direkt mağdura verilmiş zarar olarak görmektir; bu sebeple hukuki yaptırımdan daha çok suçtan ötürü ortaya çıkan zararın tazminine odaklanır (Alkan, 2024, ss. 178-179). Osmanlı hukukunda alternatif hukuk sistemi olarak uygulanan muslihûn onarıcı adalet ilkesi gibi uzlaşma ilkesiyle hareket eder ve gayesi yargı aşamalarının haricinde toplumsal uzlaşmayı ve ilişkileri onarmak suretiyle husumeti ortadan kaldırmaktır. Bu iki model türü de meselenin çözümü adına uyuşmazlık yaşayan tarafların etkin katılımını ve geleceğe yönelik çare üretmeyi teşvik etmek suretiyle adalet mekanizmasını insan merkezli yapmayı ve toplumsal birlik ve beraberliği güçlendirmeyi hedeflemektedir.

SONUÇ

Bu bildiri, Osmanlı Ceza Hukuk sisteminde muslihûn mekanizmasının işlevselliğini ve bu sistemin günümüz Onarıcı Adalet prensipleriyle olan derin uyumunu, 531 No'lu Üsküdar Kadı Sicilleri örneği üzerinden değerlendirmiştir. Sağlanan sonuçlar, İslam hukukunun önemli akitlerinden olan muslihûn sisteminin, geleneksel ceza yargılamasının hüküm ve yaptırımı merkeze koyan sistemine karşın alternatif, toplumsal uzlaşıyı gaye edinen, esnek bir yöntem olarak Osmanlı hukukunda çok önemli bir görev aldığını ortaya koymaktadır.

İslam Hukuku'nun iki temel kaynağı olan Kur'an ve sünnette sulh prensibi, uyuşmazlığı sonuçsuz bırakmayıp, sosyal huzuru ve barışı sağlamayı emredici bir kaide şeklinde kabul eder. Osmanlı adaletinde muslihûn mahkeme kararı olmadan tarafların rızasıyla davaları sulh yoluyla çözmüşlerdir. Üsküdar kadı sicillerindeki 197 uzlaşma ile neticelenen dava içinde 47'sinin ceza davası olması hususen kısas ve had cezası gerektiren kasten öldürme ve yaralama benzeri ciddi suçlarda bile bu sistemin etkinliğini ortaya koymaktadır. Kadı sicillerindeki yaralama davalarının %68'inin uzlaşma ile sonuçlanması mekanizmanın adli işleyişin iş yükünü rahatlatma ve toplumsal huzursuzluğu doğrudan taraflar arasında çözme kabiliyetini ortaya koymuştur. Taraflar arasında yapılan uzlaşılarda maddi tazminat kapsamıyla mağdur tarafın zararının tazmini onarıcı adaletin esas amacı olan mağdur merkezciliği hedeflediğini doğrulamaktadır.

Sonuç olarak Osmanlı Hukukunda muslihûn sistemi, adli süreci hızlandırmanın, iş yoğunluğunu hafifletmenin dışında, toplumsal barış ve huzur ortamının tesis edilmesini amaç edinen kapsamlı bir adalet görüşüne sahiptir ve onarıcı adalet ilkesiyle uyumludur. Bu mezkur Osmanlı hukuk uygulaması, çağımızdaki arabuluculuk ve uzlaştırma sistemlerine, İslam hukuku temelinden güç alan, hızlı ve onarıcı bir yaklaşım sunma kapsamında dikkate alınmaya değerdir.

KAYNAKÇA

Abacı, Z. D. (2006). Bir sorun çözme yöntemi olarak sulh: 18. yüzyıl Bursa kadı sicillerinden örnekler ve düşündürdükleri. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM, 20*(20), 101-133.

Alkan, Ö. (2024). Onarıcı adalet teorisine genel bir bakış. *Genç Akademisyenler Birliği Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(2), 176–189.

Atar, F. (2009). Sulh. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 37, ss. 481–483). TDV Yayınları.

Ebû Dâvûd, S. b. el-Eş'as es-Sicistânî. (t.y.). *Sünenü Ebî Dâvûd*. el-Mektebetü'l-Asriyye.

El-Mevsılî, A. b. M. b. M. el-H. (2017). *el-İhtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtâr* (M. E. Dakīka, Tahkik). Çağrı Yayınları.

et-Tirmizî, E. Î. M. b. Î. (t.y.). *Sünenü't-Tirmizî*. Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

Hâkim E. en-Nisâbûrî, M. b. Abdillâh. (1990). *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn* (Cilt 1–4). Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.

İbn Kudâme, M. A. b. A. (2015). *Delilleriyle Hanbelî Fıkhı el-Muğnî* (A. A. Tunçer, Çev.; F. Pala, Ed.; Cilt 3). Polen Yayınları.

İbn Manzûr, M. b. M. (t.y.). *Lisânü'l-Arab* (Cilt 1–15). Dâru Sâdır.

İstanbul Kadı Sicilleri 81: Üsküdar Mahkemesi 531 Numaralı Sicil (H. 1204-1207 / M. 1790-1793).

Mâlik b. E. (t.y.). *el-Müdevvene* (Cilt 1-6). Dâru Sâdır.

Öğüt, S. (1996). Hacerü'l-esved. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 14, ss. 433–435). TDV Yayınları.

Şâfiî, M. b. İ. eş-Ş. (2001). *el-Ümm* (R. F. Abdülmuttalib, Tahkik; 11 Cilt). Dârü'l-Vefâ li't-Tıbâa ve'n-Neşr ve't-Tevzî'.

FÖRT ŞİDDETİ MAĞDURLARININ RUHSAL İYİLEŞME YOLCULUĞUNDA SANAT TERAPİSİ VE SOSYAL HİZMETİN ROLÜ: KURAMSAL BİR DEĞERLENDİRME

Melike Nur DOKGÖZ[1], Bilge TÜRKOĞLU[1]

[1]Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Samsun / Türkiye

Öz: Flört şiddeti, özellikle genç bireyler arasında giderek yaygınlaşan; fiziksel, duygusal, cinsel ve dijital boyutları bulunan, karmaşık ve çok yönlü bir şiddet türüdür. Normalleştirilmiş ve sıklıkla görünür olmayan bu şiddet biçimi yalnızca anlık travmalara yol açmakla kalmamakta; aynı zamanda mağdurların psikolojik iyi oluşunu, özsaygısını, güven duygusunu ve sağlıklı ilişkiler kurma kapasitesini hem kısa vadede hem de uzun vadede farklı şekillerde etkilemektedir. Bu durum, bireylerin yaşam kalitesinde derin bozulmalara, sosyal işlevsellikte kalıcı aksamalara ve toplumsal düzeyde ilişkisel güvenin zayıflamasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda, mağdurların iyileşme sürecinde yaratıcı, güçlendirici ve çok boyutlu yaklaşımlara duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu çalışmada, flört şiddeti mağdurlarının ruhsal iyileşme süreçleri; sanat terapisi ve sosyal hizmetin destekleyici, tamamlayıcı ve bütüncül rolleri çerçevesinde ele alınmıştır. Derleme yöntemiyle yürütülen çalışmada, öncelikle flört şiddetinin psikososyal etkilerine dair güncel literatür sistematik biçimde incelenmiş; sanat terapisinin travma sonrası iyileşmeye sunduğu ifade odaklı, yaratıcı ve dönüştürücü katkılar tartışılmıştır. Ardından sosyal hizmet disiplininin travma bilgili müdahale stratejileri, güçlendirme yaklaşımı ve psiko-sosyal destek mekanizmaları değerlendirilmiştir. Son bölümde, sanat terapisi ile sosyal hizmetin nasıl entegre edilerek disiplinlerarası, birey merkezli ve sürdürülebilir müdahale modelleri geliştirilebileceğine ilişkin öneriler sunulmuştur. Çalışma, uygulayıcılar ve araştırmacılar için, flört şiddeti mağdurlarına yönelik yenilikçi ve etkili iyileşme yolları geliştirme açısından özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Flört Şiddeti, Ruhsal İyileşme, Sanat Terapisi, Sosyal Hizmet, Travma, Gençler, Psikososyal Destek

GİRİŞ

Yetişkinliğe geçiş döneminde kurulan yakın ilişkiler, bireyin kimlik gelişimini destekler. Ancak bu ilişkiler içerisinde zarar verici tutum ve davranışlarla karşılaşmak, özellikle hassas kabul edilen bu dönem için risk unsuru oluşturmaktadır (Eslek vd., 2021). Flört şiddetini ortaya çıkartabilecek risk faktörleri çeşitli faktörler bağlamında ortaya çıkmaktadır. Bunlar çocukluğunda ihmal ve istismara maruz bırakılmak, toplumsal cinsiyetin oluşturduğu kalıplar, çocuk ve ebeveyn ilişkisi, psikolojik rahatsızlığa sahip olmak, sosyoekonomik yaşam koşulları ve bağımlılıklar olabilmektedir. Birey üzerindeki etkileri depresyon, travma sonrası stres semptomları, yeme bozukluğu, saldırganlık, alkol ve madde bağımlılığı, yakın ilişki problemleri, düşük öz güven, suçluluk, utanç, cinsel yolla bulana hastalıklar, istenmeyen gebelik ve intihar şeklinde görülebilmektedir (Türk vd., 2020). Bazı durumlarda travmatik deneyim, bireyi bilişsel ve duyusal düzeyde etkilemesi sebebiyle sözel uygulamalar yetersiz kalabilmektedir. Sanat terapisi, sözel ve yaratım süreci bir arada uygulanarak bireyin kendine yönelik farkındalığını arttırarak iyileşmesine alan yaratan terapötik bir yöntemdir (Skop vd., 2022). Resim, müzik, dans ve bibliyoterapi gibi çeşitli sanat materyalleriyle gerçekleşen bir yaratım süreci olan sanat terapisi, çeşitli alanlarda uygulanabilirliği sebebiyle disiplinler arası bir uygulama olmaktadır. Literatürde sanat terapisi ve sosyal hizmet uygulamalarının ağırlıklı olarak dezavantajlı grupla gerçekleştirildiği, ruh salığı ve travma üzerine yoğunlaştığı görülebilmektedir. Bununla birlikte sanat ile sosyal hizmetin entegre edilmesi, bireyler için destekleyici ve kolaylaştırıcı bir uygulama olma imkânı sunacaktır (Kulüp & Aysan, 2024). Literatürde flört şiddetinin sosyal hizmet ve genç yetişkinler üzerindeki etkilerine yönelik araştırmalar olmakla birlikte bu alanda flört şiddetine yönelik bütüncül çalışmalar sınırlıdır.

Bu derleme çalışmasının amacı, flört şiddeti mağdurlarının ruhsal iyileşme süreçlerini sanat terapisi ve sosyal hizmet disiplininin müdahale potansiyeli bağlamında ele almaktır. Flört

şiddetinin psikososyal etkileri üzerine literatürdeki mevcut bilgi birikimini inceleyerek, travma sonrası iyileşme süreçlerinde sanat temelli terapötik yaklaşımların işlevselliğini ve sosyal hizmetin bu yaklaşımlarla nasıl bütünleşebileceğini analiz etmek hedeflenmektedir. Bu kapsamda çalışma, hem flört şiddetinin genç bireyler üzerindeki ruhsal etkilerine odaklanmakta hem de sanat terapisi uygulamaları ve sosyal hizmet müdahalelerini teorik ve uygulamalı boyutlarıyla tartışmaktadır. Çalışma, uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik bütüncül müdahale olanaklarına ışık tutmayı ve ilgili alandaki literatür boşluklarına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

FLÖRT ŞİDDETİ: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Flört şiddeti, romantik ilişki içerisindeki taraflardan birinin, diğerine yönelik zarar verici ve kontrol etmeye yönelik gerçekleştirdiği bir istismar biçimi şeklinde tanımlanmaktadır. Fiziksel, psikolojik ve cinsel örseleyici muameleler bütünü olmaktadır. Sürecin başlangıcını tespit etmek zor olmakla birlikte partneri üzerinde güç ve kontrol sağlamaya yönelik tutum ve davranışlara dönüştüğü ifade edilmektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliğini içselleştiren ataerkil toplumlarda flört şiddeti riski artmakla birlikte normal kabul edilmesi, fark edilmesini zorlaştırmaktadır. Ek olarak flört şiddeti tarafı olmuş bireylerin sonraki ilişkisinde faili olarak veya mağduru olarak bu şiddetin tarafı olma riski taşımaktadır (Türk vd., 2020). Flört şiddeti, küresel düzeyde bir sorun olmakla birlikte özellikle yetişkinliğe geçiş dönemindeki bireylerde daha sık görülmektedir. Erkeklerde görülme oranı %36 ve kadınlarda ise %44-88 arasında değişim göstermektedir. Türkiye kapsamındaki araştırmalara bakıldığındaysa bu oran %11 ile %45,8 arasında değişim göstermektedir. Sonucunda psikolojik ve fiziksel açıdan sağlık sorunu oluşturması ve son zamanlarda artması sebebiyle önem arz eden bir halk sağlığı sorunu olmaktadır (Yıldırım Hamurcu & Terzioğlu, 2023; Akyol Güner vd., 2025).

Flört şiddeti türleri fiziksel, psikolojik, dijital, ısrarlı takip, ekonomik ve cinsel şiddet şeklinde olmaktadır. Fiziksel flört şiddeti, partnerin diğerine vurması, sarsması veya silah/kesici aletle zarar vermesidir. Cinsel flört şiddeti, rızası dışında cinsel ilişkiye zorlamak, taciz etmek veya gebelik/kürtaj konusunda baskı yapmaktır. Psikolojik şiddet, alay, küçümseme, hakaret, suçlayıcı tavırlar veya özel yaşama müdahaleyi içermektedir. Ekonomik şiddet, partnerin çalışmasını engelleme veya parasını kontrol etme şeklinde olmaktadır. Dijital şiddet, sosyal medya üzerinden takip, mesaj ve paylaşımlarla kontrol uygulamaktır. Israrlı takip ise fiziksel veya çevrim içi olarak sürekli iletişim kurmaya çalışmaktır (Bilican Gökkaya & Öztürk, 2021).

Literatürdeki kuramsal yaklaşımlar, flört şiddetini kendi sistemi içerisindeki olgularla açıklamaktadır. Sosyal öğrenme kuramına göre bireyin davranışlarının ortaya çıkmasında bir başkasını gözlemleme, taklit etme veya rol model alma bulunmaktadır. Buna göre flört şiddeti de bireyin şiddet unsurlarını gözlemlemesi, taklit etmesi veya içselleştirmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Feminist kurama göre flört şiddetini ortaya çıkartan unsur, toplumun kadınları korunması gereken ve erkekleri ise koruyan yani güç sahibi olarak tanımlaması sonucunda ortaya çıkan güç eşitsizliği olmaktadır. Bağlanma kuramına göre ise çocukluk döneminde bakım veren ile kurulan ilişki biçiminin, ilerleyen dönemde bireyin yakın ilişkilerini etkilemektedir. Buna göre birey, benzer ilişki modelini yakın ilişkileri içerisinde sürdürmektedir. Güçler kuramına göre flört şiddetini oluşturan güç eşitsizliğinin temeli kültürel kodlar ve toplumsal kabuller sonucu ortaya çıkarak bireyin güçlenmesini sağlayacak mekanizmalara erişim imkanının olup olmaması şeklinde açıklanmaktadır (Yıldırım Hamurcu & Terzioğlu, 2023; Dardis vd., 2018).

Flört şiddeti bireysel, ailesel ve toplumsal boyuttaki risk faktörleri sonucu ortaya çıkabilmektedir. Bireysel risk faktörleri arasında en yaygın görülen risk faktörleri arasında alkol veya madde kullanımı, depresyon, öfke sorunları, cinsel risk içeren davranışlar bulunmaktadır. Bunun yanında düşük öz saygı, hızlı partner değişimi, sosyal izolasyon, daha önce şiddete maruz bırakılma veya şiddete tanık olma, stres ve kıskançlık şeklinde olabilmektedir. Aile temelli risk faktörleri arasında ise aile içerisinde şiddete maruz bırakılma, rol model olarak aldığı aile üyesinin şiddet tarafı olması, çocukluk döneminde istismar veya ihmale maruz bırakılma şeklinde olmaktadır. Aile içerisinde karşılaşılan şiddet, bireylerin şiddeti normal veya sevgi göstergesi olarak kabul

edilmesine neden olabilmektedir. Toplumsal risk faktörleri arasında ise kültürel kabuller ile cinsiyetlere atanan rol ve sosyal bağlamdaki değerin farklılık içermesi olmaktadır. Erkeği otorite sahibi ve kadını ise itaat etmesi gereken olarak kabul edilmesi durumu ve cinsiyetler arasındaki güç dengesizliği, şiddet riskini arttırmaktadır. Ataerkil yapıyı içselleştiren bireylerin ilişki içerisindeki şiddeti normal kabul etme riski daha fazla olmaktadır (Eslek vd., 2021).

FLÖRT ŞİDDETİNİN ETKİLERİ

Flört şiddeti, psikolojik, fiziksel ve sosyal olmak üzere kısa ve uzun vadede birey üzerinde çeşitli etkilere neden olmaktadır. Psikolojik etkileri arasında depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu, yeme ve uyku bozukluğu, alkol ve madde bağımlılığı ile intihar eğilimi şeklinde olmaktadır. Bireyin fiziksel ve psikolojik olarak zarar görmesinin yanında uzun vadeli etkileri de bulunmaktadır. Bunlar sonraki ilişkilerinde flört şiddetini tekrar etme veya yakın ilişki kurma güçlüğü olmaktadır. Ayrıca ilerleyen dönemde evlilik içerisinde risk unsuru oluşturabilmektedir (Bilican Gökkaya & Öztürk, 2022). Ek olarak bireyin öz güveninde azalma, kendini izole etme, okul yaşamına adapte olamama veya düşük akademik başarı, utanç, kendi bedenine yabancılaşma ve korku duyguları sıkça görülebilmektedir. Fiziksel etkileri arasında yaralanma, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, istenmeyen hamilelik ve ölüm şeklinde olabilmektedir (Akcan, 2020). Flört şiddetine maruz kalmış bireylerde, özellikle de kadınlar arasında şiddetin sebebi olarak kendisini suçlayarak kendini izole etme davranışları sergilediği görülebilmektedir (Afrouz & Vassos, 2024). Flört şiddeti sonucunda sıklıkla travma sonrası stres bozukluğu semptomları görülebilmektedir. Kadınlar fiziksel yaralanmaya daha sık maruz bırakılmaktadır. Depresyon, travma ve stres semptomlarının kadınlar arasında daha fazla görülebilmektedir. Erkeklerde ise alkol ve madde bağımlılığı oranının daha fazla olabildiği ifade edilmiştir (Türk vd., 2020). Bahsedilen etkiler ve semptomlar, bireyin cinsiyeti, yaşı, sosyoekonomik ve sosyokültürel durumu çerçevesinde değişim göstermektedir. Ayrıca flört şiddetini bildirme oranı ve destek mekanizmalarına erişim oranı kadınlarda daha fazla görülmekte, bunun nedeni ise toplumun erkeğe yönelik biçtiği güçlü ve soğukkanlı olarak rol ile birlikte sosyal çevresi tarafınca damgalanma ve dışlanma ihtimaliyle karı karşıya kalmasıdır (Kaplan, 2020, s. 536; Johnson, 2024; Bilican Gökkaya & Öztürk, 2022).

SANAT TERAPİSİNİN TRAVMA İYİLEŞMESİNDEKİ YERİ

Sanat terapisi, bireyin ve topluluklarda psikolojik ve fiziksel iyileşme için klinik tedaviyi destekleyen terapötik bir yaklaşım olmaktadır. Psikoloji, tıp, sosyal hizmet ve hemşirelik mesleğini yapan bireylerin eğitim alarak gerçekleştirdiği disiplinler arası bir uygulamadır. Eğitim, toplumun rehabilitasyonu ve toplum temelli uygulamalarda özellikle çocuk, göçmen ve engelli gibi dezavantajlı grupla faaliyetler yürütmek için kullanılmaktadır. Uygulamalar sıklıkla birey ve grup odaklı gerçekleştirilmekte; bireyin öz farkındalığını ve güvenini arttırmak, sorun çözme ve baş etme becerisini güçlendirerek bireyin iyilik halini geliştirmeyi hedeflemektedir. Sanat terapisi kendi içinde resim, müzik, dans ve bibliyoterapi üzere alt dallara ayrılmaktadır (Kulüp & Aysan, 2024). Travma, yalnızca bireysel bir durum değil kültürel, sosyoekonomik ve cinsiyet gibi dinamiklerle de yakından bağlantılıdır. Bu nedenle sosyal adalet, insan hakları ve farklılıklara saygı çerçevesinde ele alınarak kolektif bir süreçtir (Malchiodi, 2023). Resim terapisi, bireyin duygu ve düşüncelerini çeşitli sanat materyalleriyle imgeler haline getirerek yansıtmasıdır. Müzik terapisi, ritim ve tempo yoluyla bir başkasının duygularıyla empati kurulması ve kendi duygularını aktarılması sağlamaktadır. Dans terapisi ise beden ve zihin arasında bütünlük sağlanmasında yardımcı olmaktadır. Bibliyoterapi, bireyin okuma veya yazma yöntemiyle empati kurmasını ve duygularını ifade edebilmesine alan tanıyan bir terapötik yöntemdir (Bayramlı, 2023). Literatür travma mağdurlarını toplumdan kendini izole etmeye eğilimli ve sosyal beceri konusunda zorluk çeken birey olarak tanımlamaktadır. Gerçekleştirilen sanat terapi grupları ile bireylerin paylaşım yoluyla rahatladığı, empati kurarak kendi deneyimlerine yönelik farklı bir bakış açısı kazandığı ve sosyal destek ortamı ile motive olduğu görülmüştür (Çamaş & Anayurt, 2022; Özümerzifon vd., 2022). Literatüre bakıldığında sanat terapisi bireyin ruh sağlığında iyileşmeyi desteklediği görülebilmektedir. Partner şiddetine doğrudan veya dolaylı maruz bırakılan bireylerin içsel gücü ve dayanıklılık düzeyinde artışı desteklemektedir. Travma sonrası

stres ve depresyon gibi psikolojik rahatsızlık semptomlarında azalmayı sağladığı, bireyin kendini kurban rolünden çıkartmasında yardımcı olduğu ifade edilmektedir (Woollet vd., 2020; Skop vd., 2021; Özümerzifon vd., 2022; Bayramlı, 2023; Haeyen & Wanten, 2024; Aktaş Özkafacı & Eren, 2020). Partner şiddetine maruz bırakılan kadınların çoğunlukla korku ve utanç gibi duygular nedeniyle kendini izole edebilmektedir. Sanat terapisiyle gerçekleştirilen terapiler şiddet mağduru bireylerin grup içerisinde paylaşımlar gerçekleştirerek olumsuz duygularının üstesinden gelmeyi, öz değer, öz saygı ve içsel güç gibi konularda güçlendirmesine katkı sağlamaktadır. Benzer deneyime sahip kadınlarla yapılan grup odaklı sanat terapileri katılımcıların anlaşıldığını hissetmesine, utanç duygusunu yenmesine, öz güvenlerini ve stresle başa çıkma mekanizmalarını güçlendirmesinde yardımcı olmaktadır. Süreçte diğer katılımcılarla doğrudan iletişim ve ilişki kurulması aynı zamanda bireylerin sosyal işlevselliğinin de arttırılmasında katkıda bulunmaktadır (Aktaş Özkafacı & Eren, 2020; Öz Çelikbaş, 2024).

SOSYAL HİZMET DİSİPLİNİNİN ROLÜ VE MÜDAHALE YOLLARI

Sosyal hizmet, bireyin biyopsikososyal iyilik halini geliştirmek ve olası zorluklara karşı güçlendirmeye yönelik insan haklarına ve farklılıklarına yönelik sosyal refah ve adaleti sağlamak amacıyla faaliyet gösteren bir disiplindir (Bayramlı, 2023). Flört şiddetini önlemeye ve sosyal refahı arttırmaya yönelik sosyal hizmet uygulamaları üç düzeyde gerçekleşmektedir. Bunlar genç yetişkinleri bilgilendirmeye yönelik eğitici grup faaliyetleri, aile içi şiddet ve çocuk istismarı riskini azaltmaya yönelik programlar ve şiddete maruz bırakılan kadınlara yönelik sağlık, barınma, ekonomik, sosyal ve psikolojik destek hizmetleri olmaktadır (Camacho Soto vd., 2024). Literatürdeki araştırmalar sıklıkla dezavantajlı grupla gerçekleştirilmiş olmakla birlikte sanat terapisi sonucunda bireylerin ruh halinde iyileşmeyi sağlayan etkileri olduğunu ifade etmektedir. Ancak flört şiddeti bağlamında sanat terapisi ve sosyal hizmet disiplinlerine bütüncül bir bakışta gerçekleştirilen yayınların sınırlı olduğu görülmektedir. Özellikle var olan çalışmalara yönelik standart bir uygulama prosedürü olmaması ve uygulama sonrası etkililiğin uzun vadede ölçülmemiş olması, var olan çalışmalara yönelik boşlukları oluşturmaktadır (Kulüp & Aysan, 2024). Psikolojik veya patolojik hastalık tedavisi sürecinde semptomların azalmasını desteklerken bireyin sürece uyum sağlamasını kolaylaştırdığı bilgisine de bakılarak sosyal hizmet müdahale süreci için de destekleyici olabileceği söylenebilmektedir (Slayton, D'Archer & Kaplan, 2010; Malchiodi, 2012).

SANAT TERAPİSİ VE SOSYAL HİZMETİN BÜTÜNCÜL UYGULAMA POTANSİYELİ

Sanat terapisi, sosyal hizmet müdahalelerinde bireyin sürece uyumunu arttırarak motive olmasında katkı sağlamaktadır. Ayrıca bireyin güçlendirilmesi, özsaygısının artması, stres ve baskı ile mücadele edebilmesi konusunda sosyal hizmetin amacı ve değerleriyle örtüşmektedir (Bayramlı, 2023). Özellikle partner şiddeti riskini önlemeye yönelik eğitici grup çalışmaları, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik farkındalık kazanımı ve şiddet döngüsünün kırılması konusunda umut verici olmaktadır (Quinones & Navarro, 2022). Ergenlikten genç yetişkinliğe geçiş döneminin getirdiği kimlik inşası, yeni rol ve sorumluluklar; bireyin stres, okul sorunları ve uyum sorunu gibi bazı psikolojik sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir. Yeterli düzeyde ruh sağlığı hizmetlerinin bulunmaması, erken ruh sağlığı teşhisi ve psikososyal destek ihtiyacının karşılanmasının önüne geçebilmektedir. Bu bağlamda üniversitelerde danışmanlık hizmeti için birimlerin kurulması erişim kolaylığı ve erken müdahale konusunda önemli olacaktır (Koç vd., 2022). Okul temelli müdahaleler semptomları azaltmada yardımcı olmaktadır (Grande vd., 2023). Bu bağlamda özellikle de üniversitelerde genç yetişkinlere yönelik danışma ve rehberlik birimlerinin kurulması, sosyal destek mekanizmalarından uzaklaşan ve kimlik inşası sürecinde savunmasız kalabilen bireyler için önleyici ve koruyucu uygulamalar olacaktır. Sosyal hizmet çalışanları ve sağlık hizmetleri çalışanlarına yönelik uluslararası incelemelere göre de sanat terapisi tedavi sürecinde destekleyici bir yöntem olarak görülmüştür. Özellikle pandemi döneminde doktor, hemşire ve sosyal hizmet uzmanı gibi hastalarla doğrudan iletişim halinde olan sağlık çalışanları ile gerçekleştirilen sanat terapisi uygulamalarının tükenmişliği, stresi ve travma semptomlarını azaltabileceğini göstermiştir. Hong Kong'da gerçekleştirilen bir

araştırmaya göre sanatla gerçekleştirilen sanat terapisi uygulamaları sosyal hizmet uzmanlarının tükenmişlik ve stres düzeyinde azalma sağladığını ortaya koymaktadır. Aynı şekilde gerçekleştirilen diğer çalışmalarda da sanat temelli grup terapilerinin katılımcıların duygularını açığa çıkartarak meslektaşları ile empati yapma becerisini geliştirdiğini, bu sayede kendisine ve diğer meslektaşlarına olan bakış açısında değişim yaşadığını belirtmiştir (Tjasink vd., 2023). Benzer şekilde dünyanın farklı bölgelerindeki çalışmalar da sanat terapisinin travma, depresyon ve stres belirtilerinde umut vaat eden olumlu etkileri olduğunu ifade etmektedir (Annous vd., 2022).

SONUÇ

Ergen ve genç bireyler arasında görülen ve son zamanlarda artan flört şiddeti, bireyin biyopsikososyal iyilik halini olumsuz etkilemektedir. Özellikle yetişkinliğe geçiş döneminde artan rol ve sorumluluklarla birlikte stres düzeyinde artış yaşayan genç yetişkinler için risk unsuru oluşturmaktadır. Ailesinden ve arkadaşlarından uzaklaşarak başka bir şehre taşınan bireylerin sosyal destek mekanizmalarının azalmaktadır (Koç vd., 2022). Bu unsur, üniversitelerin psikolojik destek birimlerinin yaygınlaştırılmasını ihtiyaç haline getirmektedir (Camacho Soto vd., 2024). Ergenlik döneminde okul temelli müdahaleler, bireyin stres ve kaygı düzeyinin azalmasında önleyici uygulamalardan birisi olmaktadır. Sanat terapisi, travma gibi ifade edilmesi zor duygu ve anıların ifade edilmesinde çeşitli sanat materyallerinin kullanılarak gerçekleştirilmektedir (Grande vd., 2023). Travma gibi sözel olarak ifade edilmekte zorlanılan anı ve duyguların dışa vurumunu kolaylaştırmaktadır. Ek olarak bireyin motivasyonunu ve öz güvenini arttırmayı desteklemektedir (Kulüp & Aysan, 2024). Bu doğrultuda flört şiddeti ve genç yetişkinlere yönelik olası risk faktörleri ve flört şiddeti semptomlarının iyileştirilmesinde koruyucu ve önleyici terapötik uygulamaların geliştirilmesi önemli olmaktadır (Camacho Soto vd., 2024). Okullarda sosyal çalışmacının olması durumu gerçekleşemese dahi sanat terapisi eğitimi alıp uygulama bakımından yeterli olacak psikolojik danışmanlar tarafınca gerçekleştirilmesi, öğrencilerin akran zorbalığı, flört şiddeti ve sınav kaygısı karşısında; eğitim verenlerin ise mobbing, iş yeri ikliminin iyileşmesi ve mesai arkadaşları arasında empati becerisini geliştirmesine katkı sağlayacaktır (Brower, 2004; Getzel, 2004). Üniversitelerde danışmanlık birimlerinin kurulması, bu birimlerin anonim bir biçimde belirli aralıklarla tarama yaparak flört şiddetine yönelik sanat terapisi uygulamaları gerçekleştirilmesi durumu, olası risk faktörlerini önlemeye katkı sağlayacaktır. Bunun yanında gençlik merkezlerinde flört şiddeti ve dijital şiddete yönelik sanatla eğitim grupları, yetişkinliğe geçiş sürecindeki bireyler için başa çıkma ve sorun çözme becerilerini geliştirmesine destekleyici olacaktır. Özellikle anonim taramaların ardından güven ile ifade grupları kurulması da yine önleme ve farkındalık için yardımcı olacaktır. Ek olarak sivil toplum kuruluşlarının travma odaklı grup terapilerinin sanat terapisiyle entegre edilerek gerçekleştirilmesi yine bahsedilen desteği sağlayacaktır (Bayramlı, 2023). Yalnızca risk altındaki grupla değil, süreç içerisinde sorunlarla baş etmekte zorluk çeken ve tükenmişlik riski yaşayan bireylerle de gerçekleştirilebilir. Bakım merkezlerinde yaşlı, engelli veya çocuklarla birlikte haftada bir olacak şekilde farklı sanat dalları, sanat terapisi eğitimi almış ve uygulama yeterliliği bulunan psikolog, hemşire ve sosyal hizmet uzmanlarınca uygulanabilir (Çakmak, Biçer & Demir, 2020). Sosyal hizmet alanındaki müdahale sürecinde risk değerlendirmesi yapıldıktan sonra gerekli görüldüğü taktirde bireye uygun gruba yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Bu gruplarla gerçekleştirilen sanat terapisi için grup uygulamaları halk eğitime ait bir odada gerçekleştirilebilir. Süreç devam ederken risk altındaki bireylerle güvenlik planı ve hukuki başvurular da oluşturulması destekleyici olacaktır (Kato, 2018).

KAYNAKÇA

Afrouz, R., & Vassos, S. (2024). Adolescents' experiences of cyber-dating abuse and the pattern of abuse through technology, a scoping review. *Trauma, Violence, & Abuse*, *25*(4), 2814-2828. https://doi.org/ 10.1177/15248380241227457

Akcan, G. (2020). Flört şiddeti: Psikolojik bir değerlendirme. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 5*(2).

Aktaş Özkafacı, A., & Eren, N. (2020). Effect of art psychotherapy using marbling art on depression, anxiety, and hopelessness in female survivors of domestic violence with PTSD. *The Arts in Psychotherapy*, *71*, 101703. https://doi.org/10.1016/j.aip.2020.101703

Aktaş Özkafacı, A. A., & Eren, N. (2020). Effect of art psychotherapy using marbling art on depression, anxiety, and hopelessness in female survivors of domestic violence with PTSD. *The Arts in Psychotherapy, 71*, 101703. https://doi.org/10.1016/j.aip.2020.101703

Akyol Güner, T., Açıkgöz, G. N., Palabaş, N., & Çoban, M. (2025). Üniversite Öğrencilerinin Flört Şiddetine İlişkin Tutumlarının Benlik Saygısı ve Toplumsal Cinsiyet Algıları ile İlişkisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 15*(1), 134-141. https://doi.org/ 10.5961/highereducsi.1576530

Annous, N., Al-Hroub, A., & El Zein, F. (2022). A systematic review of empirical evidence on art therapy with traumatized refugee children and youth. *Frontiers in Psychology*, *13*, 811515. https://doi.org/10. 3389/fpsyg.2022.811515

Bayramlı, E. (2023). Türkiye'de dezavantajlı gruplarla çalışan sanat terapistlerinin sanat terapisi üzerine görüşleri ve uygulamaları. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 34*(3), 553-577. https://doi.org/10.33417/tsh.1033861

Bilican Gökkaya, V., & Öztürk, M. (2021). Çocukluktaki aile içi şiddet öyküsü ile flört şiddeti arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *19*(4), 219-240. https://doi.org/10.18026/cbayarsos.959425

Bilican Gökkaya, V., & Öztürk, M. (2022). Üniversite öğrencilerinin flört şiddeti mağduriyetleri ile mücadele stratejileri. *Sosyal Bilimler Dergis*i, *32*(2), 795-806. https://doi.org/10.18069/firatsbed.1059029

Brower, A. M., Arndt, R. G., & Ketterhagen, A. (2004). Very good solutions really do exist for group work research design problems. C. D. Garvin, L. M. Gutiérrez, & M. J. Galinsky (Ed.), *Handbook of social work with groups* (ss. 435–447) içinde. Guilford Press.

Çakmak, Ö., Biçer, İ., & Demir, H. (2020). Sağlıkta Sanat Terapisi Kullanımı: Literatür Taraması. *Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi*, *2*(2), 12–21.

Camacho Soto, J. N., Exner-Cortens, D., McMorris, C., & Madigan, S. (2024). Secondary and tertiary prevention for adolescent dating violence: A systematic review. *Trauma, Violence and Abuse*, *25*(5), 3938-3950. https://doi.org/10.1177/15248380241265384

Çamaş, G., & Anayurt, A. (2022). Travma mağdurlarına yönelik grup müdahaleleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *14*(1), 143-151. https://doi.org/10.18863/pgy.939012

Dardis, C. M., Dichter, M. E., & Iverson K. M. (2018). Empowerment, PTSD and revictimization among women who have experienced intimate partner violence. *Psychiatry Research*, *266*, 103-110. https://doi.org/10.1016/j.psychres.2018.05.034

Eslek, D., Kızıltepe, R., & Yılmz Irmak, T. (2021). Flört şiddetini anlamak: Nitel bir çalışma. *Türk Psikoloji Yazıları*, *14*(48), 53-70. https://doi.org/10.31828/tpy1301996120210505m000039

Getzel, G. (2004). Groups in Physical and Mental Health. C. D. Garvin, L. M. Gutiérrez, & M. J. Galinsky (Ed.), *Handbook of social work with groups* (ss. 195-212) içinde. Guilford Press.

Grande, A. J., Hoffmann, M. S., Evans-Lacko, S., Ziebold, C., de Miranda, C. T., Mcdaid, D., Tomasi, C., & Ribeiro, W. S. (2023). Efficacy of school-based interventions for mental health problems in children and adolescents in low and middle-income countries: A systematic review and

meta-analysis. *Frontiers in Psychiatry*, *13*, 1012257, 1-16. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2022.1012257

Haeyen, S., & Wanten, F. (2024). Effectiveness of Trauma-Focused Art Therapy (TFAT) for psychological trauma: A mixed method single case study. *The Arts in Psychotherapy, 91*, 102218, 1-15. https://doi.org/10.1016/j.aip.2024.102218

Johnson, N. L., Benner, M., Lipp, N. S., Siepser, C. F., Rizvi, Z., Lin, Z., & Calene, E. (2024). Gender inequality: A worldwide correlate of intimate partner violence. *Women's Studies International Forum*, *107*, 1–10. https://doi.org/10.1016/j.wsif.2024.103016

Kaplan, B. (2020). Şiddetin toplumsal taşıyıcısı olarak flört şiddeti: Ankara örneği. *Kent Akademisi*, *13*(3), 526-538. https://doi.org/10.35674/kent.722338

Kato, D. (2018). Improving social skills through collaborative artwork and group activity. R. Morese, S. Palermo, & J. Nervo (Ed.), S*ocialization - A Multidimensional Perspective* (ss. 35-49) içinde. https://doi.org/10.5772/intechopen.74789

Koç, Ş., Öksüz, E., & Ayhan, F. (2022). The reasons university students apply to the center of psychological counseling and guidance: A retrospective study. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, *12*(64), 155-169. https://doi.org/10.17066/tpdrd.1096030

Kulüp, B., & Aysan, Ü. (2024). Sosyal hizmette sanat terapisi: R programı ile bibliyometrik analiz. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *35*(4), 631-659. https://doi.org/10.33417/ tsh.1442305

Malchiodi, C. A. (2023). What is expressive arts therapy?. C. A. Malchiodi (Ed.), *Handbook of Expressive Arts Therapy* (ss. 1-20) içinde. The Guilford Press.

Öz Çelikbaş, E. (2024). *Sanat terapisi: Sanat terapisinde temel kavramlar* (1st ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Özümerzifon, Y., Ross, A., Brinza, T., Gibney, G., & Garber, C. E. (2022). Exploring a dance/movement program on mental health and well-being in survivors of Intimate Partner Violence During a Pandemic. *Frontiers in Psychiatry*, *13*, 887827, 1-15. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2022.887827

Quinones, C., & Navarro, A. (2022). A 10 year (2011–2021) systematic review of teen dating violence prevention programs. *Journal of Injury and Violence Research*, *14*(3), 209-224. https://doi.org/10.5249/jivr.v14i3.1739

Skop, M., Darewych, O. H., Root, J., & Mason, J. (2022) Exploring intimate partner violence survivors' experiences with group art therapy. *International Journal of Art Therapy*, *27*(4), 159-168. https://doi.org/10.1080/17454832.2022.2124298

Slayton, S. C., D'Archer, J., & Kaplan, F. (2010). Outcome studies on the efficacy of art therapy: A review of findings. *Art Therapy*, *27*(3), 108–118. https://doi.org/10.1080/07421656.2010.10129660

Tjasink, M., Keiller, E., Stephens, M., Carr, C. E., & Priebe, S. (2023). Art therapy-based interventions to address burnout and psychosocial distress in healthcare workers-a systematic review. *BMC Health Services Research*, *23*(1), 1059, 2-18. https://doi.org/10.1186/s12913-023-09958-8

Türk, B., Hamzaoğlu, N. & Yayak, A. (2020). Flört şiddeti üzerine bir inceleme. *Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimleri Dergisi*, *17*(1), 73-81. https://doi.org/10.5336/forensic.2019-70929

Woollett, N., Bandeira, M., & Hatcher, A. (2020). Trauma-İnformed art and play therapy: pilot study outcomes for children and mothers in domestic violence shelters in the United

States and south Africa. *Child Abuse and Neglect*, *107*, 104564, 1-24. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104564

Yıldırım Hamurcu, S., & Terzioğlu, F. (2023). Attitudes toward dating violence among Turkish university students: The relationships with self-esteem level and gender roles. *Archives of Psychiatric Nursing*, *45*, 131-134. https://doi.org/10.1016/j.apnu.2023.06.010

İŞİTME ENGELLİ VE KONUŞMA ENGELLİ BİREYLER İÇİN ERİŞİLEBİLİRLİK: İŞARET DİLİNDE YAPAY ZEKÂ VE GÖRÜNTÜ İŞLEME UYGULAMALARI

Merve GÜHAN[1], Mehmet Ulaş KOYUNCUOĞLU[1]

[1]Pamukkale Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Denizli / Türkiye

Öz: İşitme engelli ve konuşma engelli bireyler, iletişim sürecinde karşılaştıkları yapısal, toplumsal ve teknolojik engeller nedeniyle sağlık, eğitim, kamu hizmetleri ve sosyal yaşam alanlarında çeşitli dezavantajlarla karşılaşmaktadır. Bu bireylerin iletişiminde temel araç konumundaki işaret dili, toplumun büyük çoğunluğu tarafından bilinmediği için erişilebilirlikte ciddi bir boşluk ortaya çıkmaktadır. Son yıllarda yapay zekâ ve bilgisayarlı görü alanındaki gelişmeler, işaret dilinin otomatik tanınması ve çevirisi üzerine yapılan araştırmaları hızlandırmış, bu alanda yenilikçi uygulamaların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu derleme çalışmasında, işaret dilinin tanınması ve çevrilmesine yönelik güncel yaklaşımlar sistematik biçimde incelenmiştir. İnceleme sonucunda, iki temel teknolojik yaklaşım öne çıkmaktadır: (1) sensör tabanlı giyilebilir cihazlarla gerçekleştirilen hareket analizi ve (2) görüntü işleme ile derin öğrenme algoritmalarına dayalı otomatik tanıma sistemleri. Giyilebilir teknolojiler yüksek maliyet ve sınırlı erişim sorunlarıyla öne çıkarken, bilgisayarlı görüye dayalı yöntemlerin düşük maliyet, ölçeklenebilirlik ve kullanıcı dostu tasarım avantajları sunduğu görülmektedir. Literatürde Amerikan, Alman ve Hint İşaret Dilleri üzerine yüksek doğruluk oranlarıyla gerçekleştirilen çalışmalar bulunmakla birlikte, Türk İşaret Dili (TİD) üzerine yapılan araştırmaların hem sayı hem veri çeşitliliği açısından sınırlı olduğu gözlemlenmiştir. Son dönemde yürütülen çalışmalar, farklı yaş, cinsiyet, el tercihi ve çevresel değişkenleri içeren çok modlu veri setleri (RGB, derinlik, iskelet) oluşturarak bu sınırlılığı aşmaya yönelmiştir. Ayrıca, CNN (Convolutional Neural Networks) tabanlı uzamsal özellik çıkarımı ile LSTM (Long Short Term Memory) /BLSTM (Bidirectional Long Short-Term Memory) tabanlı zamansal analizlerin birleştiği hibrit modeller sayesinde hem statik hem dinamik işaretlerin yüksek doğrulukla tanınabildiği belirlenmiştir. Sonuç olarak, sistematik olarak değerlendirilen bu çalışmalar, yalnızca akademik alanda değil; eğitim, sağlık ve kamu hizmetleri gibi sosyal yaşamın çeşitli alanlarında erişilebilirliği artırma potansiyeline sahiptir. Bu teknolojilerin, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında "Eşitsizliklerin Azaltılması" ve "Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar" hedeflerine katkı sağlayarak kapsayıcı ve erişilebilir toplumların inşasında önemli bir rol üstleneceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk İşaret Dili, Yapay Zekâ, Görüntü İşleme, Erişilebilirlik, Derin Öğrenme

GİRİŞ

İletişim, insan yaşamının en temel bileşenlerinden biridir. Dil, bireylerin duygu, düşünce ve bilgilerini paylaşmalarını sağlayan en önemli araç olarak toplumsal yaşamın merkezinde yer almaktadır. Ancak işitme veya konuşma engeli bulunan bireyler için işaret dili, iletişim sürecinde vazgeçilmez bir köprü işlevi görmektedir. Türkiye'de toplam nüfusun yaklaşık %3,4'ünü oluşturan 2,2 milyon işitme engelli birey (TÜİK, 2023) ile toplam nüfusun %0,7'sine denk gelen yaklaşık 507 bin konuşma engelli birey (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023) bulunduğu bildirilmektedir. El hareketleri, yüz ifadeleri ve beden duruşlarını içeren işaret dili, zengin bir ifade biçimi sunmasına rağmen, bu dili bilmeyen bireylerle iletişim kurma sürecinde çeşitli yapısal ve toplumsal zorluklar ortaya çıkmaktadır. Bu zorlukların giderilmesi amacıyla geliştirilen teknolojik çözümler, işaret dilinin sözlü ya da yazılı dile çevrilmesini hedefleyen sistemleri gündeme getirmiştir. Son yıllarda özellikle giyilebilir sensör tabanlı sistemleri ve görüntü işleme tabanlı yapay zekâ sistemleri bu alanda öne çıkmaktadır. Giyilebilir sensör tabanlı sistemler, hareketleri algılayarak bunları frekanslara dönüştürürken; bilgisayarlı görü tabanlı yöntemler, kamera aracılığıyla görsel verileri analiz ederek daha doğal, taşınabilir ve kullanıcı dostu çözümler sunmaktadır her iki yöntemde de engelli bireyler için geliştirilen teknolojik çözümler hem eğitim hem de kamusal hizmet alanlarında erişilebilirliği artırmayı amaçlamaktadır.

Bu derleme çalışmasının temel amacı, işitme engelli ve konuşma engelli bireylerin iletişimde karşılaştıkları yapısal, toplumsal ve teknolojik engelleri aşmalarına yönelik geliştirilen işaret dili tanıma ve çeviri sistemlerini mevcut literatür bağlamında kapsamlı biçimde değerlendirmektir. Bu bağlamda, yapay zekâ ve bilgisayarlı görü teknolojilerindeki son gelişmeler, işaret dilinin otomatik tanınması, çevirisi ve dijital ortamda temsil edilmesi konularında dikkate değer ilerlemeler sağlamıştır. Bu çalışma, sensör tabanlı giyilebilir cihazlar ile görüntü işleme ve derin öğrenme temelli yaklaşımları sistematik biçimde analiz ederek, her iki yöntemin avantajlarını, sınırlılıklarını ve toplumsal etkilerini karşılaştırmalı olarak tartışmaktadır. Ayrıca TİD üzerine gerçekleştirilen mevcut araştırmaların veri çeşitliliği, doğruluk oranları ve modelleme teknikleri bakımından mevcut durumunu ortaya koyarak, alandaki boşlukları ve geleceğe yönelik potansiyel araştırma yönelimlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın, erişilebilirlik teknolojilerinin toplumsal kapsayıcılığı artırma potansiyelini vurgulaması bakımından literatüre önemli bir katkı sağlaması hedeflenmektedir.

İŞARET DİLİ: TANIM VE KAPSAM

İşaret dili, işitme veya konuşma yetersizliği bulunan bireylerin iletişim ihtiyacını karşılamak amacıyla el hareketleri, yüz ifadeleri, beden duruşları ve jestlerin belirli kurallar çerçevesinde birleşmesiyle oluşan görsel bir dildir. Yalnızca jest ve mimiklerden ibaret olmayıp, sözdizimsel, biçimbilimsel ve anlamsal kurallara sahip doğal bir dil niteliğindedir. Kullanıcı topluluklarının bilişsel ve kültürel gereksinimlerine göre biçimlenen işaret dilleri, tıpkı konuşma dilleri gibi tarihsel süreçte evrim geçirir. Günümüzde dünya genelinde yüzün üzerinde işaret dili bulunmakta olup, her biri kendi toplumunun kültürel değerlerini ve iletişim biçimlerini yansıtmaktadır (Sarı vd., 2021). İşaret dilleri arasındaki çeşitlilik, dilin doğal olarak geliştiğinin ve toplumsal bağlama göre farklı biçimler aldığının en güçlü göstergesidir. Tüm dünyada tek bir işaret dilinin var olduğu yönündeki yaygın kanı, bilimsel olarak geçersizdir. Amerikan, İngiliz, Alman ve Türk İşaret Dilleri birbirinden bağımsız olarak gelişmiş, farklı dilbilgisel kurallara, sözcük dağarcıklarına ve görsel yapıya sahiptir. Uluslararası etkileşimi kolaylaştırmak amacıyla "Uluslararası İşaret Dili" adıyla oluşturulan sistem ise tüm dünyada ortak kullanılan bir dil olmaktan ziyade farklı ulusal işaret dilleri arasında bir köprü işlevi görmektedir (Erten & Arıcı, 2022).

Türk İşaret Dili (TİD)

TİD, duyabilen bireyler tarafından oluşturulmuş yapay bir sistem değil; Sağır bireylerin günlük yaşantılarında doğal biçimde ortaya çıkardıkları bir iletişim aracıdır. Türkiye'deki Sağır topluluğunun doğal iletişim biçimi olup, tarihsel süreçte kendiliğinden gelişmiş, özgün dilbilgisel kurallara ve sözcük dağarcığına sahip bir dildir. Türkçe ile aynı coğrafyada gelişmiş olmasına rağmen, dilbilgisel açıdan Türkçeden bağımsızdır. Türkçe sondan eklemeli bir dilken, TİD'de eklerin karşılığı çoğunlukla ayrı işaretlerle veya yüz ifadeleriyle sağlanır. Ayrıca Türkçede yer alan tüm zaman kipleri TİD'de bulunmaz; zaman genellikle bağlam ve özel zaman işaretleriyle ifade edilir. Özel isimler, yabancı sözcükler veya yeni kavramlar için parmak alfabesi kullanılmaktadır. TİD'in yapısı, Türkçe sözdizimine dayalı bir çeviri sistemi değil, kendi kurallarıyla işleyen görsel-kinestetik bir dil sistemidir (Sarı vd., 2021).

TİD, Türkiye'deki Sağır topluluğunun doğal iletişim biçimi olup, 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile resmî statü kazanmıştır. Bu düzenleme, TİD'in sistematik biçimde belgelenmesini ve dilbilimsel özelliklerinin bilimsel olarak tanımlanmasını sağlamıştır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülen araştırmalar sonucunda yayımlanan Türk İşaret Dili Dilbilgisi Kitabı ve Model Sözlük, TİD'in Türkçeden bağımsız, özgün bir dil yapısına sahip olduğunu ortaya koymuştur (Dikyuva vd., 2015).

TİD'in kurumsallaşma süreci, çevrimiçi erişime açık Türk İşaret Dili Sözlüğü ve Türk İşaret Dili Derlemi projeleriyle desteklenmiştir. Bu kaynaklar, binlerce işaret videosu ve dilsel örnek içeriğiyle hem eğitim hem de çeviri teknolojilerinde veri tabanı olarak kullanılmaktadır. Böylece TİD, yalnızca kültürel bir iletişim aracı olmaktan çıkıp, yapay zekâ ve bilgisayarlı görü temelli işaret dili tanıma ve çeviri çalışmalarında da temel bir referans dil haline gelmiştir (Makaroğlu &

Dikyuva, 2017). TİD'in dijitalleştirilmesi ve standardizasyonu süreci, yalnızca dilin yapısal korunumu açısından değil, aynı zamanda iletişim hakkı, eğitimde eşitlik ve kültürel kapsayıcılık açısından da kritik bir rol oynamaktadır. Söz konusu çalışmalar, TİD'in eğitim, medya ve kamu hizmetlerinde etkin biçimde kullanılmasına katkı sağlamış; Sağır bireylerin toplumsal yaşama katılımını destekleyen kapsayıcı bir iletişim ekosisteminin oluşmasına zemin hazırlamıştır (Erten & Arıcı, 2022).

İşaret Dili Çevirisi ve Uygulamaları

TİD ile konuşulan Türkçe, dilbilimsel yapı ve ifade biçimleri bakımından birbirinden önemli ölçüde farklılık göstermektedir. TİD, kendine özgü sözdizimsel, anlamsal ve pragmatik özelliklere sahip bağımsız bir dil olarak değerlendirilmektedir. İşaret dili çevirisi, Sağır toplumun işiten bireylerle iletişim kurmasını sağlayan temel bir çeviri türüdür. İşaret dili tercümanları (İDT), çeviri sürecinde yalnızca el hareketlerini değil, aynı zamanda yüz ifadeleri, beden duruşları ve el dışı hareketleri de etkin biçimde kullanmaktadır. Günümüzde Türkiye'de İDT'ler medya, konferans, mahkeme, noter, polis istasyonu, sosyal hizmet, spor, eğitim kurumları, resmî toplantılar ve sağlık alanları gibi çok çeşitli ortamlarda çeviri hizmeti sunmaktadır. Konuşma dilleri ve işaret dilleri arasında modalite farkı bulunduğundan, bazı deyimsel ifadelerin birebir karşılıkları bulunmamaktadır. Örneğin, Türkçedeki "göz kulak olmak" ifadesi TİD'de aynı anlamı taşımamaktadır. Bu durumda Pedersen'ın "anlamına indirgeme" (*reduction to sense*) ve Newmark'ın "anlamına dönüştürme" (*converting the metaphor into sense*) stratejileri, çeviride anlamın doğru biçimde aktarılmasını sağlayan uygun yöntemler olarak değerlendirilmektedir (Bartan & Çelebioğlu, 2023).

İŞARET DİLİNİN TANINMASI VE ÇEVRİLMESİNE YÖNELİK GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Sensör Tabanlı Sistemler

Sensör tabanlı işaret dili tanıma sistemleri, kullanıcıların el hareketlerini fiziksel sensörlerden elde edilen veriler aracılığıyla analiz eden giyilebilir veya temassız teknolojilere dayanmaktadır. Bu sistemler, işaret diliyle ifade edilen sembollerin doğru biçimde algılanması ve metin ya da ses çıktısına dönüştürülmesi için farklı donanım ve yapay zekâ bileşenlerini bütünleştirmektedir.

Türkiye'de geliştirilen TİD çeviri eldiveni, mikrodenetleyici tabanlı bir sistem olarak beş adet flex sensör, üç ivmeölçer ve üç jiroskop olmak üzere toplam on bir sensörden veri toplamaktadır. Bu sensörler, parmak bükülmeleri, elin yönelimi ve hareket dinamiklerini gerçek zamanlı olarak ölçmekte, ardından elde edilen veriler mikrodenetleyici (Arduino) aracılığıyla işlenerek, ilgili işaretin anlamı LCD panelde yazılı biçimde gösterilmektedir. Böylece konuşma engelli bireyler ile işiten bireyler arasında anlık iletişim kurulabilmektedir. Söz konusu sistem, düşük maliyeti ve taşınabilirliğiyle Türkçe kelime temelli iletişimi desteklemektedir (Gökçe & Kekül, 2021).

Benzer biçimde, Wen ve diğerlerinin (2021) çalışması, triboelektrik nanojeneratör temelli akıllı eldiven teknolojisini kullanarak hem işaret dilinin algılanması hem de sanal ortama çift yönlü iletişim aktarımı gerçekleştirmiştir. Eldiven, parmak eklemlerine yerleştirilen triboelektrik sensörler aracılığıyla deformasyon ve hareketlerden kaynaklanan elektriksel potansiyel farklarını ölçmektedir. Bu analog sinyaller, düşük güç tüketimli bir veri toplama ünitesi üzerinden dijital forma dönüştürülmekte ve derin öğrenme tabanlı sınıflandırıcıya iletilmektedir. Sistem hem gerçek dünyada hem de sanal gerçeklik (VR) ortamında jest tanıma ve geri bildirim sağlayarak insan-bilgisayar etkileşimini bütüncül biçimde desteklemektedir. Deneysel sonuçlar, bu yöntemin yüksek doğruluk oranı (%98'in üzerinde) ve düşük gecikme süresiyle gerçek zamanlı çeviri potansiyeli taşıdığını göstermektedir (Wen vd., 2021).

Derin öğrenme temelli bir diğer sensör yaklaşımı da Sharma ve diğerlerinin (2021) çalışmasıdır. Bu çalışmada ayrı (isolated) işaret veri kümelerinden öğrenme transferi yaparak sürekli işaret dili tanıma (CSLR) problemine çözüm önermektedir. Araştırmada, önceden eğitilmiş 3D-CNN (3D Convolutional Neural Network) ve BLSTM ağlarının birleşimi kullanılmıştır. 3D-CNN, zamansal-uzamsal özellikleri çıkarırken, BLSTM modeli işaret dizilerindeki ardışıklık ilişkilerini

modellemektedir. Yöntem, bağımsız işaretlerden elde edilen bilgiyle sürekli cümle düzeyindeki ifadeleri tanıyabilmekte ve veri yetersizliği sorununu azaltmaktadır. Bu hibrit yaklaşım, %92'nin üzerinde doğruluk oranına ulaşarak işaret dili tanıma modellerinde veri verimliliği açısından önemli bir katkı sunmuştur.

Son olarak, Lai ve diğerlerinin (2024) yaptığı çalışma, fiziksel sensörler yerine kablosuz algılama teknolojisi kullanarak yenilikçi bir yaklaşım önermektedir. Çalışmada, ILQR (injection-locked quadrature receiver) tabanlı tek girişli çok çıkışlı (SIMO) radar sistemi tasarlanmıştır. 2.4 GHz Wi-Fi sinyalleri, hareket eden ellerden yansıyarak dört alıcı anten aracılığıyla toplanmış; elde edilen I ve Q tabanlı zaman serisi verileri, GAF (Gramian Angular Field) yöntemiyle görüntülere dönüştürülmüştür. Bu görüntüler, CNN ve LSTM bileşenlerinden oluşan derin öğrenme modeliyle sınıflandırılmıştır. Böylece hem zamansal hem uzamsal bilgileri içeren sinyallerden 3 boyutlu el hareketleri %90'ın üzerinde doğrulukla tanınabilmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, sensör tabanlı sistemler; giyilebilir donanımlar (flex, ivme, jiroskop, triboelektrik sensörler) ve temassız algılama yöntemleri (Wi-Fi radar, GAF tabanlı derin öğrenme) aracılığıyla, işaret dili tanıma sürecinde yüksek doğruluk ve gerçek zamanlı işlem kapasitesi sağlamaktadır. Bu teknolojiler, kullanıcı dostu arayüzlerle birleştirildiğinde, erişilebilirlik, taşınabilirlik ve düşük maliyet açısından önemli avantajlar sunmakta; gelecekte hem TİD hem de diğer ulusal işaret dillerinde kapsayıcı iletişim çözümlerine zemin hazırlamaktadır.

Görüntü İşleme ve Derin Öğrenme Tabanlı Sistemler

Derin öğrenme, makine öğrenmesinin bir alt alanı olarak, çok katmanlı yapay sinir ağları aracılığıyla verilerden yüksek düzeyli temsillerin otomatik olarak öğrenilmesini sağlayan bir yöntemdir. Görsel ve zamansal verilerdeki karmaşık örüntüleri çözümlemedeki üstün performansı sayesinde, işaret dili tanıma ve çeviri sistemlerinde temel yaklaşım haline gelmiştir. Bu alanda en yaygın olarak kullanılan mimariler arasında CNN, RNN (Recurrent Neural Network), LSTM ve Transformer modelleri yer almaktadır. CNN yapıları, el hareketleri, yüz ifadeleri ve mimiklerden uzamsal özellikleri etkili biçimde çıkarırken (LeCun & Bengio, 1998), RNN ve özellikle LSTM tabanlı modeller, ardışık kareler arasındaki zamansal bağıntıları öğrenerek hareket dizilerinin anlamsal bütünlüğünü korumaktadır (Rumelhart vd., 1986; Hochreiter & Schmidhuber, 1997). Son yıllarda geliştirilen 3D-CNN yapıları, uzamsal ve zamansal boyutları aynı anda işleyerek işaretlerin üç boyutlu hareket bileşenlerini başarılı biçimde temsil etmektedir. Transformer mimarileri ise dikkat (attention) mekanizmaları sayesinde uzun süreli bağıntıların öğrenilmesini kolaylaştırmakta ve özellikle sürekli işaret dili tanıma (CSLR) ile işaret dili çevirisi (SLT) uygulamalarında yüksek doğruluk oranları sunmaktadır (Zhang & Jiang, 2024).

Tan ve diğerlerinin (2024) kapsamlı derleme çalışması, derin öğrenme tabanlı işaret dili işleme sistemlerini üç temel bileşen altında incelemektedir: tanıma (SLR), SLT ve üretim (SLG). Bu sistemlerde iki ana strateji öne çıkmaktadır: katmanlı (cascading) ve uçtan uca (end-to-end) yaklaşımlar. Katmanlı sistemlerde işaret videoları önce gloss dizilerine (Sign2Gloss) dönüştürülmekte, ardından gloss'lar doğal dile (Gloss2Text) çevrilmektedir; ancak bu yöntem, uzamsal ve zamansal bilgi kaybına yol açabilmektedir. Buna karşın uçtan uca yaklaşımlar (Sign2Text), video girdisinden doğrudan metin çıktısı üreterek anlam bütünlüğünü korumakta ve daha yüksek performans elde etmektedir. Özellikle Transformer temelli modellerin gloss bağımlılığını azaltarak doğrudan video girdisinden anlamsal metin üretimi yapabildiği ve böylece çeviri sürecinde bilgi kaybını en aza indirdiği gösterilmiştir.

İşaret dilleri, statik ve dinamik hareketlerden oluşan iki temel yapısal unsur barındırmaktadır. Statik işaretler, elin belirli bir konumda sabit kaldığı, durağan biçim ve el şekillerine dayalı hareketlerdir. Buna karşılık dinamik işaretler, başlangıç ve bitiş noktaları arasında konum, yön veya biçim değişimi içeren, zamana bağlı hareket bileşenlerinden oluşmaktadır. Bu nedenle dinamik işaretlerin tanınması, yalnızca uzamsal değil aynı zamanda zamansal özelliklerin de analiz edilmesini gerektirmektedir (Buttar vd., 2023). Statik ve dinamik işaretlerin işlenmesi ile

büyük ölçekli veri kümelerinde analiz akışı, literatürde birbirini tamamlayan çizgiler izlemektedir. Statik görüntülerin analizinde örneğin ASL parmak alfabesinin tanınması için el bölgesi, RGB görüntülerinin YCbCr renk uzayına dönüştürülmesi ve uygun eşikleme işlemiyle arka plandan ayrıştırılmaktadır. Elde edilen el bölgesi görüntülerinden hem derin öğrenme tabanlı özellikler (örneğin VGG-19 modeliyle aktarım öğrenmesi) hem de el yapımı öznitelikler (örneğin LBP – Local Binary Pattern) çıkarılmaktadır. Bu iki tür özellik birleştirilerek Destek Vektör Makineleri (SVM) ile sınıflandırma yapılmakta ve böylece değişen ışık koşulları ve karmaşık arka planlarda yüksek doğruluk oranı elde edilmektedir (Rajan & Leo, 2020). TİD'e ait statik işaretlerde ise gerçek zamanlı tanıma için InceptionV3 tabanlı CNN+LSTM varyantları denenmiş; 32 sınıf ve 19.200 görüntüde %99,75'e varan doğruluk elde edilirken (gerçek zamanlı uygulama ayrıntıları verilerek) tekil karelerden çıkan uzamsal özelliklerin zamansal oylama ile sağlamlaştırılması önerilmiştir (Güney & Erkuş, 2022).

Dinamik işaretlerin tanınmasında, Hint İşaret Dili için geliştirilen iki elli sistem, iskelet (skeleton) ve anahtar nokta temelli öznitelik çıkarımıyla Time-Distributed LSTM (TD-LSTM) mimarisini birleştirmektedir. Bu yapı, uzun işaret dizilerinde gereksiz özellik tekrarını azaltarak modelin verimliliğini artırmaktadır. Çalışmada, sistemin eğitim süreci veri elde etme, veri artırma ve model eğitimi adımlarını içermekte; ayrıca düşük güç tüketimine sahip uç cihazlarda (örneğin Raspberry Pi) çalışabilecek şekilde optimize edilmiştir. Önerilen yöntem, %99,6 Top-1 doğruluk oranına ulaşarak dinamik işaretlerin tanınmasında yüksek performans göstermiştir (Sharma vd., 2025).

Büyük ölçekli sözcük düzeyindeki veri kümeleri arasında yer alan WLASL (Word-Level American Sign Language Dataset), yalnızca RGB video verilerinden oluşmakta olup 2.000 işaret, 21.083 örnek ve 119 katılımcı içermektedir. Bu veri kümesi, işaret dili tanıma çalışmalarında standart bir değerlendirme zemini oluşturmuştur. Çalışmalarda, poz-TGCN (iskelet tabanlı) ve I3D (görünüş tabanlı) modelleri karşılaştırılmış; farklı model türlerinin Top-K doğruluk oranları ve sınıf büyüklüklerine göre performans farkları incelenmiştir. Sonuçlar, özellikle büyük sözlük boyutlarında artan sınıf sayısının ve örnek başına düşen veri azlığının, model doğruluğunu sınırlayan temel etkenler olduğunu göstermiştir (Li vd., 2020). TİD için AUTSL isimli çok modlu bir veri seti oluşturulmuştur. Bu veri seti 226 işaret, 43 katılımcı ve 38.336 örnek içermektedir ayrıca RGB, derinlik ve iskelet verilerini bir araya getirerek farklı duyusal kipleri (modları) kapsamaktadır. 20 farklı, dinamik arka plan içeren örnekleriyle kullanıcıdan bağımsız bir değerlendirme yapılmasına olanak sağlamaktadır. Çalışmada, CNN → FPM → (BL)STM ve dikkat (attention) katmanlarının kullanıldığı modeller test edilmiş; özellikle RGB ve RGB-D verilerinin birlikte kullanılmasıyla model doğruluğunun anlamlı biçimde arttığı nicel olarak gösterilmiştir (Sincan & Keles, 2020).

SONUÇ

Bu derleme çalışmasında, işaret dilinin tanınması ve çevirisine yönelik geliştirilen sensör tabanlı ve görüntü işleme–derin öğrenme temelli sistemler kapsamlı biçimde incelenmiştir. Bulgular, her iki yaklaşımın da farklı avantajlar ve sınırlılıklar içerdiğini göstermektedir. Sensör tabanlı sistemler, yüksek doğruluk oranı ve gerçek zamanlı tepki verme kapasitesiyle öne çıkmakta; özellikle hareket verilerinin doğrudan ölçülebilmesi sayesinde çevresel koşullardan daha az etkilenmektedir. Ancak bu sistemlerin giyilebilir donanım gerektirmesi, kullanıcı konforu, maliyet ve ölçeklenebilirlik açısından sınırlayıcı unsurlar barındırmaktadır. Buna karşılık, bilgisayarlı görü ve derin öğrenme tabanlı yaklaşımlar, temas gerektirmeyen yapıları ve geniş veri işleme kapasitesi sayesinde daha esnek, düşük maliyetli ve kullanıcı dostu çözümler sunmaktadır. Özellikle CNN, LSTM ve Transformer mimarilerinin birleştiği hibrit modellerin hem statik hem dinamik işaretlerin tanınmasında yüksek başarı gösterdiği; çok modlu veri setlerinin (RGB, derinlik, iskelet) entegrasyonunun doğruluk oranlarını anlamlı biçimde artırdığı belirlenmiştir.

TİD özelinde, literatürdeki araştırmaların sayısının ve veri çeşitliliğinin sınırlı olduğu, ancak AUTSL gibi çok modlu veri kümelerinin bu alanda önemli bir boşluğu doldurmaya başladığı görülmektedir. Gelecekte, daha geniş katılımcı profillerini ve doğal iletişim ortamlarını içeren veri

setlerinin oluşturulması, model genelleme kapasitesini artırarak gerçek yaşam koşullarında daha güvenilir sistemlerin geliştirilmesini mümkün kılacaktır. Ayrıca büyük dil modelleri (LLM) ile görsel-dilsel ağların bütünleştirilmesi, işaret dili çevirisinin yalnızca sözcük düzeyinde değil, bağlama duyarlı ve kültürel olarak uygun biçimde gerçekleştirilmesine olanak sağlayacaktır.

Sonuç olarak, yapay zekâ ve derin öğrenme tabanlı işaret dili tanıma sistemleri, yalnızca teknik bir yenilik değil, aynı zamanda toplumsal kapsayıcılığı güçlendiren bir dönüşüm aracıdır. Bu teknolojilerin, eğitim, sağlık ve kamu hizmetleri başta olmak üzere erişilebilirlik politikalarının merkezine entegre edilmesi; Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında eşitsizliklerin azaltılması ve kapsayıcı toplumların inşası hedeflerine somut katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Bartan, Ö. Ş., & Çelebioğlu, U. Türkçe-Türk İşaret Dili görsel-işitsel çeviride metafor çeviri stratejileri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, *37*, 1447-1459.

Buttar, A. M., Ahmad, U., Gumaei, A. H., Assiri, A., Akbar, M. A., & Alkhamees, B. F. (2023). Deep learning in sign language recognition: a hybrid approach for the recognition of static and dynamic signs. *Mathematics*, *11*(17), 3729.

Dikyuva, H., Makaroğlu, B., & Arık, E. (2015). *Türk İşaret Dili Dİlbilgisi Kitabı*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Erten, H., & Arıcı, N. (2022). İşaret dilinin tarihi serüveni ve Türk işaret dili. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *24*(1), 1-14.

Gökçe, F., & Kekül, H. (2021). Mikro Denetleyici Sistemler ile Türk İşaret Dili Kelime Çevirici. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, *28*, 972-977.

Güney, S., & Erkuş, M. (2022). A real-time approach to recognition of Turkish sign language by using convolutional neural networks. *Neural Computing and Applications*, *34*(5), 4069-4079.

Hochreiter, S., & Schmidhuber, J. (1997). Long short-term memory. *Neural computation*, *9*(8), 1735-1780.

Lai, Y. C., Huang, P. Y., & Horng, T. S. (2024). Wi-fi simo radar for deep learning-based sign language recognition. *IEEE Microwave and Wireless Technology Letters*, *34*(6), 825-828.

LeCun, Y., & Bengio, Y. (1998). Convolutional networks for images, speech, and time series. *The handbook of brain theory and neural networks* (pp. 255 - 258).

Li, D., Rodriguez, C., Yu, X., & Li, H. (2020). Word-level deep sign language recognition from video: A new large-scale dataset and methods comparison. In *Proceedings of the IEEE/CVF winter conference on applications of computer vision* (pp. 1459-1469).

Makaroğlu, B., & Dikyuva, H. (2017). *Güncel Türk İşaret Dili Sözlüğü*. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. https://tidsozluk.aile.gov.tr.

Rajan, R. G., & Leo, M. J. (2020, February). American sign language alphabets recognition using hand crafted and deep learning features. In *2020 International conference on inventive computation technologies (ICICT)* (pp. 430-434). IEEE.

Rumelhart, D. E., Hinton, G. E., & Williams, R. J. (1986). Learning representations by back-propagating errors. *nature*, *323*(6088), 533-536.

Sarı, H., Bağcı, Ö. A., & Gökdağ, H. (2021). İşitme yetersizliği olan bireylerin eğitiminde kullanılan Türk işaret dilinin gelişimi, yeri ve önemi: kaynak tarama. *Turkish Special Education Journal: International*, *3*(1), 20-43.

Sharma, S., Gupta, R., & Kumar, A. (2023). Continuous sign language recognition using isolated signs data and deep transfer learning. *Journal of Ambient Intelligence and Humanized Computing*, *14*(3), 1531-1542.

Sharma, V., Sood, N., Jaiswal, M., Sharma, A., Saini, S., & Chang, J. R. (2025). Dynamic gesture recognition using hand pose-based neural networks for sign language interpretation. *Universal Access in the Information Society*, *24*(2), 1673-1685.

Sincan, O. M., & Keles, H. Y. (2020). Autsl: A large scale multi-modal turkish sign language dataset and baseline methods. *IEEE access*, *8*, 181340-181355.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023, Nisan). *Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni*. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü: https://aile.gov.tr/media/135432/eyhgm_istatistik_bulteni_nisan_23.pdf adresinden alındı

Tan, S., Khan, N., An, Z., Ando, Y., Kawakami, R., & Nakadai, K. (2024). A review of deep learning-based approaches to sign language processing. *Advanced Robotics*, *38*(23), 1649-1667.

TÜİK. (2023). *Türkiye Sağlık Araştırması*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Wen, F., Zhang, Z., He, T., & Lee, C. (2021). AI enabled sign language recognition and VR space bidirectional communication using triboelectric smart glove. *Nature communications*, *12*(1), 5378.

Zhang, Y., & Jiang, X. (2024). Recent Advances on Deep Learning for Sign Language Recognition. *Computer Modeling in Engineering & Sciences (CMES)*, *139*(3), 2399-2450.

VISUAL CODES OF THE MASSES: STEREOTYPE AND METAPHOR IN 20TH-CENTURY PROPAGANDA PRINTS

Özgür UĞUZ[1]

Anadolu University, Fine Arts Faculty, Eskişehir / Türkiye

Abstract: Propaganda in the 20th century became deeply intertwined with art, assuming a central role in the visual strategies of state politics. During this period, printmaking emerged as one of the most effective carriers of ideological messages due to its reproducibility and visual impact. This study centers on the concepts of stereotype and metaphor in propaganda prints, analyzing how visual codes were employed to influence public perception and guide collective thought. Through the theoretical lenses of Louis Althusser's "ideological state apparatuses" and Walter Lippmann's "manufacture of consent," the article explores the shared and divergent visual strategies used in the propaganda imagery of regimes such as Nazi Germany, the Soviet Union, the United States, and the People's Republic of China. While stereotypes served to solidify enemy figures through fixed visual templates, metaphors conveyed ideological messages on a symbolic level. These coding strategies transformed art from a purely aesthetic practice into a mechanism of political orientation. By examining the historical function of propaganda prints and their enduring influence on contemporary visual culture, this article offers a critical perspective on the relationship between art and ideology.

Keywords: Printmaking, Art and Politics, Political Art, Metaphor, Stereotype

INTRODUCTION

The 20th century, shaped by wars, mass mobilizations, and ideological struggles, witnessed a profound fusion of art and state governance. During this period, propaganda evolved from its crude forms into a sophisticated visual strategy at the heart of political power. Thanks to its capacity for mass reproduction and immediate impact, printmaking, whose history can be traced back to the earliest years of humanity, emerges as one of the most suitable artistic means of expression for disseminating an idea or ideology (Uğuz, 2019).

This article argues that the effectiveness of propaganda posters and brochures produced during the First and Second World Wars stemmed from the skillful use of a specific persuasive visual language. This language relied on two fundamental rhetorical tools: stereotypes and metaphors. Stereotypes functioned as cognitive shortcuts that quickly dehumanized the enemy, sharpening the distinction between "us" and "them"; metaphors made abstract concepts such as freedom, fear, duty, or victory visible through concrete images that resonated emotionally.

Propaganda prints shaped social perception by manipulating pre-existing cultural codes rather than generating new ideas (Arnold-Forster, 2023). This process can be explained by Walter Lippmann's concept of "consent manufacturing" and Louis Althusser's concept of "Ideological State Apparatuses". Both approaches provide a powerful theoretical framework for understanding how ideology permeates individuals' consciousness and how visual representations support this process.

This study examines how the stereotypes and metaphors used in propaganda prints form, disseminate, and internalize the "visual codes of the masses" in light of these theories. It thus repositioning print art not merely as a reflective field but as an active tool in ideological meaning production and consent engineering (Hyzen, 2021).

CONSENT PRODUCTION AND IDEOLOGICAL APPEAL

The power of propaganda is not limited to aesthetic impact; its origins extend to the core of the relationship between media, ideology, and power. In this context, Walter Lippmann's concept of

[1] ORCID NO: 0000-0002-9096-0608

"manufacturing consent" and Louis Althusser's theory of "Ideological State Apparatuses" (ISA) offer two complementary fundamental approaches to understanding how propaganda works.

Walter Lippmann and the Construction of Stereotypes

In his work *Public Opinion* (1922), Lippmann argues that public opinion is shaped by simplified mental representations—the "pictures in our heads"—that replace complex realities. These "stereotypes" are cognitive shortcuts that individuals use to make sense of the world. Propaganda publications functioned precisely as factories for these mental patterns: they fixed images of enemies and allies, steering public perception and generating approval and consent for state policies (Arnold-Forster, 2023). Furthermore, according to Lippmann, metaphors transform complex political processes into emotionally resonant scenes; thus, state agendas are perceived as natural, inevitable, and even morally imperative (Lippmann, 1929).

Louis Althusser and Visual Interpellation

Althusser's concept of "Ideological State Apparatuses" (ISA) explains that media, education, religion, and cultural institutions maintain social order not through force, but through ideology. Propaganda posters function as visual extensions of these apparatuses; they turn individuals into subjects of the state narrative by "calling" or "greeting" them (Althusser, 2014). Through this visual call (interpellation), the viewer recognizes themselves as a patriot, a soldier, or a mother, and ideological identification turns into voluntary loyalty.

The visual grammar of posters—repetition, cultural archetypes, and spatial saturation—makes this call seem natural and unquestionable.

Familiar stereotypes and metaphors unconsciously place the viewer within the ideological framework of national identity. While Lippmann's framework explains the psychological mechanisms of propaganda—at the level of perception and cognition—Althusser demonstrates the structural-economic embeddedness of this process.

Taken together, they reveal how propaganda operates through both institutional apparatuses and mental models, and how the "production of consent" is internalized at the aesthetic and ideological levels. Thus, propaganda pressures can be understood not only as a tool of political communication, but also as a visual laboratory where the ideological subject is produced.

STEREOTYPE: CREATING THE "OTHER" AND "SELF"

Stereotypes were fundamental tools in establishing social dichotomies (us/them, good/bad, civilized/barbaric) in 20th-century propaganda. These simple yet emotionally powerful images were used both to demonize the enemy and to elevate national identity. Propaganda systematically depicted the enemy as monstrous and inhuman, creating a "recognizable archetype of evil". During World War I, Germany was portrayed as "Huns"; during World War II, Japanese soldiers were depicted as monkey-like; and during the Cold War, the Soviets were shown as "bears." This visual language went beyond othering the enemy to legitimize violence.

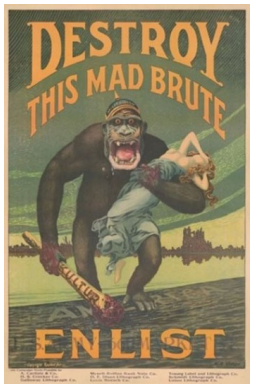

Figure 1. Destroy This Mad Brute: Enlist (Hopps, 1917)

It depicts in *Destroy This Mad Brute – Enlist* (Hopps, 1917), Germany as a "barbarian" reaching the shores of the United States; a giant gorilla figure wielding a bloody 'Kultur' club and kidnapping Lady Liberty, portraying the enemy as a Darwinian "subspecies" and legitimizing the war effort as a moral duty (Ther, 2015).

The other side of stereotypes is the construction of an idealized self-image of national identity. In propaganda publications, figures such as the fearless soldier, the compassionate mother, the productive worker, and the alert child became symbols of virtue and sacrifice. In the Soviet Union, female workers became symbols of the socialist individual, in the US, "Rosie the Riveter" women, and in Republican Turkey, the strong "ideal Turkish youth" became symbols of modernization.

Figure 2. The Holy Fame of Motherly Love Inspires Working Women in the Struggle for a Brighter Future (Koretsky, 1963)

As seen in The Holy Fame of Motherly Love Inspires Working Women in the Struggle for a Brighter Future (Koretsky, 1963), the mother figure carries not only a biological role but also metaphors of productivity and faith; the female body becomes a symbol of ideological loyalty.

Some forms of propaganda constructed the distinction between "the other" and "the self" using local cultural codes. The Soviet tradition of lubok (folk engraving) reinterpreted visual forms familiar to the people for ideological purposes (Uğuz, 2025).

These prints reflect a strategy of producing "propaganda within the familiar" by combining images familiar to the people with state ideology. In the Chinese Cultural Revolution, folk paintings were integrated with Maoist symbols; in Mexico, *Lucha Libre* masks were integrated with political allegories; and in Nazi Germany, Grimm's fairy tales were integrated with Aryan ideals of heroism.

Within this visual system, different types of stereotypes emerged: Orientalist images presenting "Eastern" peoples as exotic and barbaric; gendered representations transforming the female body into a metaphor for national honor; and the animalization of the enemy, exaggeration through grotesque caricatures, and reduction through economic or racial stereotypes were among the most prominent.

Figure 3. Death to the Fascist Reptile (Kokorekina, 1941)

Stereotypes homogenized the "self" while dehumanizing the "other," normalizing policies such as war mobilization, internal surveillance, and ethnic exclusion. This visual language functioned as an ideological mechanism that produced both hostility and unity. By simplifying social reality into a framework of "us" and "them," stereotypes, when combined with the emotional depth of metaphors, formed a powerful language of persuasion. The next section will examine how abstract ideological concepts—such as freedom, duty, sacrifice, and threat—are represented through concrete images.

METAPHOR: TURNING ABSTRACT IDEOLOGY INTO CONCRETE IMAGES

Metaphor is the primary visual code that makes abstract ideological concepts understandable on an instinctive and emotional level. Propaganda prints have generated consent among the masses by concretizing complex political ideas through simple but resonant images. The nation has often been represented as a family in need of protection or a body fighting disease. This metaphor has evoked feelings of purity, loyalty, and sacrifice (Bilandzic & Bussele, 2017). The images of "Motherland" in the French Revolution, "sick body" in Nazi Germany, and "motherland" in Republican Turkey are typical examples of this approach.

War has often been framed as a sacred journey toward freedom or salvation. This has elevated sacrifice as a historical duty and placed ideological struggles on moral ground (Reyes, 2011). The discourses of "sacred resistance against fascism" in the Soviet Union and "the journey to protect freedom" in the United States are among the most prominent examples of this narrative.

Abstract ideologies were also embodied through familiar human figures. Symbols such as Uncle Sam, John Bull, Marianne, (Monger, 2016) Germania, and the Motherland statue in the Soviet Union became the "face" of the nation. Similarly, both pro-Ukrainian and pro-Russian propaganda posters continue this tradition, using personified national symbols such as the Motherland, Cossack heroes, or the Russian Bear to mobilize collective sentiment and visually distinguish "friends" from "enemies" (Pidkuĭmukha, 2021). These figures establish a direct emotional connection with citizens, elevating ideological appeal to a personal level.

Figure 4. Who's Absent? (Unknown, 1915)

Stereotypes and metaphors were often combined in the same print: stereotypes were used to demonize the enemy, while metaphors were used to exalt national identity. This combination transformed the public sphere into a persuasive space saturated with meaning, turning propaganda prints into not only visual but also emotional ideological devices.

THE IDEOLOGICAL FUNCTION OF VISUAL CODES

Propaganda prints of the twentieth century are among the most prominent examples of art's aesthetic potential being transformed into an ideological tool of persuasion.

These visual productions were not merely tools for documenting historical events; they functioned as ideological devices that shaped ways of thinking, feeling, and believing through visual codes. Stereotypes defined the framework of collective identity by sharpening the boundary between "us" and "them"; they legitimized violence by dehumanizing the enemy.

Metaphors, meanwhile, made abstract ideologies tangible through familiar images, rendering political discourse internalizable on an emotional and moral plane. These two visual strategies—stereotype and metaphor—established a complementary mechanism of persuasion: while one drew boundaries, the other created a sense of belonging within those boundaries.

In this context, propaganda prints should be read not only as a form of communication but also as visual ideology production laboratories of the modern era. Through them, the state rebuilt its narrative not only with words but also with the emotional power of images.

Therefore, understanding 20th-century printmaking art also means unraveling the deep connection between visual culture and ideology.

CONCLUSION

This study has revealed that the stereotype- and metaphor-based visual strategies used in 20th-century propaganda prints are not merely aesthetic tools, but also mechanisms of ideological production and consent engineering. The analyses show that the power of propaganda prints stems from their ability to manipulate pre-existing cultural codes and transform complex ideologies into emotionally persuasive forms.

Within the framework of Althusser's concept of "ideological appeal," propaganda prints positioned individuals as 'subjects' within the narrative of national identity; within the context of Lippmann's "consent production" approach, it was found that this subjectivity was naturalized through stereotypes.

In this process:

• Stereotypes legitimized violence by demonizing the enemy and reinforced the sense of unity by idealizing national identity.

• Metaphors activated feelings of sacrifice, fear, and duty by concretizing abstract ideologies with familiar images such as family, body, journey, or light-darkness.

The findings reveal that when these two tools work together, they form a persuasive visual rhetoric system: stereotypes define boundaries, while metaphors create an emotional sense of belonging within those boundaries. This dual structure transformed 20th-century propaganda prints into not just a means of communication, but a visual device for constructing social consciousness. The visual strategies perfected during this period—simplification through stereotype, persuasion through metaphor—have left a legacy that extends from today's political campaigns to digital advertising and even social media discourse. Therefore, deciphering these visual codes is not only a historical inquiry but also a critical necessity for contemporary media literacy. As the circulation of images accelerates today, the propaganda legacy of the 20th century continues to live on in new forms: simplified enemy figures, heroic archetypes, and emotional metaphors on digital platforms still shape social perception. Therefore, the study of printmaking contributes not only to the aesthetic analysis of the past but also to the awareness of recognizing, questioning, and transforming today's visual ideologies.

KAYNAKÇA

Althusser, L. (2014). *On the reproduction of capitalism: Ideology and ideological state apparatuses* (Original work published 1971). Brooklyn, NY: Verso.

Arnold-Forster, T. (2023). Walter Lippmann and Public Opinion. American Journalism. 40. 1-29. 10.1080/08821127.2022.2161665.

Bilandzic, H., & Busselle, R. (2017). Chapter 1. Beyond metaphors and traditions: Exploring the conceptual boundaries of narrative engagement. In *Narrative absorption* (pp. 11-27). John Benjamins Publishing Company. https://doi.org/10.1075/lal.27.02bil

Bonnell Victoria, E. (1999). *Iconography of Power: Soviet Political Posters under Lenin and Stalin*. Berkeley, CA: University of California Press.

Hopps, H. R. (1917). *Destroy This Mad Brute: Enlist*. Color lithograph, 98.4 × 65.1 cm, Collection of Mary Ellen Meehan, Metropolitan Museum of Art. Poster. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/746176

Hyzen, A. (2021). Revisiting the Theoretical Foundations of Propaganda. *International Journal of Communication, 15*, 18, 3479–3496.

Kokorekina, A. (1941). *Death to the Fascist Reptile!*. Poster, Offset lithograph, 89 × 63 cm, Iskusstvo, Moscow. https://www.mutualart.com/Artwork/ALEKSEJ-ALEKSEEVICH-KOKOREKIN--1906-1959/B19603B2B372034504C0679328852DAD?login=1

Koretsky, V. (1963). *The Holy Fame of Motherly Love Inspires Working Women in the Struggle for a Brighter Future*. Offset lithograph, 76 × 108 cm, Collection of Mary Ellen Meehan, Poster Plakat Archive. https://www.posterplakat.com/the-collection/posters/the-holy-fame-of-motherly-love-inspires-working-women-in-the-str-pp-330?src=categories/women

Lippmann, W. (1929). *Public opinion*. New York, NY: Macmillan.

Monger, D. (2016). *Propaganda at Home (Great Britain and Ireland)*. 1914-1918-Online. International Encyclopedia of the First World War. https://doi.org/10.15463/ie1418.10880

Pidkuĭmukha, L. (2021). History as a weapon: Second World War imagery in the ongoing Russian–Ukrainian cyberwar. *Cognitive Studies| Études cognitives*, *21*, 1-14.. https://doi.org/10.11649/cs.2479

Reyes, A. (2011). Strategies of legitimization in political discourse: From words to actions. *Discourse & society*, *22*(6), 781-807. https://doi.org/10.1177/0957926511419927

Ther, V. (2015). *Stereotypes*. 1914-1918-Online. International Encyclopedia of the First World War. https://doi.org/10.15463/ie1418.10734

Uğuz, Ö. (2019). *Modern dönem baskıresminde politik eğilimler* [Artist's Doctorate]. Anadolu University.

Uğuz, Ö. (2025). Lubok Baskıresim Sanatının Politik Etkisi. *Sanat ve Tasarım Dergisi, 15*(1), 425-444. https://doi.org/10.20488/sanattasarim.1717641

Unknown. (1915). *Who's Absent?*. Color lithograph, 74,3 × 50 cm, Collection of Parliamentary Recruiting Committee Poster No.125., Imperial War Museum. https://www.iwm.org.uk/collections/item/object/27747

MANAGEMENT AND IMPROVEMENT OF PUBLIC HEALTH SERVICES IN HEALTHCARE FACILITIES[1]

Perihan CİHANER[1], Saliha ÖZPINAR[2]

[1]İstanbul Kent University, Institute of Graduate Studies, İstanbul / Türkiye

[2]Alanya Alaaddin Keykubat University, Faculty of Medicine, Antalya / Türkiye

Abstract: The effective and sustainable delivery of healthcare services plays a critical role in protecting and improving public health. In this context, the management and increased efficiency of public health services in healthcare facilities are of great importance in terms of both improving the quality of healthcare service delivery and ensuring the rational use of resources. Studies in the literature show that efficiency in public health services should be evaluated not only in terms of cost and output, but also in terms of quality, accessibility, patient satisfaction, and impacts on public health. In this context, managerial approaches such as strategic planning, human resource management, integration of information technologies, development of performance measurement systems, and implementation of process improvement methods come to the fore. For effective public health management in the organizational structures of healthcare institutions, multidisciplinary teamwork, collaboration between stakeholders, and continuous monitoring and evaluation mechanisms should be established. Furthermore, increasing investment in preventive and protective health services, adopting community-based approaches, and adapting health policies to local needs are important factors that support increased efficiency. Thanks to advanced information systems and digital technologies, the traceability of service processes is increasing, while decision-making processes are becoming more scientific and data-driven. In conclusion, effective management of public health services not only improves the institutional performance of healthcare organizations but also contributes to improving the overall health level of the community. Therefore, the implementation of efficiency-focused management models and the continuous improvement of service delivery processes should be one of the fundamental goals of modern healthcare systems.

Keywords: Healthcare Services, Sustainable Management, Public Health, Efficiency

INTRODUCTION

The effective and efficient management of healthcare services is a fundamental element in protecting and improving public health. Today, healthcare organizations are not only institutions that provide curative services, but also structures that protect public health and improve quality of life. Therefore, the management of public health services should not be limited to the treatment of individual diseases; it should also include protective, preventive, and community-based approaches (Gök, 2021).

Efficiency in healthcare organizations cannot be explained in the classical sense of the cost-output relationship. Quality, accessibility, patient satisfaction, and long-term effects on society are also important indicators of this process. Proper planning of resources, effective management, and sustainable policies in healthcare systems increase service quality. It also maximizes social benefit. At this point, elements such as strategic planning, effective use of human resources, strengthening of digital infrastructure, and process management come to the fore (Arpat et al., 2014).

Modern healthcare organizations should bring together expertise in different fields through multidisciplinary teamwork. Cooperation among stakeholders must be ensured, and policies sensitive to the needs of society must be developed. Furthermore, continuous monitoring and evaluation of service processes is one of the most important management tools for improving

[1] ORCID NO: 0009-0001-0842-927X, 0000-0002-9860-996X

quality. Establishing performance measurement systems contributes to identifying opportunities for improvement and guides the achievement of organizational goals (Çıraklı et al., 2015).

Today, the widespread use of information technologies provides significant advantages in the management of health services. Thanks to digital systems, service processes have become more traceable, and decision-making mechanisms have acquired a scientific and data-driven structure. This provides a strategic advantage in the planning and implementation of public health services (Akman Dömbekci et al., 2025).

In general, the effective management of public health services is one of the fundamental elements determining the success of healthcare organizations. Efficiency-focused management models directly contribute to the protection and improvement of public health. Therefore, in the future of healthcare systems, the effective use of resources, continuous improvement of service processes, and the adoption of community-focused approaches are inevitable requirements. When healthcare organizations act in this direction, both institutional performance will increase and the overall health level of the community will develop in a sustainable manner

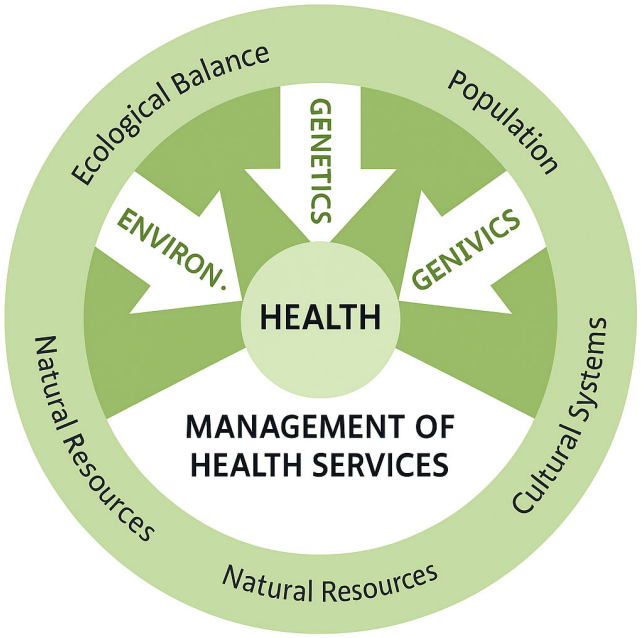

Figure 1. Health Services Scheme (Koskos, 2021)

LITERATURE REVIEW AND THEORETICAL FRAMEWORK

Health services are one of the most fundamental areas that determine the quality of life in society. The goal of modern health systems is not only to treat diseases. It also includes raising the general health level of the community and promoting preventive and protective services. Healthcare organizations play a central role in the planning, implementation, and evaluation of these services. Therefore, the management of public health services directly affects not only organizational performance but also the welfare level of the community (Kılıç & Uzun, 2023)

Figure 2. Factors Affecting Demand for Health Services (Arıkan & Akar, 2023)

Conceptual Foundations of Public Health Services

The concept of public health encompasses not only improving the health status of individuals, but also protection and development efforts aimed at the entire community. According to the World Health Organization, public health is defined as "the organized efforts of the community to prevent disease, prolong life, and promote health." This definition clearly states that health services should not be solely focused on treatment. The role of healthcare organizations has also expanded in this regard. Healthcare institutions are no longer just centers that admit patients; they have become structures that monitor the health status of the community, analyze risks, and develop preventive policies (Akyıldız & Okyay, 2024).

The literature emphasizes three key components for the effective implementation of public health services. Concepts such as the widespread provision of preventive services, risk-based planning, and increasing social awareness are particularly important. Managing these three elements together strengthens the sustainability of health services and reduces costs in the long term (Gençer et al., 2021).

Figure 3. Roles and Responsibilities of Public Health Workers (Health Academy, 2021)

Managerial Approaches and the Perspective of Efficiency

Efficiency in public health services should be considered not only in terms of cost-effectiveness but also in terms of health outcomes, accessibility, and impacts on community health. Research shows that increased efficiency is possible not only through technological investments but also through improved management processes, effective use of human resources, and strategic planning (Çavmak & Çavmak, 2017).

In this context, one of the prominent approaches in the literature is "integrated health management." In this model, preventive, curative, and rehabilitative services are considered as a whole. Healthcare organizations ensure more effective use of resources by strengthening coordination between different service areas. They also increase the traceability of processes and improve service quality (Kandemir & Uğurluoğlu, 2017).

Another important approach is "community-based health management." In this model, the planning and implementation of health services are carried out by taking into account the real needs and socioeconomic conditions of the community. Community participation is ensured, and the adoption rate of services increases. This approach is particularly decisive in the success of preventive health services (Seyfioğlu, 2019).

Strategic Planning and Corporate Management

Strategic planning in healthcare organizations is one of the fundamental tools for increasing efficiency. The planning process requires identifying priority health issues, clearly defining objectives, and establishing performance indicators. Strategic planning ensures the effective distribution of resources and guarantees the sustainability of services. Furthermore, corporate governance principles are becoming increasingly important in healthcare services. Principles such as transparency, accountability, participation, and continuous improvement both enhance corporate performance and strengthen public confidence in healthcare services. Studies in the literature show that corporate governance practices have a direct impact on patient satisfaction and service quality (Biçer, 2018).

The Role of Human Resources and Team Management

The success of public health services largely depends on the effective use of human resources. Qualified healthcare personnel are one of the most important factors directly affecting service quality and efficiency. Continuous training, professional development, and motivation of personnel increase organizational performance. Multidisciplinary teamwork is also a frequently emphasized topic in the literature. The collaboration of different areas of expertise produces more effective solutions to complex health problems. In addition, internal team communication and coordination ensure that service processes are carried out more quickly and efficiently. In this context, leadership skills also come to the fore. Effective leadership increases team motivation and the capacity to achieve goals (Knezevic et al., 2022).

Information Technologies and Digital Transformation

Digital transformation in the healthcare sector has revolutionized the management of service processes. Electronic health records, decision support systems, data analytics, and artificial intelligence applications have made management processes more scientific and data-driven. The literature indicates that digitization contributes significantly to increased efficiency and more effective use of resources. Thanks to digital systems, service processes can be monitored, performance indicators can be tracked in real time, and decision-making processes are accelerated. Furthermore, data-driven planning makes health policies more realistic and needs-oriented. This both improves the quality of corporate management and increases the effectiveness of public health strategies (Akalın & Veranyurt, 2020).

Performance Measurement and Process Improvement

Performance measurement systems are vital for evaluating the effectiveness and efficiency of public health services. Performance indicators are used to measure service quality, accessibility, patient satisfaction, and cost-effectiveness. These indicators enable institutions to identify their strengths and weaknesses and facilitate the development of improvement strategies. The concept of continuous improvement is one of the fundamental principles of quality management in healthcare organizations. Regularly reviewing processes, identifying errors, and implementing corrective measures improves organizational performance. The literature shows that process improvement efforts have positive effects on both service quality and cost-effectiveness (Karaman et al., 2019).

The Importance of Preventive and Protective Services

Preventive and protective health services play a decisive role in the success of public health services. Practices such as early diagnosis, vaccination programs, screening studies, and health education prevent diseases before they occur. This both improves individuals' quality of life and reduces the economic burden on the healthcare system. Research shows that investments in preventive health services yield much higher returns compared to curative services. Therefore, modern health systems prioritize preventive services in resource allocation and support community-based programs (AbdulRaheem, 2023).

Assessment in the Context of Policy and Management

The effective management of public health services is an important part of not only health institutions but also public policies. Adapting health policies to local needs, producing community-based solutions, and ensuring stakeholder participation are key elements frequently emphasized in the literature. In addition, public-private partnership models offer alternative structures that strengthen the financial sustainability of the health system. Properly planned collaborations optimize resource use while also improving service quality. Ensuring alignment between decisions made at the policy level and management strategies implemented at the institutional level is critical for efficiency (Ak, 2022).

Theoretical Framework: Systems Approach and Management Theories

Theoretical approaches to the management of public health services provide guidance for understanding and developing processes. The systems approach views healthcare organizations as dynamic structures composed of interconnected subsystems. This perspective ensures a holistic assessment of resource management, service delivery, human resources, and information flow. Furthermore, the total quality management (TQM) approach is based on the principles of continuous improvement and patient-centeredness in healthcare services. The fundamental principles of TQM, namely customer satisfaction, process orientation, and continuous improvement, can also be applied in public health services. Similarly, the resource-based view (RBV) argues that healthcare businesses can gain a competitive advantage by effectively utilizing internal resources such as knowledge, technology, and human resources (Çınaroğlu & Avcı, 2013).

CONCLUSION

The literature generally shows that the effective management of public health services is essential for the sustainability of healthcare systems. Efficiency should be considered not only in terms of costs but also in terms of quality, access, satisfaction, and impact on society. Management tools such as strategic planning, digitalization, multidisciplinary teamwork, and continuous improvement play a key role in this process. Investments in preventive services and community-based approaches are the most important factors determining the long-term success of health services.

In conclusion, adopting holistic, data-driven, and community-focused models in the management of public health services is inevitable. This approach will not only improve the institutional

performance of healthcare organizations but also directly contribute to raising the overall health level of the community.

REFERENCES

AbdulRaheem, Y. (2023). Unveiling the Significance and Challenges of Integrating Prevention Levels in Healthcare Practice. *Journal of primary care & community health, 14*, 21501319231186500. https://doi.org/10.1177/21501319231186500

Ak, S. (2022). Geçmişten Günümüze Türkiye'nin Sağlık Politikaları. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi, 20*(1), 28-36.

Akalın, B., & Veranyurt, Ü. (2020). Sağlıkta dijitalleşme ve yapay zekâ. *SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi, 2*(2), 128-137.

Akman Dömbekci, H., Güzel, Ş., Sağlam, Ş., Ege, K. (2025). The role of digital health technologies in the healthcare marketing process. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty, 12*(2), 705-723. https://doi.org/10.30798/makuiibf.1608914

Akyıldız, H. Ç., & Okyay, P. (2024). Sağlıkta koruma kavramının gelişimi ve kapsamı. *STED, 33*(2), 146-156.

Arıkan, C., & Akar, Y. (2023). Sağlık hizmetlerinde talebi etkileyen faktörler. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi, 21*(1), 1-21.

Arpat, B., Şaşmaz, N., & Yürekli, E. (2014). Sağlık hizmetlerinde kalite maliyetleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19*(3), 313-332.

Biçer, E. B. (2018). Sağlık kurumları yöneticilerinin stratejik yönetim tekniklerine bakış açılarının ve yaklaşım tarzlarının belirlenmesi: Sivas ili örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 16*(4), 405-427. https://doi.org/10.11611/yead.482685

Çavmak, Ş., & Çavmak, D. (2017). Sağlık hizmetlerinde etkinlik kavramı. *Sağlık Yönetimi Dergisi, 1*(1), 21-34.

Çınaroğlu, S., & Avcı, K. (2013). Yönetim Biliminde Sistem Yaklaşımı ve Sağlık Alanı Özelinde Bir Değerlendirme. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17*(1), 83-101.

Çıraklı, Ü., Çelik, Y., & Beylik, U. (2015). Etkili ekip çalışmasının sağlıktaki önemi ve faydaları: bir literatür çalışması. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 2*(3), 140-146. https://doi.org/10.5455/sad.2015131452108477

Gençer, Ç., Er, F., Barut, B., Kara, Y. (2021). Koruyucu sağlık hizmetlerinin sunumunda sosyal hizmet mesleğinin önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 32*(3), 1125-1142. https://doi.org/10.33417/tsh.845895

Gök, S. (2021). Sağlık yönetiminde çağdaş yaklaşımlar. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi, 5*(1), 166-194. https://doi.org/10.31200/makuubd.860953

Kandemir, A., & Uğurluoğlu, Ö. (2017). Sağlık kurumları yönetimi literatüründe stratejik yönetim üzerine yürütülen çalışmaların içerik analizi ile incelenmesi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 20*(1), 49-68.

Karaman, M., Kuşcu Karatepe, H., & Kuşcu, F. N. (2019). Sağlık işletmelerinde performans değerlendirme ve ölçme yöntemleri hakkında bir derleme çalışması. *Yönetim Ekonomi Edebiyat İslami ve Politik Bilimler Dergisi, 4*(1), 153-171. https://doi.org/10.24013/jomelips.472337

Kılıç, U., & Uzun, H. (2023). Sağlık hizmetlerinde kalite yönetimi: Elazığ örneği. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi, 10*(20), 83-111.

Knezevic, B., Lewandowski, R. A., Goncharuk, A., & Vajagic, M. (2022). Studying the impact of human resources on the efficiency of healthcare systems and person-centred care. In *Intelligent systems for sustainable person-centered healthcare* (pp. 145-164). Cham: Springer International Publishing.

Koskos, A. (2021, Mayıs 2). *Sağlık yönetimi ve çalışma alanları*. Sağlık Yönetimi Üzerine. https://aysemakoskos.wordpress.com/2021/05/02/saglik-yonetimi-ve-calisma-alanlari/

Sağlık Akademisi. (2021, Ocak 27). *Halk sağlığı hemşiresinin tarihsel süreçteki rolleri ve günümüzdeki fonksiyonları*. Hemşire.com. https://egitim.hemsire.com/2021/01/halk-sagligi-hemsiresinin-rolleri.html

Seyfioğlu, S. F. (2019). Değer temelli sağlık hizmetleri modeli. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 22*(4), 799-822.

SPORA YÖNELİK TUTUMUN ÖZ-DİSİPLİN ÜZERİNDEKİ ROLÜ[1]

Selçuk DEMİR

Şırnak Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Şırnak / Türkiye

Öz: Öz disiplin ile kurallara uyumlu ve sistemli olunması, düzenli ve planlı çalışılması, duygu ve davranışların istenilen bir hedef doğrultusunda düzenlenmesi ifade edilmektedir. Dolayısıyla öz disiplin, bireylerin sorumluluk duygularını geliştirmekte, toplumsal ilişkilerini daha uyumlu hale getirmekte, iş ve özel yaşamlarını etkilemektedir. Öz disiplin, bireylerin hedeflerine ulaşmalarında sahip oldukları önemli bir içsel güçtür. Çünkü bireylerin sahip oldukları öz disiplin, onların istemli olarak hedefe götüren davranışlarda bulunup istenmeyen davranışlarda ise bulunmamalarını sağlamaktadır. Bu şekilde bireyler, hedeflerine ulaşmak amacıyla duygu ve davranışlarını kontrol edebilmekte ve düzenleyebilmektedir. Üniversite öğrencilerinde öz disiplinin geliştirilmesinde, spora yönelik sahip oldukları olumlu tutumların rolünün olacağı değerlendirilmektedir. Nitekim spora yönelik olumlu tutumların oluşmasının, bireylerin; fiziksel ve psikolojik açılardan güçlenmelerine, daha çalışkan ve sosyal ilişkiler geliştirme bakımından daha iyi olmalarına katkı sunduğu bilinmektedir. Bu araştırmanın tasarlanmasında, değişkenlerin birlikte değişimlerinin incelendiği korelasyonel model seçilmiştir. Araştırmanın evrenini; bir kamu üniversitesinde pedagojik formasyon eğitimi alan öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrenciler, araştırmaya gönüllü katılmış olup toplanan 160 verinin geçerli olduğu belirlenmiştir. Basit seçkisiz örnekleme yöntemine başvurularak katılımcıların çalışmaya katılım şansları eşitlenmiştir. Verilerin toplanması, beşli likert şeklinde derecelendirilmiş "Sportif Tutum Ölçeği" ve "Özdisiplin Ölçeği" aracılığıyla elde edilmiştir. Pearson Korelasyon değeri incelendiğinde, öğrencilerin spora yönelik tutumları ile özdisiplin algıları arasındaki ilişkinin; orta düzeyde, pozitif ve istatistiki açıdan manidar olduğu belirlenmiştir. Regresyon analiziyle sspora yönelik tutumun, öz disiplini artırdığını açığa çıkarılmıştır. Akademik ertelemedeki varyansın %30.2'si sosyal medya bağımlılığı ile açıklandığı belirlenmiştir. Eğitim kurumlarında, öğrencilerin öz disiplinlerinin güçlenmesi için sportif etkinliklere katılımlarının desteklenmesinde fayda görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spora Yönelik Tutum, Özdisiplin, Üniversite Öğrencisi

GİRİŞ VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bireylerin; istek ve dürtülerini denetim altına alabilmeleri, arzu ettikleri uzun vadeli hedefleri gerçekleştirmek amacıyla anlık doyumlarını erteleyebilmeleri ve onlardan vazgeçebilmeleri öz disiplin olarak açıklanmaktadır (Budak, 2009). Öz disiplin, bireylerin; sabırlı olmaları, öz denetim sağlayabilmeleri, hedeflerine ilerlerken doğru yönelimlerde bulunmaları ve bezginlik yaşamamaları, deneyimledikleri güçlükler karşısında dirençli olmaları ve kendilerinin ne istediklerinin farkında olarak harekete geçmeleri süreçlerini içermektedir (Duckworth, 2009). Bu kavramla bireylerin davranışlarını kendilerinin kontrol etmeleri ve davranışlarının neticesinde ortaya çıkan sorumlulukları üstlenmeleri belirtilmektedir (Zimmerman & Kitsantas, 2014). Dolayısıyla öz disiplinin, bireylerin dışardan bazı nedenlerle sergiledikleri uyum ya da itaat olmadığı görülmektedir. Tersine kendi istek ve iradeleri kapsamında davranış sergilemeleri ve davranışlarının sorumluluklarını üstlenmeleridir (Brooks & Goldstein, 2007).

Öz disiplin, herhangi bir güce ya da otoriteye gereksinim hissetmemektedir. Bireyler öz disiplin davranışını, içsel olarak gerçekleştirmektedir. Diğer bir anlatımla disiplin davranışını, bir ödül ya da cezadan bağımsız olarak uygulamaktadırlar. Öz disiplin, korkudan beslenen ya da kaynağını alan bir itaat değildir. Aksine bu kavram, öz kontrolün gelişimini ifade etmektedir (Bear, 2009). Öz disiplin, bireylerin topluma uyumunda ve kendi davranışlarını denetleyebilmelerinde önemli bir işleve sahiptir (Kilpatrick, 1960).

[1] ORCID NO: 0000-0003-2904-6443

Öz disiplini yüksek öğrenciler; öfke duygularını yönetebilmekte, beklenmedik olumsuz durumlarla karşılaşsalar da başladıkları iş ya da görevi tamamlamakta, sahip oldukları bütçelerini doğru kullanabilmekte, sorumluluklarının bilincinde olup ödevlerini yerine getirmektedirler (Duckworth & Seligman, 2006). Öz disiplin anlayışı bireylerin; uyumlu, özgür, mutlu ve daha üretken olmalarına katkı sunmaktadır (Goodman, 2001).

Spor, içinde bulunulan toplumun; uluslararası dayanışmasını ve iş birliğini artıran, belli kurallar dahilinde mücadele edilen, rekabet temelli yarışma veya heyecan duyma etkinliği içeren düzenlemeler olarak tanımlanmaktadır (Ünsal & Ramazanoğlu, 2013). Başka bir tanımda ise spor; bireylerin belli düzenlemeler içerisinde fiziksel etkinliklerini ve psikomotor yeteneklerini bilişsel, ruhsal ve sosyal davranışlarına katkı sunan ve sonrasında bu güçlenen davranış niteliklerini önceden belirlenmiş kurallar dahilinde rekabet ettirilmesini hedefleyen biyolojik, pedagojik ve sosyal bilim alanlarını da kapsayan bir uğraştır (İnal, 2000). Alanyazında spor kavramı üzerine birçok tanım yapılmaktadır. Spor ile ilgili yapılan tanımlamalarda genel olarak spor bireylerin; boş zamanlarını değerlendirmelerini ve popüler olmalarını sağladığı, çalışma kararlılıklarını ve pratik düşünme yetilerini güçlendirdiği, saldırganlık içgüdülerini azalttığı, sağlıklı bir yaşam sürmelerine ve toplumsallaşmalarına katkı sunduğu, sistemli ve düzenli çalışmalarına destek olduğu bilinmektedir (Dever, 2008).

Bireylerin spor yapmalarının teşvik edilmesi, sadece fiziksel sağlıklarına katkı sunmakla kalmamaktadır. Bunun yanı sıra bireylerin; özgüven, iletişim becerileri, stres ve kaygı yönetimi gibi hayatları boyunca onlara yardımcı olacak özellikler edinmelerine destek olmaktadır. Bu bakımdan okul sporlarının, öğrencilerin; fiziksel gelişimlerine katkı sunmasının yanı sıra onların öz disiplin, ekip çalışması ve sosyal uyum gibi temel becerileri de edinmelerine yardımcı olmaktadır (Yeğen, 2025).

Stres ve stresle başa çıkmada, sporun önemli bir yeri bulunmaktadır. Spor, bireylere mutluluk ve huzur vermektedir. Sporla bireyler, günlük yaşamlarında daha huzurlu hissetmekte ve bir şeyleri başarmış olmanın verdiği mutluluk duygusunu yaşamaktadırlar (Güçlü, 2005). Spor, bireylerin yaşam kaliteleri artırmaktadır (Zorba vd., 2004).

Çocuk ve gençlerde spor; fiziksel gelişimin yanında sosyal ve psikolojik yönlerden de çok önemlidir. Çocuklar ve gençler; spor aracılığıyla çevresini tanımakta, iletişim kurmakta, özgüvenleri artmakta ve toplum içerisindeki sahip oldukları konumlarını güçlendirmektedirler. Psikolojik bakımdan ise kendilerini kontrol etmelerini, bir konuya yoğunlaşabilmelerini, iradelerini kullanabilmeyi, başarılı olmaları için motive olma gibi pek çok olumlu gelişime katkı sunmaktadır (Sevim, 1997).

Sportif etkinlikler, bireylerin sosyalleşmelerini olumlu etkilemektedir. Bireyler arasındaki dayanışmayı artırmaktadır. Bu etkinlikler, bireylerin; kurallara saygılı ve toplumun yaşam biçimine uyumlu olmalarına katkı sunmaktadır. Ayrıca sportif etkinlikler; fiziksel yorgunluğu en az düzeyde hissetme, fazla kilo artışının oluşmaması, duygu ve düşüncelerin kontrol altında tutulması, mutlu ve huzurlu bir yaşama sahip olunması gibi fiziksel, zihinsel ve sosyal becerilerin edinilmesine destek olmaktadır (Karcı, 2021).

Sportif etkinlikler, bireylerin; fiziksel olarak daha zinde hissetmelerini, psikolojik bakımdan ise tatmin duygusu yaşamalarını sağlamaktadır. Bireylerde; stres, kaygı, korku, depresyon, uyku sorunları gibi istenmeyen psikolojik durumları azalttığı bilinmektedir (Kılıç, 2006).

AMAÇ

Bu araştırmadaki nihai amaç; üniversite öğrencilerinin sportif tutumları ile öz disiplin düzeyleri arasındaki ilişkinin tespit edilmesidir. Bu çalışma kapsamında aşağıdaki hipotezler, test edilmektedir:

H1: Spora yönelik tutum ile öz disiplin arasında istatistiki bakımdan manidar bir ilişki yer almaktadır.

H2: spora yönelik tutum, öz disiplini pozitif yönde yordamaktadır.

KAPSAM

Bu çalışmada; pedagojik formasyon eğitimi alan lisans öğrencilerinin spora yönelik tutumları ile öz disiplinleri arasındaki değişim varlığının, birlikte olup olmadığına bakılmıştır. Bu önemli iki değişkene yönelik kavramsal çözümlemeler yapılmış ve aralarındaki ilişkiler belirlenmiştir. Ayrıca özellikle öğretmen yetiştirme alanındaki bu konulardaki çalışmalara temel oluşturması düşünülmüştür. İleriki çalışmalarda bu kavramlar üzerine yoğunlaşılması açısından da önemli görülmüştür. Nitekim bu konularda yapılmış sınırlı sayıda çalışmaya ulaşılmıştır.

YÖNTEM

Korelasyonel model ile biçimlendirilmiş bu çalışmada, pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerin spora yönelik tutum ile öz disiplin değişkenlerine yönelik algılarının ne düzeyde olduğu saptanmıştır. Sonrasında bu kavramların istatistiki yönden manidar ilişkiye sahip olup olmadıkları açıklığa kavuşturulmuştur.

Araştırmanın evreni; bir devlet üniversitesinin pedagojik formasyon eğitimi alan bölümlerinde öğrenim gören lisans öğrencilerinden meydana gelmektedir. Basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle her bir katılımcının çalışmaya katılım ihtimali eşitlenmiştir. Ayrıca verilerin toplanmasında gönüllülük ilkesine uygun bir biçimde hareket edilmiştir. Bu çalışmanın örneklemi 160 öğrenciden meydana gelmektedir.

Öğrencilerinin spora yönelik tutum düzeylerini açıklığa kavuşturmak amacıyla "Spora Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Bu ölçek, Şentürk (2015) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek; spora ilgi duyma (13 madde), sporla yaşama (6 madde) ve aktif spor yapma (6 madde) olmak üzere üç alt boyuttan ve 25 maddeden meydana gelmektedir. Beşli likert ölçeğin derecelendirilmesi şu biçimdedir: "Asla katılmıyorum (1)", "Katılmıyorum (2)", "Kararsızım (3)", "Katılıyorum (4)" ve "Tamamen katılıyorum (5)". Bu araştırma kapsamında Cronbach-alfa güvenirlik katsayı değeri, ölçeğin; spora ilgi duyma alt boyutu için .88, sporla yaşama alt boyutu için .74, aktif spor yapma alt boyutu için .76 ve tamamı için .93'tür.

Öğrencilerin öz disiplin algılarının tespit edilmesinde Şimşir (2020) tarafından geliştirilen "Öz Disiplin Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek, öz-kontrol (7 madde) ve sorumluluk (6 madde) olmak üzere iki alt boyuttan ve 13 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddelerine ilişkin derecelendirme; "Hiç uygun değil (1)", "Uygun değil (2)", "Biraz uygun (3)", "Oldukça uygun (4)" ve "Tamamen uygun (5)" biçiminde yapılmıştır. Bu araştırma bağlamında Cronbach-alfa güvenirlik değeri, ölçeğin; öz-kontrol alt boyutunda .72, sorumluluk alt boyutunda .77 ve tamamında .65'tir.

BULGULAR

Betimsel İstatistikler ve Korelasyon

Betimsel ve korelasyon istatistik analizlerine ilişkin bulgulara, Tablo 1'de yer verilmektedir.

Tablo 1. Betimsel İstatistiki ve Korelasyona Yönelik Bulgular

Değişkenler	$\overline{X}$	Std. sapma	Std. hata	1	2
1. Spora Yönelik Tutum	3.55	.66	.05	1	
2. Öz Disiplin	3.43	.40	.03	.21**	1

**p < .01, *p < .05

Betimsel istatistik bulgularına (Tablo 1) göre, öğrencilerin; spora yönelik tutumları "Katılıyorum" (4) ve öz disipline yönelik algıları "Oldukça uygun" (4) düzeylerinde olduğu tespit edilmiştir. Korelasyon değerine bakıldığında ise spora yönelik tutum ile öz disiplin değişkenleri arasındaki ilişki zayıf düzeyde, pozitif yönlü ve istatistiki açıdan manidardır ($r = .21$, $p < .01$). Öğrencilerin sosyal medya bağımlılık düzeyleri arttıkça akademik ertelemeleri artmaktadır.

Regresyon Analizi

Basit regresyon analizi bulguları, Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Spora Yönelik Tutumun Öz Disiplini Yordaması

Yordayıcı değişkenler	B	Std. Hata	B	t	p
Sabit	2.96	.17		17.27	.00
Spora Yönelik Tutum	.13	.04	.21**	2.77	.00
$R = .21$ $R^2 = .04$					
$F (1, 159) = 7.70$					

Yordanan Değişken: Öz Disiplin

**p < .01

Tablo 2'deki analiz bulguları ışığında; spora yönelik tutumun öz disiplini manidar bir bir şekilde yordadığı belirlenmiştir (B = 13, β = .21**, p < .01). Sportif tutum, öz disiplindeki varyansın %4'ünü açıkladığı saptanmıştır ($\Delta R^2 = .04$, p < .01). Sportif tutumdaki artış, öz disiplin düzeyindeki artışa katkı sunmuştur.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışma kapsamında öğrenciler, spora ilişkin tutumlarının "(4) Katılıyorum" düzeyinde ve öz disiplin algılarının "(4) Oldukça uygun" düzeyinde olduğunu değerlendirmişlerdir. Korelasyon analiziyle öğrencilerin; spora yönelik tutumları ile öz disiplin algıları arasındaki ilişki zayıf düzeyde, pozitif yönlü ve istatistiki bakımdan manidar olarak tespit edilmiştir. Ayrıca sportif tutumun, öz disiplini pozitif yordadığı belirlenmiştir.

Denver (2008), sporla bireylerin; boş zamanlarını değerlendirebildiklerini, çalışmaya yönelik azim ve kararlılıklarını güçlendirdiğini, sosyalleşmelerine katkı sağladığını, sistemli ve düzenli bir biçimde çalışmalarına destek olduğunu belirtmektedir. Buradan hareketle sporun, öz disiplini güçlendirici bir unsur olduğu görülmektedir. Benzer şekilde bu çalışma kapsamında da sportif tutumun, öz disiplini artırdığı açığa çıkarılmaktadır.

KAYNAKÇA

Bear, G. G. (2009). The positive in positive models of discipline. In R. Gilman, E. S. Huebner ve M. J. Furlong (Ed.), *Handbook of positive psychology in schools* (pp. 305-321). New York: Taylor & Francis.

Brooks, R., & Goldstein, S. (2007). *Raising a self-disciplined child*. New York: McGraw-Hill.

Budak, S. (2009). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Dever, A. (2008) *Sosyolojik boyutlarıyla spor* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Duckworth, A. L. (2009). Self-discipline is empowering. *Phi Delta Kappan*, *90*(7), 536. https://doi.org/10.1177/003172170909000720

Duckworth, A. L., & Seligman, M. E. P. (2006). Self-discipline gives girls the edge: Gender in self-discipline, grades, and achievement test scores. *Journal Of Educational Psychology, 98*(1), 198-208. https://doi.org/10.1037/0022- 0663.98.1.198

Goodman, M. E. (2001). *The caring teacher's guide to discipline: Helping young students learn self-control, responsibility and respect* (2nd Ed.). California: Corwin Press.

Güçlü, S. (2005). *Kurumlara sosyolojik bakış*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

İnal, A. N. (2000). *Beden Eğitimi ve spor bilimine giriş*. Konya: Desen Ofset Matbaacılık.

Karcı E. Y. (2021). *Aile içi iletişim ve aidiyet duygusu ile spora yönelik tutum ilişkisinin incelenmesi.* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Muğla.

Kılıç, K. (2006). *Harcanabilir gelirin artmasının sportif rekreasyona katılıma olan etkisinin araştırılması (İstanbul örneği).* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Kilpatrick, J. (1960). *The Q- sort: An evaluation of its effectiveness in assessing certain aspects of self-discipline among high school girls* [Unpublished doctoral dissertation]. Pennsylvania State University, USA.

Sevim, Y. (1997). *Antrenman bilgisi*. Ankara: Tutibay Yayınları.

Şentürk, H. E. (2015). Spora yönelik tutum ölçeği: geliştirilmesi, geçerliliği ve güvenirliği. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 7*(2), 8-18.

Şimşir, Z. (2020). *Üniversite öğrencilerinin yaşamında öz-disiplin: azim, yaşam doyumu ve huzur bağlamında karma bir araştırma* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Ünsal, B., & Ramazanoğlu, F. (2013). Spor medyasının toplum üzerindeki sosyolojik etkisi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2*(1), 36-46.

Yeğen, K. T. (2025). *Okul sporlarına katılan ve katılmayan ortaokul öğrencilerinin spora yönelik tutumlarının incelenmesi.* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum.

Zimmerman, B. J., & Kitsantas, A. (2014). Comparing students' self-discipline and self regulation measures and their prediction of academic achievement. *Contemporary Educational Psychology. 39*(2), 145-155. https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2014.03.004

Zorba, E., Babayiğit, G., Saygın, Ö., İrez, G., & Karacabey, K. (2004). 65-68 yaş arasındaki yaşlılarda 10 haftalık antrenman programının bazı fiziksel uygunluk parametrelerine etkisinin araştırılması. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 4*(18), 229-34.

YÜKSEKÖĞRETİMDE YAPAY ZEKAYA YÖNELİK ÖĞRENCİ TUTUMLARININ İNCELENMESİ[1]

Selçuk DEMİR

Şırnak Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Şırnak / Türkiye

Öz: Yapay zekâ, günümüzde önemli bir yere sahip olup her geçen gün yapay zekâ uygulamaları ve teknolojileri artmaktadır. Yapay zekâ teknolojisi hızlı bir biçimde gelişmektedir. Bu zekâ, birçok alanda bireylerin ve toplumların yaşamlarını daha kolay hale getirmektedir. Daha büyük veriler ışığında analizler yapılmakta ve ulaşılan bulgulara dayalı tahminler ileri sürülmektedir. Bu yolla karar alma süreçleri daha sağlıklı hale gelmekte, yenilikçilik desteklenmekte, üretim ve verimlilik artmaktadır. Eğitim özelinde bakıldığında yapay zekâ vasıtasıyla öğrencilerin; bireysel gereksinimleri, farklılıkları ve öğrenme seviyeleri dikkate alınmak suretiyle bu öğrencilere yönelik uyarlanmış eğitim programları meydana getirilebilir. Öğrencilerin öğretim sürecindeki performansları belirlenerek güçlü ya da zayıf oldukları alanlar ve konular belirlenebilir. Ayrıca öğrenciler, karşılaştıkları karmaşık problemlere yapay zekâ sayesinde çözümler üretebilirler. Bu çalışmada, öğrencilerin yapay zekâya dair görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bu araştırma, tarama deseninde şekillendirilmiştir. Araştırmanın evreni; bir kamu üniversitesinin farklı bölümlerindeki öğrencilerinden meydana gelmektedir. Basit seçkisiz örnekleme yöntemine uygun bir şekilde veriler toplanmıştır. Çalışmaya 184 üniversite öğrencisi gönüllü bir biçimde katılım sağlamıştır. Araştırmanın verileri, beşli likert tipi puanlanmış "Yapay Zekâya Yönelik Tutum Ölçeği" vasıtasıyla elde edilmiştir. Betimsel istatistik analizleri neticesinde, öğrencilerin; yapay zekâ genele ve yapay zekânın kullanımına ilişkin algılarının orta düzeyde (3: Kararsızım) olduğu bulunmuştur. Yapay zekânın faydalarına dair görüşlerinin orta düzeyin üzerinde (4: Katılıyorum) ve yapay zekânın risklerine ilişkin görüşlerinin ise orta düzeyin altında (2: Katılmıyorum) olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Yükseköğretim, Öğrenci

GİRİŞ VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Zekâ kavramı, bireylerin; düşünmelerine, akıl yürütmelerine, yargılamalarına, nesnel olguları ya da gerçekleri algılamalarına ve sonuç çıkarmalarına yönelik yeteneklerinin bütünü şeklinde açıklanmaktadır (Nabiyev, 2012). Zekâ; eğitimciler açısından öğrenmeye ilişkin yetenek, biyologlar açısından çevreye uymaya dair yetenek, psikologlar açısından ise muhakeme vasıtasıyla neticeye ulaşmaya dair yetenek, bilgisayar bilimciler açısından bilgi işlemeye dair yetenek olarak tanımlanmaktadır (Özgüven, 1998). Sahip olunan zekâ, eğitim ve yaşantı vasıtasıyla gelişebilmektedir. Ayrıca zekâ herhangi bir yazılım veya bütünleşik yongalarla taklit edilebilmektedir. Bu durum alanyazında yapay zekâ olarak açıklanmaktadır (Elmas, 2018).

İnsanların çevreleriyle etkileşimlerinde sahip oldukları üstün zekâ niteliklerini sergileme gereksinimi, teknolojiye yönelik ilgisini güçlendirmektedir. Gelişen teknolojiyle zekânın makineler vasıtasıyla tekrardan açıklanabileceği düşüncesi öne çıkmaktadır. Buradan yola çıkılarak yapay zekâ, zekânın insan zihninden ayrı bir biçimde, makinelerde de bulunabileceği ve bu makinelerin zekâ gereksinimi duyulan işlemleri yürütebileceği fikriyle var olmuştur (Russell & Norvig, 2021; Sternberg, 2004).

Yeni nesil teknolojiler, bireylerin fiziksel ve bilişsel sınırlarını aşmalarını sağlamak suretiyle kısıtlamalar olmaksızın hızlı ve güvenilir bir biçimde görevleri yerine getirmesini olanaklı kılan, zaman ve mekân sınırını yok sayarak daha çok veriyle hızlı ve etkili bir biçimde işlemi yerine getirmektedirler. Bu teknolojiler, bireylerin yaşamlarına kolaylaştırıcı etkide bulunmaktadır (Aloqaily & Rawash, 2022; Pirim, 2018). Nitekim yapay zekânın gündelik yaşamda birçok farklı alanda kullanımı söz konusudur. Bu kullanımlardan bazıları şu şekildedir: mobil telefonlardaki akıllı asistanlar, alışveriş seçenekleri doğrultusunda tercih haritası meydana getiren sistem ve düzenlemeler, yol bilgisayarları, araçlardaki akıllı park ve şerit takip sistemleri (Yılmazsoy, 2020).

[1] ORCID NO: 0000-0003-2904-6443

Yapay zekâ tarafından oluşturulan eserler, insanların eserlerinden farklılaşmaktadır. Yapay zekâ, büyük veri setleri ve algoritmalar kullanarak eserler üretmektedir. İnsanlar ise genel olarak hayal güçleri aracılığıyla eserler ortaya çıkarmaktadır (Boden, 2018).

Yapay zekâ sistem ve uygulamaları, belirli algoritmalardan hareketle yaratıcı içerikler oluşturabilmektedirler. Örneğin, derin öğrenmeye yönelik tekniklerden yararlanan yapay zekâ; var olan müzik, resim ya da edebi eserlerden yeni şeyler öğrenme yoluyla yeni eserler ortaya çıkarabilmektedir. Bu uygulamalar, öğrendikleri büyük veri setlerinden yola çıkarak özgün eserler ya da daha gelişmiş teknolojiler meydana getirebilmektedirler (Boden, 2018). Bir sistemi yapay zekâ biçiminde tanımlamada, sistemde dört farklı niteliğin birlikte bulunması önemlidir. Bu özellikler; insan gibi davranışlar sergileyebilme, değerlendirmelerde bulunabilme ya da düşünebilme, akılcı davranışta bulunabilme ve düşünebilme biçiminde sıralanmaktadır (Russell & Norvig, 2010).

Yapay zekâ eğitimde farklı rollere sahiptir. Bunlar öğrenciye, öğretmene ve sisteme yönelik olmak üzere üç farklı şekilde incelenmektedir. Öğrencilerin öğrenme deneyimlerine katkı sunması ve bireysel gereksinimlerine bağlı olarak bireyselleştirilmiş materyallerin hazırlanması yapay zekânın öğrenciye dönük rolünü oluşturmaktadır. Yapay zekânın öğretmenlere yönelik rolü, öğretmenlerin; ders planlarını yapmalarına, öğrencilerini değerlendirmelerine ve dönüt almalarına destek olmaktır. Sisteme dönük rolü ise eğitim sisteminin etkililiğini belirlemek, kaynakların doğru bir biçimde dağıtımının yapılması ve eğitim politikalarının neticelerini çözümlemek şeklinde açıklanmaktadır (Baker & Ryan, 2019).

AMAÇ

Bu araştırmadaki amaç, yükseköğretimde öğrenim gören öğrencilerin yapay zekâya ilişkin tutumlarının tespit etmektir. Nihai amaçtan hareketle aşağıdaki araştırma sorusuna yanıt aranmaktadır.

AS: Öğrencilerin yapay zekaya yönelik görüşleri ne düzeydedir?

KAPSAM

Yapay zekâ, süreç içerisinde zamanla öğrenme yeteneği kazanan yeni nesil bir teknoloji olarak bilinmektedir. Yapay zekâ uygulamaları sürekli artmaktadır. Yapay zekânın sunduğu yararlar artmakla birlikte yapay zekâ sistemlerinden ya da teknolojilerinden kaynaklı hatalar da oluşabilmektedir. Bu çalışmada; yapay zekânın kullanımı, yararları ve risklerine yönelik öğrencilerin görüşleri belirlenmiştir.

YÖNTEM

Bu araştırmada, beşli puanlanmış yapay zekâ tutum ölçeği vasıtası ile verilere ulaşılımıştır. Nicel olarak tasarlanmış bu çalışmada, tarama modelinden yararlanılmıştır. Yapay zekâya yönelik tutum, var olan değiştirilmeden ve var olanı etkilemeden olduğu haliyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bilinmek istenen tutum, kendi koşulları dahilinde var olduğu haliyle tespit edilmektedir (Karasar, 2012). Bu araştırmada; yapay zekâ kullanımı, faydaları ve risklerine yönelik öğrenci tutumları incelenmiştir.

Araştırmanın evreni, bir devlet üniversitesindeki öğrencilerden meydana gelmektedir. Öğrencilerin çalışmaya katılım ihtimallerinin eşit olması amacıyla basit seçkisiz örnekleme yöntemi esas alınmıştır. Çalışmanın örneklemi, 184 öğrencinin gönüllü katılımıyla oluşmaktadır.

Yapay zekâ tutum ölçeği. Öğrencilerin yapay zekâya dönük değerlendirmelerinin ölçümü için kullanılan bu ölçek, Aktay, Gok ve Yildirim (2024) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek; yapay zekânın faydaları (1, 2 ve 3. maddeler), riskleri (4, 5, 6 ve 7. maddeler) ve yapay zekâ kullanımı (8, 9, 10, 11, 12 ve 13. maddeler) şeklinde üç alt boyuttan meydana gelmiştir. Bu araştırmada verilerle yürütülen güvenirlik analizine göre iç tutarlılık değeri (Cronbach-Alfa); yapay zekanın faydaları alt boyutunda .70, yapay zekanın riskleri alt boyutunda .80, yapay zeka kullanımı .83 ve bütününde .82'dir.

Araştırmanın verileri kapsamında, çarpıklık ve basıklık katsayıları belirlenmiştir. Diğer bir anlatımla verilerin tek yönlü normallik varsayımını karşılayıp karşılamadığı tespit edilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerleri; ±1.5 aralığında farklılaşmıştır. Bu bilgiler ışığında verilerin, tek yönlü normal dağılım sergiledikleri açıklığa kavuşturulmuştur (Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2014).

BULGULAR

Araştırmanın bu kısmında, betimsel istatistiki analiz bulguları sunulmaktadır.

Betimsel İstatistik

Bu çalışmada, öğrencilerin yapay zekâya dair değerlendirmelerine ait betimsel analiz bulguları, Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1. Betimsel İstatistik Bulguları

Değişkenler	$\overline{X}$	Std. sapma	Std. hata
Yapay Zekânın Faydaları	3.77	.85	.06
Yapay Zekânın Riskleri	2.55	.97	.07
Yapay Zekâ Kullanımı	3.35	.83	.06
Yapay Zekâ Genel	3.20	.65	.04

Tablo 1'de yer verilen aritmetik ortalama puanlarına bakıldığında, öğrencilerin yapay zekânın yararlarına ($\overline{X}$ = 3.77) ilişkin algıları, "4: Katılıyorum" düzeyindedir. Öğrencilerin yapay zekâ genele ($\overline{X}$ = 3.20) ve yapay zekâ kullanımına ilişkin görüşleri ($\overline{X}$ = 3.35), "3: Kararsızım" düzeyindedir. Yapay zekânın risklerine dair öğrencilerin değerlendirmeleri "2. Katılmıyorum" düzeyindedir.

SONUÇ

Bu araştırmada; öğrencilerin yapay zekânın yararlarına dair değerlendirmeleri orta düzeyin üzerinde, yapay zekâ kullanımına ilişkin değerlendirmeleri orta düzeyde ve yapay zekânın risklerine yönelik değerlendirmeleri orta düzeyin altındadır. Öğrenciler yapay zekânın faydaları konusunda diğer alt boyutlara göre daha yüksek puanladıkları, risklerini ise daha az puanladıkları görülmektedir.

Bu çalışmada; öğrencilerin yapay zekâya yönelik tutumlarının orta düzeyde (iyi düzeyin altında) olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Mutlu (2025) çalışmasında, öğretmen adaylarının yapay zekâya dair görüşlerinin iyi düzeyden düşük (kararsızım düzeyinde) olduğunu bulmuştur.

KAYNAKÇA

Aktay, S., Gok, S., & Yildirim, A. (2024). Artificial intelligence attitude scale. *International technology and education journal, 8*(2), 14-24.

Alobari, M. A., & Jabr, M. O. (2020). The effect of the use of an educational software based on the strategy of artificial intelligence on students' achievement and their attitudes towards it. *Management Science Letters, 10*, 2951–2960.

Baker, R., & Ryan, S. (2019). Game-based learning and artificial intelligence: A review of applications in educational games. *International Journal of Game-Based Learning, 10*(1), 23-45.

Boden, M. A. (2018). *AI and creativity*. Springer.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları*. Pegem Akademi.

Elmas, Ç. (2018). *Yapay zekâ uygulamaları*. Seçkin.

Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayıncılık.

Mutlu, N. Ç. (2025). *Matematik öğretmen adaylarının yapay zeka okuryazarlıkları ile yapay zekaya yönelik tutumları arasındaki ilişkide demografik özelliklerin düzenleyici etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Aksaray Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Aksaray.

Nabiyev, V. V. (2012). *Yapay zeka: İnsan-bilgisayar etkileşimi*. Seçkin Yayıncılık.

Özgüven, E. (1998). *Psikolojik testler*. Yeni Doğuş Matbaası.

Pirim, H. (2018). Yapay zeka. *Journal of Yasar University*, 62-71.

Russell, S., & Norvig, P. (2016). *Artificial intelligence: A modern approach*. Pearson Education.

Sternberg, R. J. (2004). *Human intelligence: An introduction*. Wadsworth.

Yılmazsoy, B. (2020). Yapay zekâ teknolojilerinin eğitimde kullanılmasının önemi (Editöre mektup). *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 6*(2), 3–6.

GENÇ FUTBOLCULARDA SOLUNUM KAS KUVVETİ İLE FUTBOL SAHA TESTLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ[1]

Tolga ALTUĞ[1], Coşkun YILMAZ[2], Mehmet SÖYLER[3]

[1]Ağrı Çeçen Üniversite, Spor Bilimleri Fakülte, Ağrı / Türkiye

[2]Gümüşhane Üniversite, Kelkit Aydın Doğan MYO, Gümüşhane /Türkiye

[3]Çankırı Karatekin Üniversite, Sosyal Bilimler MYO, Çankırı / Türkiye

Öz: Bu çalışmanın amacı, genç futbolcularda solunum kas kuvveti parametreleri ile futbol saha testi performansları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmaya yaş ortalaması 14,23 ± 1,44 yıl, 5,12 ± 0,42 deneyim yılına sahip olan 28 erkek futbolcu katılmıştır. Katılımcılar laboratuvarı iki ayrı kez ziyaret etmiştir. İlk ziyarette, maksimal inspiratuar basınç (MIP), maksimal ekspiratuar basınç (MEP) değerleri ölçülmüştür. Katılımcıların ikinci ziyaretlerinde ise herhangi bir ısınma protokolü uygulanmadan genel performans testleri sırasıyla Hacettepe Üniversitesi Futbol Alan testi (HÜFA) toplu test 1, Hüfa topsuz test 2 uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS paket programında analiz edilmiştir. Değişkenlerin normal dağılım sağladığı test edildikten sonra değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için pearson korelasyon testi uygulandı. Bulgular, HÜFA topsuz saha testi performansı ile inspiratuar kas basıncı (MIP) ($r = –0,696$, $p < 0,001$) ve ekspiratuar kas basıncı (MEP) ($r = –0,596$, $p = 0,001$) arasında yüksek düzeyde negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Buna karşılık, HÜFA toplu oyun performansı ile solunum kas kuvveti arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p > 0,05$). Sonuç olarak, solunum kas kuvvetinin genç futbolcularda özellikle topsuz saha performansıyla yakından ilişkili olduğu, ancak toplu oyun performansına doğrudan yansımadığı görülmektedir. Bu bulgular, solunum kas kuvvetinin bireysel koşu ve dayanıklılık temelli futbol becerilerinde önemli bir fizyolojik belirleyici olabileceğini düşündürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hüfa Futbol Alan Testi, Solunum Kas Kuvveti, Genç Futbolcular

GİRİŞ

Futbol, yüksek düzeyde aerobik ve anaerobik enerji gereksinimi olan, çok yönlü fiziksel beceriler ve fizyolojik sistemlerin koordineli çalışmasını gerektiren bir spor dalıdır (Stølen vd., 2005). Oyunun dinamik doğası, oyunculardan tekrarlayan sprintler, yön değiştirmeler, kısa dinlenme aralıkları ve teknik becerilerin yüksek verimlilikle uygulanmasını talep eder (Bangsbo, Mohr & Krustrup, 2006). Bu nedenle, kardiyorespiratuvar sistemin etkinliği futbolcularda performansın belirleyici unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir (Impellizzeri vd., 2008).

Solunum sistemi, egzersiz sırasında oksijen alımı ve karbondioksit atılımının düzenlenmesinde merkezi bir role sahiptir. Bununla birlikte, son yıllarda yapılan çalışmalar solunum kaslarının özellikle diyafram ve yardımcı inspiratuar kasların spor performansı üzerinde doğrudan etkili olabileceğini ortaya koymuştur (McConnell, 2013). Solunum kaslarının yetersiz kuvveti veya dayanıklılığı, egzersiz sırasında erken yorgunluğa neden olarak genel performans kapasitesini sınırlayabilir (Harms vd., 1997). Buna karşın, solunum kas kuvvetini artırmaya yönelik antrenmanların koşu performansını, dayanıklılığı ve toparlanmayı geliştirebildiği bildirilmiştir (Romer & McConnell, 2003; HajGhanbari vd., 2013).

Futbol performansının değerlendirilmesinde kullanılan saha testleri, oyuncuların teknik, fiziksel ve fizyolojik özelliklerini oyun ortamına en yakın koşullarda ölçmeyi amaçlar. Bu bağlamda Hacettepe Üniversitesi Futbol Alan Testi (HÜFA)**,** futbolcularda hem toplu hem de topsuz koşu performansını ölçebilen geçerli ve güvenilir bir değerlendirme aracı olarak kullanılmaktadır (Köklü vd., 2015). HÜFA testi, oyuna özgü fiziksel gereksinimlerle ilişkili olarak futbolcuların aerobik kapasitesini ve saha içi performansını bütüncül biçimde yansıtır.

[1] ORCID NO: 0000-0001-6318-0107, 0000-0002-2826-1566, 0000-0002-6912-4218

Genç futbolcuların gelişim dönemlerinde, solunum kas kuvvetinin oyun performansı üzerindeki rolü henüz tam olarak açıklığa kavuşmamıştır. Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde meydana gelen fizyolojik değişiklikler, solunum kaslarının gelişimini ve fonksiyonel kapasitelerini etkileyebilir (Tanner & Whitehouse, 1976). Bu nedenle, solunum kas kuvvetinin futbol performans göstergeleriyle olan ilişkisinin incelenmesi, genç sporcuların antrenman planlamasında önemli bir bilimsel dayanak sağlayabilir.

Bu çalışmanın amacı, genç futbolcularda solunum kas kuvveti (MIP, MEP) ile futbol saha testi performansları (HÜFA toplu ve topsuz test) arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu bağlamda, solunum kas kuvvetinin futbol performansının farklı bileşenleri üzerindeki etkisinin belirlenmesi, hem antrenman programlarının geliştirilmesi hem de performansın fizyolojik belirleyicilerinin anlaşılması açısından önemli katkılar sunacaktır.

MATERYAL METOT

Katılımcılar

Bu randomize çalışmaya, her biri >4 saat•hafta^{1} antrenman yapan yirmi sekiz sağ ayağını kullanan erkek alt yapıda futbol oynayan sporcu (ortalama antrenman deneyimi 5,12 ± 0,42) dâhil edildi. Veri toplama 25-30 Eylül 2025 tarihleri arasında gerçekleşti. G*Power v3.1.9.2 (α = 0,05, güç = 0,80, f = 0,25, Örneklem büyüklüğü hesaplamasında kullanılan birincil çıktı Hacettepe Üniversitesi Futbol alan test (Hüfa) performansı, (Aydemir vd., 2022) kullanılarak yapılan önsel örneklem büyüklüğü tahmini, en az 24 katılımcı olduğunu gösterdi; bu nedenle, olası bir kopuşu hesaba katmak için 28 katılımcı atandı. Katılım kriterleri, amatör düzeyde aktif futbol hayatına devam etme ve en az dört yıllık spora özgü uygulama gerektiriyordu; Dışlama kriterleri kronik hastalık veya düzensiz antrenman alışkanlıklarını içeriyordu. Tüm katılımcılar katılımdan önce yazılı bilgilendirilmiş onam verdiler.

Deneysel tasarım

Katılımcılar iki kez laboratuvar ziyaretine katıldı. Ziyaret 1, sporcuları prosedürler (Vücut Kompozisyonu, MIP, MEP, Hüfa test protokolü ve genel ısınma) konusunda bilgilendirdi. Ziyaret 2, herhangi genel ısınmanın ardından MIP/MEP değerlerini kaydedildi ve ardından Hüfa futbol alan testleri uygulandı. Sirkadyen değişkenliği en aza indirmek için tüm seanslar 09:00 ile 12:00 arasında planlandı. Katılımcılara testten önceki 72 saat boyunca yüksek yoğunluklu egzersizden kaçınmaları talimatı verildi.

Vücut Kompozisyonunun Değerlendirilmesi

Boy ve vücut kütlesi ölçüldü ve vücut kompozisyonu bir biyoelektrik empedans analizörü (Gaia 359 Plus, Body-pass) kullanılarak tahmin edildi. Ölçümler, katılımcılar üreticinin talimatları doğrultusunda yalınayak ve minimum kıyafetle ayakta dururken yapıldı.

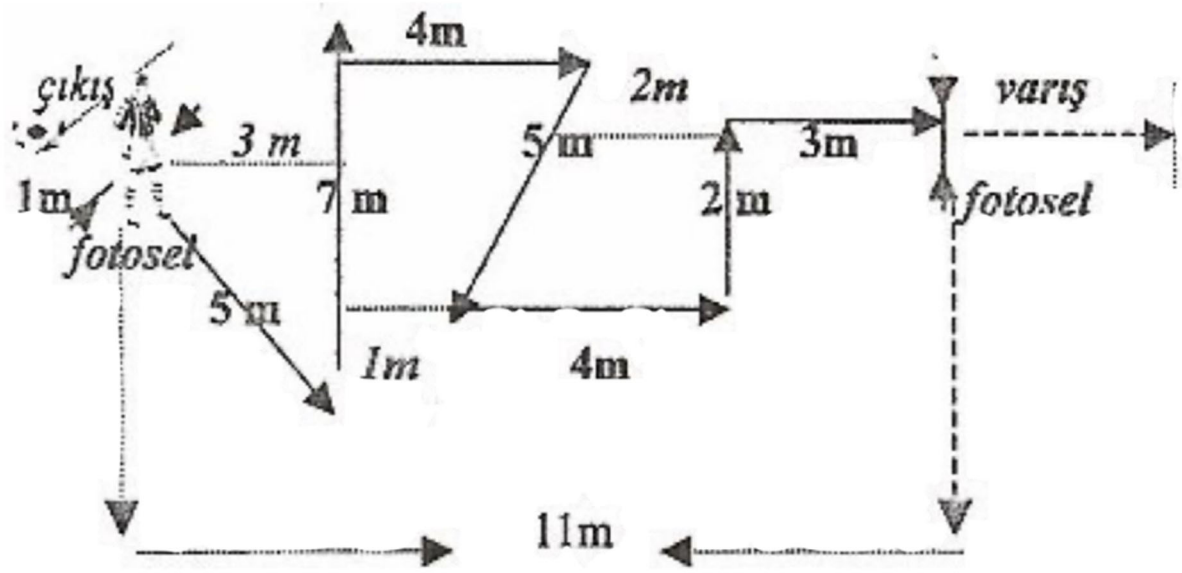
Solunum Kas Gücü

Maksimum inspiratuar basınç (MIP) ve maksimum ekspiratuar basınç (MEP), ATS/ERS kılavuzlarına göre taşınabilir bir ağız basıncı manometresi (MicroRPM; CareFusion Micro Medical, Kent, Birleşik Krallık) kullanılarak kaydedildi. MIP denemeleri rezidüel hacimden, MEP denemeleri ise toplam akciğer kapasitesinden başlatıldı. Burun klipsleri ve uygun filtreler/ağızlıklar kullanıldı. Her manevra, en yüksek iki efor birbirinden %5 oranında farklı olana kadar tekrarlandı; yeterlilik denemelerinin ortalaması cmH_2O cinsinden ifade edildi (Yılmaz ve ark., 2025). Bu örneklemdeki güvenilirlik, sınıf içi korelasyon katsayıları olarak 0,823 (MIP) ve 0,862 (MEP) üretti.

Hacettepe Üniversitesi Futbol Alan Testi (HÜFA)

Bu test, topsuz Hacettepe Üniversitesi Futbol Alan 1 (HÜFA1) ve topla birlikte (HÜFA2) yapıldığı için süratin yanında koordinasyon ve top kontrol becerisi hakkında bilgi vermektedir. HÜFA testi, başlangıç ve bitiş noktası arasında 6 farklı yön değiştirme noktasından oluşan toplam

uzunluğu 30 m olan futbola özgü bir sürat testidir. Başlangıç ve bitiş noktalarına fotosel yerleştirilerek geçiş zamanları tespit edildi. Topsuz (ICC: 0,923) ve toplu (ICC: 0,874) testler üçer defa uygulanıp, en iyi değerler alındı.

Şekil 1. HÜFA 1 ve HÜFA 2 Testi

HÜFA 1 Testi; 30 metre topsuz dönüşümlü yön değiştirmeli sürat testinde sporcular hazır olduklarında fotosellerin arasından geçip koşmaları ve dikmelerden dönüşler yaparak en hızlı bir şekilde bitiş noktasına ulaşmaları istendi. Test süresi fotosel yardımıyla kaydedildi (Aydemir vd., 2022).

HÜFA 2 Testi; 30 metre toplu dönüşümlü yön değiştirmeli sürat testinde sporculardan topla birlikte çıkış noktasının 1 metre gerisinde bulunan fotoselden çıkıp, hunilerden topla dönüşler yaparak en hızlı bir şekilde bitiş fotoseline ulaşmaları istendi. Test süresi saniye cinsinden kaydedildi (Aydemir vd., 2022).

İstatistiksel analiz

Tüm istatistiksel değerlendirmeler, özel bir yazılım paketi (Windows için SPSS Sürüm 25.0, Chicago, IL, ABD) kullanılarak gerçekleştirilmiş ve anlamlılık $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir. Daha ileri analizlerden önce veri dağılımının normalliği (Shapiro-Wilk) kontrol edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için pearson korelasyon testi uygulandı.

BULGULAR

Tablo 1. Solunum Kas Kuvveti ile HÜFA Test Protokolleri Arasındaki İlişki

		MIP	**MEP**
HUFA $_{toplu}$	r.	,101	-,094
	p.	,291	,362
HUFA $_{topsuz}$	r.	,696**	,596**
	p.	,000	,001

HÜFA topsuz saha testi performansı ile inspiratuar kas basıncı (MIP) ($r = –0,696$, $p < 0,001$) ve ekspiratuar kas basıncı (MEP) ($r = –0,596$, $p = 0,001$) arasında yüksek düzeyde negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Buna karşılık, HÜFA toplu oyun performansı ile solunum kas kuvveti arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p > 0,05$).

TARTIŞMA

Bu çalışmada genç futbolcularda solunum kas kuvveti (MIP ve MEP) ile çeviklik performansı arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular, HÜFA topsuz saha testi gibi saha içi fiziksel performans ölçümleriyle solunum kas kuvveti arasında anlamlı ancak negatif yönde orta-yüksek düzeyde ilişkiler olduğunu göstermiştir (örneğin, MIP için r = –0,696; MEP için r = –0,596). Bu durum, solunum kas kuvvetinin yüksek olduğu bireylerde çeviklik performansının her zaman aynı oranda artmadığını düşündürmektedir. Başka bir ifadeyle, solunum kas gücü yüksek olan sporcularda çeviklik performansını sınırlayan farklı nöromotor faktörler rol oynayabilir.

Benzer bulgular, farklı branşlarda da rapor edilmiştir. Üniversite düzeyindeki voleybolcularda yapılan bir çalışmada, inspiratuar kas kuvvetinin (MIP) bacak gücüyle pozitif yönde, ancak hız ve çeviklik performanslarıyla negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Son vd., 2021). Bu sonuçlar, inspiratuar kas gücünün genel kuvvet parametreleriyle paralellik gösterdiğini, fakat çeviklik gibi hız ve yön değiştirme becerilerini belirleyen nöromüsküler faktörlerle doğrudan ilişkili olmadığını düşündürmektedir. Benzer şekilde, ekspiratuar kas gücü (MEP) de hız performansıyla negatif yönde ilişki göstermiştir (Son vd., 2021).

Klinik popülasyonlarda yapılan araştırmalar, solunum kas gücü ile fonksiyonel kapasite arasında orta düzeyde pozitif ilişkiler olduğunu bildirmiştir. Örneğin, kalp yetmezliği hastalarında MIP ve MEP değerlerinin artışıyla birlikte 6 dakikalık yürüme testi performansının anlamlı şekilde iyileştiği belirtilmiştir (Ferreira vd., 2019). Bu durum, solunum kas gücünün genel fonksiyonel kapasitenin belirleyicisi olduğunu desteklemektedir. Ancak bu ilişki, saha sporlarında çeviklik veya reaksiyon hızı gibi daha karmaşık motor beceriler söz konusu olduğunda zayıflayabilmektedir.

Toplu oyun performansı ile solunum kas gücü arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p > 0,05$). Benzer şekilde, ince motor becerisi gerektiren görevlerde (örneğin, hedef atış performansı) solunum kas kuvvetiyle yalnızca orta düzeyde pozitif ilişkiler bildirilmiştir (Karatepe vd., 2022). Bununla birlikte, saha içi fiziksel performans (örneğin sprint, çeviklik ve yön değiştirme testleri) solunum kas fonksiyonundan daha fazla etkilenmektedir. Denge performansı açısından bakıldığında, inspiratuar kas gücü düşük olan bireylerde postüral kontrol zayıflığı ve denge kaybı riskinin arttığı da rapor edilmiştir (Kocahan & Akınoğlu, 2018).

Solunum kaslarının egzersiz performansına katkısı, esasen ventilatuar etkinliği ve yorgunluk toleransı üzerinden ortaya çıkmaktadır. Solunum kas antrenmanlarının dayanıklılık performansını artırdığı (Romer & McConnell, 2003), yorgunluk eşiğini geciktirdiği (Romer, McConnell, & Jones, 2002) ve ventilatuar kontrolü geliştirdiği bilinmektedir. Ancak bu çalışmada olduğu gibi, çeviklik performansının doğrudan solunum kas kuvvetiyle ilişkilendirilmesi beklenen düzeyde güçlü bulunmamıştır. Bu durum, çeviklik gibi çok bileşenli performans göstergelerinin esas olarak nöromüsküler koordinasyon, reaksiyon hızı, denge ve motor kontrol gibi faktörlere bağlı olduğunu düşündürmektedir (Sheppard & Young, 2006).

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, örneklem büyüklüğünün sınırlı olması ($n = 28$), istatistiksel gücü azaltarak elde edilen sonuçların genellenebilirliğini kısıtlamış olabilir. Ayrıca, katılımcıların yaş aralığının 13–15 yıl arasında değişmesi, büyüme ve gelişimsel süreçlerdeki bireysel farklılıkların solunum kas kuvveti ve çeviklik performansı üzerinde etkili olma olasılığını artırmaktadır. Çalışmanın yalnızca erkek futbolcular üzerinde gerçekleştirilmiş olması, cinsiyet farklılıklarının ortaya konmasına olanak tanımamış ve sonuçların kadın sporculara genellenebilirliğini sınırlamıştır. Test protokolü açısından değerlendirildiğinde, çeviklik testlerinin herhangi bir ısınma prosedürü uygulanmadan gerçekleştirilmesi, kas aktivasyon düzeyi ve sinir-kas koordinasyonu üzerinde etkili olabileceğinden, ölçüm sonuçlarını kısmen etkilemiş olabilir. Bunun yanı sıra, katılımcıların bireysel antrenman yoğunlukları ve solunum kaslarını etkileyebilecek ek fiziksel aktivitelerinin kontrol edilmemiş olması, elde edilen verilerin iç geçerliliğini sınırlandıran bir diğer faktördür. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, farklı yaş ve cinsiyet gruplarından daha geniş örneklemlerle benzer çalışmaların

tekrarlanması, solunum kas kuvveti ile çeviklik performansı arasındaki ilişkinin daha sağlam şekilde ortaya konmasını sağlayabilir. Ayrıca, solunum kas antrenmanlarının çeviklik ve diğer nöromüsküler performans bileşenleri üzerindeki etkilerinin deneysel tasarımlar aracılığıyla incelenmesi önerilmektedir. Elektromiyografik analizler ve solunum kas yorgunluğu ölçümlerinin eklenmesi ise bu ilişkinin nöromüsküler düzeyde daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

SONUÇ

Bu çalışmada, genç erkek futbolcularda solunum kas kuvveti (MIP ve MEP) ile futbol saha performansı arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bulgular, özellikle HÜFA topsuz saha testi performansı ile inspiratuar (MIP) ve ekspiratuar (MEP) kas kuvvetleri arasında anlamlı ve güçlü düzeyde negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bu sonuç, solunum kas kuvveti yüksek olan futbolcuların, bireysel koşu ve dayanıklılık gerektiren saha testlerinde daha iyi performans sergilediklerini ortaya koymaktadır. Buna karşılık, toplu oyun içeren test performansı ile solunum kas kuvveti arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu durum, futbolun teknik, taktik ve bilişsel bileşenlerinin toplu performans üzerinde belirleyici olabileceğini düşündürmektedir.

Pratik açıdan değerlendirildiğinde, solunum kas kuvvetinin genç futbolcularda koşu, dayanıklılık ve hız temelli performans bileşenlerinin geliştirilmesinde önemli bir fizyolojik faktör olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda, antrenörler ve kondisyonerler antrenman programlarına solunum kas kuvvetlendirme egzersizlerini (örneğin inspiratuar kas eğitimi – IMT) dahil ederek oyuncuların aerobik verimliliklerini ve saha içi dayanıklılıklarını artırabilirler. Özellikle büyüme ve gelişim çağındaki sporcularda bu tür uygulamalar, hem performans gelişimine katkı sağlayabilir hem de solunum kas yorgunluğuna bağlı performans düşüşlerini önleyebilir.

Sonuç olarak, bu çalışma genç futbolcularda solunum kas kuvvetinin, futbolun fiziksel bileşenlerinden biri olan topsuz saha performansıyla yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Gelecekte yapılacak çalışmaların daha geniş örneklem gruplarıyla, farklı yaş kategorilerini ve cinsiyetleri kapsayacak biçimde tasarlanması, solunum kas kuvvetinin futbol performansına etkilerini daha kapsamlı biçimde ortaya koyacaktır. Ayrıca, uzun dönemli solunum kas antrenmanlarının (respiratory muscle training) saha performansına etkisini inceleyen müdahale temelli araştırmalar, uygulama alanında daha somut öneriler geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Aydemir, O. A., Civcioğlu, E., Mahmutoğlu, O., & Çelebi, B. (2022). Farklı oyun yüzeylerinin futbolcuların fiziksel ve şut performansına etkisi. *Uluslararası Spor Bilimleri Öğrenci Çalışmaları*, *4*(1), 22-30.

Bangsbo, J., Mohr, M., & Krustrup, P. (2006). Physical and metabolic demands of training and match-play in the elite football player. *Journal of Sports Sciences, 24*(7), 665–674.

Ferreira, J. B., Plentz, R. D., Stein, C., Casali, K. R., Arena, R., & Lago, P. D. (2019). Inspiratory muscle training reduces dyspnea and improves functional capacity in patients with heart failure: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Cardiopulmonary Rehabilitation and Prevention, 39*(1), 9–17. https://doi.org/10.1097/HCR.0000000000000355

HajGhanbari, B., Yamabayashi, C., Buna, T. R., Coelho, J. D., Freedman, K. D., Morton, T. A., ... & Reid, W. D. (2013). Effects of respiratory muscle training on performance in athletes: a systematic review with meta-analyses. *Journal of Strength and Conditioning Research, 27*(6), 1643–1663.

Harms, C. A., Babcock, M. A., McClaran, S. R., Pegelow, D. F., Nickele, G. A., Nelson, W. B., & Dempsey, J. A. (1997). Respiratory muscle work compromises leg blood flow during maximal exercise. *Journal of Applied Physiology, 82*(5), 1573–1583.

Impellizzeri, F. M., Marcora, S. M., Castagna, C., Reilly, T., Sassi, A., Iaia, F. M., & Rampinini, E. (2008). Physiological and performance effects of generic versus specific aerobic training in soccer players. *International Journal of Sports Medicine, 27*(6), 483–492.

Karatepe, M., Kılıç, B., & Demir, E. (2022). The relationship between respiratory muscle strength and fine motor performance in athletes. *European Journal of Physical Education and Sport Science, 8*(9), 112–121.

Kocahan, T., & Akınoğlu, B. (2018). Effect of respiratory muscle strength on balance and functional performance in young athletes. *Journal of Exercise Therapy and Rehabilitation, 5*(3), 140–146.

Köklü, Y., Alemdaroğlu, U., Özkan, A., Koz, M., & Ersöz, G. (2015). The relationship between sprint ability, agility and repeated sprint performance with aerobic capacity in young soccer players. *Journal of Strength and Conditioning Research, 29*(4), 965–971.

McConnell, A. K. (2013). *Respiratory muscle training: Theory and practice.* Churchill Livingstone.

Romer, L. M., & McConnell, A. K. (2003). Specificity and reversibility of inspiratory muscle training in humans. *Medicine & Science in Sports & Exercise, 35*(2), 237–244. https://doi.org/10.1249/01.MSS.0000048642.58419.1F

Romer, L. M., McConnell, A. K., & Jones, D. A. (2002). Effects of inspiratory muscle training upon recovery time during high-intensity, repetitive sprint activity. *International Journal of Sports Medicine, 23*(5), 353–360. https://doi.org/10.1055/s-2002-33739

Sheppard, J. M., & Young, W. B. (2006). Agility literature review: Classifications, training and testing. *Journal of Sports Sciences, 24*(9), 919–932. https://doi.org/10.1080/02640410500457109

Son, H., Kim, Y., & Park, J. (2021). Relationships between respiratory muscle strength, leg power, and agility in collegiate volleyball players. *Journal of Strength and Conditioning Research, 35*(12), 3451–3458. https://doi.org/10.1519/JSC.0000000000003308

Stølen, T., Chamari, K., Castagna, C., & Wisløff, U. (2005). Physiology of soccer: an update. *Sports Medicine, 35*(6), 501–536.

Tanner, J. M., & Whitehouse, R. H. (1976). Clinical longitudinal standards for height, weight, height velocity, weight velocity, and stages of puberty. *Archives of Disease in Childhood, 51*(3), 170–179.

Yilmaz, C., Bostanci, Ö., Eken, Ö., Alkahtani, R., & Aldhahi, M. I. (2025). Maximizing phonation: impact of inspiratory muscle strengthening on vocal durations and pitch range. *BMC Pulmonary Medicine*, *25*(1), 15.

SÖZEL SUNUM ÖZETLER

ORAL PRESENTATION ABSTRACTS

BRONKOSKOPİ LUBRİKANTLARINA DAYANIKLI C. MOUNT GELİŞTİRİLMESİ[1]

Asena BOĞA ATA

Türkiye

Öz: Bronkoskopi operasyonlarında C-Mount kullanılması, görüntüleme sisteminin endoskop ile entegre edilerek daha net ve yüksek kaliteli görüntü elde edilmesini sağlar. Bu sayede operasyon sırasında anatomik yapıların daha doğru değerlendirilmesi ve müdahale doğruluğunun artması mümkün olur. MCT Oil, özellikle enteral beslenme uygulamalarında kullanılmaktadır. Yurtdışında bazı hekimler bronkoskopi uygulamalarında da tercih etmektedir. Orta zincirli trigliseridlerden oluşan kimyasal yapısı sayesinde düşük viskozite ve yüksek kayganlık sağlar; bu da kateter ekipmanların daha rahat kullanımına fırsat tanır. Böylece, prosedür hem daha güvenli hem de daha etkin bir şekilde gerçekleştirilebilir. Bu çalışmada, bronkoskopi uygulamaları sırasında lübrikant olarak kullanılan MCT Oil'in C-Mount ürünlerinin swivel konektörlerinde çatlamaya neden olduğu tespit edilmiştir. Yapılan risk analizinde, bu çatlamaların ürün kırığına ve dolayısıyla hasta güvenliğini tehlikeye atabilecek sonuçlara yol açabileceği değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, MCT Oil ile SBC (Styren-Bütadien Kopolimer) polimerinin etkileşimi detaylı şekilde incelenmiş, uygun alternatif hammaddeler araştırılmış ve REACH, RoHS ile ISO 10993-1 standartlarına uygun yeni malzemeler belirlenmiştir. Belirlenen hammaddelerle üretilen prototipler üzerinde kaçak, dönme, biyouyumluluk ve yaşlandırma testleri gerçekleştirilmiş ve karar verilen final hammadde olan PP (Polipropilen) hammadde ile ürün performansı doğrulanmıştır. Bu çalışma, bronkoskopi uygulamalarında kullanılan ürünlerde MCT Oil temasının yol açtığı malzeme uyumsuzluğu sorununu ele almış ve hasta güvenliği açısından kritik bir riskin ortadan kaldırılmasına yönelik çözüm geliştirmiştir. Alternatif plastik hammaddelerin belirlenmesi, prototip üretimi, performans, biyouyumluluk ve yaşlandırma testleri ile doğrulanan yeni ürün, hem fonksiyonel hem de güvenlik açısından beklentileri karşılamıştır. Elde edilen sonuçlar, tıbbi cihaz Ar-Ge süreçlerinde malzeme seçiminin önemini vurgulamakta ve benzer çalışmalar için yol gösterici nitelik taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Swivel Konektör, Malzeme Testleri, Catheter Mount

[1] AR-GE merkezi projeleri kapsamında ECO-2023-0003 proje numarası ile desteklenmiştir. ORCID NO: 0009-0009-2066-8642

THE EFFECT OF FINANCIAL MANAGEMENT STRATEGIES IN HEALTHCARE ORGANIZATIONS ON CORPORATE EFFICIENCY[1]

Ayhan AYTAÇ, Perihan CİHANER

Türkiye

Abstract: Increasing competition, cost pressures, and continuous growth in service demand in the healthcare sector necessitate healthcare organizations to utilize financial management strategies more effectively and efficiently. Financial management is not only about the procurement and distribution of resources, but also a determining factor in corporate sustainability, strategic planning, and service quality. Research in the literature shows that effective financial planning, budget control, cost analysis, and performance measurement directly increase the efficiency of healthcare institutions. Financial management strategies include practices such as optimizing costs, effectively distributing resources, ensuring revenue diversity, and directing investments according to strategic priorities. Thanks to these strategies, healthcare institutions can achieve both their short-term operational goals and long-term financial sustainability. Furthermore, strengthening the relationship between financial performance indicators and service quality and patient satisfaction plays a significant role in increasing organizational efficiency. Today, digital transformation and data-driven decision-making processes further enhance the effectiveness of financial management, providing organizations with strategic advantages in areas such as cost estimates, risk analysis, and resource planning. In conclusion, the proper design and implementation of financial management strategies in healthcare businesses increases not only economic performance but also service delivery capacity and institutional competitiveness. Therefore, financial management should be considered one of the most fundamental tools for increasing efficiency in healthcare institutions.

Keywords: Financial Performance, Organizational Efficiency, Service Quality, Healthcare Institution Management

[1] ORCID NO: 0000-0002-5599-2399, 0009-0001-0842-927X

KAMUSAL MALLAR TEORİSİNDE DÖNÜŞÜM: DİJİTAL KAMUSAL MALLAR VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARINA ULAŞMADAKİ ROLLERİ[1]

Büşra YILMAZ

Türkiye

Öz: Dijital Kamusal Mallar (DKM), maliye teorisinin klasik kamu malı anlayışını dijital çağın dinamikleri doğrultusunda yeniden yorumlayarak, toplumun bilgiye, teknolojiye ve temel dijital hizmetlere adil, güvenilir ve kapsayıcı erişimini mümkün kılan, ölçeklenebilir ve birlikte çalışabilir nitelikteki dijital varlıkları kapsamaktadır; bu bağlamda Birleşmiş Milletler ve Dijital Kamu Malları İttifakı tarafından geliştirilen çerçeveler, açık kaynak yazılımlar, veri platformları, yapay zeka modelleri ve uluslararası standartlara uyumlu içerikleri DKM ekosisteminin temel bileşenleri olarak tanımlamakta, söz konusu bileşenlerin tasarımında gizlilik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve zarar vermeme ilkelerini normatif gereklilikler olarak öne çıkarmaktadır. Ayrıca DKM'ler, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) ile çok boyutlu ve doğrudan etkileşim içinde olup, çevrimiçi ve açık lisanslı eğitim kaynaklarıyla SKA 4'ün nitelikli ve kapsayıcı eğitime erişim hedefini desteklemekte, açık dijital altyapılar ve birlikte çalışabilirlik standartları aracılığıyla SKA 9'un dayanıklı altyapı ve yenilikçiliği teşvik etme vizyonuna katkı sunmakta, kapsayıcı tasarım ilkeleri ve erişilebilir kullanıcı deneyimi pratikleriyle SKA 10 kapsamındaki eşitsizliklerin azaltılmasına hizmet etmekte, şeffaf veri yönetişimi, açık devlet portalları ve katılımcı denetim mekanizmalarıyla SKA 16'nın barış, adalet ve güçlü kurumlar amacını güçlendirmekte ve son olarak, birlikte geliştirilen, çok paydaşlı ve sınır ötesi yazılım çözümlerinin yaygınlaştırılması sayesinde SKA 17'nin küresel ortaklıklar ekseninde sinerji yaratmaktadır. Bununla birlikte, dijital uçurum, veri güvenliği ve kurumsal kapasite eksiklikleri gibi sorunlar DKM'lerin yaygınlaşmasının önünde bazı zorluklar oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışma, dijital kamusal mal kavramını teorik temelleri ve çağdaş dönüşüm dinamikleriyle birlikte ele almakta; DKM'lerin SKA'lar ile ilişkisini incelemekte ve nihayetinde politika tasarımları ve uygulamalara yönelik bir çerçeve sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Mallar, Dijital Kamusal Mallar, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, Dijitalleşme

[1] ORCID NO: 0000-0001-8837-6587

GENÇ FUTBOLCULARDA SOLUNUM KAS KUVVETİ İLE ÇEVİKLİK PERFORMANSI ARASINDAKİ İLİŞKİ[1]

Coşkun YILMAZ, Mehmet SÖYLER, Tolga ALTUĞ

Türkiye

Öz: Bu çalışmanın amacı, genç futbolcularda solunum kas kuvveti parametreleri ile çeviklik performansları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmaya yaş ortalaması 11,12 ± 1,23 yıl, 2,12 ± 0,29 deneyim yılına sahip olan 32 erkek futbolcu katılmıştır. Katılımcılar laboratuvarı iki ayrı kez ziyaret etmiştir. İlk ziyarette, maksimal inspiratuar basınç (MIP), maksimal ekspiratuar basınç (MEP) değerleri ölçülmüştür. Katılımcıların ikinci ziyaretlerinde ise herhangi bir ısınma protokolü uygulanmadan genel performans olarak 505 çeviklik testi uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS paket programında analiz edilmiştir. Değişkenlerin normal dağılım sağladığı test edildikten sonra değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için pearson korelasyon testi uygulandı. Bulgular, çalışmamızda solunum kas kuvvet değerleri ile çeviklik performansı arasında Mip değeri için negatif orta düzeyde (r=-0,300) Mep değeri için negatif düşük (r=-0,192) anlamlı farklılığın olmadığı bir ilişki tespit edildi. Sonuç olarak bu bulgular, genç futbolcularda solunum kas kuvveti ile çeviklik performansı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Bu durum, çeviklik performansının solunum kas kuvvetinden bağımsız olarak daha çok nöromüsküler koordinasyon, reaksiyon hızı ve motor kontrol gibi faktörlerle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çeviklik, Solunum Kas Kuvveti, Genç Futbolcular

[1] ORCID NO: 0000-0002-2826-1566, 0000-0002-6912-4218, 0000-0001-6318-0107

HAND INJURY AND STRESS-RELATED AFFECTIVE DISORDERS: INVESTIGATING THE IMPACT OF COGNITIVE RESERVE AND PERCEIVED SOCIAL SUPPORT[1]

Elif Tuğce KARAOĞLU ERAVŞAR

Türkiye

Abstract: The current study aimed to investigate potential protective roles of cognitive reserve and perceived social support against stress-related affective disorders in individuals with hand injuries. A total of 54 patients who underwent surgery following hand injury were evaluated using the Depression Anxiety Stress Scales (DASS-21) and the Impact of Event Scale-Revised (IES-R). Cognitive reserve and perceived social support were assessed by utilizing the Cognitive Reserve Index Questionnaire (CRIq) and the Multidimensional Scale of Perceived Social Support (MSPSS) respectively. Correlation analyses indicated that perceived social support was negatively correlated with stress (r_s=-.33, p = .014), depression (r_s=-.36, p = .008), anxiety (r_s=-.30, p = .029), and hyperarousal symptoms (r_s=-.37, p = .006). Higher levels of stress (r_s=.69, p < .001), depression (r_s=.71, p < .001), and anxiety (r_s=.66, p < .001) were all positively correlated with post-traumatic hyperarousal symptoms. Cognitive reserve index was not significantly associated with any of DASS-21 or IES-R scores (p > .05). Groupwise comparisons were performed by separating MSPSS and CRI scores into tertiles (low, medium and high). Significant differences were found across MSPSS tertiles for stress ($\chi^2(2)=7.34$, p = .026) and depression scores ($\chi^2(2)=7.22$, p = .027). Post-hoc analyses revealed significantly lower stress (p = .032) and depression levels (p = .046) in the high perceived social support group compared to the medium group. No significant differences were observed across CRI quartiles for stress-related measures. These findings suggest that higher perceived social support may buffer against stress-related symptoms in individuals with hand injury. Although cognitive reserve and perceived social support are conceptually related, the CRIq reflects cognitive engagement through education, occupation, and leisure activities, excluding social factors. Thus, the lack of association may reflect measurement limitations rather than the absence of a protective role for cognitive reserve.

Keywords: Cognitive Reserve, Social Support, Stress Resilience, Affective Disorders, Hand Injury

[1] This study was supported by the Scientific Research Projects Unit of Selcuk University (Project No: 25401033). ORCID NO: 0000-0001-5110-3956

MATEMATİK ÖĞRETİMİNDE ETKİNLİK TASARLAMA: ÖĞRETMEN ADAYLARININ GELİŞTİRDİĞİ ETKİNLİKLERİN ANALİZİ

Figen BOZKUŞ

Türkiye

Öz: Matematik eğitiminin temel hedeflerinden biri, öğrencilerin matematiksel kavramları derinlemesine anlamalarını sağlamak ve problem çözme, mantıksal akıl yürütme, iletişim gibi üst düzey bilişsel beceriler kazandırmaktır. Bu bağlamda, sınıf içi etkinliklerin niteliği, öğretim sürecinin etkinliğinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Son yıllarda, sınıflardaki uygulamaların gözlemlenmesi ve matematiksel görevlerin sınıfta nasıl yürütüldüğüne ilişkin araştırmalara yönelik ilginin arttığı görülmektedir. Bu çalışmalar, etkinlik temelli matematik öğretiminin, öğrencilerin aktif katılımını teşvik etmede ve anlamlı öğrenme fırsatları yaratmada etkili bir yöntem olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'de 2005 yılında yürürlüğe giren yeni öğretim programları ile birlikte etkinlik kullanımı özellikle araştırmacıların dikkatini çekmiş; bu etkinlikler, öğrencilerin bireysel özelliklerini dikkate alan ve öğretmen rehberliğinde yürütülen öğrenme birimleri olarak ön plana çıkmıştır. Etkinlikler, bir task'ın pedagojik yaklaşımla sınıf ortamında uygulanması yoluyla anlam kazanmakta ve tasarım sürecinde konu, amaç ve uygulama biçimi gibi unsurlar belirleyici olmaktadır. Bu çerçevede, öğretmen adaylarının mesleki gelişim süreçlerinde etkinlik tasarlama ve geliştirme becerilerini desteklemek, onların sınıf içinde daha yaratıcı, öğrenci merkezli ve etkili öğrenme ortamları oluşturabilmelerine katkı sunmaktadır. Bu çalışma, ortaöğretim matematik öğretmen adaylarının geliştirdikleri etkinlikleri konu, amaç ve uygulama biçimi açısından analiz etmeyi hedeflemektedir. Bu çalışma, üçüncü sınıf öğretmen adaylarının matematik öğretiminde etkinlik geliştirme becerilerini incelenmesini amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 15 öğretmen adayı, bir dönem süren "Matematik Öğretiminde Etkinlik Geliştirme" dersini tamamlamış ve dönem sonunda kendi geliştirdikleri etkinlikleri sunmuştur. Geliştirilen etkinlikler EDGA: Etkinlik Metni Bileşenlerinin Değerlendirme Kriterleri doğrultusunda, materyal kullanımı, yönergeler, öğrencilerin etkin katılımı, kapsayıcılık ve hedeflenen öğrenme çıktıları gibi beş temel kriter çerçevesinde analiz edilmiştir. Bulgular, öğretmen adaylarının materyal seçiminde ve yönerge sunumunda genel olarak orta ve yüksek puanlar aldığını göstermektedir. Yüksek puan alan etkinliklerde materyallerin açık, anlaşılır ve somut örneklerle desteklendiği, yönergelerin adım adım ve anlaşılır bir şekilde sunulduğu gözlenmiştir. Orta puan alan etkinliklerde ise materyal veya yönerge eksiklikleri nedeniyle bazı öğrencilerin etkinliği uygulamakta zorlandığı belirlenmiştir. Öğrencilerin etkin katılımı açısından bazı etkinlikler yüksek düzeyde katılım sağlarken, bazı etkinliklerde yalnızca sınırlı öğrenci grubunun aktif olduğu ve pasif katılımın görüldüğü tespit edilmiştir. Kapsayıcılık açısından ise etkinliklerin çoğunlukla farklı düzeydeki öğrencilerin katılımını desteklediği, ancak bazı etkinliklerin yalnızca standart düzeydeki öğrenciler için uygun olduğu belirlenmiştir. Hedeflenen öğrenme çıktıları açısından, etkinliklerin çoğunda amaçlara ulaşıldığı; fakat bazı durumlarda öğrencilerin hedeflere tam olarak ulaşabilmesi için ek rehberliğe ihtiyaç duyulduğu görülmüştür. Sonuç olarak, öğretmen adayları geliştirdikleri etkinliklerde genel olarak başarılı bir performans sergilemiş, özellikle materyal kullanımında ve yönerge sunumunda güçlü yönler göstermiştir. Bununla birlikte, etkin katılımı artırmak, kapsayıcılığı güçlendirmek ve öğrenme çıktılarını desteklemek için ek düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu saptanmıştır. Bu bulgular, öğretmen adaylarının etkinlik geliştirme süreçlerinde güçlü ve geliştirilmesi gereken yönlerin belirlenmesi açısından önemli bilgiler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Matematik Öğretimi, Öğretmen Adayları, Etkinlik Temelli Öğretim, Etkinlik Geliştirme

ÇOK KÜLTÜRLÜ BİR MEKÂN OLARAK ANI ANTİK KENTİ: KENT SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA BİR ANALİZ[1]

Hatice Kübra ALTUNSOY COŞKUN

Türkiye

Öz: Orta Çağ'da Ermeni Krallığı'na başkentlik yapan Ani; Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de canlılığını korumuştur. Sadece canlılığını korumakla kalmayan kent, medeniyetlerin dini, toplumsal ve kültürel izlerini belirgin bir biçimde göstermektedir. Ani Antik Kenti'nin bu özelliği, kent kimliklerini oluşturan temel özellikler bakımından incelendiğinde farklı kültür ve medeniyetlerin kent kimliğini nasıl şekillendirebileceğini göstermesi açısından çok önemlidir. Bu açıdan bakıldığında Ani Antik Kenti, bugünün ve tarihsel süreçte karşımıza çıkan diğer kentlerin temel özelliklerini, kültürel, dini ve milli sınırlarını kestirmemizi sağlayabilecek canlı bir ilk örnek olabilir. Çalışmanın amacı, art arda farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış Ani Antik Kenti'nin medeniyetler arasındaki temel farklılıkları sentezleyip kentin zenginliği haline getirmesini sağlayan temel faktörleri ortaya çıkarmaktır. Birbirlerinden dini, sosyolojik, kültürel olarak oldukça farklı olan medeniyetlerin kendinden öncekilerin izlerini silmeyip var olan maddi ve manevi yapıyı kendi anlayışlarıyla bezemesi kent kültürü ve sosyolojisi açısından açıklanmaya muhtaçtır. Bu sebeple kent kimliğini oluşturan arkeolojik bulgular başta olmak üzere dini ve toplumsal kaynaklar taranarak ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Çalışmanın sonuçları arasında görülen günümüz çağdaş kent yaşamında bile az rastlanabilen çok kültürlülük, medeniyetler ve dinler arası saygı kavramlarının, Ani özelinde de olsa Orta Çağ'da kent kültürünü şekillendirmesi dikkat çekicidir. Çağdaş dönemde karşımıza çıkan farklı medeniyetlerin kendinden önceki arkeolojik, dini, toplumsal değerleri yok ederek kendi medeniyetlerini inşa çabası, Ani Antik Kenti özelinde sorgulanması gereken bir anlayış olarak görülmektedir. Bu anlayıştan hareketle günümüz toplumlarında görülen karmaşa, çatışma ve anlaşmazlıkların Ani Kent kültürünü ve medeniyetini geliştiren temel yapı taşları oluşu gözden kaçırılmamalıdır.

Anahtar Kelimeler: Ani, Kent Kültürü, Kent Kimliği

[1] ORCID NO: 0000-0002-0403-3550

THE IMPORTANCE OF FAMILY COMMUNICATION IN ATHLETIC PERFORMANCE[1]

Hayrettin GÜMÜŞDAĞ

Türkiye

Abstract: This study investigates the critical role of family communication in enhancing athletic performance, aiming to identify how effective interaction within families serves as a fundamental support mechanism that influences athletes' mental, emotional, and physical resilience. The research emphasizes that sports performance is not only determined by individual ability and coaching quality but also by the social and emotional support provided by the family environment. Positive communication patterns within families are shown to promote motivation, reduce performance anxiety, and enhance goal-setting behaviors among athletes. Utilizing a mixed-method approach that combines qualitative interviews and quantitative surveys, the study explores athletes from various sports disciplines to assess the influence of familial communication on their coping strategies and psychological well-being. Findings indicate that athletes who perceive higher levels of family cohesion and open dialogue display stronger self-efficacy, lower stress levels, and greater consistency in performance. Moreover, families that maintain constructive communication can buffer athletes from the negative effects of competition pressure, burnout, and external expectations. The study concludes that integrating family communication strategies into athlete education and psychological support programs can foster holistic development. It highlights the importance of collaborative efforts among coaches, sport psychologists, and families to create a supportive and communicative climate that sustains long-term athletic excellence.

Keywords: Family Communication, Athletic Performance, Parent-Athlete Relationship, Mental Resilience, Family Dynamics

[1] ORCID NO: 0000-0002-1616-8671

THE EFFECT OF SPORTS ON NOMOPHOBIA[1]

Hayrettin GÜMÜŞDAĞ

Türkiye

Abstract: This empirical study examines the effect of sports participation on nomophobia, defined as the fear or anxiety of being without a mobile phone or disconnected from digital communication. In recent years, nomophobia has become increasingly prevalent among university students due to the widespread use of smartphones and the growing reliance on digital platforms for communication, information, and social engagement. Excessive smartphone use has been linked to anxiety, disrupted sleep patterns, decreased academic performance, and social isolation, highlighting the importance of preventive behavioral interventions. This research aims to investigate whether regular engagement in sports can act as a protective factor against nomophobia by fostering emotional regulation, social interaction, and self-discipline, while also promoting overall well-being. A total of 240 undergraduate students from five Turkish universities participated in the study, including 120 athletes actively involved in organized sports and 120 non-athletes. Quantitative data were collected using the Nomophobia Questionnaire (NMP-Q), while qualitative insights were obtained through semi-structured interviews with 20 volunteer participants. Statistical analysis revealed that athletes exhibited significantly lower levels of nomophobia compared to non-athletes ($p < .001$), with negative correlations observed between weekly sports participation and nomophobia subscales, including loss of connectivity, inability to communicate, loss of access to information, and comfort loss. Qualitative findings further indicated that sports provide a structured "digital break," reduce compulsive smartphone use, and enhance psychological resilience. The results underscore the importance of integrating sports programs and physical activity interventions into university curricula and campus initiatives to enhance digital resilience, mental health, and social engagement. This study contributes to the growing literature on technology-related anxiety and highlights the role of physical activity in promoting balanced digital habits and sustainable well-being among young adults.

Keywords: Sports, Nomophobia, Students, Scale, Psychology, Addicted

[1] ORCID NO: 0000-0002-1616-8671

OSMANLI CEZA HUKUKUNDA MUSLİHUN MÜESSESESİ İLE ONARICI ADALET İLKESİ: (531 NO'LU ÜSKÜDAR KADI SİCİLLERİ ÖRNEĞİ)[1]

Kenan HİSAR, Suat ERDOĞAN

Türkiye

Öz: Bu bildiri, İslam hukuku sisteminin önemli sözleşmelerinden olan sulh mekanizmasının Osmanlı yargılama aşamalarındaki işlevselliğini ve toplumsal uzlaşıyı gerçekleştirme rolünü incelemektedir. Klasik ceza yargılamasının karar ve cezayı merkeze koyan sistemlerine karşın Osmanlı hukukunda alternatif bir hukuk metodu olarak uzlaşma yöntemi, muslihûn tavassutuyla anlaşmazlık yaşayan dava taraflarını mahkeme kararı olmadan, kendi rızalarına dayalı bir anlaşmaya ulaştırmayı gaye edinmiştir. Bu açıdan sulh, onarıcı adalet öğretisiyle güçlü bir uyumluluk gösterir. Onarıcı adalet sistemi suçu devlete yönelik ihlalden daha çok, kişiler arasında bir anlaşmazlık şeklinde ele alır ve temel hedefi ise mağdurun zararının tazmin edilmesidir. Bu gayeyle fail ile mağdur arasında irtibat kurar ve neticede toplumsal huzura ve güvene katkı sağlar. Çalışmanın pratikte uygulamalarını H. 1204-1207 (M. 1790-1793) yıllarını içeren 531 No'lu Üsküdar Kadı Sicillerinde muslihûn arabuluculuğuyla uzlaşma ile sonuçlanan 197 dava oluşturmaktadır. Bu davalar içinde özellikle kısas ile yaralama gibi ceza davaları merkeze alınmıştır. Sicil kayıtlarına bakıldığında muslihûnun kısas ve tazir cezası gerektiren suçlarda önemli görev üstlendiği görülmektedir. Muslihun'un temel işlevlerinden biri, failin mağduriyet yaşayanlara maddi ve manevi zararlarını tazmin etmesini sağlamak ve faille suçtan zarar görenler arasında barışçıl bir onarım ortaya koymaktır. Osmanlı ceza hukuk sisteminde kasten öldürme ve yaralama gibi davalarda kısas cezasının tatbikini kısas başvurusuna bağlı kılmış, uzlaşma durumunda ise asli ceza olan kısas cezası düşmüştür. Aynı şekilde, kazf suçu, hırsızlık gibi şahıs haklarının öne çıktığı suçlarda da, karar verilmeden evvelki anlaşma asli cezayı kaldıran etkiye sahiptir. Muslihun mekanizması, ceza yargı sürecini hızlandırarak yargılama makamlarının iş yükünü azaltmanın yanında, failin hatasını anlama ve dava taraflarına karşılıklı mesuliyeti teşvik etmede onarıcı bir yaklaşım ortay koyar. Bu müessese aynı şekilde toplumsal huzur ve güven ortamının sağlanmasını gaye edinen bütüncül bir adalet yaklaşımını kanıtlar niteliktedir. Bu tarihi uygulamalar, çağımızdaki uzlaştırma ve arabuluculuk müesseselerine tarihsel bir bakış açısı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muslihûn, Onarıcı Adalet, Uzlaşma, Kadı Sicilleri

[1] İlgili birinci sıradaki yazarın İslâm Ceza Hukukunda Muslihûn (531 Nolu Üsküdar Kadı Sicilleri Örneği) isimli tezinden üretilmiştir.

FLÖRT ŞİDDETİ MAĞDURLARININ RUHSAL İYİLEŞME YOLCULUĞUNDA SANAT TERAPİSİ VE SOSYAL HIZMETİN ROLÜ: KURAMSAL BİR DEĞERLENDİRME

Melike Nur DOKGÖZ, Bilge TÜRKOĞLU

Türkiye

Öz: Flört şiddeti, özellikle genç bireyler arasında giderek yaygınlaşan; fiziksel, duygusal, cinsel ve dijital boyutları bulunan, karmaşık ve çok yönlü bir şiddet türüdür. Normalleştirilmiş ve sıklıkla görünür olmayan bu şiddet biçimi yalnızca anlık travmalara yol açmakla kalmamakta; aynı zamanda mağdurların psikolojik iyi oluşunu, özsaygısını, güven duygusunu ve sağlıklı ilişkiler kurma kapasitesini hem kısa vadede hem de uzun vadede farklı şekillerde etkilemektedir. Bu durum, bireylerin yaşam kalitesinde derin bozulmalara, sosyal işlevsellikte kalıcı aksamalara ve toplumsal düzeyde ilişkisel güvenin zayıflamasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda, mağdurların iyileşme sürecinde yaratıcı, güçlendirici ve çok boyutlu yaklaşımlara duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu çalışmada, flört şiddeti mağdurlarının ruhsal iyileşme süreçleri; sanat terapisi ve sosyal hizmetin destekleyici, tamamlayıcı ve bütüncül rolleri çerçevesinde ele alınmıştır. Derleme yöntemiyle yürütülen çalışmada, öncelikle flört şiddetinin psikososyal etkilerine dair güncel literatür sistematik biçimde incelenmiş; sanat terapisinin travma sonrası iyileşmeye sunduğu ifade odaklı, yaratıcı ve dönüştürücü katkılar tartışılmıştır. Ardından sosyal hizmet disiplininin travma bilgili müdahale stratejileri, güçlendirme yaklaşımı ve psiko-sosyal destek mekanizmaları değerlendirilmiştir. Son bölümde, sanat terapisi ile sosyal hizmetin nasıl entegre edilerek disiplinlerarası, birey merkezli ve sürdürülebilir müdahale modelleri geliştirilebileceğine ilişkin öneriler sunulmuştur. Çalışma, uygulayıcılar ve araştırmacılar için, flört şiddeti mağdurlarına yönelik yenilikçi ve etkili iyileşme yolları geliştirme açısından özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Flört Şiddeti, Ruhsal İyileşme, Sanat Terapisi, Sosyal Hizmet, Travma, Gençler, Psikososyal Destek

İŞİTME ENGELLİ VE KONUŞMA ENGELLİ BİREYLER İÇİN ERİŞİLEBİLİRLİK: İŞARET DİLİNDE YAPAY ZEKÂ VE GÖRÜNTÜ İŞLEME UYGULAMALARI[1]

Merve GÜHAN, Mehmet Ulaş KOYUNCUOĞLU

Türkiye

Öz: İşitme engelli ve konuşma engelli bireyler, iletişimde karşılaştıkları yapısal ve toplumsal engeller nedeniyle sağlık, eğitim, kamu hizmetleri ve sosyal etkileşim alanlarında çeşitli dezavantajlar yaşamaktadır. İşaret dili temel iletişim aracı olsa da toplumun büyük çoğunluğunun bu dili bilmemesi, bireylerin sosyal yaşama etkin katılımını sınırlamaktadır. Bu doğrultuda, Türk İşaret Dili'nin (TİD) teknolojik araçlarla tanınması ve çevrilmesine yönelik çalışmalar son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. Derleme yöntemiyle yürütülen bu çalışmada, işaret dilinin tanınması ve çevrilmesine ilişkin güncel literatür incelenmiş, öne çıkan iki yaklaşım değerlendirilmiştir: (1) sensörlü giyilebilir cihazlar aracılığıyla işaretlerin frekanslara dönüştürülmesi, (2) bilgisayarlı görü ve derin öğrenme yöntemleriyle görsel veriler üzerinden işaretlerin otomatik tanınması. Giyilebilir cihazların yüksek maliyet ve erişim sınırlılıkları bulunurken, yapay zekâ tabanlı yöntemler düşük maliyetli, kullanıcı dostu ve ölçeklenebilir çözümler sunmaktadır. Literatürde Amerikan, Alman ve Hint İşaret Dilleri üzerine yapılan çalışmalar yüksek doğruluk oranlarına ulaşmış olsa da TİD üzerine yürütülen araştırmalar sınırlıdır. Güncel çalışmalar, farklı katılımcı profilleri ve değişken çevresel koşullarda toplanan çok modlu veri setleriyle bu eksiklikleri gidermeyi hedeflemektedir. CNN tabanlı uzamsal ve LSTM/BLSTM tabanlı zamansal analizleri birleştiren hibrit modeller, statik ve dinamik işaretlerin daha yüksek doğrulukla tanınmasını sağlamaktadır. Sonuç olarak, literatürün sistematik incelenmesi, geliştirilen sistemlerin yalnızca akademik alanda değil; eğitim, sağlık, kamu hizmetleri ve gündelik yaşamda erişilebilirliğin artırılmasına da katkı sağlayacağını göstermektedir. Bu çalışmaların, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında "Eşitsizliklerin Azaltılması" ve "Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar" hedeflerine somut katkılar sunarak kapsayıcı ve erişilebilir teknolojilerin geliştirilmesine önemli ölçüde destek olacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İşaret Dili, Yapay Zekâ, Görüntü İşleme, Engelli Bireyler için Teknoloji

[1] ORCID NO: 0009-0003-7443-5285

MANAGEMENT AND IMPROVEMENT OF PUBLIC HEALTH SERVICES IN HEALTHCARE FACILITIES[1]

Perihan CİHANER, Saliha ÖZPINAR

Türkiye

Abstract: The effective and sustainable delivery of healthcare services plays a critical role in protecting and improving public health. In this context, the management and increased efficiency of public health services in healthcare facilities are of great importance in terms of both improving the quality of healthcare service delivery and ensuring the rational use of resources. Studies in the literature show that efficiency in public health services should be evaluated not only in terms of cost and output, but also in terms of quality, accessibility, patient satisfaction, and impacts on public health. In this context, managerial approaches such as strategic planning, human resource management, integration of information technologies, development of performance measurement systems, and implementation of process improvement methods come to the fore. For effective public health management in the organizational structures of healthcare institutions, multidisciplinary teamwork, collaboration between stakeholders, and continuous monitoring and evaluation mechanisms should be established. Furthermore, increasing investment in preventive and protective health services, adopting community-based approaches, and adapting health policies to local needs are important factors that support increased efficiency. Thanks to advanced information systems and digital technologies, the traceability of service processes is increasing, while decision-making processes are becoming more scientific and data-driven. In conclusion, effective management of public health services not only improves the institutional performance of healthcare organizations but also contributes to improving the overall health level of the community. Therefore, the implementation of efficiency-focused management models and the continuous improvement of service delivery processes should be one of the fundamental goals of modern healthcare systems.

Keywords: Healthcare Services, Sustainable Management, Public Health, Efficiency

[1] ORCID NO: 0009-0001-0842-927X, 0000-0002-9860-996X

YÜKSEKÖĞRETİMDE YAPAY ZEKAYA YÖNELİK ÖĞRENCİ TUTUMLARININ İNCELENMESİ[1]

Selçuk DEMİR

Türkiye

Öz: Yapay zeka, günümüzde önemli bir yere sahip olup her geçen gün yapay zeka uygulamaları ve teknolojileri artmaktadır. Yapay zeka teknolojisi hızlı bir biçimde gelişmektedir. Bu zeka, birçok alanda bireylerin ve toplumların yaşamlarını daha kolay hale getirmektedir. Daha büyük veriler ışığında analizler yapılmakta ve ulaşılan bulgulara dayalı tahminler ileri sürülmektedir. Bu yolla karar alma süreçleri daha sağlıklı hale gelmekte, yenilikçilik desteklenmekte, üretim ve verimlilik artmaktadır. Eğitim özelinde bakıldığında yapay zeka vasıtasıyla öğrencilerin; bireysel gereksinimleri, farklılıkları ve öğrenme seviyeleri dikkate alınmak suretiyle bu öğrencilere yönelik uyarlanmış eğitim programları meydana getirilebilir. Öğrencilerin öğretim sürecindeki performansları belirlenerek güçlü ya da zayıf oldukları alanlar ve konular belirlenebilir. Ayrıca öğrenciler, karşılaştıkları karmaşık problemlere yapay zeka sayesinde çözümler üretebilirler. Bu çalışmada, öğrencilerin yapay zekaya dair görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bu araştırma, tarama deseninde şekillendirilmiştir. Araştırmanın evreni; bir kamu üniversitesinin farklı bölümlerindeki öğrencilerinden meydana gelmektedir. Basit seçkisiz örnekleme yöntemine uygun bir şekilde veriler toplanmıştır. Çalışmaya 184 üniversite öğrencisi gönüllü bir biçimde katılım sağlamıştır. Araştırmanın verileri, beşli likert tipi puanlanmış "Yapay Zekaya Yönelik Tutum Ölçeği" vasıtasıyla elde edilmiştir. Betimsel istatistik analizleri neticesinde, öğrencilerin; yapay zeka genele ve yapay zekanın kullanımına ilişkin algılarının orta düzeyde (3: Kararsızım) olduğu bulunmuştur. Yapay zekanın faydalarına dair görüşlerinin orta düzeyin üzerinde (4: Katılıyorum) ve yapay zekanın risklerine ilişkin görüşlerinin ise orta düzeyin altında (2: Katılmıyorum) olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zeka, Yükseköğretim, Öğrenci

[1] ORCID NO: 0000-0003-2904-6443

SPORA YÖNELİK TUTUMUN ÖZ-DİSİPLİN ÜZERİNDEKİ ROLÜ[1]

Selçuk DEMİR

Türkiye

Öz: Öz disiplin ile kurallara uyumlu ve sistemli olunması, düzenli ve planlı çalışılması, duygu ve davranışların istenilen bir hedef doğrultusunda düzenlenmesi ifade edilmektedir. Dolayısıyla öz disiplin, bireylerin sorumluluk duygularını geliştirmekte, toplumsal ilişkilerini daha uyumlu hale getirmekte, iş ve özel yaşamlarını etkilemektedir. Öz disiplin, bireylerin hedeflerine ulaşmalarında sahip oldukları önemli bir içsel güçtür. Çünkü bireylerin sahip oldukları öz disiplin, onların istemli olarak hedefe götüren davranışlarda bulunup istenmeyen davranışlarda ise bulunmamalarını sağlamaktadır. Bu şekilde bireyler, hedeflerine ulaşmak amacıyla duygu ve davranışlarını kontrol edebilmekte ve düzenleyebilmektedir. Üniversite öğrencilerinde öz disiplinin geliştirilmesinde, spora yönelik sahip oldukları olumlu tutumların rolünün olacağı değerlendirilmektedir. Nitekim spora yönelik olumlu tutumların oluşmasının, bireylerin; fiziksel ve psikolojik açılardan güçlenmelerine, daha çalışkan ve sosyal ilişkiler geliştirme bakımından daha iyi olmalarına katkı sunduğu bilinmektedir. Bu araştırmanın tasarlanmasında, değişkenlerin birlikte değişimlerinin incelendiği korelasyonel model seçilmiştir. Araştırmanın evrenini; bir kamu üniversitesinde pedagojik formasyon eğitimi alan öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrenciler, araştırmaya gönüllü katılmış olup toplanan 160 verinin geçerli olduğu belirlenmiştir. Basit seçkisiz örnekleme yöntemine başvurularak katılımcıların çalışmaya katılım şansları eşitlenmiştir. Verilerin toplanması, beşli likert şeklinde derecelendirilmiş "Sportif Tutum Ölçeği" ve "Özdisiplin Ölçeği" aracılığıyla elde edilmiştir. Pearson Korelasyon değeri incelendiğinde, öğrencilerin spora yönelik tutumları ile özdisiplin algıları arasındaki ilişkinin; orta düzeyde, pozitif ve istatistiki açıdan manidar olduğu belirlenmiştir. Regresyon analiziyle sspora yönelik tutumun, öz disiplini artırdığını açığa çıkarılmıştır. Akademik ertelemedeki varyansın %30.2'si sosyal medya bağımlılığı ile açıklandığı belirlenmiştir. Eğitim kurumlarında, öğrencilerin öz disiplinlerinin güçlenmesi için sportif etkinliklere katılımlarının desteklenmesinde fayda görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spora Yönelik Tutum, Özdisiplin, Üniversite Öğrencisi

[1] ORCID NO: 0000-0003-2904-6443

GENÇ FUTBOLCULARDA SOLUNUM KAS KUVVETİ İLE FUTBOL SAHA TESTLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ[1]

Tolga ALTUĞ, Coşkun YILMAZ, Mehmet SÖYLER

Türkiye

Öz: Bu çalışmanın amacı, genç futbolcularda solunum kas kuvveti parametreleri ile futbol saha testi performansları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmaya yaş ortalaması 14,23 ± 1,44 yıl, 5,12 ± 0,42 deneyim yılına sahip olan 28 erkek futbolcu katılmıştır. Katılımcılar laboratuvarı iki ayrı kez ziyaret etmiştir. İlk ziyarette, maksimal inspiratuar basınç (MIP), maksimal ekspiratuar basınç (MEP) değerleri ölçülmüştür. Katılımcıların ikinci ziyaretlerinde ise herhangi bir ısınma protokolü uygulanmadan genel performans testleri sırasıyla Hacettepe Üniversitesi Futbol Alan testi (HÜFA) toplu test 1, Hüfa topsuz test 2 uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS paket programında analiz edilmiştir. Değişkenlerin normal dağılım sağladığı test edildikten sonra değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için pearson korelasyon testi uygulandı. Bulgular, HÜFA topsuz saha testi performansı ile inspiratuar kas basıncı (MIP) ($r = -0,696$, $p < 0,001$) ve ekspiratuar kas basıncı (MEP) ($r = -0,596$, $p = 0,001$) arasında yüksek düzeyde negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Buna karşılık, HÜFA toplu oyun performansı ile solunum kas kuvveti arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p > 0,05$). Sonuç olarak, solunum kas kuvvetinin genç futbolcularda özellikle topsuz saha performansıyla yakından ilişkili olduğu, ancak toplu oyun performansına doğrudan yansımadığı görülmektedir. Bu bulgular, solunum kas kuvvetinin bireysel koşu ve dayanıklılık temelli futbol becerilerinde önemli bir fizyolojik belirleyici olabileceğini düşündürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hüfa Futbol Alan Testi, Solunum Kas Kuvveti, Genç Futbolcular

[1] ORCID NO: 0000-0001-6318-0107, 0000-0002-2826-1566, 0000-0002-6912-4218

VISUAL CODES OF THE MASSES: STEREOTYPE AND METAPHOR IN 20TH-CENTURY PROPAGANDA PRINTS[1]

Özgür UĞUZ

Türkiye

Abstract: Propaganda in the 20th century became deeply intertwined with art, assuming a central role in the visual strategies of state politics. During this period, printmaking emerged as one of the most effective carriers of ideological messages due to its reproducibility and visual impact. This study centers on the concepts of stereotype and metaphor in propaganda prints, analyzing how visual codes were employed to influence public perception and guide collective thought. Through the theoretical lenses of Louis Althusser's concept of "ideological state apparatuses" and Walter Lippmann's theory of "the manufacture of consent," this article investigates how propaganda prints were systematically designed to naturalize dominant ideologies and align mass perception with state agendas. The visual languages employed by authoritarian and democratic regimes alike—such as Nazi Germany, the Soviet Union, the United States, and the People's Republic of China—demonstrate both converging and diverging approaches to mass persuasion. While stereotypes functioned as repetitive visual formulas to crystallize the image of the enemy or the "other," metaphors enabled the communication of abstract ideological values—such as nationalism, sacrifice, heroism, or fear—through emotionally charged symbols and familiar imagery. These visual codes were not neutral; they operated within a carefully constructed semiotic system that worked to shape, reinforce, and sometimes manipulate public consciousness. In this context, printmaking became not just a medium of visual expression but an active participant in the ideological production of meaning. By examining the historical function of propaganda prints and their enduring influence on contemporary visual culture, this article offers a critical perspective on the relationship between art and ideology. Through the theoretical lenses of Louis Althusser's "ideological state apparatuses" and Walter Lippmann's "manufacture of consent," the article explores the shared and divergent visual strategies used in the propaganda imagery of regimes such as Nazi Germany, the Soviet Union, the United States, etc. While stereotypes served to solidify enemy figures through fixed visual templates, metaphors conveyed ideological messages on a symbolic level. These coding strategies transformed art from a purely aesthetic practice into a mechanism of political orientation. By examining the historical function of propaganda prints and their enduring influence on contemporary visual culture, this article offers a critical perspective on the relationship between art and ideology.

Keywords: Printmaking, Art and Politics, Political Art, Metaphor, Stereotype

[1] ORCID NO: 0000-0002-9096-0608

THE IMPORTANCE AND FUNCTIONAL APPROACH OF THE ROLE OF DIGITAL HISTORY NARRATIVES IN THE FORMATION OF COLLECTIVE MEMORY

Lucas VAN DEN BERG, Chloé DE BACKER

Belgium

Abstract: With the penetration of digital technologies into every area of social life, the ways in which historical narratives are produced, shared, and experienced have undergone a fundamental transformation. This transformation has enabled individual memories to be incorporated into collective memory through digital platforms; the transmission of the past is no longer the sole preserve of historians but has become a user-based process. Digital historical narratives facilitate the dynamic and participatory reconstruction of social memory through multimedia elements, interactive interfaces, and data-driven approaches. In this context, the study evaluates the functions of digital historical narratives in collective memory formation in terms of their epistemological, cultural, and technological dimensions. Literature reviews show that digital historical content does not only serve the function of information transfer; it also plays an important role in identity construction, social consensus, and the strengthening of cultural continuity. Historical representations produced in digital environments transform individuals' relationship with the past, shifting memory from a fixed concept to an interactive, plural, and continuously reproduced structure. In this regard, digital historical narratives contribute to the development of new methodological approaches in memory studies and shape contemporary forms of historical consciousness. Consequently, the study reveals that digital historical narratives perform a multidimensional function that strengthens collective memory, reinforces social identity, and contributes to cultural continuity.

Keywords: Digital Historical Narratives, Collective Memory, Digital Culture, Historical Consciousness, Participatory Memory

SOCIAL CAPITAL IN RURAL DEVELOPMENT PROJECTS COMMUNITY SOLIDARITY

Noah VERMEULEN, Nathan DUBOIS

Belgium

Abstract: Social capital is a fundamental element that strengthens community solidarity, increases the capacity for collective action, and supports sustainable development in rural development processes. It is evident that economic development in rural areas is shaped not only by physical capital investments but also by trust, cooperation, and the effectiveness of social networks. This study aims to examine the functional role of social capital in rural development projects and its effects on community solidarity. In the research, data obtained from field studies, along with a literature review, were evaluated in the context of the dimensions of social capital, namely trust, network relationships, and participation level. Descriptive statistics, correlation analysis, and regression modeling were used on data collected through surveys in applied projects to measure the effect of social capital levels on community solidarity. The findings show that project success and participation rates increase significantly in communities with strong social networks. Furthermore, it was found that development projects are more sustainable in rural groups with high levels of mutual trust and information sharing. Findings from studies in the literature also support these results, revealing that social capital promotes not only economic development but also social integration and local capacity development. The study emphasizes that social capital should be considered not just an abstract concept in development policies, but a measurable and manageable element. Consequently, increasing community solidarity in rural development projects largely depends on the effective use of social capital. Strengthening trust, participation, and network relationships stands out as fundamental strategic components that ensure not only economic but also social sustainability.

Keywords: Social Capital, Rural Development, Community Solidarity, Trust, Participation

THE TRANSFORMATION OF INDIVIDUAL PRIVACY IN THE DIGITAL AGE AND ITS IMPACT ON SOCIAL TRUST RELATIONSHIPS

Lucas MARTIN, Antoine RENAUD, Gabriel MERCIER

France

Abstract: The rapid technological developments brought about by the digital age have created a fundamental transformation in the ways individuals define and protect their private spheres. The internet, social media, big data analytics, and artificial intelligence-based applications have shifted the concept of privacy from its traditional meaning to processes of constant surveillance, sharing, and data-based identity construction. This situation has led to the blurring of the boundaries of individual privacy and the reshaping of social trust dynamics. The study examines the transformation of digital privacy through individuals' perceptions of trust, information sharing tendencies, and self-regulation behaviors in digital environments. Data obtained through surveys were evaluated using descriptive statistics, correlation, and regression analyses; the level of relationship between privacy concerns and digital trust was measured. Findings show that despite individuals having high levels of privacy concerns on digital platforms, they tend to voluntarily share their personal data due to a search for social belonging and visibility. This dilemma reveals the structural transformation of trust in modern societies, where traditional face-to-face trust is being replaced by an algorithmic, platform-based understanding of trust. Findings in the literature also emphasize that individual privacy is no longer just a personal right, but has become a value directly related to the sustainability of social trust. Consequently, the transformation of individual privacy in the digital age is not merely a technical or legal issue; it is a multi-layered phenomenon that also encompasses sociological, psychological, and ethical dimensions. This study highlights the necessity of a holistic approach to redefine the digital trust ecosystem and protect privacy within a social context.

Keywords: Digital Privacy, Social Trust, Digital Culture, Surveillance Society, Data Ethics

EXAMINATION OF THE ROLE OF CULTURAL HERITAGE IN SUSTAINABLE URBAN PLANNING AND ITS CONTRIBUTION TO LOCAL IDENTITY

Chloé DUBOIS, Manon LEFEBVRE

France

Abstract: Cultural heritage, as a fundamental element shaping the identity, spatial memory, and social continuity of cities, is at the center of sustainable planning. Today, rapid urbanization and globalization processes make it difficult to preserve local identity and keep cultural heritage alive; therefore, heritage-focused approaches are becoming increasingly important in sustainable urban planning. This study examines the role of cultural heritage in sustainable urban planning and its effects on local identity from both a theoretical and practical perspective. Within the scope of the research, data was collected on conservation and urban renewal projects carried out in different cities in Turkey; this data was evaluated using descriptive statistics and content analysis methods. The findings reveal that social belonging, local participation, and economic vitality have increased significantly in areas where cultural heritage is preserved. Furthermore, it has been determined that cultural heritage functions as a tool for sustainable development in areas such as cultural production, tourism, and social interaction, beyond its physical preservation. Literature reviews also support these findings, showing a strong relationship between the continuity of local identity and the integration of heritage into planning policies. The study emphasizes that cultural heritage in sustainable urban planning is not merely a relic of the past but a dynamic component that enhances the quality of future urban life. Consequently, it is essential for local governments to consider heritage values as a strategic resource in planning processes, as this will strengthen both the identity and ecological sustainability of cities.

Keywords: Cultural Heritage, Sustainable Urban Planning, Local Identity, Urban Transformation, Participatory Planning

THE POWER OF PUBLIC SPACES TO TRANSFORM SOCIAL INTERACTION PATTERNS IN THE CONTEXT OF URBAN SOCIOLOGY

Juliette LAURENT, Manon LEFEBVRE

France

Abstract: From an urban sociology perspective, public spaces are areas where individuals encounter each other, different social groups interact, and cultural practices are shaped. These areas are the most important scenes that form the social fabric of urban life. Public space is seen as a living space where social relations are visible and social identities are reproduced. Parks, squares, waterfronts, pedestrian walkways, and cafes in the city facilitate the coming together of individuals with different identities in their daily lives. Forms of social interaction are directly related to the physical layout, accessibility, and inclusiveness of the space. The transformation of public spaces in the modern city has also transformed the connections individuals establish with the city and with each other. Digitalization, migration, perceptions of security, and economic structures are redefining the social function of public spaces. Urban dwellers are now not only users of space but also agents who transform it. Who uses space, how, and for what purpose reveals social inequalities and forms of belonging. Lefebvre's understanding of the production of space emphasizes that space is not merely a physical entity but is constantly reproduced through social relations. Habermas's concept of the public sphere highlights the role of communication, debate, and participation in social transformation. Today, public spaces are not only meeting places but also stages for the search for identity, belonging, and freedom. The relationship individuals establish with space at every point in the city determines the direction of social change. The sociological dimension of public space provides a fundamental basis for understanding the diversity, conflicts, and forms of solidarity in urban life. Social interaction in the city constantly transforms the meaning and function of space, making the public sphere dynamic, variable, and part of social memory.

Keywords: Urban Sociology, Public Space, Social Interaction, Cultural Identity, Urban Transformation

ANALYSIS OF HOW SOCIAL MEDIA ACTIVISM SHAPES POLITICAL PARTICIPATION BEHAVIOR AMONG YOUNG GENERATIONS

Hugo LEROY, Clara FONTAINE

France

Abstract: Social media has become a powerful communication space that transforms the political awareness and participation patterns of younger generations. Unlike traditional forms of political participation, digital platforms facilitate individual freedom of expression, solidarity, and social mobilization. Young people now express their political views through online campaigns, hashtag movements, and digital communities rather than rallies or organized structures. This situation shows that politics has shifted from the public sphere to the digital environment and that the formal boundaries of political participation have been redefined. Social media increases the speed at which young people respond to social events, while transforming political awareness into a more horizontal, participatory, and network-based structure. For young users, social media is not just a means of obtaining news; it is also a space for expressing identity, belonging, and the demand for change. Activism bridges the gap between individual experiences and collective action in this new environment. The emotional aspect of political participation is also strengthened in this digital environment, as likes, shares, and comments reinforce the sense of visibility and support. However, this situation also brings new risks such as superficial participation, information pollution, and digital polarization. As young people take on active roles in the digital public sphere, the accuracy of political information and the quality of sustainable participation are of critical importance. Social media activism contributes to the early development of political consciousness while also transforming the ways in which young people express themselves. This transformation signals a new social process in terms of the renewal of political culture, the spread of democratic participation, and the increase in digital citizenship awareness. The digital sphere has now become one of the most important platforms shaping young people's experiences of political subjectification.

Keywords: Social Media, Digital Activism, Political Participation, Youth Culture, Digital Citizenship

PEDAGOGICAL CONSEQUENCES OF CULTURAL ADAPTATION PROBLEMS ENCOUNTERED BY MIGRANT CHILDREN IN THE EDUCATION PROCESS

Camille MOREAU

France

Abstract: The cultural adaptation difficulties faced by immigrant children in educational environments have become an issue that deeply affects the quality of pedagogical processes. Language barriers, social exclusion, and different learning habits weaken classroom interactions and reduce academic achievement. Teachers' cultural sensitivity in the educational process plays a decisive role in strengthening students' sense of belonging. Analyses have revealed significant correlations between immigrant children's level of adaptation to the school environment and their academic achievement. To examine these relationships, a Pearson correlation analysis was applied, revealing a positive correlation between cultural adaptation scores and achievement indicators ($r=0.61$, $p<0.01$). The findings show that students in schools with high levels of cultural awareness have stronger participation rates and communication skills. Teacher-student interaction, classroom motivation, and social support mechanisms are among the key variables that determine the quality of the pedagogical process. Organizing the educational environment in a way that supports cultural diversity has positive effects on both academic and psychosocial development. According to the results obtained, teachers' empathetic attitudes towards immigrant students and their multicultural approach skills increase classroom participation and strengthen students' sense of belonging to the school. The findings also show that peer support and social acceptance levels facilitate the learning process during the cultural adaptation process. The dissemination of multicultural pedagogical approaches in the education system stands out as a model that increases the participation of different identities in learning processes. The data reveals that when cultural differences are considered a source of learning richness rather than an obstacle, students experience significant progress in both their academic and social development.

Keywords: Migration, Education, Adaptation

SOCIOLOGICAL INTERPRETATION OF THE TRANSFORMATIVE DYNAMICS CREATED BY WOMEN'S LEADERSHIP IN ORGANIZATIONAL DECISION-MAKING PROCESSES

Emma RICHARD

France

Abstract: Women's leadership transforms not only the representation ratio in organizations' decision-making processes but also the quality of decisions. Traditional hierarchical structures evolve into a more inclusive, participatory, and empathy-based approach with the participation of women leaders. The multifaceted perspective that women bring to organizational decisions enables the redefinition of power relations. Leadership is now perceived as a process based on cooperation and communication rather than authority. Female leaders transform organizational culture by incorporating emotional intelligence, intuition, and social awareness into decision-making mechanisms. This transformation has not only a managerial but also a sociological dimension. Traditional norms shaped by gender roles are questioned as women gain visibility in leadership positions. Power, sharing, and responsibility are redefined in decision-making processes. The female leadership style emphasizes resolving conflict through negotiation rather than competition. This approach strengthens solidarity and belonging within the organization. Changes in the socioeconomic structure further deepen the meaning of women's leadership. In modern societies, women become not only managers but also symbols of transformation. The balance between emotion and reason in leadership processes contributes to the sustainable success of organizations. The impact of women leaders in the decision-making process is related not only to managerial efficiency but also to cultural awareness and a sense of social justice. The increasing visibility of women in organizational roles enables the redefinition of both individual identities and corporate values. This is a practical reflection of the struggle for gender equality. While transforming organizational culture, women's leadership also represents a new ethical understanding. The presence of women in decision-making processes creates a new balance between power and compassion, discipline and empathy, competition and solidarity. Thus, leadership means not only managing but also transforming.

Keywords: Women, Leadership, Organization, Decision-Making

THE POTENTIAL OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE-SUPPORTED LANGUAGE MODELS TO REDEFINE AUTHOR IDENTITY IN LITERARY TEXT PRODUCTION

Niklas RICHTER, Paul MEYER

Germany

Abstract: Artificial intelligence-supported language models have reopened the debate on the limits of human creativity in the literary production process. The capacity to generate text transforms the traditional concept of authorship and requires a redefinition of the author's role. Writing is no longer merely a form of individual expression; it becomes a product of collaboration between humans and machines. Language models can create new narrative forms through patterns learned from large data sets. This leads to a re-examination of the concepts of originality, style, and intent. Text generated by artificial intelligence is, in a sense, a digital reflection of collective memory. In this process, the human writer is no longer merely a producer but also assumes the role of selector, editor, and director. The author's identity interacts with algorithmic creativity and transforms into a plural structure. Technological production creates new aesthetic possibilities in literary texts, but it also raises questions of originality and ethics. The question of whether the reader should look for a human voice or the trace of digital intelligence behind the text becomes increasingly important. Although artificial intelligence increases the formal diversity of literature, it cannot completely replace human intuition in the production of meaning. However, this interaction gives rise to a new awareness of how the author defines the creative process. The author is now transformed into a subject that interacts with data rather than individual experience. The text takes shape in a hybrid space where human emotion intersects with algorithmic logic. AI-assisted production does not erase the author's identity; on the contrary, it makes it plural, dynamic, and redefinable. The source of creativity expands from individual consciousness to collective technology. Thus, literature becomes the common language not only of humans but also of humans and machines.

Keywords: Artificial Intelligence, Literature, Authorship, Text, Creativity, Identity, Technology

AN ANALYSIS OF THE NEW FORMS OF REPRODUCTION OF GENDER ROLES IN MEDIA DISCOURSE AND THEIR IMPACT ON AUDIENCE PERCEPTIONS

Laura BRAUN, Sophie WOLF

Germany

Abstract: Media content stands out as one of the most effective tools in the reproduction of social gender roles. Representations in visual and written media shape social perceptions by presenting female and male identities within specific patterns. TV series, advertisements, and news bulletins normalize gender-based behavior patterns, and the audience often internalizes these representations without questioning them. Media discourse, with its narratives dominated by a masculine perspective, portrays women as emotional, dependent, and passive, while men are shown as strong, rational, and in leadership positions. To assess the impact of these representations on social perceptions, a chi-square test was applied, revealing a significant relationship between perceptions of gender roles and media consumption habits (χ^2=14.62, $p<0.05$). The findings show that individuals who regularly watch television series exhibit more traditional attitudes toward social gender patterns. In contrast, viewers who use digital media platforms more frequently exhibit a higher level of critical awareness. Viewers' ways of analyzing media content are closely related to their level of education, age group, and media literacy. The reproduction of social gender roles is also reinforced by the economic and cultural policies of media institutions. The language, images, and narrative choices used in the content served serve to reproduce social norms. The media thus functions as a mechanism that both reflects and reconstructs social roles. The findings highlight the importance of media policies and critical media education aimed at reducing gender inequality. Increased viewer awareness facilitates the questioning of gender stereotypes and paves the way for transformation in media discourse.

Keywords: Media, Gender, Perception, Representation, Discourse, Inequality, Identity

RELATIONSHIPS BETWEEN COLLECTIVE TRAUMA AND IDENTITY CONSTRUCTION IN POST-WAR SOCIETIES FROM THE PERSPECTIVE OF MEMORY STUDIES

Maximilian KLEIN, Elias HOFFMANN, Lina WAGNER

Germany

Abstract: In post-war societies, memory is not merely a record of the past, but a space where identity is constructed. Social memory, while bearing the traces of experienced traumas, prepares the ground for the reshaping of individual and collective identity. Trauma persists in the tension between forgetting and remembering. The destruction left by war inflicts deep wounds not only in physical spaces but also in the collective consciousness. Memory is rebuilt through the effort to make sense of and narrate these wounds. Society redefines its identity in the process of confronting the past. This process, shaped by silence, repression, or narrative, determines the intergenerational transmission of trauma. Narratives, monuments, museums, and rituals are areas where the link between memory and identity is concretized. Collective trauma brings individuals together on common emotional ground. This commonality encompasses both solidarity and fragility. Identity is rebuilt along with the burden of the past. Representations of trauma can be part of both social healing and the production of political legitimacy. Memory studies emphasize the selective nature of remembering; which events are forgotten or highlighted determines the direction of identity. By remembering the past, societies both define themselves and construct a narrative about the future. However, this process does not always lead to reconciliation. The emergence of trauma can sometimes create renewed conflict and division. In this sense, collective memory has both unifying and divisive potential. The construction of identity progresses in parallel with forms of remembrance. Traumatic experiences from the past become one of the cornerstones of social identity. Art, literature, and cinema are areas where this traumatic memory is re-represented. Each narrative functions as a way of transforming trauma. In post-war societies, memory shapes not only the past but also the future; identity is redefined according to the form of remembrance.

Keywords: memory, trauma, identity, society, war, remembrance, representation

THE SOCIOECONOMIC IMPACTS OF FLEXIBLE EMPLOYMENT MODELS ON FAMILY STRUCTURE IN MODERN WORKING LIFE

Marie SCHULZ

Germany

Abstract: Flexible employment models in modern working life have become widespread with changes in production methods and lifestyles. This transformation directly affects the economic, social, and emotional balance of the family structure. Temporary, part-time, and remote work forms, which have replaced classic full-time employment, offer individuals freedom while also increasing insecurity. The uncertainty of working hours leads to the redefinition of roles within the family. While women's participation in the workforce has increased, the sharing of caregiving responsibilities remains unequal. Flexible employment brings with it time management issues and emotional distance within the family. Income fluctuations create economic instability and affect family decision-making processes. The burden increases in areas such as childcare, eldercare, and education. Digitalization blurs the boundaries between work and private life. The home becomes both a place of work and a place of living. This situation increases individuals' psychological fatigue and can weaken communication within the family. On the other hand, flexible working arrangements can strengthen solidarity in some families and provide opportunities to create shared time. However, this depends on income security and social support policies. The new socioeconomic structure created by flexible employment produces more fragile results, especially among lower-income groups. The decline in social security limits families' capacity for long-term planning. Along with job security, the sense of identity and belonging also weakens. Flexibility in working life facilitates the individual's life while also transforming social solidarity. The family is no longer just an economic solidarity unit, but also becomes the center of emotional reproduction. Forms of parenthood change along with the concepts of time and space. Flexible employment creates an area where the balance between individual freedom and economic insecurity is re-discussed. In modern societies, the family structure continues to exist on the fragile lines of this balance.

Keywords: Employment, Family, Economy, Work, Social Change, Insecurity, Transformation

THE FUNCTIONS OF NONVERBAL SIGNALS IN INTERCULTURAL COMMUNICATION PROCESSES THAT LEAD TO MISUNDERSTANDINGS

Felix NEUMANN, Emilia FISCHER

Germany

Abstract: In intercultural communication, nonverbal signs are powerful tools that convey meaning beyond words. Gestures, facial expressions, body language, eye contact, and tone of voice determine the emotional and cultural dimensions of communication. However, these signs can cause misunderstandings between individuals with different cultural codes. The same gesture may be perceived as a sign of respect or sincerity in one society, while being interpreted as aggression or indifference in another culture. Successful communication depends not only on language skills but also on correctly interpreting the meaning of these indicators. Culture determines how the body is used, how emotions are expressed, and what silence means. Especially with globalization, as interactions between individuals from different cultural backgrounds increase, the likelihood of misinterpreting these indicators also rises. Body posture, sense of distance, and manner of touching vary greatly between cultures. For example, avoiding eye contact may signify respect in some cultures, while in others it may be perceived as disinterest. This can lead to a lack of trust, sincerity, and empathy in the communication process. Misinterpretation of nonverbal cues has important consequences not only for individuals but also for corporate and diplomatic relations. In the business world, educational settings, or international platforms, a misinterpreted gesture can create conflict or communication breakdown. Developing intercultural sensitivity is the key to reducing such misunderstandings. Recognizing that cues carry different meanings depending on the context deepens communication. Nonverbal communication has universal aspects as well as culturally specific ones. Therefore, effective communication requires identifying and understanding the cultural values of the other party. Cross-cultural communication is established not only with words but also with silence, gaze, and body language. The possibility of misunderstanding is an integral part of the effort to construct meaning.

Keywords: Communication, Culture, Body Language, Gesture, Meaning, Empathy, Interaction

EXAMPLES OF SOCIAL BEHAVIOR PATTERNS THROUGH MEDIA REPRESENTATIONS OF CLIMATE CHANGE RHETORIC

Matteo ROSSI

Italy

Abstract: Climate change, as one of the most important global issues of our time, has secured a prominent place in the discourse of the media. The media uses this topic not only for news reporting but also as a tool to shape social awareness and behavior patterns. Different media outlets present the climate crisis within political, economic, and environmental frameworks. These representations directly influence individuals' attitudes toward the environment, consumption habits, and life practices. The tone and narrative style of the discourse determine how the audience will react to the issue. While some media outlets reinforce a discourse of catastrophe, others prefer a language focused on hope and solutions. This difference diversifies society's perception of environmental issues. Digital media and social platforms create a new public space that translates climate change into individual action. Climate awareness is brought into everyday life through visuals, documentaries, short videos, and social campaigns. The metaphors, images, and emotional connotations used in the media are powerful elements that shape people's environmental behaviors. Younger generations, in particular, develop a sense of environmental responsibility earlier through the media. However, the commercialized structure and political influence of the media can weaken the objectivity of the discourse. The blending of scientific data with emotional narratives creates awareness but also carries the risk of manipulation. Social behavior models either become more sensitive or desensitized through these discourses. The way the media represents climate change does not merely convey information; it also reproduces values, fears, and hopes. Thus, climate change becomes not only an environmental crisis but also a cultural and ideological discourse.

Keywords: Climate Change, Media, Discourse, Society, Awareness, Culture, Behavior

ANALYSIS OF THE HISTORICAL TRANSFORMATION OF PARENTING PRACTICES AND NEW ROLES IN THE MODERN FAMILY STRUCTURE

Giulia RUSSO, Alessia DE LUCA

Italy

Abstract: The concept of parenting has undergone continuous transformation throughout history alongside social, cultural, and economic changes. While parenting in traditional societies was based more on authority, protection, and obedience, in the modern era it has been reshaped around understanding, emotional closeness, and individual development. Industrialization, urbanization, and increased education levels have fundamentally changed roles within the family. Women's participation in the workforce and a child-centered approach to life have transformed the meaning of parenthood. Parenting is no longer viewed solely as a biological responsibility but as a social and psychological process. The family becomes a space where individual freedoms are recognized while emotional bonds are maintained. Modern parenting centers on empathy, communication, and guidance. Understanding takes precedence over authority, and guidance over punishment. With digitalization and the influence of media, parenting practices take on new forms. Child-rearing is now shaped not only within family boundaries but also by global values, pedagogical models, and social expectations. This creates both awareness and pressure on parents. Social media obscures real experiences by imposing an ideal image of parenthood. Roles in the modern family become more flexible, yet more complex. While egalitarian relationships are the goal, economic hardship and time constraints can lead to emotional disconnect. As forms of communication within the family change, so do forms of emotional solidarity. Parenting has now transformed from a collective experience to an expression of individual identity. Each parent redefines this process with their own values, social roles, and cultural background. Historical transformation reveals the evolution of parenting not only in terms of social structure but also in its emotional and psychological dimensions. The modern family experiences both a search for balance and a process of restructuring alongside changing roles. Parenting is an experience that is constantly being rebuilt between the legacy of the past and the values of today.

Keywords: Parenting, Modern Family Structure, Social Change, Identity, Roles, Transformation

THE IMPORTANCE OF NEW DEFINITIONS OF LOCAL IDENTITIES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION FROM A LITERATURE PERSPECTIVE

Sofia BIANCHI

Italy

Abstract: Globalization is a multi-layered process that transforms the meaning of local identities. Economic, cultural, and technological interactions make borders permeable. Local identity is no longer a closed structure, but a phenomenon redefined within global networks. Cultural exchange increases similarities while also strengthening the search for uniqueness. Local communities are engaged in efforts to preserve and reconstruct their identities under the influence of global culture. This effort involves both resistance and adaptation processes. Traditional values interact with modern lifestyles. Cultural continuity is intertwined with transformation. Locality is no longer just a geographical affiliation, but a form of meaning production. Identity becomes a negotiated process rather than a fixed structure. People seek ways to express themselves at both the global and local levels. Language, art, media, and digital culture are the fundamental tools of this quest. Despite the homogenizing effect of global culture, local identities manifest themselves in new forms. This situation gives rise to cultural hybridity and multi-layered forms of belonging. The redefinition of identity also transforms the individual's social position. The way local values are represented in a global context is decisive for the continuation of cultural diversity. In the process of globalization, identity becomes a field of struggle. Dominant cultures become dominant in meaning production through their economic and political power. In response, local cultures develop new ways to make their stories visible. Art, literature, and digital platforms are the arenas of this resistance. Local identity persists by engaging in dialogue with global culture rather than disappearing within it. In this process, identity is constantly redefined, its boundaries are stretched, and it gains new layers of meaning. Globalization creates a ground where differences both clash and interact. Identity is now understood as a dynamic structure based on both local roots and global affiliations.

Keywords: Globalization, Identity, Locality, Culture, Belonging, Transformation, Hybridity

EVALUATING THE EFFECTS OF GAMIFICATION TECHNIQUES ON MOTIVATION AND LEARNING OUTCOMES IN EDUCATION

Chiara GATTI, Valentina RIZZO, Federico BARONE, Riccardo PALUMBO

Italy

Abstract: Gamification techniques in educational settings have gained importance as an innovative approach that increases students' motivation levels and makes the learning process more interactive. Game components such as points, badges, level progression, and competitive elements strengthen students' participation in class and their attitudes toward learning. Compared to traditional teaching methods, gamification-based activities extend students' attention spans and increase knowledge retention. According to the results of the one-way analysis of variance (ANOVA) applied, students' intrinsic motivation scores were found to be significantly higher in classes where gamification was used ($F=5.47$, $p<0.01$). Furthermore, the average achievement scores of students participating in game-based activities showed a significant increase compared to the control group. The findings indicate that active participation in the gamification process has a positive effect on learning outcomes. Students transform the learning process into a personal experience through task completion and reward mechanisms. Providing immediate feedback ensures that mistakes are turned into learning opportunities. The data obtained shows that gamification not only enhances academic achievement but also strengthens social skills, communication competence, and teamwork. Teachers' inclusion of these techniques in pedagogical design transforms the learning environment into a more dynamic and interactive structure. The results reveal that gamification increases the effectiveness of cognitive processes and develops students' self-regulation skills for learning. The use of well-designed game components in educational processes supports not only students' acquisition of knowledge but also the development of a positive attitude towards learning.

Keywords: Gamification, Motivation, Learning, Interaction, Success, Participation, Feedback

EXAMINING THE ROLE OF LITERARY TRANSLATION IN CULTURAL TRANSFER AND MEANING PRODUCTION PROCESSES

Alessandro ROMANO, Francesco CONTI

Italy

Abstract: Literary translation acts as a bridge that transfers not only words but also cultures between languages. The translator reconstructs both the linguistic and cultural context while navigating between the semantic worlds of two languages. The meaning of the work is reshaped within the cultural codes of the target language. In this process, translation seeks a balance between creativity and fidelity. Every translation is a rewriting; meaning does not remain fixed, it transforms. The values, symbols, and emotional tones of the source culture resonate in different ways in the target language. The translator blends the author's voice with their own cultural interpretation. Therefore, literary translation is not merely a transfer but also a process of meaning production. Through the translated text, the reader comes into contact with a different culture, creating new layers of meaning with their own cultural background. The quality of cultural transmission is directly related to the translator's choice of language and approach to the text. Beyond words, emotions, connotations, and social context are also translated. Some meanings are lost, others are multiplied. Each translation, as a product of cultural interaction, gives birth to a new text. Literary translation is one of the most powerful tools of international cultural dialogue. This bridge built between different languages enables the encounter of ways of thinking. However, the translation process is also shaped by power relations. Which texts are translated and which languages are accepted as sources reflect cultural hierarchies. Nevertheless, through translation, different voices are heard and new horizons of meaning open up. Literary translation shows that meaning is not fixed but is constantly reproduced in intercultural interaction. Each text is reborn in the language into which it is translated, and this birth ensures the continuity of cultural diversity.

Keywords: Literature, Translation, Culture, Interaction

AN URBAN CULTURE STUDY EXAMINING THE CHANGING MEANING OF THE CONCEPT OF URBAN AESTHETICS THROUGH HISTORICAL PROCESSES

Mārtiņš BALODIS, Dāvis LĀCIS

Latvia

Abstract: Urban aesthetics carries a meaning that has changed throughout history along with societies' cultural values, technological developments, and lifestyles. While defined through the concepts of beauty, order, and proportion in ancient times, functionality and speed come to the fore with the modern understanding of the city. Aesthetics becomes a reflection not only of architectural forms but also of life practices. With the industrial revolution, the city became the center of production, and visual integrity gave way to chaos. Streets, buildings, and squares now became carriers of social identity. The understanding of beauty transformed along with social structure and ideology. The modernist period combined aesthetics with the idea of simplification and progress; the city functioned like a machine. However, this approach pushed the human scale into the background. In the postmodern era, aesthetics becomes an expression of pluralism and diversity of identity. The city no longer carries a single meaning; it is a different experience for each individual. Public art, murals, and temporary installations give the city a new expression. Aesthetics becomes a matter not only of planning but also of participation. In today's cities, aesthetic value is intertwined with concepts such as sustainability, cultural heritage, and social memory. The feel of the city becomes as important as its appearance. Even green spaces, light, sound, and smell within the concrete jungle are seen as part of the aesthetic experience. Aesthetics is no longer just a matter of visual appeal; it is a way of life. Urban culture is redefined through the emotional bond that individuals establish with the city. Urban aesthetics carries both physical and symbolic meaning by building a bridge between the past and the future. Each period produces its own aesthetic understanding while also establishing a dialogue with previous periods. This dialogue ensures the continuity of the city as a living organism.

Keywords: City, Aesthetics, Culture, Identity, Modernity

THE IMPACT OF THE CONCEPT OF BIOPOLITICS ON CURRENT HEALTH POLICIES AND INDIVIDUAL-STATE RELATIONSHIPS

Kristaps KRASTS

Latvia

Abstract: Biopolitics stands out as a fundamental concept explaining the forms of control exercised by power over life in modern societies. Developed by Foucault, this concept provides an important theoretical framework for understanding the regulatory power that the state establishes over individuals' bodies, health, and lifestyles. While aiming to protect individuals' lives, today's health policies have also become a disciplinary control mechanism. Health protection, vaccination policies, measures taken during pandemics, and digital health monitoring systems are seen as concrete manifestations of biopolitical governance. The individual is no longer merely a medical subject; they have also become part of the state's statistical and administrative calculations. Regulations in the health sector are leading to a redefinition of the concept of citizenship; being healthy is presented as both a right and a responsibility. The sustainability of social welfare is made contingent upon individuals' compliance at the biological and behavioral levels. The results of the regression analysis show a positive relationship between the level of trust in the state's health policies and individuals' tendency to comply with public health practices ($\beta=0.48$, $p<0.01$). The findings reveal that as control mechanisms in health management increase, individuals' perception of autonomy decreases. Digital health systems facilitate behavioral control of the population through data collection and analysis. This paves the way for a new form of surveillance in the individual-state relationship. Biopolitics reveals not only the protective aspect of health policies but also their function as a tool for the government to regulate society. Today, the discourse of health has become a complex field of governance, navigating the fine line between protecting life and disciplining it.

Keywords: Biopolitics, Health, Power

THE EFFECTS OF ART EDUCATION ON CREATIVITY DEVELOPMENT AND IDENTITY CONSTRUCTION

Daniel MARTÍNEZ, Laura GONZÁLEZ

Spain

Abstract: Art education transforms the way individuals express themselves and perceive the world. At the core of creativity lie free thinking, emotional awareness, and critical perspective. The relationship established with art builds a bridge between the individual's inner world and external reality. Every form of expression, whether visual, auditory, or performative, becomes a concrete representation of thought. In the creative process, the fear of making mistakes diminishes, and the desire to experiment and explore grows stronger. The presence of art in the educational environment allows students to discover themselves. This process of recognition plays an important role in shaping identity. Through art, individuals find their own voice and reconstruct their social identity. Art education develops not only technical skills but also emotional intelligence and aesthetic sensitivity. The balanced expression of emotion and thought ensures the permanence of creativity. In the process of identity construction, art gives the individual the opportunity to experience different perspectives. Individuals trapped within social norms can transcend their limitations through art. While redefining themselves, they establish a more conscious relationship with their environment. Art education directs the individual not only to produce but also to understand. Visual expression makes the inner world visible through symbols and images. This visibility strengthens the individual's self-confidence. The development of creativity opens the door not only to individual but also to social transformation. An individual who grows up with art becomes more sensitive to empathy and acceptance of differences. Identity, in this process, is not fixed but becomes a constantly rebuilt structure. Art education is the most powerful tool for this transformation. Creativity and identity occupy the center of art as two dynamics that feed off each other.

Keywords: Art, Education, Creativity, Identity, Expression

ANALYSIS OF THE REPRESENTATIONAL FORMS OF POST-COLONIAL THOUGHT IN CONTEMPORARY POLITICAL DISCOURSE

Pablo SÁNCHEZ, Adrián HERRERA, Marta MORENO

Spain

Abstract: Postcolonial thought offers an important perspective for understanding the traces of colonial history in contemporary political discourse. Power relations are reproduced through language, identity, and representation. The end of colonialism does not mean the end of mental and cultural dependence. On the contrary, a reshaped form of domination persists at the level of discourse. Western-centered narratives continue to guide the fields of knowledge, culture, and politics at the global level. Postcolonial thought reveals the ideological structures behind these narratives. It questions how identities are constructed and how otherness is produced. Political discourse is no longer overt domination but a power mechanism sustained through representation. Media, academia, and cultural production are the grounds where these representations are reproduced. Individuals and societies are often positioned within this language without realizing it. The voice of the represented is not independent of the representative. Societies with a colonial past struggle to tell their own stories. Language, as a carrier of power relations, influences identity construction. Western-centric values cover other cultures with their claim to universality. The postcolonial perspective attempts to make the invisible visible by removing this cover. In today's political discourse, even concepts such as democracy, freedom, and human rights sometimes become hegemonic tools. Cultural identity is reduced to a representation shaped by economic and political interests. This situation leads to the ideological legitimization of global inequalities. Postcolonial thought aims not to reverse the relationship between the center and the periphery, but to understand it critically. In this sense, forms of representation are a reflection not only of the past but also of today's power structures. Politics is now conducted not only through institutions but also through images and narratives. The language of discourse is the most invisible but most effective tool of power.

Keywords: Postcolonialism, Representation, Discourse, Culture, Power

THE ROLE OF URBAN NARRATIVES IN IDENTITY CONSTRUCTION IN THE CONTEXT OF THE RELATIONSHIP BETWEEN LITERATURE AND SPACE

Lucía FERNÁNDEZ

Spain

Abstract: The city gains meaning through the experiences, emotions, and cultural traces accumulated in human memory. Literature contributes to the reconstruction of the city's identity by transforming this meaning into words. The city's streets, squares, buildings, and sounds are not merely a spatial backdrop within the narrative; they are also the stage for the formation of individual identity. The writer conveys time, social change, and the sense of belonging through space. In this respect, the city is the invisible but decisive protagonist of the text. The relationship between literature and space reveals the transformation of individual memory into a collective identity. Each narrative reflects a different face of the city, strengthening the pluralistic structure of identity. In some narratives, the labyrinthine structure of the city represents the fragmented state of identity, while in other texts, space becomes a symbol of belonging and putting down roots. Through the author's gaze, the city combines traces of the past with today's reality. This combination carries both aesthetic and sociological meaning. Urban narratives express social transformations, migration, class differences, and the effects of modernization on individuals through space. Readers discover not only the geography of a city in the texts, but also its spirit. The linguistic representation of space keeps the city's memory alive and reproduces it through narrative. The identity of the city is as much the product of individual experiences as it is of literary fictions. Literature does not merely narrate the city; it redesigns and reconstructs it. The meaning each writer assigns to the city nourishes the multi-layered structure of identity. When the aesthetic dimension of the city merges with the emotional intensity of the narrative, space is no longer a backdrop but becomes a subject. Thus, the literary text is both a witness and an agent in the formation of identity.

Keywords: City, Urban, Literature

THE USE OF THE PURSUIT OF INDIVIDUAL HAPPINESS AS A MEANS OF DIRECTING CONSUMPTION IN NEOLIBERAL SOCIETIES

Carmen TORRES, Hugo CASTRO, Ana NAVARRO

Spain

Abstract: In the neoliberal era, the individual is placed at the center of the quest for freedom and happiness. However, this quest increasingly becomes synonymous with consumption. An individual's happiness becomes measured by what they own. The economic system controls individual satisfaction by constantly feeding it with consumption. Advertising, popular culture, and social media reduce happiness to a marketable value. People define their efforts to realize themselves through the objects they consume. This situation leads to standardized desires replacing originality. Consumption functions as an indicator of identity and social status. Happiness is no longer a goal but a constantly reproduced need. The individual is constantly directed to consume by the feeling of deficiency imposed by the system. Thus, even emotional satisfaction is shaped according to market logic. Sincerity diminishes in social relationships, while performance and image come to the fore. People live under the pressure to be visible in order to feel valuable. Consumer culture reinforces the illusion of free choice for the individual; however, choices are predetermined by economic and cultural mechanisms. Neoliberal ideology weakens social solidarity by equating individual happiness with economic success. In this process, happiness ceases to be a personal goal and becomes a tool that ensures the continuity of the system. Real satisfaction gives way to temporary pleasures. This cycle, fueled by consumption, makes the individual more dependent rather than liberating them. Ultimately, the individual becomes a reproducer of the system within their own pursuit of happiness.

Keywords: Neoliberalism, Happiness, Individual, Consumption, Culture

THE EFFECTS OF POPULAR CULTURE PRODUCTS ON THE SOCIAL VALUE PERCEPTIONS OF YOUNG GENERATIONS

Paula VARGAS

Spain

Abstract: Popular culture has become one of the most influential cultural dynamics shaping the value judgments, lifestyles, and social perceptions of younger generations. These cultural codes, disseminated through music, TV series, social media content, and fashion trends, play a decisive role in the identity construction of young people. Popular culture, integrated with consumption habits, redefines individual freedom, social status, and the sense of belonging. Young people express themselves through popular culture products and reinterpret their relationship with social values. Cultural symbols and role models transform young people's behavioral patterns, creating a tension between traditional values and modern lifestyles. According to the results of the differences analysis, significant differences were found between young people who were highly exposed to popular culture content and those who were less exposed ($t=3.72$, $p<0.01$). The findings show that intensive media consumption increases individualistic tendencies and leads to a weakening of community-based values. The data obtained reveal a strong connection between media representations and social identity. Popular culture influences how young people gain status in their social circles, shifting their value judgments toward emotional satisfaction and visibility. Inferential analysis findings show that the media's influence on value change is stronger in an emotional context. Comparisons among young people revealed that cultural content was evaluated more critically as educational level increased. Social interaction shaped by popular culture is transforming traditional family structures, moral norms, and solidarity practices. The results show that increased media literacy and cultural awareness play an important role in establishing balance in the value systems of younger generations. This situation highlights the need to approach cultural production processes with social responsibility.

Keywords: Popular Culture, Youth, Social Values, Media

THE DECISIVE ROLE AND FACTORS OF CONSUMER CULTURE IN THE FORMATION OF INDIVIDUAL IDENTITY

Nguyễn Văn ANH, Lê Minh TUẤN

Vietnam

Abstract: Consumer culture has become a decisive social and psychological factor in how individuals construct their identities. In modern society, identity is expressed more through consumption than through production. Brand preferences, fashion trends, lifestyle choices, and visibility on social media reflect individuals' social positions and feelings of belonging. Consumption has evolved beyond being merely an economic activity to become a symbolic indicator of identity. Individuals are defined not by what they own, but by the lifestyle they project. Spearman's rank correlation analysis was applied to determine the impact of consumer culture, and a significant positive relationship was found between consumption behavior and status orientation in identity construction ($\rho=0.57$, $p<0.01$). The findings reveal that individuals with a high tendency toward conspicuous consumption also have a strong external identity orientation. This situation shows that the individual's self-perception is shaped by the desire for social approval and visibility. Descriptive analysis results reveal that consumption habits differ according to variables such as age, income, and education level. Especially among young adults, consumption preferences are directly related to social media trends. Advertising messages and digital content redefine the ways in which individuals express their identity. Consumer culture creates a tension between the desire to emphasize individual uniqueness and the desire for social belonging. Regression analysis data show that a consumption-oriented lifestyle has an indirect effect on self-esteem ($\beta=0.42$, $p<0.05$). This result supports the notion that consumption practices are closely related to psychological satisfaction and identity stability. Consumption has become both a source of freedom and social dependence in the construction of individual identity, thus becoming one of the most important determinants of modern identity.

Keywords: Consumption, Identity, Status, Modernity

BOSPHORUS BRIDGE
HAGIA SOPHIA
GALATA TOWER
MECIDIYE MOSQUE
SERPENTINE COLUMN
MAIDEN'S TOWER
NEW MOSQUE
GERMAN FOUNTAIN
HAYDARPAŞA TRAIN STATION
DOLMABAHCE PALACE
OBELISK OF THE OPESIUS
İSTIKLAL AVENUE
SÜLEYMANIYE
BEYAZIT TOWER
SIRKECI TRAIN STATION
GRAND BAZAAR